

میزووی بنه مالهی تالهبانی
تاریخ خاندان الطالبانی

میژووی بنه مائهی تالهبانی

تاریخ خاندان الطالبانی

به اهتمام و نظارت
دکتر نوری طالبانی



ناسنامه

- شیخانی ئیرشادی تاله بانى و چند ناوداریکی تری ئەم بنه ماله یه

- = دکتۆر نووری تاله بانى
- شیوخ الإرشاد الديني في الأسرة الطالبانية
- تأليف: الدكتور نوري طالباني / ترجمة و تقديم: كمال غمبار
- دارپشتن، پینداچوونه وه، بهراورد، ساغکردنه وه و لیکولینه وه و وهرگیران پهراویز به فارسی و کوردی و عه ره بی: د. محهمه د عه لی سولتانی
- بیت چن (کوردی، فارسی، عه ره بی): له یلا جه عه فری
- هه له گر (کوردی، فارسی): موحه ممه دی مه جد
- ویراستار (کوردی، فارسی): ئارهش ئەمجه دی
- ویراستار و یاریدهری به شی عه ره بی: فاتیمه سه فا
- چاپخانه ی: ، سالی ۲۰۱۲
- * بهرگ و سه ره رشتی هونه ری: عوسمان پیرداود .
- * نه خشه سازی: عیسام موحسین.
- * بلاوکراوه ی ئەکادیمیای کوردی، ژماره () .
- * چاپخانه ی حاجی هاشم - هه ولیر.
- * تیراژ: ۵۰۰ دانه .
- * له بهر یوه به رایه تی گشتی کتیبخانه گشتیه کان ژماره ی سپاردنی () ی سالی ۲۰۱۵
- پیدراوه .

شناسنامه ی کتاب

مسندنشینان تکیه طالبانی و مشاهیر برجسته این خاندان

- دکتر نووری طالبانی
- ترجمه متن اصلی به عربی: م - کمال غمبار
- تنظیم، بررسی مجدد، تنقیح، تحقیق، ترجمه و تعلیقات به فارسی و کوردی و عربی:
د. محمد علی سلطانی
- حروفچین (کردی، فارسی، عربی): لیلای جعفری
- ویراستار (کردی، فارسی): آرش امجدی
- نمونه خوان (کردی، فارسی): محمد مجد
- ویراستار و یاریگر بخش عربی: فاطمه صفا

**شیخانی ئیرشادی تائه بانى و
چهند ناوداریکی تری ئهم بنه مائهیه**

دکتۆر نوری تائه بانى

بە بالابرىنى

دىياردەبەكى زەقى ژىيانى كوردستانى ئەۋەبە، لە گەل كېشەى ناوخۇى كۆمە لايەتتى و جىياوازىلى لە زۆر رووى بەرژەۋەندىيى چىن و توۋىژالەكانى كۆمەلەشەۋە، تىكرا، يە كگرتنەۋەبەكى دىسان ھەموو ئەو چىن و توۋىژالەشە لە گەلى رووى سىياسى و ئابوورى و كولتورى و كۆمە لايەتتەۋە و ايان لى دەكات لە خەبائى نىشتىمانى و نەتەۋەبەدا، لە ھەولدان بۇ برەو پىدانى ئابوورىدا، لە بلا و كرنەۋەى پىرەو و رىبازى ئايىنىدا، لە گە شەپىكردنى ئەدەب و زمانى نەتەۋەبەى و تىكراى رۇشنىرىدا، نوپەرانى گشت ئەم چىن و توۋىژالە، شان بە شانى يەك بوستىن و پىكەۋە رەنج بەدن و تىككۇشنى. رەنگى سە رچاۋەى ئەم راستىيەش بۇ ئەۋە بگەرپتەۋە، كە ھەمىشە چىنى سەرەكى و بنەرەت لە كۆمەلەى كوردە و اربىدا، ھە ر جووتىاران بوۋە، كە قۇناغ بە قۇناغ نەۋەى خوئندەوار و فەقى و مەلا و شىخ و دەرەگ و بازارگان و مەستاي پىشەگەر و تىككۇشەرانى نەتەۋەبەى و كۆمە لايەتتى لى كەوتوۋەتەۋە.

جووتىارى كورد، لە كاتىكدا ھەمىشە، كەم يا زۆر، كىشەى سەرەكىيى خۇى و توۋىژالە پىشكەۋتوۋەكانى ترى كۆمەلە لە دژى دەرەبەگايەتتى لە بەرچاۋ گرتوۋە، ھەر كورى ئەۋىش بوۋە نراۋەتە بەرخوئىدن و بوۋە بەفەقى و مەلا و زۆر جارىش رىگاي سۇفىگەرىي گرتوۋە و بوۋە بە شىخ و خەلىفەۋ مريد و لە مەلايەتتى و شىخىتتىدا بنەمالەى گەرەى لى كەوتتۇتەۋە و زۇرىشيان لى بوون بە شاعىرو ئەدىبى ناۋدارو، ھەر ئەۋىش بوۋە بە پىشەمەرگەى نىشتىمان و سەر كەدەۋ تىككۇشەرى گەرەى لى ھەل كەوتوۋە، لە پىناۋى كوردو كوردستاندا لە رووى داگىر كەران و ستەمكاراندا قوربانىيى داۋە.

بنەمالەى شىخانى تالەبانىش، ۋەك ھەموو بنەمالە شىخە تەرىقەتەكانى ترى كوردستان، لە قادىرىيەۋە بىگەرە تا نەقشەبەندىيان، كەسىيان باۋە گەرەيان تا سەر شىخ

نهبووه، هەر له بنه‌ره‌ندا کۆره جووتیاره که بووه، با هه‌ندیکیشیان سه‌ییدی نه‌وهی
په‌غه‌مبه‌ر بن (دروودی خوای لی‌بی)، بوون به مه‌لا و، له‌رێنگای مه‌لا په‌تیه‌وه گه‌لیکیشیان
بوون به شیخ و به ئەدیب و شاعیریش.

ئهم بنه‌مه‌اله‌یه، له سه‌ره‌تا‌دا مه‌لا په‌کیان تیندا هه‌لکه‌وتووه، با‌ده‌یان مه‌لای تریشیان
تیندا هه‌لکه‌وتی که مند‌اله‌کانیشیان بووین به مه‌لا، یان هه‌رچییه‌کی تریان بووینه‌وه به
جووتیار، ئەو مه‌لایه‌ی مه‌به‌ستمه‌مه‌لا مه‌حموودی زه‌نگه‌یه، خوا شیخ ئەحمه‌دی
هیندی له هیندستانه‌وه بۆ نارووه، سه‌ره‌رای مه‌لایه‌تی و شه‌ریعه‌ت‌مه‌داریه‌که‌ی خۆی،
تۆوی شێخ‌ایه‌تیه‌تی له ده‌شتی ده‌روونیدا چاندووه. ئەم مه‌لا مه‌حمووده، پاشان ورده
ورده ئەو خیزانه‌ گه‌وره‌یه‌ی لی که‌وتووه‌ته‌وه، که به گوزم‌ری زه‌مان سه‌ره‌رای مه‌لایه‌تی و
شێخ‌ایه‌تی، کاری به‌هه‌لستیه‌ی رژی‌مه‌ سته‌مکاره‌ کانیشیان، به گوێره‌ی توانای خۆیان و
هه‌لکه‌وتی سه‌ره‌مه‌یان، له‌هه‌ستۆگر تووه‌و، هه‌روه‌ها خاوه‌ن مولک و زه‌بووزاریشیان تیندا
په‌یدا بووه‌و ئەمانه‌یان به‌بارێکی تری پیچه‌وانه‌ی رێبازی گشتیه‌ی بنه‌مه‌اله‌که‌یان رێیان
کردووه، وه‌ک له‌هه‌ر بنه‌مه‌اله‌یه‌کی تریشدا ئەمه‌ رووده‌دا، که لی‌ره‌دا مه‌به‌ستی ئیمه‌ نییه‌ له‌م
باره‌وه‌ بدوین و، ته‌نها رووه‌ گه‌ش و روونه‌که‌ی ئەم بنه‌مه‌اله‌یه‌ به‌سه‌رده‌که‌ینه‌وه.

دکتۆر نووری، که‌له‌م رۆژگاره‌ی ئەمه‌رۆماندا په‌کیکه‌ له‌ رووه‌ دیاره‌کان و پۆله
هه‌لکه‌وتووه‌کانی ئەم بنه‌مه‌اله‌یه، شان به‌شانی ئەو گشت ئه‌رکه‌ سیاسی و قانۆنی و
میژووویه‌ی له‌ پیناوی کوردو کوردستان و عیراقیه‌کی دیموکراتیه‌ی فیدرالی فره‌حیزی و
فره‌ده‌نگدا، له‌ دووره‌ لاتندا له‌ هه‌ستۆی خۆی گرتووه‌ و باشیه‌تی به‌ ده‌ست هیناوه، به‌ بن
وه‌فاییه‌تی زانیوه‌ به‌رانه‌ر به‌ بنه‌مه‌اله‌ که‌ی له‌ هه‌موو روویه‌کی ئابیه‌نی و رۆشنی و
کۆمه‌لایه‌تی و سیاسیه‌ی نه‌ته‌وه‌یه‌وه، ده‌وله‌ مه‌ند و به‌پیت و به‌ره‌که‌ته‌که‌ی خۆی، کاریکی
پێ ناساندن ئەنجام نه‌دا، بۆیه‌ ئەه‌وه‌ته‌ له‌پال و هه‌رگیز نه‌په‌ر به‌هاکه‌ی کنیه‌ی: (کوردی
باسیله‌ نیکیتین و شان به‌شانی بابته‌ به‌ پیزه‌ به‌ عه‌ره‌بی و پاشان به‌ کوردیه‌که‌ی سه‌
بارته‌ به‌ که‌رکوکی زید و ماوا‌ی خۆی و باووبایه‌رانی، که‌ دوژمن ده‌می سه‌اله‌ به‌راست
و به‌چه‌پدا خه‌ریکی به‌ عه‌ره‌ب کردن و سه‌پنه‌وه‌ی رهنگو‌ رووی کوردایه‌تیه‌تی و سه‌ره‌رای
فه‌ره‌نگه‌ قانۆنیه‌یه‌ فره‌ زمانه‌که‌ی که‌ نازانم توانیوه‌ تا ئیستا له‌ چاپی بده‌، یا هه‌شتا
هه‌ر چاوه‌روانی هه‌ل و ده‌رفه‌ته‌ (تا ئیستا چوار جار چاپکراوه‌ته‌وه / وه‌رگیز)، زیاده‌

دەيان باس و بابەتى سىياسى و قانونى لە رۆژنامە و گۆڤارە عەرەبى و كوردىيە كانى
هەندەران و كوردستاندا دەرھەق بە كوردستان و بە عىراقى ئەمىرۆ، وائەم بابەتە چىرو
پىرەشمان لەبارەى مېترووى بنەمالە كەى خۆيانەوہ بۆ دەخاتە بەردەست...

من، دەمى سالا دكتۆر نوورى دەناسم، ھەرچەندە ئەوہ پتر لە دەسالا لىك دووركە
و نووینەوہو، مەگەر لە رېڭگای ھەندى لە نووسىنە كانىيەوہ بە دیدارى شاد بوویمەوہ.
دكتۆر نوورى يەككە لەو رۆشنىرو سىياسىيە كوردە پاك و دلسۆزو خزمەتگوزارانەى،
من يى بزاتم، لە ئاست گەل و نىشتنمانە كەياندا لە ھىچى خۆيان درىغىيان نە كرووہ و
ناپكەن. يەككەيشە لەوانەى پىرشكى چەپەلى شەرى براكوژى بەلكو خوكوژى گرتنىەوہو
كتىبخانە دەولەمەندە پى لەكتىبە كەى لە ھەولير لەم بواردابوو بەتسالانى جەردە و
چەپاوكەرانى قازانچ لەشەرى چەپەل دىو... ھىوام وايە دكتۆرى ئازىمان بەشىك ترىش
لە رەنج و تەقەلاى لەمەولاى بۆ كۆكردنەوہى بەھەرمە ئەدەبى و سۆفىيانە كانى
بابەلا و كردنەوہى چىي لە و بەرھەمانە دەسگىر بوو رىزىكى ترىخاتە سەر دىوارى تەلارى
ئەدەبى كوردى و ئىنسانى.

ئومىدى ئەندروستى و بەرھەمى ترم بۆ دكتۆر نوورى و كەلك وەرگرتن لەم
بەرھەمەى بۆ خویندەوارانى كورد، ھەبە.

دۆستىكى دىرىن^۱

پیشه کی^۱

له سهرة تاوه پینویسته بلیم پوختهی ئەم نووسراوه له مانگی ئۆکتۆبەری سالی (۱۹۹۶) دا، له شیوهی وه لآمد انهوهی چەند پرسیاریکی نووسەر یکی کوردی دانیشتنوی ئەلمانیا دا خراوتە سەر کاغەز، ئەو نووسەرە که خەریکی ئەماده کردنی لیکۆلینەوهیبه کی زانستی و ئەکادیمی بوو لەمەر باری ژبانی کۆمه لایهتی کورد، زانستی و ئەکادیمی بوو لەمەر باری ژبانی کۆمه لایهتی کورد، کۆمهله پرسیاریکی لهبارە بنهماله شیخانی تالهبانیوه لی کردم. منیش به گوێرهی شاره زابی و بۆچوونی خۆم وه لامي پرسیاره کانیم دایهوه. له نامهی دووهه میدا که هەندێ وردە پرسیارێ تریشی تیدا بوو، پیشنباری بۆ کردبووم که «باشتره ئەو وه لمانه له شیوهی وتاریک یا لیکۆلینەوهیبه کدا بلا ویکرتنهوه، چونکه هەندێ خالیان تیدا به کهمین جاره چاوی پیکهوتون.»

جا لەبەر ئەوهی خۆبیشم هەمیشە داوام لهو کەسانه کردوه که ئاگاداری رووداوێک یان میژووی ناوچهیهک یان خێلێک یان بنهمالهیهکن بینوسن، تا لهبیر نه کری و نهفوتی، ههروهها لهبەر ئەوهی میژووی بنهماله شیخانی تالهبانیوه به شیوهیه کی دروست نهنووسراوتهوه، ئەم چەند لایههه بهم نووسی، ئومیدوارم کەسانی تریش که شارەزان و ئاگاداری زیاتریان له رووداوه کان ههیه، درێغی له کۆکردنهوه بلا و کردنهویان نهکن، چونکه ئەرکی سەرشانی ههموو کوردیکی شاره زابه ههه جۆره زانیاریه کی له بارهی ههه لایهتیکی ژبانی کۆمهلی کورده و اریهوه ههه، بلاوی بکاتهوه تا بکهوتنه بهرچاوی نهوه کانی ئەمپرو دوا رۆژیش. و ا دهزانم میژووی بنهماله گهوره کانی کوردیش بهشیکه له ژبانی کۆمهلگای کورد که بهداخهوه زۆری تا ئیستا نهخراته بهرچاو.

^۱ ئەدیبهی بهناوبانگ و ئەندامی ئاکادیمیای کوردی، ماموستا محهمه دی مهلا عبدالکریمی مدرس له بهرئوهی که له دهورهی بهعسی روخاو له بهغدا دهژیا، نیوی خۆی نهدهنوسی، ئەم کتیه دووجار بهزمانی کوردی له چاپ دراوه، چاپی یه کهم له سلیمانی سالی ۲۰۰۱ م، چاپی دووههه سالی ۲۰۰۲ له ههولیر، بهر لهوهی رژیمی بهعس برووخ.

ناوی تالەبانی و پەیدا بوونی بنەمالەکە

(تالەبانی) بنەمالەیه ، هەرچەندە ئەمڕۆ زۆر پەره‌بان سەندوو و لە باشووری کوردستاندا بێلابووونەتەوه ، چونکە هەموویان نەوهی (شیخ ئەحمەدی تالەبان) ن. ناوی (تالەبان) لە دێی (تالەبان) هەو وەرگیراوه ، کە لەلایەن باپیره گەورەیانەوه بنیات نراوه . ئەم دێیە لە گەل دێی (قرخ) ، کە هەمیشە پێکەوه ناویان دەهێنری: (قرخ و تالەبان) ، لەسەر دەمی حوکی عوسمانییەکانەوه سەر بە پارێزگای (کەرکووک) بوون . (چەمچەمال) کەوتۆتە سەر رێگای (کەرکووک) و «سلیمانی» و دەتوانین بڵێین لە ناوهراستی ئەو رێگایەدا ، گوندی (تالەبان)یش لەسەر نەخشە کەوتۆتە دەستی چەپی ئەو رێگایە .

لەبارەی ناوانی ئەم گوندەوه بە (تالەبان) ، هەندیک دەلێن درەختیک هەیه پێی دەگوتری (تالە) ، یان (تالوو) ، کە لەو دێیەدا زۆرە و لە بەرزاییەکی ناوهراستی ئەو شوێنەدا دەرویت . لەو ناوچەیه و لە زۆر شوێنی دیکەش بە بەرزایی دەلێن (بان) ، وەک (بانی مەقان) ، کەواتە ئەم ناوه لە دوو وشە (تالە) و (بان) پێکەاتوو . هەندێ گوندی بچووکی تریش لە ناوچە (گەرمیان) هەر ئەم ناوهیان هەیه ، لەبەر ئەوه ی ئەم دێیانە هی شیخانێ تالەبانین ، دەتوانین بڵێین ناوی ئەوانیش هەر لەهەمان ناوی (تالەبان) هەو وەرگیراوه . لە ولاتی کوردەواریدا چەندین گوند هەن هەموو یەک ناویان هەیه ، بۆیه زۆر جار ناویان لە گەل ناوی ناوچە کەیاندا دەهێنری تا گوێگر لێی نەگۆری ، وەک (تۆیزاوی کەرکووک) و (تۆیزاوی کۆیه) .

شیخ ئەحمەدی تالەبان کوری مەلا مەحمودی زەنگنەیه^۱ . لەبەر ناوه کەیهی ، زۆر لەنووسەران دەگێرنەوه بۆ خێلی زەنگنەیه گەرمیان ، بەتایبەتی ، کە ماوهیهکی زۆر لە ناو

^۱ . کاک چالاک تالەبان بە سوپاسهوه دەستنووسیکی خۆی لە سلیمانییهوه بۆ ناردووم کە لەژێر ناوونیشانی (بیره‌وه‌رییه کانم و بنەمالەیه تالەبانی)دا نووسیوه . لەم دەستنووسه‌یدا بە زمانی

زەنگەدا ژباو و كچى مىرسمايل خانى زەنگە ي ھىناو. كاك چالاک تالەبانی لە زمانى شىخ محەمەدى قەرەداغىيەو دەگىرپتەو، كە لە سالى (١٩٨٤) دا پىي وتوو «گۆرى باپىرە گەورەى بنەمالەى تالەبانی، كە (ئاغا يوسف) ە لە قەرەداغە. ئەم پىاو لە كاتى خۇیدا لە كوردستانى ئىران ئاغا و خاوەن مولكىكى زۆر و دەولەمەند بوو. لە زەمانى سەفەوىيەكاندا زۆريان بۆ ھىناو لە سوننىيەو بىت بە شىعە، لە بەر ئەو بە ناچارى بارى كروو بۆ كوردستانى عىراق و لەناوچەى قەرەداغ نىشتە جى بوو». ئەم بۆ چوونەى شىخ محەمەدى قەرەداغى تا رادەبە كى زۆر لە گەل بۆچوونەكانى تر دەگوئى، كە باپىرانى ئەم بنەمالەبە دەبەنەو سەر نەو (كاكە سوورى)ى ناوچەى بۆكان لە كوردستانى ئىران.

لەبەر ئەو لەناو سە رچاوەى بنەمالەى تالەبانیدا چاوم ھەلپىناو، كە تەكەبەى تالەبانیبە لە كەر كووك و ھەر لەویدا گەورە بووم و لە مندالىيەو حەزم لە دابىشتنى ناو كۆرى پىاو گەورە و پىرانى ئەم بنەمالەبە كروو، دەتوانم بە پشتىوانى ھەندى دۆكۆمىنت و قسەى ئەوان بلىم، كە مەلا مەحموود كۆرى ئاغا رۆستەمى كۆرى ئاغا يووسفە، لە نەو كاكە سوورى ناوچەى بۆكانە لە كوردستانى ئىران. مەلا مەحموود بۆ تەواو كەردنى خوێندنى، بەفەقەبەتەى روى كروو تە گەرمیان تالای مەلا بەناوبانگەكانى ئەو ناوچەبە جۆتەنى. جاران ئەم جۆرە ھاتوچۆ كەردنە كارىكى زۆر ئاسايى بوو و تا سالى كانى ناو راستى بەجراكانىش بەشى زۆرى فەقەكانى خوێندنگاى تەكەبەى تالەبانیبە لە كەر كووك خەلكى كوردستانى ئىران بوون، لە ھەورامانەو تەكو سەنە و مەريوان و ناوچەى موكریان.

مەلا مەحموود پائش تەواو كەردنى خوێندنى و بوونى بە مەلا، ماوەبەك لەدەبى (رەمەزان مامكە)، كە پائشان ناوئراو بە (تەكەبەى كۆن) ماوەتەو و ھامشۆى گوندى

شىخ عەتا تالەبانیبەو بەدرىژى باسى درەختى (تالە) يا (تالوو) دەكا و دەلى: «درەختىكە بەزۆرى لە بەرزايەكاندا دەروى و چەند گەلايە كى پانى لى دەبیتەو و رەگە كەشى زۆر قوولە.»

(قهیتنول)ی زنگنه‌ی کردوه. له‌بهر ئه‌وه‌ی مه‌لا مه‌حموود ماوه‌یه‌کی زۆر له‌ ناو خێلی زنگنه‌دا ژباوه و ناوو شۆرته‌ی وه‌ک پیاویکی ره‌وشته‌ به‌رز و له‌ خواترس دهرچووه، میری زنگنه‌ له‌و سه‌رده‌مه‌دا، که‌ میرسمایل بووه، کچی خوی پێ داوه، هه‌ر له‌و تیکه‌لییه‌وه له‌ گه‌ل خێلی زنگنه، به‌ مه‌لا مه‌حموودی زنگنه‌ ناسراوه. شیخ ره‌زای تاله‌بانی شاعیر له‌ پارچه‌ شیعرێکی به‌ زمانێ فارسی، که‌ باسی باب و باپیرانی تیدا ده‌کا، ئه‌مه‌ی بوو روون کردوینه‌ته‌وه و وتووێه‌تی:

مشهور جهان به غوث ثانی	شیخ عبدالرحمان طالبانی
محمودش جد و احمدش باب	هر سه ولیند و قطب اقطاب
(محمود) مرید پیر لاهور	هرچند به (زنگنه) است مشهور
در اصل و نسب گلی است سوری	از گلبن باغ (کاکه سوری)

واته:

مه‌شه‌ووری جیهان به‌ غه‌وسی دووه‌م
 شیخ‌عه‌بدول‌ره‌حممانی تاله‌بانی
 مه‌حموود باپیریوه‌ ئه‌حمه‌د بابیه‌تی
 هه‌رسی وه‌لین و قوتی قوتبان
 مه‌حموود مریدی پیری لاهووره
 هه‌ر چه‌نده‌ به‌ (زنگنه) مه‌شه‌ووره
 ئه‌سل و نه‌سه‌بی گولێکی سووره
 له‌ چه‌پکه‌ گولێ باخی (کاکه‌ سووری)یه

هه‌روه‌ها شیخ‌حه‌یبی تاله‌بانی، که‌ کوری شیخ‌عه‌لیی گه‌وره‌یه‌ و پیاویکی زۆر زانا و دانا بووه و شاره‌زاییه‌کی زۆری له‌ ره‌چه‌له‌کی نه‌ک هه‌ر بنه‌مه‌اله‌که‌ی خۆیاندا، به‌لکو له‌ هه‌موو بنه‌مه‌اله‌ و خێله‌کانی ناوچه‌ی که‌رکووک و گه‌رمیاندا هه‌بووه، نیو سه‌ده‌یه‌ک له‌مه‌وبه‌ر ئه‌م بوو چوونه‌ی شیخ‌ره‌زای دوویات کردووه‌ته‌وه.¹ که‌واته‌ ئه‌م بنه‌مه‌اله‌یه

¹ دیوانی شیخ‌ره‌زای تاله‌بانی، چاپی دووه‌م، (چاپی‌عه‌لیی تاله‌بانی)، به‌غدا، چاپخانه‌ی مه‌عاریف ۱۹۴۶، ل ۱۷۰.

له نهوهی (کاکه سووری)ی ناوچهی بۆکانن. هیچ کهسیکیش لهم بنه‌ماله‌یه خۆی به (سه‌بید) به‌گشتی، یان به (سه‌بیدی به‌رزج) نه‌ناساندوهه.^۱ به‌لکو ههمیشه وتووایانه تیمه شیخی به‌مالین.^۲

له‌لایه‌ن دایکه‌وه له خێلی زهنگنه‌ن، چونکه خێزانی مه‌لا مه‌حموودی زهنگنه، که باپیره‌ گه‌وره‌ی شیخانی تاله‌بانیه، کچی میرسمایل خانی زهنگنه بووه. هه‌روه‌ها شیخ ئه‌حمه‌دی کورپی، که به شیخ ئه‌حمه‌دی تاله‌بان ناسراوه، کچی خالی خۆی خێزانی بووه، ئهم خزمایه‌تی و تیکه‌لبوونه‌یان له‌گه‌ڵ خالووانیان به‌م شیویه‌ ماوه‌ته‌وه و به‌لکو به‌هێتر بووه، به‌تابیه‌تی که به‌شی زۆریان له‌ناو زهنگنه‌ دا ژیاون و شیوه‌ی (زهنگنه‌)، که له شیوه‌ی هه‌ورامیه‌وه نزیکه، شیوه‌ی قسه‌ کردنیان بووه. به‌بیرم دێ که خزمایه‌تی به‌ته‌مه‌نی ئهم بنه‌ماله‌یه له‌ بنار(گل) و شوینه‌کانی تره‌وه ده‌هاتنه‌ که‌رکووک و له (ته‌کیه) میوان ده‌بوون، به‌شیوه‌ی زهنگنه‌ قسه‌یان ده‌کرد، ئیمه‌ش له‌ جیاتیی (مام)، به (ئاپۆ) بانگمان ده‌کردن.

مه‌لا مه‌حموودی باپیره‌ گه‌وره‌ی شیخانی تاله‌بانی ماوه‌یه‌ک له‌ گوندی (زێوکه‌ سه‌یدان)ی ده‌قه‌ری ئاکری به‌ مه‌لا یه‌تی ماوه‌ته‌وه. دانیشتووانی ئهو گونده‌ و چهند

^۱. عه‌بدولمه‌جید فه‌می حه‌سه‌ن خاوه‌نی کتیی (دلیل تاریخ مشاهیر الالویة العراقية) له‌به‌رگی دووه‌می کتیه‌که‌یدا (چاپخانه‌ی دارالسلام، به‌غدا، ۱۹۴۷، ل ۲۳۵) به‌زمانی خوالنخۆشبوو شیخ حه‌بیی تاله‌بانیه‌وه که ئه‌و سه‌رده‌مه‌ سه‌ره‌کی شاره‌وانیی که‌رکووک بووه، ئهم راستیه‌ی تۆمار کردوه.

^۲. له سه‌ره‌تای سه‌له‌کانی په‌نجای سه‌ده‌ی رابوردوو کچی شیخ حه‌بیی تاله‌بانی خوازینی کرابوو بۆ شیخ بابا عه‌لیی کورپی شیخ مه‌حموودی حه‌فید، به‌و بۆنه‌وه شیخ مه‌حموود دێته که‌رکووک بۆ چاوپیکه‌وتن و سوپاسکردنی شیخ حه‌بیی، له‌ دیوه‌خانی شیخ حه‌بیی که چهند شیخیکی تری تاله‌بانی لێ ده‌بین، له‌وانه شیخ قادری تاله‌بانی، که به‌ناوی دێیه‌که‌یه‌وه به شیخ قادری سیامه‌نسور ناسراوه. شیخ مه‌حموود سوپاسی شیخ حه‌بیی ده‌کات و ده‌لێ: خزمایه‌تیمان تازه‌ بووه و ئیوه‌ش هه‌ر سه‌بیدن و له به‌رزنجه‌ن. شیخ قادر که‌ پیاویکی زۆر قسه‌ خۆش بووه، ده‌لێ: «شیخ مه‌حموود شانازی به‌ خزمایه‌تیتانه‌وه ده‌که‌ین، به‌لام به‌رزنجه‌ نین!»

گونديكى تری دەوروبەری ھە موو لە خێلی زەنگنەن. ئیستاش لەو دێیە دا کانیباوئیکی لێیە بە (کانیی مەلا مەحموود) ناسراو و خەلکی ناوچە کە بە قەدر و حورمەتەو تەماشای دەکەن، چونکە نەزەرگای ئه و بوو. ھەر بەمەلایەتی و دەرس و تەنەو مەوایە کیش لە قەرەداغ دەبی و پاشان دەچیتە دبی (قرخ)ی نزیکي چەمچەمال. لەم شوێنە تازەبەیی، جگە لە مەلایەتی و دەرس و تەنەو، خەریکی کشتوکالیش بوو و پێوستییەکانی ژبانی مال و مندالی لەو رینگایەو بە دەست ھێناو. لەبەر ئەوێ پیاوئیکی زانا بوو و لە ناوچە کەدا زۆر خزمەتگوزار بوو، ھەر زوور ناوو ناوبانگی بلا و بووتەو و پێوندیی لە گەل ناوداران و گەورە پیاوانی ناوچە کە، بە تەنایەتی لە گەل شیخانی (عەودالان) و شیخانی (سەرگەلو) پەیدا کردوو، کە پیشتر بە ھۆی خیزانە کەبەو خزمایەتی لە گەلیان ھەبوو، چونکە شیخانی سەرگەلوو خالووانی خیزانە کەی بوون.

(۱)

مەلا مەحموود و شیخ ئەحمەدی لاھووری

ھەندێ باسی ئەو دەکەن کە لەو مەوایەدا مەلا مەحموود لە گوندی (قرخ) بوو، جارێکیان چوو تە لای شیخ رەزای (دیلێژە) و داوای کردوو لەسەر دەستی ئەو دا بچیتە سەر رێبازی (قادری) و ئەویش پیتی و توو پەلە مەکە، چونکە (ئوستادیک) تە ھەبە خۆی بەپیتی خۆی دیت بۆ لات. بە لام ئەوێ دیاری بی ئەوێ، کە رۆژیک مەلا مەحموود لەسەر بێستەنە کە دەبی سێ رێبوار دیتە لای، یەکیکیان پرسیاری مەلا مەحموود لێ دەکات، ئەویش دەلی منم. چەند شەویک میوانی دەبن و لە نزیکەو زبائەر شارەزای یە کتر دەبن و پێوندییەکی رۆحیی بەھیز لە نیوان مەلا مەحموود و یەکی لەو سێ میوانە، کە شیخ ئەحمەدی ھیندی لاھووری بوو پەیدا دەبی. دوو کەسە کە تری وا لە گەلیدا بوون ھەر دووکیان موریدی بوون و ھەموویان ویستووینانە بۆ زیارەتی بارەگای شیخ عەبدولقادری گەیلانی بچنە بەغدا. شیخ ئەحمەد چەند سالیک پیشتر لە (سوورداش)، کە کەوتوتە پال کینوی (بیرمە گروون) خەریکی خوداپەستی بوو لە سەر رێبازی (قادری). ھەندیک دەلێن ئەم شیخ ئەحمەدە لەنەوێ شیخ عەبدولقادری

گهیلانی بووه و باپیرانی چوونهته هیندستان و پاشان ئەو بۆ بلا و کردنهوی ریبازی قادری هاتووته کوردستان. ئەوهی روون بی ئەوهیه، ئەم شیخه مهزنه چهند سالیکی پیشتر و لانی خۆی بهجیهتتوووه رووی کردووته کتیهکانی کوردستان بۆ عیبادت و خوداپهرستی و نزیکبوونهوه له خودا. لهو سهفه رهیدا بۆ بهغدا، بووه به میوانی مهلا مهحموود و ناسیاری له گهلهدا پهیدا کردوووه، رهوشتی بهرزی خانه خوێکهی و شیوهی خوداپهرستی ئەوهی چوووه به دلدا، ئەویش گیرۆدهی ئەم شیخه هیندییه بووه، بۆیه لهسهردهستیدا ریبازی (قادری)ی قبوول کردوووه و بووه به موریدی.

شیخ رهزای شاعیر لهو پارچه شیعرهیدا که باسی مهلا مهحموودی باپیرهگهرهی تیدا کردوووه، هیمای بۆ شیوهی پهیدا بوونی ئەو پهیوهندییهی نێوان ئەو و شیخ ئەحمهدی لاهووری کردوووه، دهلی:

خودا وهختی که ههزکا بهندهییکی خۆی بکا خوشنوود
 لهڕیگهی دوورهه بۆی دی به پیتی خۆی شاهیدی مهقسوود
 له هیندستانهوه شەش مانگه ری تا خاکی کوردستان
 خودا شیخ ئەحمهدی هیندی رهوان کرد بۆ مهلا مهحموود
 مهلا مهحموودی زنگنه، بهعنی قوتبی دائیرهی ئیرشاد
 له دوری مهرفهدی ههه دنگی (بهاو) دیت و (بیا معبود)^۱

لیرهدا ئەوهی سهرنج راکیش بی ئەوهیه، که شیخ رهزا ئاماژهی بۆ هاتنی شیخ ئەحمهدی لاهووری له هیندستانهوه بۆ (خاکی کوردستان) کردوووه، که شەش مانگ ری دمی، تاکو بی به (شاهیدی مهقسوود) بۆ مهلا مهحموود. به پیچهوانهی سهفهری مهولانا خالید له کوردستانهوه بۆ هیندستان بۆ لای شیخهکهی له دهلهی، تا بی به موریدی و لهسهر دهستیدا لهسهر ریبازی (نهقشبهندی) تهههسسوک بکاو پاشان بگهڕیتهوه بۆ بلا و کردنهوی ئەم ریبازه تازهیه. ههروهکو بلی شیخ رهزای تالهبانی بیهوی ئاماژه بۆ ئەوه بکات، که (پیرهکهی مهلا مهحموود بهیپی خۆی له هیندستانهوه هاتووه بۆ خاکی

^۱ دیوانی شیخ رهزای تالهبانی، سهراوهی پیشوو، ل ۱۴.

کوردستان و مهلا مەحموودی کردوو به موریدی خۆی و پاشان به جینشینی، کهچی مهولانا خۆی چووته هیندستان و لهوئی لای (پیر)هکهی ماوهتهوه، تا لهسەر دەستیدا تەمەسسوک بکاو پاشان گهراوهتهوه بۆ کوردستان^۱.

شیخ ئەحمەدی لاهووری له گەل ئەو دوو موریدی له گەلی دە بن پاش چەند مانگیک له بەغداوه ده گهڕێنهوهو، بۆ جارێکی تر دەبێهوه به میوانی مهلا مەحموودی زهنگنه له (فرخ). لهبەر ئەوهی شیخ ئەحمەد شیوهی خواپەرستییهتی مهلا مەحموودی زۆر دهچی به دڵدا، جگه لهوه که مهلا یهکی زۆر زاناو دانش بووه و ناووشۆرهتیکی زۆری له ناوچه کهدا ههبووه، شیخ ئەحمەد دهیکا به (خهلیفه)، واته جینشینی خۆی. ئەم پرپارهی شیخ ئەحمەد دەبیتههۆی نارەحەتی و دلتهنگی ئەو دوو مریدی و له گهلیدا بوون. وادیاره ئەوان و ایان زانیوه دهوایه شیخ ئەحمەد یهکی لهوان بکابه جینشینی خۆی، چونکه چەند سال بووه خزمهتیان کردووو خهریکی جیبهجی کردنی ئادابی تهریقەتی قادری بوون له خزمهتیدا، کهچی مهلا مەحموودی کردوو به جینشینی خۆی که تهنها دووجار چاوی یی کهوتبوو.

^۱ شیعی شیخ رەزا که به داخهوه تا ئیستا لیکۆلینهوه یه کی باشی لهسەر نه کراوه کتیه کهی دکتور عیزه ددین مستهفا رهسوولی لئ به ده ر یی به ناوی (شیخ رهزای تاله بانی، دوور له جینو - به غدا، چاپخانهی عهلا، ۱۹۷۹) پتیستی به لیکۆلینهوه یه کی زانستیانه هه یه. له سالی خویندنی (۱۹۷۴ - ۱۹۷۵) دا به ئه ر کینکی زانستی له لهندهن بووم زور جارن ده چوممه لای مامۆستای زانا و گهوره، توفیق وهه بی به گ، که به وتهی خۆی یه کینک بوو له موریدانی شیخ رهزا. جاریکیان وتی: چاوم به دوو به یته شیعی شیخ رهزا کهوت به زمانی تورکی تییدا باسی شاری کهر کووک ده کات، که پایتهختی شاره زوور بووه و هه رچی باجی لهو ویلایه ته کۆ کرایته وه رهوانه ی ئه وئ کراره. توفیق وهه بی به گ وتی: له ناو فایله کۆنه کانی وهزاره تی دارایی عیرا قدا که له سه رده می عوسمانیه کانه وه مابوونه وه که وتمه سؤراغی ئەو قسه یه، پاش گه رانیکی زۆر هه ندی پسووله ی کۆنم دۆزیه وه که راستی قسه که ی شیخ رهزایان ده گه باند، مامۆستا توفیق وهه بی به گ ده یگوت: شیخ رهزا هه ر شاعیریکی پایه به رز نه بووه، به لکو وه ک ده ریایه ک بوو، که مرؤ ده بی هه میشه خه ریکی گه ران بیست به دوای گه وه ره کانی ناویدا. له م باره یه وه ته ماشای نووسینه که م بکه به ناو نیشانی: (گه شتیکی تر به جیهانی شیخ رهزای تاله بانیدا) گو قاری (کاروان)، ژماره (۷۰) ی سالی ۱۹۸۸.

کاک چالاک نالەبانی بە شیوەیەکی تر باسی هوی ناولینانی مەلا مەحموود دەکا بە خەلیفەیی شیخ ئەحمەدی لاھووری. ئەو نووسیبووە: پاش گەرانی هوی شیخ ئەحمەد (لەبەغداوە) بۆ کوردستان، جارێکی تر بوو بە میوانی مەلا مەحموود بۆ گێڕاوەتەووە کەوا پاش ئەو هوی شەوێکیان بەدیار مەرقەدی شیخ عبدولقادری گەیلانییە مەلا مەحموود خەونێکی بینیوە، گوا بە شیخ ئەحمەدی هیندی و توویە ئەو شەو تا بەرەبەیان نوێژی کردوو لەبەرەبەیاندا خەو بردوو بەتیبەووە لە خەودا چاوی بە شیخ عبدولقادری گەیلانی کەوتوو، پیتی و توو: فلانکەس، پیربووی و ناقتی ئەم هات و چۆ کردنت نەماوە، چاکترە لەمەولا ئەو ئەزبەتە نەکیشی و مەحموود لە جیانی تو ئەو سەفەرانی بکات. ئەگەر ئەم خەونە بەم شیوە یە بووی، دەبی بلیین ئەمە بوو ئەو هوی دەستنیشتانکردنی مەلا مەحموود وەک جیگری شیخ ئەحمەد. بەهەر حال مەلا مەحموود پاش گەرانی هوی شیخ ئەحمەد بۆ سووردان، شەوێکیان مەلا مەحموود پیرەکەیی کە شیخ ئەحمەد بوو لە خەودا بە کوژراوی دەبینی تەرمەکەیی لە پەنا بەردیگدا فری دراو. هەر کە رۆژ دەیتەووە، ئەو خەونەیی بۆ چەند مۆریدیکی دەگێریتەووە. هەر ئەو رۆژە هەموو پیکەووە لە (قرخ) هەو بەرێ دەکەون بۆ سووردان. لەوئ هەوایی شیخ ئەحمەد دەپرسن، بۆیان دەردەکەوێ چەند رۆژیکە هیچ کەسیکی خەلکی ئەو گوندە چاوی پیتی نەکەوتوو. تیکرا پیکەووە دەکەونە گەران لە دەورەبەری گوندو ئەو شوینانەیی و شیخ ئەحمەد بەتەنیا پیتی بو نوێژکردن و عیبادت شەوانی تیدا بەسەر بردوو. لەئاکامدا بەو چەشنە مەلا مەحموود لە خەونە کەیدا چاوی پیتی کەوتوو، تەرمەکەیی لەناو قۆرتیکدا دەدۆزنەووە، هەر لەوئ لە گەل خەلکی گوندە کە دەیشۆرن و بەخاکی دەسپێرن^۱. لەو سەردەمەووە مەزاری ئەو شیخ ئەحمەدە بوو بە یەکی لە مەرقەدە پیرۆزەکانی کوردستان کە خەلکی لە هەموو شوینیکەووە دەچنە زیارەتی.

من خۆم ئەم مەزاری شیخ ئەحمەدەم پیتی تیکدان لەلایەن رژی بەعسەووە لە دوا سەلەکانی هەشتادا، سی چوار جار زیارەت کردوو. مەزاری کە کەوتوووە پال کیوی

^۱ مەلا عبدولکەریمی مودەرریس، بنەمالەیی زانیاران، چاپخانەیی شەفیق، بەغدا: ۱۹۸۴، ل ۵۷.

(پیره مه گروون). سهیر لهوهدایه بهردیکی زۆر گهوره که ههرهسی بهفر له گهل خۆی هیناویه ته خواری، لهزیک مهرقهده که بهوه گپرساوه تهوه. لهو باوه په دام نه گهر ئهوه بهرده گهوره به ههر چند مهتریکی تر بهرهو خوارتر رۆیشتبا، نه ئاسه واری مهرقهده کهو نهمز گهوته کهی پالی به پیوه نه دهیشت.

مزگهوت و مهرقهده کهی شیخ ئهحمده ههر دوو کیان کهوتونه ته ناوباخ و سهراکانیهک که ههوزیکی له بهر دهما بو دروست کراوه، گهوره دیی (سوورداش) که مهر کهزی ناحیه بو، کهوتوه ته خواری و ئه مزگهوتوه. سوورداش به سهرا دۆلیکی جوانی رهنگ اوهرنگدا دهروانی که له خواریه رهنگای گشتی نیوان سلیمانی و تاسلووجهو دووکانی به سهروهیه. لهم بهرو ئهوهی ئهوه دۆلهدا، چند گوندیکی جوانی پر له ئاوو کانیهیه. لهوه دهچی مزگهوت و مهرقهده کهی شیخ ئهحمده تاکو سالی (۱۹۴۷) ئاوه دان نه بووی دهیک له مهوه بهر له خوالیخوشبوو مهلا عهبدولپهحمانی سوورداشیم بیستوه که تا له زیاندا ماووو سالی دوو سی جار دههانه کهر کووک، جاریکیان وتی: لهو ساله دا که شیخ هسهنی کورپهزی شیخ رهزا موته سه پیفی سلیمانی بو، جاریکیان له کهر کووک بووم، باوکت به ته له فون قسهی له گهل شیخ هسهن کردو داوای لی کرد مزگهوت و مهزاره کهی شیخ ئهحمده چاک بکاتهوه. وتی پاش ماوهیهک له دهزگای ئهوقافی سلیمانی که ئهوه سه ردهمه خوالیخوشبوو محمهده عهلی خهلیفه دیستی خوتان بهر پیوه بهری بو، مزگهوت و مهزاره کهی ئاوه دان کردوه. تا خوالیخوشبوو مهلا عهبدولپهحمان له زیاندا ماووو، خزمهتیک چاکیه و جیگاوه مهقامه دی کرد.

پژمی به عسی سوورداشی رهنگینیشی، بهو مزگهوت و مه زاره شهوه، وهک بهشی زۆری دیهات و شاروچکهکانی کوردستان، تهخت و ویران کرد.

پاش ده ره پهراندنی دام و دهزگای ره گهز بهرستی ئه و رژیمه، له به هاری سالی (۱۹۹۱) دا خه لکی ئه م شاروچکه به بهر بهر دهستیان کرد به گهرا نهوه بو جیگاوه شوینی خویان.

ههروهک کاک چالاک له دهستوو سه باسکراوه کهیدا به درپزی باسی کردوه، له سالی (۱۹۹۳) دا پیاوچاکیکی خیره وممندی دانیشتنوی سلیمانی که له بنه رتهدا

خه‌لکی سوورداشه و ناوی حاجی محمدهدی سلیمانی که له بنه‌رندا خه‌لکی سوورداشه و ناوی حاجی محمدهدی حاجی که‌ری می سوورداشی به، ئه‌و مزگه‌وت و مهرقه‌دهی شیخ ئه‌حمدهدی لاهووری - یه‌ی به شیوه‌یه‌کی باشتر و گه‌وره‌تر له‌وه‌ی پیشتر دروست کر دووه‌ته‌وه. له ئه‌یلوولی هه‌مان سالدا له ئاهه‌نگی‌کی گه‌وره‌دا کراونه‌ته‌وه.

پاش کۆچی دوایی شیخ ئه‌حمدهدی لاهووری، هه‌موو مورید و مه‌نسووبه‌کانی رووده‌که‌نه لای مه‌لا مه‌حموود له گوندی (قرخ). له‌به‌ر ئه‌وه‌ی مه‌لا مه‌حموود خۆبیشی بیاویکی زاناو زیره‌ک و دانا و زۆر خزمه‌نگوزار بووه. روویان له‌ته‌ کیه‌که‌ی له (قرخ) کر دووه، که بووه‌ته مه‌لبه‌ندیکی زۆر گه‌وره له زۆر جیگای تری کوردستاندا لقی ئه‌و ته‌کیه‌یه کراونه‌ته‌وه، یه‌کی له‌و لقانه ته‌کیه‌ی که‌ر کووک بووه. جارێکیان مه‌لا مه‌حموود به‌سهردان ده‌چیته که‌ر کووک، پاش چهند رۆژیک له‌وی نه‌خۆش ده‌که‌وی. به‌موریده‌کانی ده‌لی ئه‌گه‌ر مردم له‌پال ئه‌م ته‌کیه‌یه‌دا به‌خاکم بسپیرن، چهند رۆژی پاش ئه‌و و مه‌سیت کردنه‌ی، کۆچی دوایی ده‌کاو ئه‌وانیش له‌ناو ته‌کیه‌که‌یدا به‌خاکی ده‌سپیرن^۱.

مه‌لا مه‌حموود که له‌سالی (۱۲۱۵ی ک). (۱-۱۸۰۰)ز دا ئه‌میری خوا به‌جی ده‌گه‌یه‌نی، ته‌مه‌نی هه‌شتاو پینج سال ده‌بی. به‌بۆنه‌ی کۆچی دوایی کردنه‌وه گه‌لی شاعیری به‌ناویانگی ئه‌و سه‌رده‌مه لا و اندوو یانه‌ته‌وه، یه‌کی له‌وانه مه‌لا سه‌بغه‌تولای هه‌ورامی روواری بووه که له فسیده‌یه‌که‌یدا به فارسی و تووبه‌تی:

مَشْرَعْ كَرَم و مُرُوجْ راه هدی	غوٲ الضعفا كه بود محمود مقام
از عالم صورت سوی معنی بشتافت	كانجاست مقام وصل ارواح عظام
بر تربت او باد ز الطاف خدای	بس نوع تحیات و بسی گونه سلام
(نوری) ز خرد بخواست تاریخش، گفت	(محمود جوار احمدش هست مقام)

(۱۲۱۵ی ک)

^۱ مه‌لا عه‌بدو لکه‌ری می موده‌ریس، سه‌رچاوه‌ی پینشو.

واته:

سەرچاوهی بهخشش و رهواج پیدهری ریگهی هیدایهت
فریاد ږمسی بی دمه لاتان کهپایهی ستایش لی کرای هه به
له جیهانی شتوهه به پهله چوو بو جیهانی گیان
چونکه گه‌یشتن به گیانه مه‌زنه‌کان لهوی دهی
سلاوو قه‌در لی‌گرتنی زۆری بو گۆره‌کهی له لوتفی خواوه
به چهن‌دین وینه ریتلی نمان و سلاو
(نووری) میژووی کۆچی دوایی ئه‌وی له ئه‌قل داواکرد
ئهویش وتی: جیگای مه‌حمود له پال ئه‌حمده دایه

(۲)

شیخ ئه‌حمده‌ی تالهبانی

مه‌لا مه‌حمودی زه‌نگنه دوو کوری بووه: ئه‌حمده و محمه‌د، محمه‌دیان به‌گه‌نجی
کۆچی دوایی کردوه. به لام شیخ ئه‌حمده نه‌وی زۆر بووه، ده‌توانین بلتین بنه‌ماله‌ی
تالهبانی له‌وهه ده‌ستی پێ‌کردوووه‌ ناوی تالهبانیش له‌وهه وه‌گیراوه.
شیخ ئه‌حمده نو کوری له شوین به‌جیماوه و دووایش به‌گه‌نجی مردوون. هه‌روه‌ها
چهند کچیشی هه‌بووه، ئه‌مانه هه‌موویان له سێ ژن بوون که به‌که‌میان خالۆزای خوی و
کچی عه‌بدوللا به‌گی میرسمایل خانی زه‌نگنه بووه. خیزانی دووه‌می له ئاغا‌کانی
خێلی داوه‌ی گه‌رمیان بووه، ژنی سێبه‌می له ئاغا‌کانی زه‌هاوی کوردستانی ئیران
بووه. کوره‌کانی شیخ ئه‌حمده‌ی تالهبانی ئه‌مانه‌ن:

۱- شیخ عه‌بدول‌ره‌حمان، که کوری گه‌وره‌ی بووه به مه‌ولانا شیخ عه‌بدول‌ره‌حمانی
(خالص) ناسراوه. نه‌وه‌کانی له که‌رکوک و ده‌وروبه‌ری ده‌ژین.

۲- شیخ عه‌بدول‌غه‌فوور، که پاشان له ناوچه‌ی کۆبه جیگیر بووه نه‌وه‌کانی له‌وی
ماونه‌نه‌وه. پێشتر ماوه‌یه‌ک له سه‌ردمشت ژباوه به لام به فه‌رمانی شیخ عه‌بدول‌ره‌حمان
گه‌راوه‌ته‌وه کۆبه. چوار کوریشی بووه: شیخ ره‌شید و شیخ نووری و شیخ ئه‌شرف.

۳- شیخ عبدالکهریم، له گوندی بادهوای سهر به ناحیهی لهیلانی سهر به کهر کووک ژیاوه. سی کوری بووه.

۴ - شیخ محید دین، که ناسراوه به شیخ محید دینی پشتین شل، نهوه کانی زوریان له تالهبان و قرخ ماونه نهوه، له وانه شیخ محمد که ناسراوه به (نان گهوره) و شیخ نه سره ددین و شیخ مستهفا و شیخ له تیف و شیخ جهلال. ژماره یهک له نهوه کانی له ناوچهی خانهقین دهرین.

۵ - شیخ عبدالهفتتاح، نهوه کانی له چند گوندیکی سهر به ناحیهی لهیلانی سهر به کهر کووک جیگیر بوون، به تایبهتی له دبی خدر بهگ. ئهمیش چوار کوری بووه: شیخ عبدالهفتتاح و شیخ مارف و شیخ لوتقوللا و شیخ تهها.

۶- شیخ عبدالعزیز، که نهوه کانی له بناری گل و ژماره یهک له دیهانی دهوروبهری خانهقین و کفری و ناحیهی لهیلانی سهر به کهر کووک جیگیر بوون. نهوهی شیخ عبدالعزیز ئهمرؤ که له نهوهی هموو بهرهبابه کانی تر زیاترن کهله چوار کوری شیخ عبدالعزیز: شیخ حمید و شیخ سمهد و شیخ مارف و شیخ رها.

۷- ۸ و ۹- شیخ همه صالح و شیخ حسین و شیخ محمد عارف که نهوه کانیان له دیهاته کانی ناوچهی لهیلانی سهر به کهر کووک ژیاون، به لام نهوه کانی ناوچهی لهیلانی سهر به کهر کووک ژیاون، به لام نهوه کانی شیخ محمد عارف له دبی سهوز بلاغی ناوچهی خانهقین و چند گوندیکی تری ئه ناوچهیه که ژماره بیان دهگانه هوت گوند، نیشته جی بوون. ههروه کو لیبه دا زور به کورتنی خستوو مانه ته بهرچاو، بنه ماله کانی شیخانی تالهبان له شیخ ئه حمهدوه په رهبان سه ندوووه هموو بیان نهوهی ئه و پیاوون.

ناوی (تالهبانی) یش هه ر له ناوی گوندی (تالهبان) هوه وه رگراوه که ئه و بنیانی ناوه. ئه م گونده بچوو که بهرام بهر دبی (قرخ) ه، که له سه ره تادا مه لا مه حمودی باوکی و پاشتریش خوی تییدا ژیاون. شیخ ئه حمهد ته کیه یه کی تییدا کردوو ته وه گو استوو یه تییه وه بؤ ئه وی بی ئه وهی له قرخیش دابری. شیخ په زای کور په زای شیخ ئه حمهد له م گونده دا هانؤ ته دنیاوه. ههروه ها هموو کوره کانی شیخ ئه حمهد، سه ره تا له قرخ و تالهبان ژیاون، پاشان بلا وه بیان لی کردوووه چونه ته کهر کووک و دهوروبهری و پاشان بؤ ناوچه کانی تری کوردستان، له خانهقین و کفری و گل و داقووق تاکویه.

شیخ ئەحمەدی تالەبان لەسەردەمی باوکیدا خۆتەندنی شەریعەت تەواو دەکات، ئەوجا لە ژێر چاودێری ئەودا خەریکی بەجی گەباندنی ئادابی رێبازی (قادی) دەبیت تاکو دەگاتە پایە (خەلافەت). لە پاش کۆچی دوایی باوکی، لە جیگای ئەودا بەردەوام دەبیت لە ئیرشادو رێگا پێشانان و خزمەتکردنی خەلکا، لە هەموو کوردستان (بە هەردوو بەشی عوسمانی و ئێرانی) یەو، هەروەها لە عێراق و سووریا و تورکیای عوسمانییەو مۆریدو مەنسوویکی زۆری رۆوی تی دەکەن و سەرئەجام لە زۆر جیگای ئەم و لانیانەدا لقی تەکیە تالەبانی دەکرێتەو.

شیخ ئەحمەدی تالەبان لە ساڵی - ۱۲۵۷ی ک کۆچی دوایی دەکات. وەک مەلا مەحمودی باوکی، ماوەیەک پێش وفات کردنی بۆ زیارەتی مەرقەدی باوکی و سەر لێدانی مۆریدو مەنسوویەکانی دەچێتە کەرکوک و هەر لەوێ ئەمەری خودا بەجی دەگەینی و لەپال ئارامگای باوکیدا بە خاک دەسپێری. ئەمیش، هەروەک باوکی، زۆر لە شاعیران و ئەدیبانی سەردەم لاواندوو یانەتەو. یەکی لەوانە مەلا سەبغەتوللا رواریبە کە بەم بۆنە یەو ئەم پارچە شیعەری داناو:

قطب عرفان، معین دین خدا	که ازو نجم شرع مسعود است
هشت دنیا و رفت سوی بهشت	که در آنجا لقای معبود است
رفت و از رفتنش ز چشم جهان	خون از آن چشم دهر مرمود است
عقل، تاریخ او ز رضوان جست	که کسی لب به این نه بگشود است
تاج حشمت فگنده از سر، گفت	(دست احمد مقام محمود است)

(۱۲۵۷ی ک، ۱۸۴۱ ز)

واتە:

تەمەری خواناسین و یارمەتیدەری ئایینی خودا
 کە ئەستێرە شەری بەهۆی ئەووە بەختیارە
 جیهانی بەجێهێشت و رۆیی بەلای بەهەشتەو
 کە گەشتن بە حوزووری خودای پەرستراو لەوێ
 رۆیشت و، بەهۆی رۆیشتنەو چاوی جیهان
 خۆینی لی رۆیشت، بۆ بەری چاوی جیهان گیرا

ئەقلى مېژووى كۆچى ئەوى لە رزوانى كليلهوانى دەرگاي بەهەشت داوا كرد
چونكه كەس لىوى بۇ ئەم بابەتە نە كردوو ئەوه
تاجى شەرم و شكۆى لەسەر سەرى لا داوا وتى:
دەستى ئەحمەد شوپىنى تىدا دانىشتنى مەحمودە

(۳)

مەولانا شېخ عەبدولرەحمانى (خالىس)

شېخ ئەحمەد نۆ كورى لەپاش خۆى بە جىهتتووه، ھەموويان خواھەنى رىيازى
تەسەوف بوون و لەناو خەلكدا زۆر قەدرىان گىراوه. ھەر لەسەردەمى باوا كىيانەوه، ھەندى
لە كورەكانى دەستىيان كردوو بە ئىرشاد، بە تايبەتى لە ناوچەكانى گەرميان، بە لام
كورى گەورەى كە شېخ عەبدولرەحمان بووه، لە بوارى زانستى شەرىعت و تەسەوفدا،
لەناو براكتاندا جىياوازو ديار بووه، بۆيە بە برىارى براكتانى و مورىدو مەنسووبەكانى
باواكى، كراوه بە جىگەدارى باواكى.

شېخ عەبدولرەحمان لەسالى (۱۲۱۲)ى ك (۸ - ۱۷۹۸)ز دا لە گوندى (قرخ)
ھاتوو ئە دنياوه. لە خوتەنگاگەى خۆيان لای باواكى دەستى بە خوتەنى زانبارىيە
ئىسلا ميبەكان كردوو. پاشان، بە گوپرەى عادەتى ئەو سەردەمە، بۆ تەواو كردنى
خوتەنى، چوو ئە كەركووك و سلىمانى و ھەندى ناوچەكانى ترى كوردستان.
ماوھىك لە گەل كاك ئەحمەدى شېخ پىنكەوه لە خزمەتى شېخ مەرووفى نۆ دىيىدا
خوتەندوو بىانە. ھەر لەو كاتەوه لە نىوانىاندا دۆستايەتتەى كى رۆحىي پتەو پەيدا بووه كە تا
كۆچى دوا بىيان بەردەوام بووه.

كانى كاك ئەحمەد لەسەفەرى حىجاز دە گەپتەوه، دەپتە ميانى شېخ
عەبدولرەحمان لە كەركووك^۱. شېخ عەبدولرەحمان سەرەراى زمانى كوردى، لە سى

^۱ بىروانە: و تارىكمان لە ژىر ناوئىشانى گەشتىك بە جىھانى شېخ رەزاي تالەبانىدا، گوشارى
كاروان ژمارە (۷۰)ى سالى ۱۹۸۸.

زمانی عه‌ره‌بی و فارسی و تورکیدا زۆر شماره زا بووه، ب‌م س‌ی زمانه‌ی دواییه‌و به زمانی کوردی (شیوه‌ی هه‌ورامی)، شیعرى زۆر به رزو ناسکی له مه‌یدانی ته‌سه‌وفدا هه‌یه. نازناوی شیعرى (خالص) بووه، بۆیه به مه‌لانا شیخ عه‌بدول‌ره‌حمانى خالص ناسراوه‌و، نه‌وه‌کائیشی به (خالصی). دیوانى شیعره‌کانى به هه‌ردوو زمانى تورکى و فارسى، له‌ژبیر ناوى (جه‌زه‌ی عیشق)، تاكو ئیستا چه‌ند جارێک چاپکراوه، جارى له ئه‌سته‌مبوول له‌سه‌رده‌مى شیخ عه‌لیى کوریدا، جارى دووم له ئیتران له سالى (۱۳۶۷)ى ک، له‌سه‌رده‌مى شیخ جه‌میلی باوکمدا، جارى سیه‌م هه‌ر له‌ئیتران له سالى (۱۹۹۴)'. مه‌لانا شیخ عه‌بدول‌ره‌حمانى خالص له مه‌یدانی ته‌سه‌وفدا پایه‌ی زۆر به‌رز بووه‌و به‌به‌کى له شیخه‌ گه‌وره‌کانى کوردستان له‌قه‌لم ده‌ری وه‌ک کاک ئه‌حمه‌دى شیخ و مه‌ولانا خالید. دۆستایه‌تیی له‌گه‌ل کاک ئه‌حمه‌د و یه‌که‌مین خه‌لیفه‌ی مه‌ولانا خالید که شیخ عوسمانى سیراجه‌ددین بووه، زۆر به هیز بووه.

۱. هه‌روه‌ک له ده‌ست‌نوسه‌که‌ی کاک چالاکدا ئاماژه‌ی بۆ کراوه، شیخی خالص شیعرى زۆرى له‌ناو چووه‌و، له کۆرى ئه‌ده‌ب و شیعردا له سه‌رانسه‌رى کوردستان به‌ده‌گه‌من باسى ئه‌م ئه‌دیب و شاعیره‌ کراوه. جارێکیان له‌گه‌ل زانای گه‌وره‌ی کورد توفیق وه‌ه‌بى باسى شاعیرانى کوردمان ده‌کرد، باس هاته‌ سه‌رباسى شیخ عه‌بدول‌ره‌حمان وتی: باوکت دیوانى شیعره‌کانى بۆ ناردم و زۆر به وردى خویندمه‌وه، به‌لام ئه‌وجاش هه‌ندى شیعرى هه‌بوو لى تینه‌ده‌گه‌یشتم. به‌پى بۆ چوونى ئه‌و، «شیخ عه‌بدول‌ره‌حمان ده‌بى وه‌ک فه‌یله‌سووفى ته‌ماشای بکرى، خاوه‌ن هه‌ستیکى زۆر ناسک بووه، هه‌رچه‌نده‌ زیاتر باسى سۆفیه‌تى و خۆشه‌ویستى کردوه، له‌رووى فیکرییه‌وه‌ یه‌کێکه‌ وه‌ک تاگوورى هیندی.» مامۆستا مه‌لا عه‌بدولکه‌رىمى موده‌رریش هه‌ر هه‌مان بۆچوونى له‌باره‌ی شیعره‌کانى شیخی خالصه‌وه‌ هه‌یه. ئاگادارم له سه‌ره‌تای ساله‌کانى هه‌شتادا کاکم شیخ عه‌لیى تاله‌بانى داواى له مامۆستا مه‌لا عه‌بدولکه‌رىم کرد شیعره‌ فارسیه‌کانى شیخ عه‌بدول‌ره‌حمان بکا به کوردی له‌گه‌ل لیکدانه‌وه‌یان. وه‌لامى ئه‌وه‌بوو: «ده‌ترسم خه‌لکى نه‌فام و نه‌خوینده‌وار له‌به‌ر قوولیی شیعره‌کان که لىیان تیناگه‌ن، ئه‌ویش و منیش به‌پى دین له‌قه‌لم بدن.» ته‌ماشای نووسینه‌که‌م بکه‌ له‌مه‌ر شیخ په‌زا له گۆڤارى کاروان، ژماره (۷۰) ل ۲۸.

مامۆستنا مەلا عەبدولكەرىمى مودەررىس زۆر باسى مەولانا شېخ عەبدولرەحمان دەكا و نووسىيويەتى: (ئەم زاتە سەروىك بوو لە چەمەنى شاھانەى ئەولياڧادا، ئەدىب و نووسەرىكى تاقانە بوو لە باخى ئەصفىادا، مامۆستنا يەكى زاناو تانا بوو لە ناو مامۆستاينادا، مورشىدىكى ھەلكەوتوو بوو لە ناو كۆرى مورشىدەكاندا).^۱ كەدېتە باسكردنى سەردەمى شېخ عەبدولرەحمان لەناو بنەمالەى شېخانى تالەبانىدا نووسىيويەتى (سەردەمى ئەو سەردەمى زېرىنى ھەموو بنەمالەى تالەبانى بوو، چونكە ئەوندە جىلوەى خودايى بوو تەكىكەى بوو بە بنكە بۇ دائىرەى تەكىكەى دەرويشان، خويىنگاكاكى دەرمائخانەى دلرېشان بوو، ھۆدەكانى تەكىكە مەلبەندى پىاوان و ناوداران بوون و ھەموو جۆرە خويىندەوارو زمانزائى تېياندا دانىشتون و وچانيان داو). كە دېتېشە سەرى باسى تارىفى رەوشنى شېخ عەبدولرەحمان، نووسىيويەتى: (بەمەعنەى كەلىمە مەردى مەيدان و شېرى ناو مەردان بوو، تاجى سەرى ئەولياكان بوو، لەناو پىاوا ھەلكەوتووەكانى جىھاندا، لەرىزى سەروە ناوى نووسراو).^۲

شېخ عەبدولرەحمان پىاويكى زۆر سەخى تەبىعەت بوو ھەرچى دەست كەوتوو بەگويەرى تانا سەرفى كروو. لېى دەگېرنەو فەرموويەتى: چاكتەرە پىاوا ئەوندە پارە كۆنەكاتەو كە جەجى لەسەر واجب بىكات! ھەرەھا فەرموويەتى: «نوئىز كرىن كارى پىرە ژنانە و رۆژووگرتن كارى بەخىلانە و جەج كرىن گەشتى جىھانە، بە لام دللى شكستە بەجىھېئان كارى مەردانە». ئەو وتە فەلسەفەى شېوې بىر كرىنەوې ئەم زانا گەورەبەمان بۇ دەرخات.

شېخ عەبدولرەحمان پاش كۆچكردنى باوكى لە گوندى (تالەبان) ماوئەو، لەبەر ئەوې خەلكىكى زۆر لە زاناو گەورە پىاوانى ئەو سەردەمە رويان تى كرىوو ناوو

^۱ مەلا عەبدولكەرىمى مودەررىس، سەرچاوەى پېشوو، ل ۵۷۶.

^۲ مەلا عەبدولكەرىمى مودەررىس، سەرچاوەى پېشوو، ل ۵۷۷، ھەرەھا نووسىنە كەمان لەژىر دېرى: مەولانا شېخ عەبدولرەحمانى خالص. زانا شاعىرو شېخى عىرفان، گۆقارى (باسكار) كە لە نەدەن سى مانگ جارىك دەردەچى، ژمارە (۲) ى سالى ۱۹۹۹، ل ۶۵-۷۶.

شووره تیککی له ناوچه کهو له هه موو کوردستان و دهره ویشیدا پهیدا کردوو، کاربه دمستانی ئەمارەتی بابان له ناوچه کهدا ناپه حەت بوونو کهوتوو نەتە ئازاردانی خۆی و موریدەکانی، بۆبە ئەویش ناچار بوو بگۆبژیتەو و بچیتە دینی (باش تەپە) ی خواری شاری کەرکووک. موریدەکانی له کەرکووکەو دەچنە خزمەتی و تکای لی دەکەن بێتە کەرکووک بۆ سەر تەکیەکە، که مەرقدی باوکی و باپیریشی لیبە، ئەویش تەکاکیان قوبوول دەکا و لەو سەردەموو لەگەڵ براکانی له کەرکووک نیشتنەجی دەبن.

تەکیە تالەبانی له کەرکووک کهوتوو تە قەرەغی شار، له نزیک رینگای ئیستای نێوان کەرکووک و سلیمانی. تەکیە که لەسەر گردێک دروست کراوه که له (قە لای) کەرکووک بەرزەترە. لەسەرەتادا زۆر پان و بەرین نەبوو نوێزو زیکری دەرویشان له هۆلێکی ژێرزمیندا کراوه که تاکو سەرەتای سالانی پەنجاکانی شۆیتەوارە کە هەر ماوو. بەلام پاش ئەوێ شیخ عەبدولرەحمان دیتە کەرکووک، دەست دەداتە گەورە کردنی و دروستکردنی بینای نوێ بە دە وریدا، چونکە خەلکیکی زۆر له هه موو و لاتانی ئیسلامییه، له (شام) و (میسر) هه تاکو جینگاکانی تری دەوتە عوسمانی و کوردستانی ئێران پوو تێدەکەن. ناوو شۆرەتی به هۆی والیی عوسمانییه که لەو سەردەمدا له کەرکووک دانیشتوو چونکە مەلبەندی و بلا بەتی شارەزور بوو، دەگاتە سولتان عەبدولمەجید. بەفرمانی سولتان تەکیە که به شیوهیه کی تازه دروست کراوه تەو، ئیستایش له رەسمیاتیادا بە مزگەوتی (مەجیدییه) نووسراوه، بەلام له کەرکووک و ناوچه کهدا به (تەکیە گەورە) بیان به (تەکیە تالەبانی) به ناویانگه. له سەردەمی شیخ عەبدولرەحماندا تەکیە کە دەیتە مەلبەندیکی ئایینی و کۆمە لایەتی بیوتنە له هه موو ناوچه کهو ههروهه له زۆر جینگای کوردستاندا، له (زەهاو) و (جوانرۆ) و (ههوارمان) و (سنه) و (مەریوان) و (موکریان) لقی ئەو تەکیەیه دەکریتەو. هه مان شت له زۆری و لاتانی تری ئیسلامیدا په پیرهو ده کری، لهواته میسر. کتیبیک له سالی (۱۹۲۴) دا له شاری (طنطا) له میسر له چاپ دراوه به ناوی (حجة الذاکرین وردالناکرین)، دانەرە کە خەلیفە مەولانا شیخ عەبدولرەحمان بوو کە ناوی (العلامة الشیخ عبدالقادر بن محی الدین الاربلی) یه. له پیشه کی کتیبه کهیدا نووسیویه کهوا تەکیە که بیان لەسەر ئەرکی (الحاج محمد امین الثاقب) کردوو تەو و نامە بیان بۆ

مورشیدیان (سیدی ابوعلی ضیاءالدین عبدالرحمن الکرکوکى الطالبانى) ناردووه، ئه‌ویش له وه لامدا ئه‌و شیخ عبیدولقادره‌ی کردووه به خه‌لیفه‌ی خوی.

شیخ حه‌مه ئازیزی نجاریش که‌به (پیری هه‌ورامان) ناسراوه، یه‌کی بووه له خه‌لیفه‌کانی له ناوچه‌ی هه‌ورامان. ئیستناش ته‌کیه‌یه‌ی له گوندی (نجاری نزیک) (پاوه) نه‌وی ئه‌وی له‌سه‌ره‌ ئاوه‌دانه. من خۆم به بیرم دی تاکو سه‌ره‌نای ساله‌کانی په‌نجایش، خه‌لیفه‌و (مورید) له شاره‌کانی (سیواس) و (ئه‌سته‌مبوول) و (ئورفه) و (مه‌دینه‌ی منه‌ووه‌ره) و (بۆکان) و (سابلاخ) و زۆر له شارو دێهاته‌کانی تری کوردستانی ئیران، که زۆریان نه‌وی خه‌لیفه‌کانی شیخ عبیدولپه‌رحمانی خالص بوون، ده‌هاتنه‌ که‌رکوک.

مه‌ولانا شیخ عبیدولپه‌رحمان له مه‌یدانی شیعو ئه‌ده‌دا شاعیرو ئه‌دیبیکی پایه‌ به‌رز بووه. له‌گه‌ل زۆر له شاعیرانی به‌ناوبانگی سه‌رده‌می خۆیو، به‌تایبه‌تی مه‌وله‌وی، شیعیان به‌سه‌ر به‌کدا و تووه‌و مه‌وله‌وی بۆ دیدنه‌یی شیخ عبیدولپه‌رحمان چه‌ندین جار سه‌ری له که‌رکوک داوه. له پارچه‌ شیعی‌کدا به‌ بۆنه‌ی چاککردنه‌وه‌و گه‌وره‌کردنی ته‌کیه‌ی تاله‌بانیه‌ی که‌رکوکوه، مه‌وله‌وی و توو‌یه‌تی:

عقل‌گفتا چون تفکر کرد و ایست	دانی این بانی و مینی چيست و کیست؟
در تنزل کرد جلوه‌ی چنین	حق در آن و عرش اعظم آندین
هر که داند راز این سر نهفت	خوش (علی‌العرش استوی الرحمن) گفت
مبتدا و منتهای هر شیء است	(مظهر حق باد) تاریخ وی است

(۱۲۶۰ی ک که‌ده‌کاته ۱۸۴۵ ی ز)

هه‌روه‌ها حاجی قادری کۆبی شاعیریش ماوه‌یه‌ک له که‌رکوک لای شیخ عبیدولپه‌رحمان خویندوو‌یه‌تی^۱. هه‌موو لایه‌ک ئاگاداری هه‌لوئستی حاجی قادرین به‌راته‌ر شیخ و شیخایه‌تی و ته‌کیه‌و خانه‌قاکانیان، به‌لام که‌ باسی شیخ

^۱ محهمه‌دی مه‌لا که‌ریم، هه‌ندی بابه‌تی ئه‌ده‌بی له‌باره‌ی حاجی قادری کۆبی و شیخ په‌زای تاله‌بانیه‌وه، گو‌قاری (کاروان) ژماره ۹۳، سالی ۱۹۹۱، ل ۲۵، هه‌روه‌ها گو‌قاری (به‌یان) ژماره ۱۷۱، سالی ۱۹۹۶.

عبدالولپرهمانی کردووه به (غهوئی ثانی) ناوی بردووو زور ئیحترامی لی گرتوووه. له پارچه شیعرئیکیدا له ژیر ناوی (بهلاغتی کوردان)، لهبارهی شیخ عبدالولپرهمانهوه وتوووه:

غهوئی ثانی یو حاتهمی مهزهه ب عبدالولپرهمان خالیسی مشهرب^۱

ئهم حورممت گرتنه‌ی حاجی قادر له شیخ عبدالولپرهمان له‌بهر ئه‌وه نه‌بووه که مامۆستای بووه، به‌لکو به‌ته‌جره‌به بۆی دهرکه‌وتوووه ئه‌و پیاوی خودا بووه له کرده‌وه‌ی ئه‌و شیخانه به‌ دوور بووه که‌له شیعره‌کانیدا دایشۆردوون. لێره‌دا پارچه قه‌سیده‌یه‌ک، وه‌ک نمونه، بۆ شیعره‌کانی شیخی خالص ده‌خه‌ینه به‌رچاو:

گر بیایی به تماشگاهه ویرانه ما	بینی از نیست معمّر شده کاشانه ما
همه عالم کلماتند و بود معنی هو	درس این است درین مکتب شاهانه ما
گر به سرمنزل عشاق درآیی بینی	رفعت و منزلت این دل دیوانه ما
مرده‌ها زنده کند زمزمه و حلقه ما	نفخ صور است درین منزل ویرانه ما
ساقی و مطرب و خمار همه یک بینی	گر شوی محرم خلوتگه میخانه ما
(خالص) از نور تجلای جمالش می‌سوخت	هو بهو می‌زندش این دل دیوانه ما ^۲

واته:

ئه‌گه‌ر بییته سه‌یرانگه‌ای ویرانه‌ی ئیمه
ده‌بینی خانووو چکۆله‌ی ئیمه له هیچه‌وه ئاوه‌دان بووه‌ته‌وه
هه‌موو جیه‌مان وشه‌یه‌و (ئهو) واته‌یه
دەرس ئەمەیه له قوت‌الجانه‌ی شاهانه‌ی ئیمه‌دا

^۱ دیوانی حاجی قادری کۆیی، لیکۆلینه‌وه و لیکدانه‌وه‌ی سه‌ردار حه‌مید میران و کریم شاره‌زا، چاپخانه‌ی (دار آفاق عربیة) به‌غدا، سالی ۱۹۸۶، ل ۲۲۲.

^۲ جذبه عشق، دیوان حضرت قطب‌العارفین شیخ عبدالرحمن طالبانی الملقب به خالص القادری، طهران ۱۳۶۷، ص ۸۳.

ئەگەر بېيتتە شامەن زلی دلداران
 پابەو بەرزىی ئەم دلە شیتەى ئیمە دەبىنى
 دوعای خوتندنى ناو ئەلقەى ئیمە مردو زبندو دەکاتەو
 فوو بە (سوور) دا کردنە لەم ماله ویرانەى ئیمە دا
 مەبگپرو بەستەبیتو مەیفروش (پیر) هەموو وەک یەک دەبىنى
 ئەگەر ببى بەمەحرەمى خەلوەتگای مەبجانەى ئیمە
 (خالیس) لە نوورى تەجەلای جەمالی دەسووتی
 بە لام دلی زاكرى ئەو هەر بە خودا نزیک ئەبیتەو

شیخ عبدالرحمان پیتوندیی بەهیزی تەنھا هەر لەگەل شیخانێ ریبازی (قادری)
 نەبوو، بەلكو دۆستایەتیی توندی لەگەل شیخانێ (نەقشبەندی) یش هەبوو، بەتایبەتیی
 لەگەل شیخ عوسمانی سیراجەددینی تەوێلە، کە شیخ عەمەری کوری ناردوو تە
 کەر کووک تاكو پیکەو لەگەل شیخ عەلیی کوری بچوین. هەروەها لەگەل بنەمالەى
 شیخەکانی بریفکانش پیتوندیی زۆر بەهیز بوو. شیخ عبدالرحمان لە سالی
 (۱۲۷۵) ی ک دا کە دەکاتە (۹- ۱۸۵۸) ی ز کۆچی دوابی کردوو. لە ژوووریکى نزیک
 مەرقەدی باوک و باپیری لە تەکیەى تالەبانیی کەر کووک بە خاک سپێراو. گەلی لە
 شاعیرو ئەدیبهکانی ئەو سەردەمە لا و لندوو بیانەتەو، لەوانە شاعیری دۆست و هاوچەرخى
 خۆی (مەولەوی) کە لە پارچە شیعریکدا بە زمانی فارسی و تووبەتیی:

ضیایی کان برحمانی درین کون	میان سایەها ممتاز گردید
بە فیضش هەر یک از اجزای عالم	(علی استعدادە) هەمراز گردید
مثالش چون ز رحمت مشتق آمد	پی مصدر روان پرواز گردید
بە تاریخش قلم زان سان رقم زد	بە رحمت جان پاکش باز گردید

(۱۲۷۵ ی ک)

واتە:

رۆشناییهکی خوا بوو کە بەهۆی ئەووە ناوی عبدالرحمان (عبدالرحمان) بوو
 لەم جیهانەدا لەناو هەموو سێبەرەکانی خودادا هەلاویژدە بوو.

به‌لېشاوی بهره‌کته‌نی ئهو همموو به‌کې له به‌شه‌کانی جبهان
 به‌یټی ئاماده‌بی خوئی بوو به هاوراز
 نمونه‌ی ئهو چونکه له‌ماده‌ی (ره‌حمه‌ت) ئیشتیقاق کرابوو
 رځوخی گه‌رايه‌وه بو‌لای سه‌رچاوه که خوایه
 له میژووی [کوچی ئه‌ودا] قه‌لم به‌و چه‌شنه نووسی:
 گیانی پاکی به‌ره‌حمه‌ت گه‌رايه‌وه

دوا نیوه‌ی شیعی‌ی ئهم پارچه‌یه له تیکسته فارسییه که‌یدا به حیسابی حروفی ئه‌جهد
 به سالی کوچی، میژووی وه‌فاتی شیخ عبدالرّه‌حمانی خالیسی تاله‌بانییه، که ده‌کانه
 (۱۲۷۵)ی کوچی، به‌رانبه‌ری (۹- ۱۸۵۸) ی ز.

شیخ ره‌زای شاعیر له قه‌سیده درټه‌که‌یدا که تیدا باسی باوک و باپیران و کاکی
 ده‌کات، که پیشتر هیمامان بو‌به‌شیکي کردووو له‌باره‌ی شیخ ئه‌حمه‌دی باپیرییه‌وو شیخ
 عبدالرّه‌حمانی خالیس وتوویه‌تی:

له‌پاش ئهو ئه‌رشه‌ده ئه‌ولادی: شیخ ئه‌حمه‌د له جیټی دانیش
 به‌عه‌ینی وه‌ک سوله‌یمان جینشینی هزره‌تی داوود
 به‌لی! بابی وه‌ما ئه‌لبه‌ت ده‌بی فه‌رزه‌ندی وایتی
 ئیلاهی! سه‌ده‌زار ره‌حمه‌ت له‌قه‌بری و الید و مه‌ولوود
 به‌ره‌حمه‌ت چوون ئه‌وان، باپینه‌وه سه‌ریاسی (ئهو ره‌حمان)
 فیدات بم ئهی نه‌تیجه‌ی دوو‌دمانی (ئه‌حمه‌د) و (مه‌حموود)
 نه‌تیجه‌م مه‌قسه‌ده (تالی) و (مقدم) شه‌رتی ته‌حسیله
 ئه‌وانه‌ی بو‌یه ئیجاد کرد خودا تا ئهم بی مه‌وجوود
 ئه‌میستاش (شیخ‌عه‌لی) نه‌جلی که‌بیری ساحیب ئیرشاده
 ئه‌میش وه‌ک باب و باپیری له زومره‌ی ئه‌ولیا مه‌عدوود
 (رضا) یش له‌و نه‌سله‌یه بیبه‌خشه یاره‌ب چونکه قه‌ت نابی
 گولی بی‌خارو، به‌حری بی‌بخارو، ئاگری بی‌دود^۱

^۱ دیوانی شیخ ره‌زای تاله‌بانی، سه‌رچاوه‌ی پیشوو، ل ۱۵.

مهولانا شيخ عبدالرهماني خالص چوار كورې بووه: شيخ عهلي و شيخ
عبدالقمادر و شيخ رها و شيخ واحيد. لهپاش كوچي دوايي كردني، ديارترين و
گهوره ترين كورې كه شيخ عهلي بووه له جينگاي باوكي بووه به مورشيدي ته كيهي
تاله بانيي كهركوك، كه وهك پيشتريش وتمان له جيهاني ئيسلامدا سرچاوهي همموو
ته كبه كاني تاله بانيه.

(۴)

شيخ عهلي گهوره

شيخ عهلي كه به شيخ عهلي گهوره ناسراوه، لهسالي (۱۲۴۸) ي ك كه ده كانه
(۳-۱۸۳۲) ي ز. له گوندي (قرخ) له دايك بووه، هر له خانه واده كهي خو باند ا دستي
كردووه به خو بندن. ماوه بېك له خزمهت باوكيدا خو بندووبه تي و پاشان چووه ته
هندي له شارو شاروچكه كاني كوردستان، له ماوه بېدا كه له كهركوك خو بندووبه،
له گهل شيخ عومهرې كورې شيخ عوسماني سیراجه ددیني ته وئله له مزگوتی (بلاخ)،
لای مهلا سید محمد پیکهوه خو بندووبانه. پاشانیش چووه ته کویه لای مهلا ئسعدهی
جهلیزاده له گهل مهلا عبداللای كورې پیکهوه فهقیی (موسنه عید) بوون و هر لای
ئویش ئیجازهی مهلا یه تی وهر گرتووه.

له تهمه نی لاویدا خهريكي سولوو كي تهمه ووف بووه، تا له ژیر چاودیري باوكيدا
گه ییووه ته پلهی خيلا فهت. هر بویه كاني كه مهولانا شيخ عبدالرهماني باوكي
وهفاني كردووه «ز انايه كي شاره ز او مورشيديكي به توانا بووه.» له بهر ئهوه باشترين
جینگری بووه^۱.

حاجي شيخ عهلي جگه له وهی كه شاره زاييه كي بهرزو بالای له زانباري فيقه و
شريعته ندا بووه، قورئاني پيرؤبشي همموو له بهر بووه له گهل بهشي هره زؤري (صحيحی
بخاری). ده گيرنه وه ده لېن كه شيخ عهلي هر چند برؤبشتبايه بو ديواني باوكي، شيخی

^۱ مهلا عبدالكهريمی موده ررسي، سرچاوهی پيشوو، ل ۵۸۷.

خالص لهبەری هەلەستا. موری دەکانی پرسیاری لێ دەکەن چون دەبی لهبەر کوری هەلستی؟ ئەویش دەفرموی: «من لهبەر عەلی هەلناسم، بەلکو لهبەر ئەو قورئانە و لەسنگیەتی.» هەروەها شیخ عەلی لە تەفسیری قورئاندا دەستیکی بە لای بوو.^۱ وەکو مامۆستا مەلا عەبدولکەریمی مودەرریس نووسیویە «کوری دانیشتنی هەمیشە بە زانیانی سەردەم رازاوەتەو، جیگای چارەسەرکردنی تەنگو چەلەمە موسولمانان بوو، هەر کاتی رووداویکی گەورە روویدا بێ زاناکانی کەرکووک چون بۆ تەکیە کەو لە خەزمتیدا چارەسەری کارەکیان کردووە.»^۲ دەگێرەو جارێکیان زانیانی کەرکووک لە کۆرێکدا لە تەکیە تالەبانی خەریکی لێکدانەوی کارێکی شەری دەبن، کتوێر مەلایەک دێتە ژوورەو، شیخ عەلی بەرزەپێ هەلەستیتەو زۆر بەگەرمی پێشوازی لێ دەکات. مەلایەکانی کەرکووک لەو دەچێ ئەو مەلایە نەناسن، دەکەوێنە مقومقو دەلێن دەبی ئەم مەلایە کێ بێ کەوا شیخ عەلی ئەم هەموو قەدر و حورمەتە لێ گرت؟ شیخ عەلی روودەکاتە کورە کەو دەفرموی خۆزگە جەنابی موفتیش لە چارەسەرکردنی ئەو ئیشکالە شەریعیەدا بەشداریی لەگەڵ دەکردین، ئەم موفتییە مەلا عەبدولرەحمانی موفتیی گەورە پینجوبین بوو، کە پێشتر لەگەڵ شیخ عەلی دۆستایەتییان هەبوو.

شیخ عەلی گەورە هەمیشە پێزی لە زانیان گرتووە لەگەڵ بەشیکی زۆری گەورە پیاوانی سەردەمی خۆی بەدۆستایەتی ماوەتەو، یەکی لەو زانیانە مەلا عەبدوللای جەلیزادە بوو، کە ئەویش ئەم خۆشەویستیە بەرانبەر شیخ عەلی دەریبوو، وەک لەم بەینە شیعەدا دەردەکەو، کە وە لەمدا ئەو نامە بەکی شیخ عومەری بیارەبە، شیخ عومەر لەو نامەیدا داوای لەمەلا عەبدوللای کردووە تەمەسوک لەسەر دەستی ئەودا بکات، حاجی مەلا عەبدوللای بەم شێوەیە وەلامی داوەتەو:

۱. سەرچاوەی پێشو، ل ۵۸۷، هەروەها نووسینە کەمان لە گۆقاری (کاروان) ژمارە (۷۰) ی سالی ۱۹۹۸، ل ۲۳.

۲. مەلا عەبدولکەریمی مودەرریس، سەرچاوەی پێشو.

لهپاشی تو - خودا بۆ خۆی عه‌لیمه -
 له‌که‌ر کوو کئی دۆعا گۆی شیخ عه‌لیمه^۱
 حاجی شیخ عه‌لی ئەدیبکی به‌رزو شاعیریکی زۆر با لادست بووه، به لام به‌داخه‌وه
 شیعه‌ره‌کانی کۆنه‌کراونه‌ته‌وه. له‌قه‌سیده‌یه‌کی درێژدا به‌بۆنه‌ی کوشتنی شیخ سه‌عیدی
 حه‌فیده‌وه له‌شاری مووسل، فه‌رموو‌یه‌تی:
 نه در خورشید تاب مهر و نه در مه ضیا باشد
 نه در روی فلک شرم و نه در دوران حیا باشد
 گه‌ی با (ابن ملجم) شیر یزدان را زند ناوک
 گه‌ی با شمر خود در قتل شاه کربلا باشد
 سر آن نوجوان را از چه ببریده است آن کافر
 که می‌دانست رویش بوسه‌گاه مصطفی باشد

پاشان ده‌لی:

حفید حضرت کاک احمد آن شیخ سعید آثار
 ز تابوتش برون کردن، بریده سر چرا باشد!
 چرا آتش زدی ای بی‌مروت در دل زهرا
 تو را اندیشه‌ای از برق تیغ مرتضی باشد
 کۆتایی قه‌سیده درێژه‌که‌ی به‌م به‌ینه‌می‌ژوو‌یه‌ دینی که ئەو کارساته‌مان بۆ تۆمار
 ده‌کاو ده‌فه‌رموی:

بخون دیده جوهردار کردم حرف تاریخش

پدر در کربلا و خود شهید نینوا باشد
 (۱۳۲۶ ک ی)

^۱ ته‌ماشای وتاره‌که‌مان له گۆقاری (کاروان) ژماره (۷۰) ل ۲۸ بکه. هه‌روه‌هاله سه‌ره‌تای
 هه‌شتاکاندا حاجی مه‌لا عه‌لی حاجی مه‌لا توفیقی ره‌حمه‌تی بۆی گنیرامه‌وه که فه‌قی مه‌لای
 گه‌وره بووه له کۆیه و ماوه‌ی چهند سالیکی پیشنو‌یژو خوتبه‌خوینی مزگه‌وتی گه‌وره‌ی
 کۆیه بوو وتی: مه‌لای گه‌وره‌ش وه کو باو کی هه‌مان ریزی تاییه‌تی هه‌بوو بۆ شیخ عه‌لی
 گه‌وره‌وه هه‌میشه له کۆره‌کانیدا قسه‌وه مه‌ناقیه‌کانی ده‌گیرا‌یه‌وه.

واته:

نه خور تاوی خورو نه مانگ رۆشنایی تید ایه
نه پرووی ئاسمان شهرمی تید ایهو، نه گهر دوون حه یایی تید ایه
جاری بههوی (ابن ملجم) هوه تیر ده دا له شیریی خودا
جاریکیش به (شمر) شای کهر به لا ده کوژی
ئهو کافره سه ری ئهو کوره لاره ی بۆچی بری
مادام دزانی پرووی ئهو جی ماچی پیغه مبه ره؟
شیخی به خنه مهر کر دهوی کور مزای حه زره تی کا که ئه حمه د
بۆ دعی له تابووته که ی دهر که ن و سه ری بپر ن؟!
ئهی نامهر د! بۆ ئاگرت به ردایه دلای زه هرا
بیری له تیشکی تیغی عه لی مورته زه ا بکه ره وه
به خوینی دیده بیتنه کانی میژو وه که ییم ئاو دا
باوک له کهر به لا و، خوی له نه ینه و شه هیده

بیتنه نوخته داره کانی ئهم دو انبو دپره له تیکسته فارسییه که یدا، به حسابی حورووی
ئه بجه د، میژووی کوژرانی شیخ سه عیدیان لی دهر ده چی که ده کاته (۱۳۲۶) ی ک به رانه بر
سالی (۱۹۰۸) ی ز.

حاجی شیخ عه لی گه وه له ئبر شادا جیگایه کی گه وه ی داگرتو وه له هه مو و
کوردستان و به شیک زوری و لاته موسولمانه کاند ا مورید و مه نسووی هه بو وه.
هه ره کو ماموستا مه لا عه بدولکه ریمی موده رریس ده یگپرتنه وه: «نه یه یتشه وه خه لیفه و
مه نسووبه کانی به ناو موریده کاند ا بگه پرن و پار هوشت به ناوی شیخو ته که یه کو بکه نه وه،
به لکو ئهو به گوپره ی توانا شتی دا وه به خه لیفه و مه نسووب و دهر و یتشه کان.»^۱ ئهم ریبازه

^۱ مه لا عه بدولکه ریمی موده رریس، سه رچا وه ی پیشوو، له لاپه ره (۵۹۰) دا به زمانی حاجی مه لا
عه بدوللای جه لیزاده وه ده یگپرتنه وه که وتوو یه تی: «من ده ف لیدانی ته که یی. تاله بانیم پرن
خۆشه، چونکه غه بری ئه وان ده ف لیده ده ن و ده لین: شتمان بۆ بینن!» جاریکیان شیخ

همیشه له‌ناو خانوادەى شىخانى تالەبانیدا پەپره‌یى لى‌کراوه.
شىخ عەلبى گەوره سى‌برای هەبووه: شىخ عەبدولقادر و شىخ رەزا و شىخ
عەبدولو‌احید.

(۵)

شىخ عەبدولقادرى (فائىز)

شىخ عەبدولقادر پىاوئىكى خويئندەوارو زۆر بە‌دین بووه، له‌خو‌اپەرستى و بە‌ندە‌یى
کردنیدا كەم و یتە بووه. له‌عیززەتى نەفس و قنیات كردندا تاقانەى سەردەمى خو‌ی
بووه^۱، هەروەها شاعیرىكى بالابووه، نازناوى شیعری فایز بوو. بەشى هەره زۆرى
شیعەرەکانى له‌مەیدانى نەسەوف و عیرفاندایە، بەهەر سى‌زمانى عەرەبى و توركى و
فارسى، سەرەپى زمانى كوردى، شیعری و تווه. بەلام بە‌داخه‌وه بەشى زۆرى شیعەرەکانى
كۆنه‌کراوه‌ته‌وه و فهوتاون.

شىخ عەبدولقادرى فائىز پینج كورى بووه: شىخ خە یروئلا و شىخ هەمەنوورى و
شىخ عیززەددین و شىخ تالیب و شىخ فەیزوئلا. دوو ئایان زوو چوونەته‌به‌ر رەحمەتى
خو، ئەوانى تر هەرسىکیان جیگای تاییه‌تییان بوو له‌ناو بنەماله‌ى تالەبانی و له
ناوچه‌ى كەرکووک، بە‌تاییه‌تى له‌گوندە‌کانى دهمستى (دافووق)ى خو‌ارووى
كەرکووکدا.

له‌دکتۆر مە‌که‌رەم تالەبانیم بیستوو و تى: له‌ناو‌راستى سائە‌کانى هەفتا‌کاندا
و‌ه‌زیر بووم، (ئەحمەد حەسەن ئەلبە‌کر) سەرەك كۆمار بوو. جارێکیان لە‌هەرچاوى چەند

مە‌مه‌دى خال خوالیخو‌شیی، كه‌ دۆستى باوكم بوو، پینی وتم: «جاریکیان به‌مه‌ رحوومى
باوكتم وت، دە‌فی ئیوه‌ دە‌لى: وەرن بخۆن، كه‌چى دە‌فى شىخه‌كانى تر دە‌لى: وەرن پینن!»
! نووسینه‌كەم له‌بارەى شىخ رەزاوه، گو‌قارى (كاروان) ژماره‌ (۷۰)، ل ۲۱. له‌بارەى مە‌ناقیبى
شىخ عەبدولقادرى فائىزو شىخانى ئیرشادى تالەبانیه‌وه. تەماشای (شىخ محمد حسام‌الدین
عمر) بکه (الأنفاس الرحمانية القادرية الطالبنية)، كەرکووک چاپخانه‌ى (الشمال) سالى
۱۹۷۷، ل ۲۴۹-۲۵۲، كه‌ تەرخان كراوه بوو شىخ عەبدولقادرى فائىز.

وهزير پكدا وتى: بنه ماله كه مان قهر زارى بنه ماله ي تاله بانين، چونكه له سهر دهمى عوسمانيدا مام پكى چهند جهمدرمه به كى عوسمانى ده كوژى و له گهل خزمه كانى ده چنه ناو گونده كانى تاله بانى له خوارووى كهركووك له ناوچه ي داقووق ده ميننه وه تاكو فهرمانى ليخوشبوونيان له لايهن (بابى عالى) به وه له ئه ستمه بوول بو دهر ده چى. پاشان شيخ عيزه ددين به قه دره وه بهر پيان ده كات و شيخ فهيزوللاى برا بچوو كى له گهل پيان ده نيرى تا تكريت. سهره ك كو ماري عيراق سه ددام حوسين له كو تايى سالى (١٩٨٩) دا ئه م رووداوى له سهر ته له فهزيونى عيراقه وه به شيوه به كى تر گيرايه وه. پيشتر، ههر له وه ساله دا ناوبراو فهرمانى ليخوشبوونى بو هه موو ئه و كوردانه دهر كرديوو كه چه كيان له دزى رژيمه كى هه لگرتبوو ته نيا مام جه لالى لى به دهر كرديوو! له وه قسانه ي پاشتريدا سه ددام وتى له وپيش خووش ده بم چونكه له سهر دهمى عوسمانيه كاندا هه ندئ خزمى ئيمه چوونه ته كوردستان و لاي كه سو كاري جه لال تاله بانى ماونه ته وه و رژيران لى گيراوه، له جياتى ئه و پياوه تيبه ي ئه وان كر دو ويانه، منيش له م خووش ده بم! ...

(٦)

شيخ رهزاي شاعير

كوپى سيبه مى شيخ عه بدولر هه ماني خالص، شيخ رهزاي شاعيره كه سالى (١٢٥٣ى ك ٦-١٨٣٥ى ز) له دئى (قرخ) هاتووه ته دنياوه.

شيخ رهزا ههر له مند اليبه وه زيره كى و بليمه تى و زمان تيزى پتوه ديار بووه. ده گيرنه وه ده لئى له سهر دهمى باو كياندا ههر چوار برا ده چنه به غدا بو زياره تى باره گاي شيخ عه بدولقادرى گه يلا نى، له پاش مه راسيمى ته و اف، شيخ رهزا زمانى بو چهند سه عاتيك ده گيرى و شيخ عه لى كاكى په ريشان ده بى، كه ده گه رتسه وه كهركووك لاي باو كيان، شيخ عه لى ئه م رووداوى بو ده گيرتسه وه، ئه وپيش به بزهيه كى سهر لئيه وه ده فه رموى «خوزگه زمانى ههر نه كرا بيه وه.»!

شيعرى شيخ رهزا ههر ئه وه نيبه له (ديوان)ه كهيدا، به شيوه به كى نانه واو و پر له هه له چاپ كراوه، بهلكو به شى زورى كو نه كراوه ته وه. به كى له هوى به سه ره كيبه كانى

کۆنه کرانهوی شیعی شیخ رەزا ئەوێه، که زۆر جار به کتویری شیعی بو هاتوو و تووبهتی و لهو کاتهدا نه نووسراوه تهوه هه ندىکى دهم او دم وهک قسهی نهستهق گيپراوه تهوه خهک بيستوو بانه. زۆرىشى له ياد چوو تهوه فهوت اووه. ئەوهيشى که نووسراوه تهوه يان هه مووی نه نووسراوه تهوه يان له نووسينه وه دا لى گورز اووه يا هه لى تىکه وتوووه.

کاک چالاک تاله بانى له دستنووسه که يدا به زمانى ميرزا مارفى شاعيرى ناسراوه وه ده گيپرتهوه که پى و تووه، پاش چاپکردنى ديوانه کهى شیخ رەزا له سالى (١٩٤٦)ى ز، دا چوو ته لای سه ييد ئەحمدهى خانه قا له کهر کووک که ناسراوه به وهى به شىکى زۆرى شيعره کانى شیخ رەزای له بهر بووه، پرسىارى لى کردوووه ئاخو شيعيرى شیخ رەزا هه ر ئەوێه له ديوانه که يدا بلا و کراوه تهوه؟ سه ييد ئەحمدهيش له وه لامدا و توويه: شيعيرى شیخ رەزا زور له وه زياتره. ميرزا مارف پرسىارى لى کردوووه: لای کين؟ سه ييد ئەحمده ئامارهى بۆ دۆ لايىکى دهرگا داخراوهى خۆى کردوووه. لى دهرسى: بۆ بلاوى ناکاتوه يا نايدهى به که سىکى تر ئەو کاره بکات؟ سه ييد ئەحمده له وه لامدا و توويه ئە گه ر ئەو شيعرانه بلا و بکرى نه وه نه سه ييد ئەحمده دمىنى و نه خانه قا کهى! پاش تىپه رپوونى سالانىکى زۆر به سه ر ئەو قسانهى نى وان ميرزا مارف و سه ييد ئەحمدهى خانه قادا، کاک پى رۆت تاله بانى که داىکى کچه زای شیخ رەزايه، داوا له شیخ حسىنى خانه قاى کورى سه ييد ئەحمده ده کا ئەو شيعرانهى بدائى و الای باوکى بوون. ئەو يش پى دلهى ده تده مى، به لام به مەرچى ئەو شيعرانهى باسى باوکى تىد ا کردوووه بلا و يان نه که يته وه. کاک پى رۆت گفتى بلا و نه کردنه وهى ئەوانه يانى ده داتى که پى و نه دييان به سه ييد ئەحمده وه هه يه. به لام سه د مخابن، له پاش راپه رىنى به هارى سالى (١٩٩١)، کاک پى رۆت و که سو کارى، وهک زۆرىهى زۆرى خه لکى کوردستان، مال به جى ده يلىن و روو ده که نه چى اکان. پاشان که ده گه رى نه وه کهر کووک ته ماشا ده که ن مالى ان هه موو تالان کراوه. به م شى وه تراژى دى بايه، ئەو که شکۆ له شيعره گران به ها بهى شیخ رەزاش فهوتا. ئە گه ر ماله کهى پى رۆتى ئامۆزام له کهر کووکى ژى ر ده سه لانى رژى به عسدا وى به سه رهاتى، خۆ ماله کهو کنى بخانه گه وره کهى من زياتر له سى هه زار و پىنج سه د بهرگ کنىبى تىد ابوو، له سالى (١٩٩٦)ى ز دا به دست به ناو (کورد) ه وه تالان کراو

سووتیندرا.^۱

شیخ رهزا پال هه جو ه کانیدا گه لئ شیعی ناسک و جوانی به هه چوار زمانی کوردی و فارسی و تورکی و عهره بی هه به.^۲

دیوانی شیعی شیخ رهزا چه ندین جار چاپ کراوه ته وه، به لام به ناته و او ای، چاپی به کهم چاپی (کوردی و مهربوانی) به که له سالی (۱۹۳۵) ی ز. دا له به غدا چاپ کراوه. چاپی دووهم چاپی شیخ عه لیبی کوری شیخ عه بدول لالی کوری شیخ رهزایه، که له به غدا له سالی (۱۹۴۶) ی ز دا چاپ کراوه. چاپی سینه م و چوارهمیش هه چاپه دووهمه کهن له ئیران به ئوفسیت له چاپ دراونه ته وه، به لام به قه واره به کی گچکه. چاپیکی دیکه ش له سالی (۱۹۹۶) دا له سوید دزگی چاپ و بلا و کورنه وهی (کتیبی ئه رزان) بلا وی کوروه ته وه. له سالی (۱۹۹۹) ی شدا له سلیمانی له لایهن کاک چالاک تاله بانیه وه به نووسینه وه به کی کوردی راست چاپ کراوه ته وه. کاک مه لا شو کر مسته فا له هه ولیر، دیوانی شیخ رهزای له گه ل لیکد انه وهی به شی له شیعه کانی له سالی (۲۰۰۰) دا به چاپ گه یاندو وه. ههروه ها دکتور مه که پرهم تاله بانیش دیوانی شیعی شیخ رهزای به گویره ی بابه تی شیعه کانی هه له هه ولیر سالی (۲۰۰۱) چاپ کوروه. ههروه ها زانیومه کاک ئه مین شوانیش له کهر کوک دیوانی شیعی شیخ رهزای ئاماده کوروه بو چاپ کردن. ئه م زاتانه به م کاره بیان خزمه تیکی گه وره بیان به ئه ده بیانی نه ته وه که بیان کوروه.

له سالی (۱۹۸۰) ی ز. دا پینشیهادی ئه وم کرد که لیژنه به که له دسته ی کوردی له کوری زانیاری کورد له به غدا پیکبیت بو کو کورنه وه کو لینه وه له شیعه کانی شیخ رهزا، به مارجی ئه ند امانی لیژنه که بچنه هه موو ئه و جیگایانه ی وا دزنان خه لکی

^۱ ته ماشای نووسراوه که م بکه له ژیر ناوونیشانی: «له شاری هه ولیری به ناو نازاد کراودا کتیبخانه ده سووتیندریت»، گو قاری (مه لبه ند) که مه لبه ندی رۆشنیری کورد له له نده ن بلاوی ده کاته وه، ژماره (۷۰) و (۷۱) سالی ۱۹۹۶ له نده ن.

^۲ ته ماشای کتیبه که ی دکتور عیززه ددین مسته فا ره سوول بکه که پینشتر ئامازه مان بو کرد، له گه ل هه ندی نووسراوی تر دا که له و کتیبه دا ئیشاره تیان بو کراوه.

بەتەمەنى و ايان لىيە ئاگايان لە شىعەرى شىخ رەزا ھەبە مونسەبەنى دانان و وتنى ئەو شىعەرەنە دەزانن. لەو سەردەمەدا خو اليخوشبوو كاك عەزىز ئاكرەبى جىگرى سەرۋكى كۆرۈ سەرەكى دەستەى كوردىي كۆر بوو، پىشنىھادەكەى زۆر پى باش بوو، بەلام ھەر ماوھەك پاش ئەو كاك عەزىز كۆرى بەجىھىشت و كۆچى كرد بۆ دەرەھى و لات و كارەكەى جىبەجى نەكرا. ھەرۋەھا ئاگادارم لە سەرەتەى سالى (۱۹۷۱) دالقى كەركووكى يەكيتىي نووسەرانى كورد پىشنىھادى ئەوھى كرد، كەپەيكەرى بۆ شىخ رەزا دروست بكرى و لە پىشەھەى شەقامى (تەكەھى نالەبانى) كەلسەر رىنگاى كەركووك و سلىمانىيەدا دابنرى، بەلام كارەدە ستانى رژىمى بەعس رىنگايان نەداو پاشان ناوى ئەو شەقامەشيان گۆرى، ئەم پەيكەرە لە شارۋچەى چەمچەمال دروست كرا.

لەم باسەدا پىشتر باسى باوك و باپىرانى شىخ رەزمان كردو لەگەل پايەو پلەيان لە بوارى ئايىنى و كۆمە لايەتيدا لە كەركووك و ناوچەكەو لە ھەموو كوردستاندا، بۆبە شىعەرە ھەجووھ روو ھەلمالراو (مكشوف)ە كانى لەو سەردەمەدا ئىحراج بوون بۆ بنەمالەكەى، بەتايبەنى بۆ كاكى گەورەى حاجى شىخ عەلى. ئەم زانە نەك ھەر گەورەى بنەمالەى شىخانى نالەبانى بوو، بەلكو يەكەم پىاوى ئايىنى و سىماى كۆمە لايەتتى ئەو سەردەمەى ناوچەى كەركووكىش بوو، يەككىش بوو لەپىاوە ھەرە بەناوبانگە كانى ئەو سەردەمەى كوردستان، لە ھەموو لايەك دۆست و مورىد و مەنسوبى ھەبوو و ناسراون. ھەر بۆبە ھەلوئىستى شىخ عەلى بى دەنگى نەبوو كە ئەو جۆرە شىعەرەنى بىستووھتەو، بەلكو بەگۆرەى دابنەرىت خۆى لى عاجز كردووھ لىتى توورە بوو. ئەو قسانەى كەھەندى نووسىويانن كەوا گوايە لەسەر مىراتى باوكيان ناخۆشى لە نىوانىندا پەيدا بوو، بى بنەمان و ھەرگىز بە ھىچ شىوھەك ناخەزى لە نىوان شىخ عەلى و دوو براكەى ترىدا پەيدا نەبوو، بەلكو ئەوانىش پىشنگىرىيان لە شىخ عەلىي كاكيان كردووھ داوايان لە شىخ رەزا كردووھ واز لە رىكخستنى ئەو جۆرە شىعەرەنە بەئىنى و باسى كەس بەخراپە نەكات.

شىخ رەزا ھەر بە شىعەر و ھەلبەست باسى خەلكى نەكردووھ، بەلكو بەقسەيش كەمتەر خەمىي نىشان نەداوھ. دەگىر نەوھ دەلین لەشارى كەركووك حاجى مستەفاى قىردار كە سەرەكى شارەوانى بووھ و ماوھەبەكەش لە ئەستەمبوول ئەندامى (مەجلىسى

مهبعووسان) بووهو، موریدی شیخ عهلی بووه. شیخ رها له پارچه شیخه تکیدا بهزمانی تورکی ده بشوبهینی به یه کی له پیاوه ناو داره کانی ئەو سهردهمه می مهسیحیه کانی کهر کووک. ههلبهته ئەو جوهره شیخه رها زوور له ناو دیوه خانه کانی شاردا بلا ودهبهنهوه و دهکهنه سهر زاری ئەم و ئەوو دهگهنهوه به حاجی مستهفا خویشی ئەویش زور دلگران دهبیو، دهچینه لای شیخ عهلی و باسه کهن عهرز دهکا. شیخ عهلی دهغیری بهشوین شیخ رها دا و خوئی لی تووره دهکا و پئی دهلیت ئاخو دهشی و رهوایه پیاویکی بهقه درو حورمهتی وهک حاجی مستهفا بشوبهینی به فلانه کەس؟^۱ شیخ رهایش هیچ خوئی تیکناداو لهسهر خو دهلئ: کاکه: سهرم لیشیواوه، لهولاه فلانه کەس، لیم زویر بووه هاتووته مالم و دهلئ کهسیکت له کهر کووک نه دوزیهوه پیمی بشوبهینی حاجی مستهفا نهبی! کهچی جهنابی حاجیش گله بی ئەوم لی دهکات که تهشبهیم کردوه بهو!^۲ له گهل ئەو گشت شیخه رووه له مالراوهیشی، شیخ رها پیاویکی زور بهدین و له خواترس بووه. بهرهوشنیش لهو قسانه می دوور بووه که له بهشی له شیخه کانیدا کردوونی، به لام وهک له چهند کهسیکی بهتەمەنم بیستوووه که خویمان شیخ رها یان دیوهو ناسیوه، پیاویکی قسه خوش و هزی له نوکته بووه. شیخه ههجو ههکانیشی زورتر ههر بو بهزم و گالتهو رباردن و توووه. تهنا ته جاریکیان لیبی دهپرسن: بوچی ههجوی ههندیکت کردوه، کهچی بهرانبهر ههندیکی تر بی دهنگ بووی؟ وه لامی ئەوه دهبی ئەو کهسه می دیار نهبی من ههجووی ناکهم! بهزمانی خوالیخوشبوو سهیید ئەحمه می خانهقاوه دهگپرنهوه که وتوو بهتی: شیخ رها ههجوی ده کردین و پاشان داوای لی ده کردم

^۱ شیخ رها، ته کیه می تاله بانبی کهر کووک، ژوووری تایه تیبی خوئی هه بووه که ئیستاش ههر به «ژوووره که می شیخ رها» ناسراوه. مالیشی بهرانبهر ته کیه بووه، ئەویش هیشتا ههر به «مالی شیخ رها» ناو دهبری، تا کو ئەم سالانه می دواایش نهوه می شیخ محمه می خالص کوپی شیخ رها تیبدا داده نیشن.

^۲ نووسینه که مان له باره می شیخ رهاوه، گوشاری (کاروان)، ژماره (۷۰) ل ۲۱. ئەم حاجی مسته فای قیرداره باپیره گه وری دادوهر ئیسماعیل قیردارو ئەمین قیرداره، که ئەمه می دوا یان له چهند خولیکدا ئەندامی په رله مانی عیراق بوو تا سالی ۱۹۵۸.

ئەو شیعرا ئەى خۆى بۆ جۆنئەمەو، چونکە لە شیعەر خۆیندەنەو دا باش بووم. منیش پێم دەگوت: لە شیعەرەکاندا قسەمان بێ دەلی و دەنەوئ خۆیشمان بۆت جۆنئەمەو!

شیخ رەزا لە گەل ئەو کەسانەى هەجوویان کردوو دەلی بە کینە نەبوو، تەنانت ئە گەر هەجوو کەرەکەى شوکری فەزلیی شاعیریش بووبی کە لە هەموو کەس زیاتر قسەى ناشیرینی جۆراو جۆری لە شیعەرەکاندا بە شیخ رەزا و نوو.

توفیق وەهیبی بەگ لە لەندەن لە سالی (١٩٧٤) بۆی گێرامەو و تی: پاش گەرانهوم لە ئەستەمبوولەو بۆ بەغدا چەند جارێک داوام لە شوکری فەزلی کرد ئەو شیعرا ئەم بداتی کە هەجوى شیخ رەزای تیباند کردوو، بە لام هەر جارە بە شێوە بەک وە لامى دەدامەو. جارێکیان پێی وتم: وادیارە وازم لێ ناهینی، بە لام ئە گەر بزانی بەهۆی شیخ رەزاو مەلم لە پەتی سیدارە رزگار بوو هەقی ئەووم دەدەینی ئەو شیعرا ئەت پێنەدم، کە بە هاندانی چەند کەسێک لە سلیمانی پێم وتوون! وەهیبی بەگ بە زمانى شوکری فەزلییەو و تی: لە سلیمانی بووم، لە پارچە شیعەرێکدا بە زمانى تورکی هەجوێکی توندی (ئۆردو) عوسمانیم کرد. هەر ماوێک پاش ئەو گێرام و پەوانەى بەغدا کرام و دادگایەکی لەشکری بریاری لە سیدارەدانى دام. لەو ماوێ بە دا بۆ جیبەجی کردنی بریارەکەى دادگا کە چاوەروانى وە لامى (بابی عالی) دەکرا، خەبەرە کە دەگانه شیخ رەزا، کە وەک دەزاین لە دواسالەکانى ژباتیدا لەو شارەدا نیشتهجی بوو بوو. ئیوارەبەکیان شیخ رەزا دەچیتە لای و البی بەغدا کە بەو ناسرابوو پیاویکی ئە دەبۆستە و زۆری حەز لە شیعەرەکانى شیخ رەزایە. لە دیووخانى و الیدا کە ئیواران پیاووە گەورەکانى ئەو شارە روویان تی دەکرد، و الی دەکەوتە گەلبی کردن لە شیخ رەزا کە بۆ پیشتر سەرى لێنەداو. پاش نوێژی شیوان، میوانەکان هەموو دەرۆن و تەنیا شیخ رەزا

١. شیخ رەزا، زۆر بەباشی ئەو کەسانەى دەستیشان کردوو کە هانى شوکری فەزلی – یان داووە ئەو جۆرە شیعرا ئە بە شیخ رەزا بلێ. ئەو تا دەلی:
من دەزانم کى لە خشتەى بردوى، ئەمما چ سوود
سەبید) سە سەبید، قسەى سووکی دەبێ دەر حەقی نە کەم!

دەمبەینتەنەو. والی پێی دەلی: شیخ رەزا ئەم ھاتنەت بێ ملامەت نبیە، ئەویش لە وەلامدا دەلی: بۆ کارێک ھاتووم و دیوہخانەکەت بەجی ناھێلیم تا گەشتی جیبەجی کردنیم نەدەیت. والی دەلی: ئیشی تۆ بە من جیبەجی بکری بەسەر چاوان. شیخ رەزا دەلی ھاتووم بۆ تەکاکردن بۆ بەردانی شوکری فەزلی شاعیر. والی دەلی ئەم کار لە دەستی مندا نەماو، چونکە پریری دادگابەو نووسراوہ بۆ لای (بابی عالی) لە ئەستەمبوول، بەلام گەشت دەدەم ھەر چیم بێ بکری لەبەر خاتری تۆ قوسوور نەکەم بۆ. زۆری پێ ناچی بەھوی تەکاو ھەولدانی والیبەو لەو کارەدا، وەلامی ئەستەمبوول بەبەردانی شوکری فەزلی دەگەڕێتەو. توفیق وەھبی بەگ وتی: ئەوجا شوکری فەزلی پووی تێکردو وتی:

دەتھوی لەگەڵ ئەو ھەموو چاکەیی شیخ رەزای رەحمەتی، ئەو شیعراوەت بەدەمی کە تێباند ھەجویم کردوہ؟ مامۆستا وەھبی وتی: پاشانیش چەند جارێکی تر داواي ئەو شیعراوەیم لێکرد، بەلام بێ سوود بوو، نەیدامی^۱.

ئەوھندە بۆ شیخ رەزا بەسە کە ھەرچی لەدەیدا بوو بە ئاشکراو بێ پێچوہنا دەریبەر، ھەر وەکو خۆی دەلی:

تۆ ھەتە تیغی دەبان و، من ھەمە تیغی زوبان

فەرقی ئەم دوو تیغە ھەر وەک ئاسمان و رێسمان^۲

یا وەک لە بابەتیکی تریدا کە دەلی ھەر بۆ ئەمەری و تووہ، دەلی:

ساغ لە دنیا دا نەماوہ گەر قسەیی ساغ دەوی

بێ ھزارانت نیشان دەم گەر قورمساغ دەوی^۳

بەداخوہ تا ئێستا سەرچەمی یا بەشی زۆری شیعری شیخ رەزا و قسە خویش و نەستەق و نوکتە بە تام و لەزەتەکانی نەخراونەتە بەردەستی خوێندەواران.

^۱ نووسینە کەم لە گوٹاری (کاروان) دا لە بارەیی شیخ رەزای تالەبانییەوہ ژمارە (۷۰) ل ۲۴.

^۲ دیوانی شیخ رەزای تالەبانی، سەرچاوہی پیشوو، ل ۷۲.

^۳ سەرچاوہی پیشوو، ل ۷۸.

شیخ رەزا لەسالی (۱۹۱۰) دا لە شارێ بەغدا کۆچی دوایی کردوو و لە گۆرستانی
شیخ عەبدولقادرێ گەبلانی بەخاک سەپێردراوه، لەسەر وەسپەتی خۆی ئەم پارچە
شیعری لەسەر کێلی قەبرە کەی نووسراوه:^۱

خوایخۆشبوو رەشاد مفتی، قازی پێشووی هەولێر، لە زمانی شیخ شەریفی هەولێرییەوه بۆی
گیرامهوه که خەلیفە شیخ عەلی گەوره بووه و من خۆم چەند جاری لە کەرکوک چاوم
پێی کەوتوو، کە ناوبراو وتووێ: جاریکیان چوووه ته بهغدا و سەری لە شیخ رەزا داوه لە
تەکیە کەیدا. شیخ رەزا بەشیخ شەریف دەلێ: دەزانی، فلانی، من کاریکی وام نە کردوو
خوا به هۆیهوه لێم خۆش بێ؟ شیخ شەریف پێی دەلێ: قوربان چۆن قسە وای دەکە؟ خوا
لەبەر هیچ شتێک لێت خۆش نەبێ، لەبەر ئەو دوو بەیتە شیعری لێت خۆش دەبێ. شیخ رەزا
داوای لێ دەکاتوه ئەو دوو بەیتە بۆ بخوینیتەوه.

شیخ رەزا دەلێ: باش بوو بە بیرت هێنامەوه، وەسپەت بۆ کورە کانم دەکەم پاش مردنم
ئەو دوو بەیتە شیعری لەسەر کێلی قەبرە کەم بۆ بنوسن.

لە سەرووی دەرگای بارەگای شیخ عەبدولقادرێ گەیلانی ئەم بەیتە شیخ رەزا
لەسەر تەختە بەردە مەرمەری هەلکەندرا بوو:

این بارگه حضرت غوث الثقلین است نقد کمر حیدر و نسل حسنین است
مادرش حسینی نسب است؛ و پدر او ز اولاد حسن یعنی کریم الابوین است
واته:

ئەمە بارەگای حەزەرەتی غەوسی فریاد رەسی ئادەمیزادو پەرییانە
نەختینە پشینی حەیدەر، نەوهی حەسەن و حوسینە
دایکی، بنەچە دەچیتەوه سەر حوسین و باوکیشی
لە نەوهی حەسەن، واتە هەردوو باپیری لە گەورە گەوران

ئەم دوو بەیتەمان کتیبی (تاریخ جامع الشیخ عبدالقادر الگیلانی) دانراوهی (الشیخ عبدالرحمن
المحض) چاپی (دائرة الشؤون الثقافية، بغداد ۱۹۹۴) وەرگرتوو، چونکە بەردە
مەرمەرە کە بە شوێنە کەی خۆیهوه نەماوه.

بیستوووه لە سالەکانی جەنگی ئێران و عێراقدا، لەبەر ئەوه کە بەیتەکان بە فارسی، لە
شوێنی خۆی هەلکەنراوه و کاربەدەستانی بەعسی ئەوهیان بۆ قوت نەدراوه کە
چوارینەیه کی فارسی شاعیریکی کورد بە دیواری مزگوتی غەوسی گەیلانییەوه بێ.

یا رسول الله چه باشد چون سگ اصحاب کهف
 داخل جنت شوم در زمره احباب تو^۱
 او رود در جنت و من در جهنم کی رواست
 او سگ اصحاب کهف و من سگ اصحاب تو^۲

شیخ رها دوو کوری هه بووه: شیخ محمده که شاعیر بووه نازناوی (خالصی) بهو، شیخ عبدوللا که له جیگای باو کی له سهه ته کیهی تاله بانئ له به عدا دانیشتهووه. شیخ محمدهی (خالصی) ی کوری شیخ رها که پی او یکی خویندهوار زور زیرهک بووه. له سهه ردهمی حکومرانی شیخ محمووی حهفیددا قائمقامی رانیه بووه، چهند که سیک ده بیانهوی کاری نابه جی بکن، ئه ویش ریگایان نادا، شهویک دستریژ له ماله کهی ده کهن و خالسی خوی و پی او یکی بهرگریه کی چاک ده کهن، به لام گولله بهک بهرشانی ده کهوی و بریندار دهی. خالسی و از له کاره کهی دهینئ و ماوه بهک شیخ محموود لئی ناپرسیتهوه، به لام پاشتر که راستیی رووداوه کهی بو دمه ده کهوی خهبری بو دهنیرن که بگه ریتهوه سهه کاره کهی. (خالصی) ش له وه لامدا پارچه شیعریکی دریت بو شیخ دهنیری که نمونهی بی باکی و چاو نه ترسیبه له گهل دلسوزی بو شیخ محموود. لیره دا چهند بهیتئ له کوردیبه کهی ده خهینه بهرچاو، چونکه شیعه که به دوو زمانی کوردی و فارسیبه:

یه کانهو پهلخ و مالموسی قهوی قوئی گه لیک زوره
 بهری ملیان له کوئی ئه گری پشیلهی کانی ئاسکانئ^۳

لام وایی وشه (مادرش...) له نیوه بهیتی سیهه مدا هه له یه کی تیکه و تووه چونکه نیوه بهیته که وا له نگه و، دوور نییه راسته کهی بهم جوړه بوو بی «مادر که...». سهه رچاوه یه کم له کتیبه ناوبراوه که به ولاره ده سگیر نه بوو ئه و نیوه بهیته ی پی راست که مه وه.
 ۱. له چاپی دووهه می دیوانه که وهندی سهه رچاوه ی ترده، له جیاتی (احباب) نووسراوه (اصحاب).

۲. دیوانی شیخ رهزای تاله بانئ، سهه رچاوه ی پیشوو، ل ۱۸۷.

۳. کانی ئاسکان: ناوی گه ره کیکه له گه ره که کانی سلیمانی.

له پاش تالان و عەزل و لانهوازی و خانە و یرانی
 حەوالەى خۆت دەکەم، قوربان، چلۆن بێم بۆ سولەیمانی!
 لەبەر چاوت وەکو یەک وایە، بێ فەرەقە لە خەزەمت تۆ
 شەهین و حاجی لەقلەق، شێرو رېئوى، مورشیدو جانی
 کە رو گەخەرجی بارو جووتە، ئیستر مالى کاروانە
 ئەمانە نابنە کوێخاوەر ئیس و میری دیوانی
 بەیار کێلان و گەلى لەر، پېرو کچ خواستن، ژن و تەدبیر
 سەگەو جۆ، ئەسپو ئیسقان، بوقو سەردار، جرج و ناوکانی
 عەبا و کەر، فېست و رېئوى، ورج و شەپقە، مېژەر و مەیموون
 حەبا و کوێر، شەرم و دۆم، قەحپە و وەفا، ناموس و سۆزانی!
 لە کویت دۆزینەو ئەم کوێرو قورانی لەخوا عاسی
 چلۆت کەوتە خاتەر مشکە کوێرە و ورجی کوێستانى
 هەموو شێر و پلنگە وەختى نان خواردن لە ئەترافت
 سەمیل بابەر، کفن در، کەللە خەر، پەرچەم مەربوانى
 دوعات با بۆ بکەن، ئەمما بە تەدبیریان نەکەى، زینهار
 مەلا و دەربەش و سۆفیی شێخەکانى لوقمە باقمانى
 لە رۆژى وایاویک چاکترە بۆ تۆ لە دووسەد کەس
 هەزارى لېرەیک ناکا دە پارەو پوول و تارانى

* * *

(۷)

شیخ محمد علی تالہانی

کوری گورہی شیخ علی گورہیہ، لہپاش کۆچی دواپی باوکی، لہ جینگہ کھی دانیشنووہ^۱. پیاویکی خاومن شکۆو لہ رووی کۆمہ لایہ تیبهوہ کم وینہ بوو، ههروهہا زۆر ئازاو چاونہ ترس و وفادار بووہ. لہ رووی دبانہ تیشووہ هه مہیشہ خه ریکی خواپہرستی بووو زۆر دوستی مہ لایان و زانایانی ئایینی سہر دمی خوی بووہ، لہ گہل ئەومشدا زۆر حەزی لہ راگرتنی ئەسپی چاک بووہ، بۆیہ بہ شیکی کانی لہ گہل ناودارانی سہر دمی خۆی بہ سہر بردووہ. عومەر بہ گی میرانی قادر بەگ، خوای لی خۆش بیت، بۆی گپرامووہ وتی: شیخ محمد علی هاوینان جاروبار دہاتہ شەقلاوہ و قادر بہ گی باو کیشم جار جار لہ زستاندا دہچووہ کەر کووک بۆ سہر لیدانی. دوا جار کە هات ہەر دوو سہر شو مایووہ و لہ پەرمانی دا بہ پیاوہ کانی ئەسپہ کان زین بکەن. میرانی قادر بەگ تکای لی دہ کا مینیتووہ تاکو ہەر نہی لہ ماندووہ تیہ ریگای جہسیتووہ، لہ وہ لامدا پنی دہ لی: من لیرہ بم و تۆ شوہ پیاو بنیریتہ سہر (حەیدەر بیہ کان) لہ (ماوہران)^۲، کاریکی زۆر نارووہ ایہ. عومەر بہگ وتی: چەند باو کم لی پارا بہوہ مینیتووہ بی سوود بوو، وتی: ئیتر جاریکی تر نہاتووہ شەقلاوہ.

شیخ محمد علی وہ کو باوو پیرانی گۆشہ گیر نہ بووہ. لہ پاش دامہ زائدنی

^۱ کورہ کانی تری شیخ علی گورہ، شیخ محمد علی و شیخ محمد رەئوف دایکیان لہ بہ گزارہ کانی (زہاو) ہو، شیخ حەیب و شیخ حەسیب و شیخ نہ جیب دایکیان کەر کوو کیہ.

^۲ ماوہران گوندیکی نزیک شەقلاوہ یہ، بنہ مالہی حەیدەر بیہ کان کہ زاناو مہ لای گہورہی زۆریان تیدا ہلکەو تووہ، لہوئ دادہ نیشن. بہر پیکہوت، وہ ک عومەر بہگ خۆی بۆی گپرامووہ، واریک دہ کہوئ ئەو شوہ کہ شیخ محمد علی دہ گاتہ شەقلاوہ میرانی قادر بہگ پیاو دہنیریتہ سہر حەیدەر بیہ کان و تەقەیان لی دہ کەن، چونکہ نیوانیان نا کوک بووہ، دوو رۆژ پاشتر ئەو ہهوالہ دہ کہوئیتووہ بہر گوئی شیخ محمد علی و ئەویش زۆر لہوہ دلگیر دہی و بریاری گہر پانہووہ بۆ کەر کووک دہدا.

حکومەتی کوردستان، بە سەرۆکایەتی شیخانی ناوداری تالەبانی دەچیتە سلیمانی بۆ پیرۆزبایی کردن لە شیخ مەحمود و پشتیوانی کردنی لە حکومەتە کەیی. توفیق وەهەبی بەگ لە ساڵی (۱۹۷۵) دا بۆی گێرامووە و تی: لە سلیمانی بووین، خەبەر گەیشتە شیخ مەحمود کەوا شیخانی تالەبانی بە سەرۆکایەتی شیخ محەمەد عەلی بەرپۆن بۆ دەرپینی پشتگیری کردنیان لە دەسەڵاتدارێتی حوکومەتە کەیی. وەهەبی بەگ و تی: قەت شیخ مەحمود ئەوەندە لەو رۆژەدا بە کەیف نەبینووە، کە ئەو میوانانەیی گەیشتن و تی: پیش گەرانهویان، لە کۆرێکی گەورەدا «عەبای سورمەلی» ی لە شان کردن. ئەدمۆنس کە لە کتێبە کەیدا باسی شیخ محەمەد عەلی دەکات، وای دياره ئەو رووداوه کاری تی کردووە بۆیە وای بەناڕوایی باسی دەکات.

باسیل نیکیتین لە کتێبە کەیدا باسی شیخ محەمەد عەلی کردووە وەک رابەری ریبازی قادری لە کەرکووک و سەرۆکی بنەمالەیی تالەبانی، چونکە لەو ماوەدا کە ئەو چوووە تە ناوچەیی کەرکووک، لە دوو ساڵەکانی شەری یە کەمی جیهاندا، شیخ محەمەد عەلی سەرۆکی ئەو بنەمالەییە بوو.

شیخ محەمەد عەلی دوو ژنی هەبوو. خیزانی یە کەمی لە بەگراوەکانی (زەهاو) بوو کە لە گوندی (رێزاو) ی کوردستانی ئێران دانیشتون. لەم ژنەیی نەوێ نەبوو. خیزانی دوو هەمی ئامۆزای سەید تەهای شەمزینی و کچی شیخ جەسیمی برازی شیخ عوبەیدوللای نەهەری بوو. پاش سەرئەکەوتنی شۆرشیی شیخ عوبەیدوللای لە ساڵی (۱۸۸۲)، بە شیک لە خزمەکانی، بۆ ئەوێ نەگیرن، روو دەکەنە ناوچەیی کەرکووک و لە گوندیکی نزیکی ئەو شارە وەک (مهاجر) جیگیر دەبن. هەر لە وەیشەو ئەو ناوچەییان بەسەردا براو. پاش چەند ساڵیکی تر گوندی (سۆنە گۆلی) ی نزیکی کەرکووک دەکرن و هیواش هیواش پیوەندی و هاشۆ کردن لە گەل شیخانی تالەبانی کەرکووک پەیدا دەکەن. لەبەر ئەوێ شیخ محەمەد عەلیی باپیرم لە خیزانی یە کەمی نەوێ نەبوو، خوازینییی فائەخانی شیخ جەسیم دەکا، کە دوو کوپو پینج کچی لی دەمیت. وەک لیی دەگیرنەو فائەخانی شازنیکیی ئازاو بەقابلییەت و هەلکەوتوو بوو. چەند جاریک سەید تەهای ئامۆزای بۆ سەرلیدانی چوووە تە کەرکووک. پاش لەسیدارەدانی شیخ عەبدولقادر لە گەل شیخ سەعیدی پیران و سەکرەدەکانی تری شۆرشیی (۱۹۲۵) لە باکووری

کوردستان، فاقمه خان له کهر کووک پرسه و تاز به بیان بۆ دادنه و چهپسه خانی نهقیب له سلیمانییه وه دپته لای بۆ سه ره خوۆشی لئ کردنی. شیخ محمهد عهلی له سالی (۱۹۳۳) دا له کهر کووک کۆچی دوایی کردوه و لای باوکیه وه به خاک سپێراوه. دوو کوری له پاش به جی ماوه، شیخ جهمیل و شیخ جهمال. شیخ جهمیل هه له سه ره تالی ژبانییه وه به دیندارییه وه خه ریک بووه. شیخ جهمالیش له گوندی (زهرداوی) سه ره به قه زای کفری نیشته جی بووه.

(۸)

شیخ جهمیلی تاله بانی

پاش کۆچی دوایی شیخ محمهد عهلی فهرمانی مورشییدی ته کیه ی تاله بانیی کهر کووکی له لایهن مورید و مه نسووبه کانی خانه واده که یانه وه بئ دراوه، چونکه هه له ژبانی باوکیدا خه ریکی به جیه پێنانی یاساو ریبازی قادری بووه و موریدو مه نسووبانی ته کیه که بیان له هه ر کوپیه که وه روویان کردیته کهر کووک و ریبان به ره وه ته کیه گرتیته بهر ئه و خزمه تی کردوون.

حاجی شیخ جهمیل له سالی (۱۸۹۰) دا له کهر کووک له دایک بووه. پاش ته و او کردنی خویندنی ئایینی لای مه لا و زانا کانی ئه و شاره و به تایبه تی لای مه لا مه محمودی مه زناوه، له سه ر په ره ویی سونه تی پیغه مه بهر و تازه کردنه وه ی ئوسوولی ئیرشاد له ته کیه دا سولووکی کردوه. هه له سه ره تالی ژبانییه وه ئاره زوی له گۆشه گیری بوو. له سالی (۱۹۱۸) وه که له شکری ئینگلیز کهر کووکی داگیر کردوه تا کۆچی دوایی کردنی له هاوینی (۱۹۶۱) دا ته نیا دوو جار له ته کیه ی تاله بانی چوو ته دهره وه، جارێکیان له سالی (۱۹۳۷) دا که چوو بۆ حه جاز بۆ حه ج، جارێکیش له سالی (۱۹۵۱) دا که نه خوۆش که و تووه و چوو بۆ لای پزیشک بۆ به غدا و چه ند مانگی میوانی نه قیبی ئه شرافی به غدا بووه له باره گای شیخ عه بدولقادی گه بلا نی. ته کیه ی تاله بانیی کهر کووک له سه رده می ژبانی شیخ جهمیلدا جیگای کۆرو دانیشتنی زانا بانی ئه و سه رده مه بووه. خویندنگاکه ی جیگای مه لای چاک و فهقی و خویند کارانی هه موو شوینه کانی کوردستان بووه که به چاکی خزمه ت کراون. له هه موو لایه که وه موریدو

مهنسووب روویان ده کرده ته کیه. لبه شه کانی کوردستانهوه تا تورکیا و ئیران و پاکستان و ولاتانی تری ئیسلا می. ژووره کانی ته کیه به بهرده و امی، نه فغانی و هیندی و پاکستانی لی بووه، جگه له دهیان کسی ناوچه کانی کوردستانی ئیران. له ته کیه همیشه گویت له سوزی موربدان و دهر و یشان دمبوو که هه ربه که به شیوهی ناوچه کهی خوی گورانیی دهر و یشانهی دهوت، له سیباچه مانه ی هه ورامی و هوره ی جافی و حهیران و لاوکی لای دهشتی هه و لیر و خوشناوه تی، له گه ل نه لالا وهیسی و خاو که رو قه تناری گه رمیان و لایلا یه ی ناوچه کانی لای سه ری تلی زه هاو. هه همیشه به شیکی ژووره کانی ته کیه که به دهیان دهر و میرین خه لکانی هه ژاری کوردستانی ئیرانیان لی بوو که له بهر هه ژاری و بی دهرامه تی له مانگه کانی زستان و سه ره تالی به هاردا ده هاتنه کهر کووک بو کریکاری کردن. تا ساله کانی ناوه راستی په نجاکانیش، نه دیار ده یه هه بهرده و ام بوو. پو لیس ی عیراقیش له بهر قه درو حورمه تی ته کیه چاویوشییان لی ده کردن و داوای ناسنامه یان لی نه ده کردن. لهو سه رده مه دا هاتو چو کردن به شیوه یه کی گشتی له نیوان نهو دوو به شه ی کوردستاندا کاریکی ئاسان بوو، به لام گه یشتنی نهو خه لکه زوره بو کهر کووک و مانه وه یان بو کار کردن بو ماوه ی چند مانگی بی نه وه ی داوای به لگی هاتو چو کردن یان لی بکریت، پاش سالی (۱۹۵۸) قه دهغه کرا.

ته کیه ی تاله بان ی له کهر کووک هه جیگای هه ژارانی کوردستانی ئیران نه بووه و بهس، به لکو جیگای حه وانه وه ی هندی له پیاهه ناو داره کانی نهو به شه ی کوردستانی بووه که لییان قه و ماوه و رژیمی په هله وه ی ناچاری کردون روو بکنه نه دیو. لی ره دا ئامازه بو دوو رووداو ده کم:

یه گه م:

پاش روو خاندنی حکومه تی شیخ مه حموود له لایهن ئینگلیزه کان و دامو دز گاکه یانه وه له عیراقدا، که پاش جهنگی یه کهمی جیهانی رووی دا، مه حموود خانی دزلی که یه کیک بووه له هاو کاره سه ره کییه کانی شیخ مه حموود، پاش نه مانی حو کوومه ته کهی شیخ مه حموود له لایهن ئینگلیزه کان هوه ده سگیر ده کری و ره وانه ی به ند یخانه ی کهر کووک ده کری و چند مانگی له گه ل چند که سیک له خزمه کانی

و له پیاوړه کانی له بېنډیځانه دمېنښته وه. لهو ماوېبه دا، بې گویدانه نه وهی که ښکلېزه کانی و کاربه دمستانی نهو سهردمه یې پښی عیراق نارحمت دمن بیان نا، به فهرمانی شیخ جهمیل رږژانه له ته کیهوه نان و خوراکیان بډ دهری بډ بېنډیځانه و هموو خزمه تیکي پتو بستیان ده کری، پاش بهره لا کردنیشیان له ته کیه میوان دمن و شیخ پتو بستیان ده لیت، نه گهر به خواردنی ته کیه قابل دمن هه تا ماوین پیکهوه ده چوین.

دووهم:

له سهرته ای سالة کانی سبیه کاند اړوی داوه که رها شا ویستوویه تی ناوچه کانی ههورامان داگیر بکات^۱. به گزاده کانی ههورامان به گز پښی رها شادا ده چن و بهرگریبه کی چاکی له پرودا ده کن. له ناوچه ی ههورامانی لهون جه عفر سولستان که ناسرابوو به جافرسان و ئه فراسیاو به گی برازی و کوره کانیان پاش بهرگریبه کی چاک ناچار دمن بې ئاگاداریی حوکومه تی عیراق پینه ناو خاکی کوردستانی عیراق و له وپوه بې خو ئاشکرا کردن بگنه ته کیهی تالهبانی له کهر کووک. ماوېبهک جافرسان و ئه فراسیاو بهگ و کوره کانیان له هندی له ژووره کانی لابه لای ته کیه دا دمېنښته وه، پاشان شیخ جهمیل ده باننیرینه لای خزمه کانی له گونده کانی لای (دقووق) و پاشان بډ (زه داو) بډ لای شیخ جهمالی برای، لهو ماوېبه دا په بوندی به کاربه دمستانی حکومه ته وه ده کن و به په ناهنده قبول ده کرین و له سهر داوای خو بیان کاربه دمستانی کهر کووک له گهره کی (بهر ته کیه) ی بهر دم ته کیه خانویان بډ به کری ده گرن. پتو بندی دوستایه تیبی نهوهی جافرسان و ئه فراسیاو بهگ له گهل شیخانی تالهبانی همر ماوېبه و بهیزه. به بیرم دی

^۱ ناوچه ی ههورامان چوار به شه: ههورامانی (لهونه) که به شیکي که می ده که وپته کوردستانی عیراق و به شی هره زوری له کوردستانی ئیرانه. نهو سځ به شه که ی تر ههورامانی (تهخت) و ههورامانی (په زاو) و ههورامانی (ژاوه رږ) ن که هموو ده که ونه کوردستانی ئیران. له م باره یه وه ته ماشای نووسینه که ی کاک محمده ئه مین ههورامانی که له ژیر ناوی: «له باره ی گورانیی (سیاچه مانه) و جوړه کانییه وه»، مانگنامه ی (کوردستان) که له بهرلین درده چیت، ژماره (۲)، حوزه یرانی ۱۹۹۸، ل ۱۱.

که مندال بووم سەفەری هەورامانی (رەزاو)مان دەکرد بۆ مالى خالۆوانم له (هەباس ئاوا)^۱ زۆر جار به گزاهەکانی ئەو بنەمالەیه تکابان لى دەکردین ميوانیان بین و موحیبه تىكى زۆریان بەرامبەر خانەوادە کەمان پيشان دەدا.

دوو ريباز هەن هەميشه شىخانى ئىرشادى تالەبانی پەبرەو بیان لى کردوون:

ریبازی یە کەمین: لانه دانه له شەریعەتی ئیسلام، چونکە هەموویان پيش ئەوهی بین به شیخی ئىرشاد، مەلای چاک و خوێندەوار بوون^۲، بۆبە به هیچ شتیه یەك ریگایان نه داوه دەرویش و موریدە کانیان کاری ناشەریعی وهک تیغ و زەرک له خۆدان بکەن. هەروها نه خۆیان و نه خەلیفە کانیان هەریکیز بەسەر مورید و مەنسووبە کانیاندا نه سووړاونه ئەوه و ریگایان نه داوه خزمەت بکرین، بەلکو هەر ئەوان خزمەتیان به موریدە کان کردووه^۳.

ریبازی دوو هەمیان: ریبازی شیخانی ئىرشادى تالەبانی ئىرشاد کردن بووه و قەت هاو کارییان له گەل رژیگەکانی پيشوو و ئیستای عیراق نه کردووه. له هەمان کاتیشدا

^۱. دایکم له شیخەکانی (هەباس ئاوا)ی سەر بە هەورامانی رەزاوه. لەبەر ئەوهی له مندالییهوه تا ناوه راستی سالی کانی پەنجاش هاموشۆی مالى خالۆوانمان دەکرد، جوانی کینه کانی هەورامان و دێهاتە رەنگینه کانی و خەلکە بیگەرە کە، خۆشەویستی ئەو ناوهی زیاتر له دل و دەرووندا جیگیر کردووه. لەبەهاری سالی (۱۹۹۱)دا، پاش داگیرکردنەوهی باشووری کوردستان لەلایەن رژیمی بەعسییهوه ناچار بووین رووبکەینه ئەو دیو، جاریکی تر به چاوپیکهوتنی ئەو ناوچە به شاد بوومهوه.

^۲. لەناوه راستی هەشتا کاندایا ریککەوت چاوم به خوالیخۆشبوو مەلا مەجیدی توپزار بکەوی که ئەو سەرده مە پيشنوێژ و خوتبە خوینی مزگەوتی جومعهی شەقلالووه بوو. پاش ئەوهی که به کتیرمان ناسی زۆر موحیبه تی پيشاندام. یه کێ له دانیششوانی کوره که به پیکه نینه وه وتی: «مامۆستا ئەوهی بزانی بهینی شیخ و مەلا زۆر باش نییه، که چی بهینی ئیوه وانیه؟» لهوه لامدا وتی: فلانه کهس! شیخانی تالەبانی له مەلا مەحموودهوه تا شیخ عەلی (کاکم هیشتا کۆچی دوابی نه کردبوو) هەموویان مەلای چاک بوون و لەمەلایه تیهوه بوو بوون به شیخی ئىرشاد. شیخیکیش مەلا بێ له شەریعەت لانا، نه ک وه ک هەندی له شیخەکانی ئیستامان که هەندیکیان سوورەتی (فاتحه) بەهوانی نازان!

^۳. تەماشای پەراویزی ژماره (۲۹) بکەرەوه.

خۇبىيان لە ھەموو ئەو تاقىم و گرووپە سىياسىيىيەنە دوور گرتوۋە كە لەژىر پەردەى دىن و ئابىندا كارى سىياسى دەكەن. لەم بارەبەو ئەگادارى چەند رووداۋىكى كۆن و نويم، بە لام ئەمەزە تەنھا بۇ دوواتيان دەكەم كە لە نزيكەو ئەگام لىيان بوو.

بە كەمىيان لە سالى (۱۹۵۳) دا رووى داو، كە سالى جەبرى كۆنە سەرەك وەزىرانى سەردەمى پاشابەتنى ھاتە كەركوك وىستى چاوى بە شىخ جەمىلى تالەبەنى بگەوى. بە لام ئەم قىوولى نەكرد. لە پايزى ئەو سالىدا بوو سالى جەبر كە تازە حزبىكى سىياسىي دروست كرىبوو ناوى لى نابوو (حزب الامة الاشتراكى) و گەلىك لە گەورەپىاوانى ئەو سەردەمى تىدا بوون، كە ھەندىكىشيان كورد بوون، ھەك توفىق وەھبى بەگ و شىخ حەبىبى تالەبەنى و شىخ بابا عەلى شىخ مەحمود و شىخ مەيدىن بەرزنجە لە ھەولئىرو...، ھاتە كەركوك و لە مالى شىخ حەبىب ميان بوو. مالى شىخ حەبىبى مامم ھەر پەنجا مەتر لە تەكەو دوورە، باوكى ئەگادار كرىو كەوا سالى جەبر دەپەوى سەر لە تەكە بەدات، بە لام داواكەى دراىە داو. ھەمان سالى جەبر كە دەستى بە لە سىدارەدانى چوار ئەفسەرى كورد (عيززەت عەبدولعەزىز، مستەفا خۆشناو، خىروللا عەبدولكەرىم و مەمەد مەحمود قودسى) سوور بوو، كاتى كە لە سالى (۱۹۴۷) دا سەرەك وەزىران بوو، لەو سەفەرەيدا لە گەل ئەو خەلكەى كە لەگەلى بوون، لە كەركوك كەو چوون بۇ سلىمانى. لەسەر لاپەرەى بەكەمى رۆژننامەى حىزبەكەى كە ناوى (الامة) بوو، وئەى خوالىخۆشبوو شىخ مەحمودى حەفید و چەندسوارىك كە لە (دارى كەلى) بەو چووبوونە لای (تاسلووچە) بۇ پىشوازى لىكردنى، بالا و كراىەو. من ھەرچەندە لەو سەردەمەدا مندال بووم و لە سىياسەتەو دورر بووم، بە لام ئەوئەندە ھۆشيارىم ھەبوو ئەو كارەم بى ناخۆش بى. چۆن دەبى پىاۋىكى ھەك شىخ مەحمود پىشوازى لە كابرەكەى ھەك سالى جەبر بكا؟

لە ناوہ راستى ھەفتاكاندا ھۆى ئەو پىشوازىكردنەى شىخ مەحمودم لە توفىق وەھبى بەگ پرسى، وىستەم بزەنم بەھۆى كىو ئەو كارە روویداو، بە لام پرسىيارەكەم بى وە لام ماىەو. سەىر لەو دەاىە توفىق وەھبى بەگ كە باسى حىزبەكەى سالى جەبرى دەكرد ناوى بە حىزبى «ئوممى بە نائىشتراكىبەكان» دەبرد، ھەرچەندە خۆبىشى ئەندامى دەستەى بالالى ئەو حىزبە بوو!

ئەو رەوشتەى باوكم قسەىەكى شىخ مەحمودى نەمرى بىر خستەمەوه كه له سالى (١٩٥٦) دا به گوتى خۆم لىم بىست. له پايزى ئەو سالىدا شىخ مەحمود له يەكى له نه خۆشخانه كانى بهغدا نه خۆش بووه باوكم لهبەر ئەوهى وهك پىشتر ئامان بۆ كرد. له تەكەى تالبانى نەچوو دەرەوه، شىخ عەلى كاكى گەرەمى نارده بهغدا بۆ هەوال پرسینى شىخ. من لەو كاتەدا خۆند كار بووم له كۆلچى (حقوق) له زانستگای بهغدا، به كاكم وت منىش هەز دەكەم له گەلندا بىم كه دەچیتە نه خۆشخانه بۆ لای شىخ مەحمود، ئەو بىش پى خۆش بوو. كه چووبىنه خزمەتى ئەو پیاوه مەزنە، كاكم دۆعا و سەلامى باوكمى پى راگەياندا، له گەل هيوای چاكبوونەوهى، كه هەستاین برۆين بهەردو دەستى كاكمى گرت و فرموى: «عەزى دۆعاى خىرم هەىە له خزمەت باوكتا، دۆعاى ئەو لای خوا قبوولە، چونكه هەر ئەوه له ناوماننا هىچ رىگاپەكى تری نەگرتوو له رىگای خوا بهولاوه.»

قسە كانى ئەو شىخە مەزنە، ئەم بۆچوونەم لەبارەى رەوشتى شىخانى ئىرشادى تەكەى تالبانى بەوه روون دەكاتەوه.

رووداوى دوو هەمىش هەر له سەرەتای سالى كانى بەنجادا رووى داوه. جاروبار شىخ ئەمجدى زەهاوى هاوینان له گەل چەند گەرە مەلایەكى تر له بهغداوه دەهاتنە كەركوك و له تەكەى تالبانى ميوان دەبوون. شىخ ئەمجد: «پىساوتكى پاك و له خواترس و چاونه ترس و مەلایەكى پایە بەرز بوو»،^١ به لام بەداخهوه له دوا سالى كانى ژيانىدا محمد مەحمود سەواف، كه مەلایەكى موصولاوى بوو له ژىر پەردەى ئايىندا عەربچىبەتەى دەكردو گومانىش لەپتوندىبە كانى له گەل رژیى پاشایەتیدا دەكرا، خۆى له شىخ ئەمجد نزیك كرىبووهوه چەند جارێ له گەل هاتنە كەركوك. له یەكەى له سەفەرە كانىندا داوایان له باوكم كرد بى به (رابەر)ى كۆمەلەى (الاخوة الاسلامیة) له كەركوك، به لام وهك چاوهروان دەكرا، داواكەیان رەت كراىهوه. لەسەفەرى سالى

^١ د. جەمال نەبەز «المستضعفون الكرد و اخوانهم المسلمون» له بلاو كوردنەوهى (كوردنامە)، له نەدن، ١٩٩٧، ل ١٣٢.

ئاینده‌یان بۆ کەر کووک، له‌ته‌کیه‌ میوان نه‌بوون، به‌لکو له‌مالی مه‌لا په‌زای و اعیز، که‌ ئه‌و بیوو به‌په‌ره‌ری ئه‌و په‌یکه‌راوه. ئیواره‌به‌ک هه‌موو هه‌اتنه‌ ته‌کیه‌ بۆ دیدنه‌یی باوکم و له‌ کورپی دانیشتنه‌که‌دا، له‌به‌ر چاوی هه‌موویان، باوکم په‌رسیاری له‌ شیخ ئه‌مجه‌د کرد بۆ جیگایان گورپه‌وه؟ ئه‌وسا ئیشاره‌تی بۆ (سه‌واف) کردو و تی دیاره‌(قه‌باحه‌ت) ی ئه‌وه!

شیخ جه‌میل «بیایه‌کی دڵ پاک و ده‌ست پاک و خزم دۆست بوو»^۱، هه‌ر که‌سی رووی بکر دایه‌ته‌ ته‌کیه‌ بۆ لای، به‌په‌یی توانا به‌ نائومه‌یدی نه‌ده‌هاته‌ دهره‌وه. به‌ره‌می مولک و زه‌وی و زاری له‌ته‌کیه‌دا سه‌رف ده‌کرا که‌ هه‌میشه‌ میوانی دوورنزیکی لی‌بوو.

شیخ جه‌میلی تاله‌بانی له‌ مانگی ئابی (۱۹۶۱) دا، پاش نه‌خۆشییه‌کی چه‌ندین سه‌ال درێژه‌کیشه‌او کۆچی دوایی کردو، له‌په‌ل گورپی باوک و باپه‌ریدا له‌ناو ته‌کیه‌که‌ی خۆبانداه‌خاک سه‌په‌ردا.

(۹)

شیخ عه‌لی تاله‌بانی (شیخ عه‌لی دووه‌م)

شیخ عه‌لی کوره‌گه‌وره‌ی حاجی شیخ جه‌میل، له‌سه‌ر پای موریدو مه‌نسووبه‌کانی باوکی، کرا به‌جیگه‌داری. خویندنی شه‌ریعه‌ت و فیه‌قی له‌ خویندنگای خۆیان، لای مه‌ لا به‌ناوبه‌نگه‌کانی کەر کووک، به‌تایبه‌تی لای مه‌لا عه‌بدو له‌هه‌زیزی شیه‌له‌خانی ته‌واو کردووه. هه‌ر له‌ سه‌رده‌می باوکیدا خه‌ریکی خزمه‌تی ته‌کیه‌ و په‌راگرتنی نوێتری جومعه‌و کۆکردنه‌وه‌ی موریدو مه‌نسووبه‌کانی خه‌نه‌واده‌که‌یان بووه^۲. ئه‌وه‌یش له‌سه‌ر په‌یازی باوک و باپه‌رانی هه‌میشه‌ خوی له‌ کاربه‌ده‌ ستانی په‌ژمی عه‌یراق دوورپه‌ریز په‌راگرتووه. له‌ ناوه‌په‌ستی سه‌الی (۱۹۶۳) وه‌ هه‌رچی مولک و زه‌وی و زاریان هه‌یه‌ له‌ کەر کووک و ده‌وربه‌ری هه‌مووی داگیرکراوه.

به‌ په‌چه‌وانه‌ی به‌شیک له‌ شه‌یخانی ئه‌رشاده‌ی ته‌کیه‌ و خه‌نه‌قاکانی کوردستان،

^۱ چالاک تاله‌بانی، هه‌مان سه‌رچاوه، ل ۷۱.

^۲ مه‌لا عه‌بدو له‌که‌ریمی موده‌ره‌یس، هه‌مان سه‌رچاوه، ل ۵۹۴.

هەر گیز هاو کاریی له گه‌ل رژیمه داگیره که ره کان نه کردوو. ^۱ ئەم رێبازە ی بوو ته هۆی ناره‌حه‌تی بۆ خۆی و که سوکاری، شیخ‌عه‌لی غوونه‌ی خواپه‌رستی و دل‌پاکی و چاونه‌ترسی و دمست فراوانی بوو. ماوه‌یه‌کی کهم پێش کۆچی دوایی، کاربه‌دمستانی رژیم له که‌رکوک پاش داگیرکردنی کۆیت و دانانی ئاب‌لووقه‌ی ئابووری له‌سه‌ر عیراق، کۆبوونه‌وه‌یه‌ک بۆ پیاومافوو لانی ئەم شاره‌ ساز ده‌که‌ن. له‌م کۆبوونه‌وه‌یه‌دا داوایان لێ ده‌که‌ن ئیواران ده‌رگای ته‌کیه‌و خانه‌قاکان داخه‌ن. له‌ناو ئە و که‌سانه‌ی له‌و کۆپه‌دا ئە‌ماده‌ بوون، ته‌نیا شیخ‌عه‌لی هه‌لدمستی و پروده‌کاته کاربه‌دمستانی رژیم و پێیان ده‌لێت: ئە‌مه‌یه (که‌ره‌می عه‌ره‌ب) که سه‌ده‌ها سه‌له‌ باسی لێ ده‌که‌ن؟ چۆن ده‌ییت ده‌رگای ته‌کیه‌و خانه‌قاکان داخه‌رین؟ سه‌ریازی که له‌و خواره‌وه به‌ ئیجازه ده‌گه‌رێته‌وه‌و ناتوانی پاش سه‌عات چواری پاش نیوه‌رۆ به‌رێ بکه‌وی، ناچار ده‌ییت له‌م شاره‌دا بمینیتنه‌وه‌و پاره‌ ی چوونه‌ ئوتیلی نییه، رووبکاته کوێ؟ هه‌نا نا ئێکمه‌ ما ییت ده‌یکه‌م به‌ دوو له‌ ته‌وه‌ له‌ گه‌ ل میوان و ده‌رگای ته‌کیه‌ که‌م دا ناخه‌م ^۲.

^۱ په‌وشتی هه‌ندی له‌و شیخانه که هاو کاریان له‌ گه‌ل رژیمی عیراق یان له‌ گه‌ل رژیمی په‌له‌ویی ئێراندا کردوو، بوو ته‌ هۆی ئە‌وه که خه‌لکی کوردستان به‌ چاوی گومانه‌وه ته‌ماشایان بکه‌ن، ئە‌مه له‌ کاتی که‌دا که زۆر له‌ شیخانی ئیرشادی هه‌ردوو رێبازی قادری و نه‌قشه‌ندی له‌ سه‌رده‌می عوسمانی و که‌مالی و پاشایه‌تی عیراقد، رۆلێکی دیار و رابه‌رایه‌تیان له‌ بزووته‌وه‌ی رزگاریخوازی نه‌ته‌وه‌یی کورددا کردوو، ناوی شیخ عوبیدوللای نه‌ه‌ری و شیخ سه‌عیدی پیران و شیخ مه‌حمودی حه‌فید و شیخ عه‌بدولقادی نه‌ه‌ری و شیخانی بارزان و شیخانی شه‌ده‌له‌ و شیخانی ئیرشادی تاله‌بانی ده‌بێ له‌ ده‌فته‌ری سه‌ره‌ری و شانازی پێوه‌ کردندا بنوسری.

^۲ ئە‌م رووداوه‌ و سه‌کانی خوالیخۆشوو شیخ‌عه‌لی تاله‌بانی، یه‌کێ له‌ ئە‌ماده‌بووانی ئە‌و کوره‌ بۆی گێرامه‌وه که ناتوانم ناوی به‌رم چونکه له‌و ناوچه‌یه‌دا ده‌ژی که له‌ ژێر ده‌سه‌لاتی رژیمی عیراقد ماوه‌ ته‌وه‌. هه‌روه‌ها ناگادارم تا کۆچی دوایی کردنی، دیده‌نی له‌ هیچ کاربه‌ده‌ستیکی گه‌وره‌ی رژیمی عیراق نه‌ کردوو، هه‌رچه‌نده‌ چه‌ند جارێ جیگری سه‌رۆکی کۆماری عیراق (عزت الدووری) لای وه‌زیری ئە‌وقاف که ئە‌و سه‌رده‌مه (عبدالله فاضل سامرائی) بوو گه‌لی کردبوو که شیخ‌عه‌لی وه‌ک شیخه‌کانی تر، نه‌له‌ به‌غدا و نه‌ له‌ که‌رکوک، کاتێ که به‌سه‌فه‌ر ده‌چێ بۆ که‌رکوک سه‌ری لێ‌نادات.

شیخ عهلیی تالهبانی، لهبارهی بیروراوه زۆر کراوه بووه. جگه له بواری شهربهت و فیهه و تهفسیردا که دهرسی به فهقییه کانی خویندنگاکانی خۆیان دهگوتوه، شارهزاییه کی تهواوی له بواری زانسته کانی تریشدا ههبوو. ههروهها له گهه له خهه لکیش زمان شیرین و خزمه تگوزار بوو، بۆیه که کۆچی دوایی کرد، خهه لکی شاری کهرکووک و ناوچهی گهرمیان و شاره کانی تری کوردستان ئهه ههواله ناخۆشه یان به پهروشهوه وهرگرت. له شارو مههلبهنده کانی کوردستانی ئیرایشدا پرسه و تازیهی له لایهن موریدو مهنسووبه کانییهوه بۆ داترا، به تاییه تی له ههورامان و شاره کانی سنهه کرمانشان و ناوچهی زههاو و جوانرۆ.

شیخ عهلی له کاره ساتیکی دلتهزیندا که رۆژی (۱۹۹۰/۱۲/۲۲) له ریگی ههولیر و کۆیه دا روهی دا، کۆچی دوایی کرد. له پاش و هفات کردنی، شیخ یوسفی کوری که دهرچوهی کۆلیجی شهربهی دایشگاهی مه دینهی مونهوومه (المدينة المنورة) یه له جیگی دایشت و ئیستا ئهه ئهه که ئاییینییه کانی ته کیه ی تالهبانی به رۆه دهبا. تا ئیستا هیمامان بۆ شیخانی ئیرشاد و چهند ناو داریکی تری بنه ماله ی تالهبانی کرد، به لام له گهه ئهه وانه دا پیاوی ناو داری تریش له م بنه ماله یه دا زۆر ههه لکهه وتوون. لیره دا باسی ته نهها چهند که سیک لهه ههه لکهه وتووانه ده که بن.

(۱۰)

چهند ناو داریکی تری ئهه و بنه ماله یه

شیخ حهییی تالهبانی له ئیاوه ناو داره کانی ئهه م بنه ماله یه و کوری شیخ عهلیی گهه ربهه و سالی (۱۸۷۸) له کهرکووک له دایک بووه، خویندنی ئاییینی له خویندنگای خۆیان و له مزگهه ته کانی تری ئهه و شاره تهواو کردوه. پاش کۆچی دوایی باوکی، ماوه یه کی کهم پيشنوئۆو خوتبه خوینی جومه بووه، ههه له ته کیه ی تالهبانی، سالییک پاش داگیر کردنی کهرکووک له لایهن ئینگلیزهوه ده چیتته دبی (خالق بازبانی) له ناحیه ی (قهه هسهن / لهیلان) ی نزیک کهرکووک. پاش ماوه یهک کراوه به بهرپوه بهری ئهه ناحیه یه و تا ههه لبزار دنی به ئهه نام له یه کهمین خولی پهه رله مانی عیراقدالهه و مزیفه یه دا ماوه تهوه. ماوه به کیش کراوه به ئهه نام له پهه رله مانی عیراقدالهه. له سالی (۱۹۳۴) ههه تا

ساللی (۱۹۴۸) سەرۆکی شارەوانیی کەرکووک بوو. پینشتریش شیخ محمد رهئووفی برا گه‌وره‌ی له سهردهمی عوسمانیدا سەرۆکی شارەوانیی ئەو شارە بوو. بەم شێوەیە ئەم بنه‌ماله‌یه‌ چ له‌سهردهمی عوسمانی و چ له‌سهردهمی پاشایه‌تیشدا رۆلی سهره‌کییان له‌پاراستنی سیمای کوردایه‌تی شاری کەرکووکدا بینیه‌.

له‌پیاوه‌ ناوداره‌کانی تری بنه‌ماله‌ی تاله‌بانی که له‌رووی کۆمه‌لایه‌تییه‌وه‌ دياربوون، شیخ حمیدی کوری شیخ عه‌بدو له‌عزیزی شیخ ئەحمه‌دی تاله‌بانی، شیخ حمید له‌ (بنار گل)ی سهر به‌ناحیه‌ی قادر که‌رم ژباوه‌، له‌ گوندی (کۆشک) دانیشتوووه‌. شیخ حمید پیاویکی زور ئازاو چاونه‌ترس بووه‌. شیخ ره‌زای شاعیر که ئامۆزای بووه‌، له‌ پارچه‌ هۆنراوه‌یه‌ کیدا باسی ئازایه‌تی کردووه‌ به‌ (حیدر)ی شوبه‌اندوووه‌.

له‌ پیاوه‌ ناوداره‌کانی تری بنه‌ماله‌ی شیخانی تاله‌بانی شیخ حه‌سیبی کوری شیخ عه‌لیی گه‌وره‌، که پیاویکی زۆر زیره‌ک و قسه‌خۆش و چاونه‌ترس بووه‌. تا ساللی ۱۹۴۸ (قائیمقام) بوو. نمونه‌ی شاره‌زایی و دستپاکی بوو. له‌و ساله‌دا که (قائیمقامی) چه‌مچه‌مال بوو، پاش نه‌خۆشیه‌کی کوشنده‌ کۆچی دوابی کرد.

یه‌کیکی تر له‌ پیاوه‌ ناوداره‌کانی تری ئەم بنه‌ماله‌یه‌، شیخ قادری تاله‌بانییه‌ که ناسراوه‌ به‌ شیخ قادری سیامه‌نسور که ناوی گونده‌که‌ی بوو، که سهر به‌ ناحیه‌ی (له‌یلان) ه‌. شیخ قادر پیاویکی زۆر زیره‌ک و قسه‌خۆش بوو، ئیستاتس دۆست و ناسیاوه‌کانی قسه‌کانی وه‌ک قسه‌ی نه‌سته‌ق ده‌گێرنه‌وه‌. له‌ سهردهمی به‌کر سدیقا به‌ ئەندام له‌ په‌رله‌مانی عێراقدا هه‌لبژێراوه‌^۱.

ئهم ناوانه‌ نه‌نیا چهند که‌سایه‌تییه‌کن له‌ناو ئەم بنه‌ماله‌یه‌، که هه‌موویان له‌نه‌وه‌ی پینشترن. له‌نه‌وه‌ی پاشتریش که‌سایه‌تی و ناوداری تری زۆریان هه‌یه‌، وه‌کو شیخ فایه‌ق که ئەندامی په‌رله‌مان بووه‌، له‌ گه‌ل شیخ فازلێ برای که دادیار (محامی) به‌کی ناسراو بوو له‌ کەرکووک. هه‌ر دوو کیان کوری شیخ محمد ره‌ئووفی کوری شیخ عه‌لیی تاله‌بانی.

^۱ وه‌ک بیستوووه‌ دوکتۆر موکه‌رهم تاله‌بانی خه‌ریکی کۆکردنه‌وه‌ی قسه‌ نه‌سته‌قه‌کانی شیخ قادری سیامه‌نسور.

ھەررھھا شېخ عارفى كورھزاي شېخ محمد رھئووف كھلھ سھردھمى حوكمى عھدولكھرىم قاسمدا موئسھرفىف بوو، لھ گھل شېخ حھسھنى كورھزاي شېخ رھزا كھ ماوھفھ كى زور (موئسھرفىف) بووھ و پاشان لھ سھردھمى حوكمى عھدولكھرىم قاسمدا بووھ بھ وھزىر. دكتور موكھرېم ئالھبانى - ى كورى شېخ جھمالىش كھ كھسايھئففھ كى ناسراوھ لھ بوارى سىياسھت و كۆمھ لايھنى و رووناكىرىدا، لھ گھل مام جھلال كھ ئھوئش لھم سى بواردالھسھر ئاستى ناوھوھو دھرھوھى كوردستان دىبار و ناسراوھ، دوائر، لھ كھسايھئففھ دىبارھ كانى ئھم بئھمالھفھ. ھەررھھا لھم بئھمالھفھدا ئىستنا كۆمھلئىك پسپورى ناودار لھ بوارھ جوربھ جورھ كانى زانستدا بىنگھ بىشتوون.

شيوخ الإرشاد الديني في الأسرة الطالبنية

تأليف
الدكتور نوري طالباني

ترجمة و تقديم
كمال غمبار

مقدمة المترجم

تفتخر الامم برجالها الأفذاذ ورموزها المشاهير والشخصيات التي تألقت في سماء الادب والفن والاصلاح الديني والاجتماعي وفي معترك الحياة السياسية والدينية الذين كرسوا حياتهم لخدمة ابناء شعبهم والبشرية جمعاء. وما اقدم عليه الدكتور نوري طالباني في كتابه عن شيوخ الارشاد الديني في الاسرة الطالبانية ومشاهير آخرين فيها، هو جزء من الواجب الذي عليه أن يكتب عن اسرته العريقة التي لم تتحول الى عشيرة منغلقة على نفسها، ولا اتخذت الطريقة القادرية وسيلة لكسب الرزق أو خداع الناس وتحريفهم عن جادة المصواب، تحت ستار ديني. وهذه الاسرة لم تسلك طريق بعض الشيوخ الذين احاطوا انفسهم بالمريدين ونصبوا انفسهم كأولياء يتحلون بالكرامات وعلم الغيب، وهم لم يتعلموا أبسط مبادئ الدين الحنيف.

إن الاسرة الطالبانية التي ظهر من بينها اناس عاهدوا الله أن يكونوا اسوة حسنة ونبراسا ينير طريق الهدى للأخذ بأيدي الناس نحو الحق والجهر به دون لومة لائم، أو برز بينهم مثقفون او ساسة اكفاء مقتدرون كرسوا جل حياتهم من أجل انقاذ شعب كوردستان من نير السلطات الجائرة وضحوا بالغالي والنفيس لتحقيق المهام القومية والوطنية التي خاصوا معترك الحياة السياسية في سبيلها بلا هوادة.

ما يلحظ في هذا الكتاب، هو ان الدكتور نوري حينما تصدى لألقاء الضوء على دور شيوخ الارشاد في الاسرة الطالبانية والرجال المشاهير فيها لم يكن بدافع صلة انتماءه الى تلك الاسرة الكريمة: (الأقرباء اولى بالمعروف)، انما كان بحكم امتلاكه معلومات دقيقة عن خيرة رجالها، وهم يستحقون الكتابة عنهم. وتكمن اهمية هذا السجل التاريخي الحافل بالمواقف المشرفة، بأنه كتب بصدق وأمانه ودون تحيز.

والذي حداني ان اترجم هذا الكتاب هو أنني حينما قرأته، وجدت ان شيوخ الارشاد والمشاهير من رجال الاسرة الطالبانية ليسوا غرباء عني وعن ابي وجدي، حيث تربطنا وإياهم حوالي مئة وخمسين سنة من الصداقة الحميمية الصادقة التي

تعود الى جدي الشخصية المعروفة في مدينة كويه (الملا احمد)، وكذلك علاقتي الشخصية بأفراد الاسرة الكريمة الساكنين في مدينة كويه، وبالذات في التكية الطالبانية، بدءاً (بمام أديب)، شيخ التكية الطالبانية في كويه، وانا كنت انذاك طفلاً ارتادها، وكذلك الرجال الاخرين وفي مقدمتهم الاستاذ جلال الطالباني الذي لقنني مبادئ الأفكار والتطلعات القومية والوطنية منذ عام ١٩٤٨ وأخذ بيدي نحو المتابعة منذ ذلك الوقت، وأنا اعد نفسي مديناً لفضله بما وصلت اليه حالياً، وكذلك الدكتور نوري الذي سمعت باسمه بعد ثورة ١٤ من تموز عام ١٩٥٨، حيث تربطني معه علاقة حب وتقدير لما وجدت فيه الصدق والأمانة والوفاء، اضافة الى الدكتور مكرم الطالباني المشهور بجرأته وصراحته واتزانه، وعناصر اخرى قريبين مني.

وكما يذكر الدكتور نوري وآخرون، ان دور التكية الطالبانية وامتدادها التاريخي في تقديم الخدمات لشتى شرائح وطبقات المجتمع الكوردستاني كان مستمرا، وقد غدت تلك التكية بحق ملاذاً آمناً للهاربين من بطش السلطات الحكومية ليس في كوردستان العراق، انما في العراق واجزاء اخرى من كوردستان، وكانت دوماً مأوى للفقراء والمساكين والمنكوبين، اضافة الى انها كانت مركزاً وملتقى لكبار رجال الدين والشعراء والمفكرين، ومضيفاً للضيوف الذين ينزلون فيها.

يبدو ان التكية الطالبانية حافظت على بقائها وحضورها المستمر، وقد تحولت الى قوة فاعلة لجمع شمل كافة مكونات محافظة كركوك ومركزاً لحل المشاكل الاجتماعية فيها. إن هذه التكية التي بنيت في كركوك منذ قرابة ثلاث قرون تمارس فيها شعائر التصوف التعبدي باستمرار، وقد أضحت مزاراً لأهالي مدينة كركوك وضواحيها، كورداً وتركماناً وعرباً. يقول الشيخ يوسف علي الطالباني، المرشد الحالي للتكية الطالبانية بأن الملا محمود زنگنه بناها قبل اكثر من (٢٧٠) عاماً، ثم بنى نجله الشيخ احمد الطالباني مسجداً. ان نظام التكية وجامعها يستندان الى التصوف والانفتاح الثقافي والسياسي، لانه منذ بناءها، كان مريدوها من جميع الاقوام. وقال أيضاً ان رسالتنا هي خدمة المجالات الثقافية والروحية لاختلاف المكونات القومية. واطاف أن الجامع قد وسع في عهد السلطان العثماني عبدالمجيد، والمساحة التي بنيت عليها التكية تبلغ الف متر مربع، وهي عبارة عن قاعة الحرم

والمصلى، والمضيف، وقاعة المناسبات، ومكتبة كبيرة تحتوي على آلاف الكتب القيمة والنادرة، وغرف الضيوف والزائرين والفقراء، ومكان خاص للنساء، ومرقد رجال الدين. ويقول الشيخ يوسف أيضاً أن أبرز نشاطات التكية الطالبانية اليوم هي تقديم الطعام للفقراء والمعوزين، بالإضافة إلى إقامة الذكر اسبوعياً، وإرشاد الناس إلى طريق الصلاح الديني و الدنيوي، وإبلاغ رسالة التسامح والمساواة عن طريق المرئدين للناس جميعاً^(*).

والجدير بالذكر أن التكية واصلت مسيرتها رغم الصعاب التي واجهتها، وقد تولي عدد من الشيوخ البارزين إدارتها والإشراف عليها، ولم يقطع كبار الشخصيات الدينية والأدبية والفكرية والسياسية في كركوك والمنطقة علاقتهم بها. فعلى سبيل المثال لا الحصر، إن الشاعر الكوردي الكبير (مولوي) حتى بعد وفاة القطب البارز الشيخ عبدالرحمن (خالص) لم يقطع صلته وعلاقته بالتكية الطالبانية، ففي سفرة أخرى له إلى كركوك التي صادفت بعد وفاة الشيخ عثمان سراج الدين والشيخ عبدالرحمن الطالباني، أي في زمن الشيخ بهاء الدين والشيخ علي الطالباني، يروى أن هذا السفر إلى كركوك كان بسبب ظهور نوع من الجفاء بينه وبين الشيخ بهاء الدين، فيبقى مولوي شهراً في التكية، ثم بأمر من الشيخ بهاء الدين نفسه، يتوجه أخوه الشيخ عمر ضياء الدين إلى كركوك يرافقه عدد من الفرسان للتصالح معه وإقناعه للعودة إلى هورامان، لكن مولوي لا ينصاع إلى أقوالهم، وبعد أن يمتطوا جيادهم ويأخذوا طريقهم للعودة، يدخل مولوي في حالة غير طبيعية كالجذبة، فيدرك الشيخ علي ذلك ويقول له: "مولوي، أتصور أنك راغب في العودة"، فيأمر أن يرافقه عدد من الفرسان حتى يلتحقوا بالشيخ ضياء الدين، ويعود مولوي معهم، والفرسان

(*) ينظر: تەكێهێ تالەبانی، هێزێك بۆ كۆكردنەوهی پێكها تهكانی كهركوك. رۆژنامهی (ئاسۆ)، ژماره (١٣٠٢) چوارشه ممه ٢٠١٠/٩/٨ - نووسینی: مه‌ریوان ئیبراهیم.

يرجعون قافلين الى كركوك (**).

لو عدنا الى تسمية قرية (تالّه بان)، كما ذكرها الدكتور نوري الطالباني، أنها مشتقة من شجرة (تالّة) الكثيرة في تلك القرية، وكذلك (بان) اي (المرتفع او الهضبة)، يبدو ان تلك الشجرة المسماة (تالّه) وأصلها (تال) اي المر، وقد لحقتها () مثل خال، و (بان) بمعنى (المرتفع او الهضبة)، كما يسمى مكان اخر في كركوك ب(باني مه قام)، وبذلك تعني كلمة - تالّه بان - الهضبة التي تنبت فيها تلك النبتة المرة.

وفيما يتعلق بالطريقة القادرية (***) التي سلكها شيوخ الطالبانيين، انها طريقة تصوفية مؤسسها هو العارف الكبير الشيخ عبدالقادر الغيلاني، ولهذه الطريقة قدسية خاصة عند المسلمين في مشارق الارض وفي مغاربها. وحتى الذين لا يسلكون هذه الطريقة، فانهم يكونون للشيخ عبدالقادر والذي يسمى ايضاً بالغوث الغيلاني، احتراماً وتقديساً كبيراً. وقد تحول جامع الشيخ عبدالقادر في بغداد والكائن في حي باب الشيخ، نسبة الى الشيخ عبدالقادر نفسه، والذي فيه مرقدته الى مزار للكورد والشعوب المسلمة الاخرى، خاصة الهنود والباكستانيين والترك والافغان وغيرهم. لكن اكثر من عرفوا تمسكاً بالطريقة القادرية في كردستان هم شيوخ الارشاد الطالبانيين ومريديهم وأتباعهم. ولم يكن هناك في يوم من الايام صراع وخلاف بين طريقتي القادرية - الطالبانية و النقشبندية، انما كانتا على الدوام في وفاق، والدليل على ذلك ان الشيخ عثمان سراج الدين طويلي النقشبندي، قد ارسل ابنه الشيخ عمر ليدر في كركوك مع الشيخ علي في جامع (بلاغ) عند الملا سيد محمد. والعلاقة الصميمية

(**) ينظر: يادى مهردان، بهرگى دووهم - مهلا عبدالكريمى مدرس، چاپخانهى كۆرى زانيارى عىراق - بهغداد ١٩٨٣، ل ٣٧٢ - ٣٧٣.

(***) نسبة الى الشيخ عبدالقادر الغيلاني (الجيلاني) - ١٠٧٧ - ١١٦٦م (٥٦١هـ - ١١٦٦م - مؤسس الطريقة القادرية و من كبار شيوخ التصوف في العالم، الذي فتح له زاوية في بغداد، وله الكثير من المؤلفات الدينية، كالفتح الرباني الغنية لطالبي طريق الحق و فتوح الغيب، ينظر المنجد في اللغة والادب ط (١٩) الطبعة الكاثوليكية... بيروت، ط (٣٧) دار المشرق بيروت.

بين مولوي المتمسك بالطريقة النقشبندية، والشيخ عبدالرحمن خالص، ومن بعده بالشيخ علي الطالباني، كانت دوما علاقة صميمية.

فليست من نافلة القول ان نعود ثانية الى التكية الطالبانية ونستفيض برفد معلومات جديدة عنها في آخر مقابلة مع الشيخ يوسف الطالباني، المشرف على التكية المذكورة حاليا، وهو نجل الشيخ علي الشيخ جميل الشيخ محمد علي الشيخ علي الكبير الشيخ عبدالرحمن المعروف ب(خالص) نجل الشيخ احمد الطالباني نجل الملا محمود. ويتحدث عن تاريخ بناء التكية قائلاً: لقد وضع الملا محمود عام ١١٨٥ للهجرة والذي اخذ الطريقة القادرية من الشيخ احمد الهندي اللاهوري، اساس القسم الأول للتكية والذي كان عبارة عن غرفة وأيوان وبئر للماء وسقيفة مبنية بالأشجار والحصران، كمصلى وحلقات للذكر. وقد دفن الملا محمود بناء على وصيته في غرفة صغيرة، وتبدو لحد الآن ملامحها بوضوح، وتعد هذه أول حرم للتكية، ثم وفي أيام الشيخ احمد الطالباني، حفروا هذه الكتل بقوة سواعد المريدين الذين كانت عقيدتهم أقوى من الحجر وبنوا عليه حرم المصلى. وفي زمن الشيخ عبدالرحمن (خالص) بني هذا الجامع الكبير و الغرف العديدة و المرافق و الملحقات الاخرى للمبيت والركون الى الراحة لعابري السبيل والفقراء والمساكين. وبعد سبع سنوات، بنى الشيخ عبدالرحمن مضيفاً على طراز اسلامي لاستقبال الضيوف ومريدي التكية، والذي كان باقياً الى نهاية السبعينات من القرن الماضي. وفي زمن المرشد والعالم الديني الشيخ علي الطالباني، وسعت التكية ايضاً وجرى ترميم وتجديد كل الزوايا والمواقع الاخرى. وفي عهد الشيخ محمد جميل جددت التكية ثانية، فقد جدد و وسع المضيف وجلب خط الكهرباء من وسط المدينة الى التكية التي تمتد لعدة كيلومترات على نفقته الخاصة. وفي نهاية الستينات من القرن الماضي كادت منارة الجامع ان تنهار، لذلك اعاد بناءها الشيخ علي نجل الشيخ محمد جميل. وفي السنوات الأخيرة في عهد الشيخ يوسف جددت التكية أيضاً و وسعت كثيراً ولكن على نمط جديد.

وحول تسمية الجامع ب(جامع المجيدية)، قال الشيخ يوسف ان تسمية التكية بجامع المجيدية تعود الى عهد السلطان العثماني عبدالمجيد، الذي اهدى ايضاً جرة

مملوءة بالأختام المباركة للرسول (ص) الى التكية. وكانت زوجته السيدة (پرتيفنال) خانم من احدى مريدات التكية، وعلى يد هذه السيدة جددت التكية مرة أخرى.

ولم تكن التكية الطالبانية مجرد مدرسة لدراسة العلوم الدينية والفقهية، انما كانت أيضاً مركزاً لتعلم المقامات الاصلية باللغات الكوردية والعربية والتركمانية، وأحياناً بالفارسية، ولا تزال الدراسة حول ذلك مستمرة في التكية. اما حلقات الذكر في التكية فلها خصوصيتها وتختلف عن التكايا الأخرى، لانها تتكون من سبعة أقسام أخذت من المقامات السبعة الاصلية، وتنظم كل حلقة للذكر على نوع من أنواع تلك المقامات. لقد ظهر في هذه التكية عشرات من اساتذة المقام المشهورين والمعروفين على نطاق المنطقة من أمثال الملا عثمان الموصللي، والشعراء وقراء المقام، كالحاج نعمان والملا صابر والملا طه الكركوكي والملا محمد توبال، ولحد الآن فان تقديم المقام مستمر في التكية. وقد اختتم الشيخ يوسف حديثه بالقول، إن اهداف وشعار تكيئنا هي: خدمة الناس جميعا دون النظر الى انتمائهم القومي او العرقي.

وأخيراً أشد على يد الدكتور نوري الطالباني على تأليفه لهذا الكتاب الذي يتناول شيوخ الارشاد الطالباني ومشاهير آخرين لهذا الاسرة العريقة كونهم يمثلون جزءاً مهماً من شعبنا الكوردي لا بد من احياء ذكراهم والاشادة بمواقفهم دينياً وقومياً، من منطلق انفتاحهم العقلاني المبني على التسامح وحرية الرأي الذي يوحد الشمل و القلوب ويشكل ركيزة اساسية للتعايش الديني والقومي والمذهبي .

ينظر: تهكيهى تاله بانى له كه ركوك، عبدالستار جهبارى، گۆفارى ميڤگ، ژماره (٦٥) تشريني يه كه م .٢٠١٠.

تقييم

ثمة ظاهرة بارزة للحياة الكردستانية وهي، مع القضية الداخلية الاجتماعية والاختلاف في كثير من اوجه مصالح طبقات وشرائح المجتمع جميعاً، فان وحدة جميع تلك الطبقات في كثير من النواحي السياسية والاقتصادية والثقافية والاجتماعية تجعل جميع ممثلي هذه الطبقات والشرائح أن يقفوا صفاً واحداً في الكفاح الوطني والقومي والعمل لتطوير الوضع الاقتصادي ونشر النظام والاتجاه الديني الصحيح، وازدهار الادب واللغة القومية كافة والسعي معاً في جميع المبادي لصالح الشعب. وقد يعود اساس هذه الحقيقة الى ان الطبقة العليا والاساس في المجتمع الكردي دائماً كانت ممثلة في طبقة الفلاحين التي ظهر من بينها المتعلمون وطلبة المدارس الدينية ورجال الدين والشيوخ والاقطاعيون والتجار واصحاب المهن والمناضلون القوميون والوطنيون.

ان الفلاح الكردي في الوقت الذي كان يضع نصب عينيه دائماً على الاكثر، او على أقل تقدير قضيته الرئيسية والشرائح المتقدمة الاخرى في المجتمع ضد الاقطاع، فان ابنه ايضاً ارسله الى المدارس الدينية وأصبح من طلبة المدارس الدينية ورجل الدين، وفي كثير من الاحيان سلك طريق التصوف وغداً شيخاً وخليفة ومريداً، وأسفرت الحالة عن بروز كبار رجال الدين وشيوخ مشاهير وأسر وعوائل معروفة، كما ظهرت من بين ظهرانيها شعراء وادباء مشاهير، كما ان ابن الفلاح نفسه انضم الى صفوف الپيشمهرگه واصبح فدائي الوطن والقائد والمناضل الكبير من اجل الكورد وكوردستان مضحياً بحياته متحدياً المحتلين والظغاة.

ان اسرة شيوخ الطالبانيين، اسوة بجميع اسر طرائق كوردستان الاخرى، بدءاً بالقادرية وانتهاء بالنقشبندية، لم يكن جدهم الكبير شيخاً حتى النهاية، وكان في الأساس ابن الفلاح، ليكن بعضهم من السادة احفاد الرسول (ص) اصبحوا من الملالي، وعن هذا الطريق اصبح الكثير منهم شيوخاً وادباء وشعراء.

لقد ظهر من هذا الاسرة في البداية عالم ديني، ليظهر من بينهم ملالي آخرون،

واصبح ابناؤهم ملالي، واي واحد منهم عادوا فلاحين. ان الملا الذي اقصدته هنا هو الملا محمود زهنگه، الذي ارسل الله له من الهند الشيخ احمد الهندي، فانه اضافة الى تولي مرتبة الملا والشريعة، زرع الله في قلبه بذرة التصوف. ان الملا محمود هذا، تفرعت منه تدريجياً هذه العائلة الكبيرة التي أخذت على عاتقها بمرور الزمن، اضافة الى القيام بدور الملالي والشيخوخ، مهمة معارضة السلطات الظالمة وفق امكاناتهم والظروف المتاحة لهم ايام زمانهم. كما ظهر من بينهم أيضاً اصحاب الاملاك والاراضي، وقد توجهوا هذا الاتجاه بعكس الاتجاه العام لأسرتهم، وقد يحدث هذا في اسر اخرى، حيث لا نبغي هنا ان نتحدث عن هذه الحالة، اذ نلتفت فقط الى الوجه المشرق الناصع لهذه الاسرة.

ان الدكتور نوري الذي هو في ايامنا هذه احد الوجوه البارزة والابن البار الكفوء من هذه الاسرة، فانه جنباً الى كل المهام السياسية والقانونية والتاريخية التي نهض بها من اجل الكورد وكوردستان وعراق ديمقراطي فدرالي تعددي وهو في خارج الوطن يقوم وينجز مهامه بجدارة، انه يعد عقوقاً ازاء الاسرة الطالبنانية من جميع الوجوه الدينية والثقافية والاجتماعية والسياسية والقومية بان لا ينهض بمهمة التعريف بها، ولذلك فانه اضافة الى ترجمته القيمة لكتاب المستشرق الفرنسي المعروف (باسيلي نيكتين) الذي يحمل عنوان: "الكرد، دراسة تاريخية وسوسولوجية" من اللغة الفرنسية الى العربية، الى موضوعه الرائع بالعربية ثم بالكوردية والانكليزية عن كركوك، مسقط رأسه ومأواه ومرتع آبائه وأجداده، حيث أن النظام البعثي منذ سنوات عديدة انكب على تعريبها ومسح هويتها الكوردستانية، اضافة الى معجمه القانوني المتعدد اللغات (صدرت الطبعة السادسة منه عام ٢٠١٣- المترجم)، ومئات البحوث والموضوعات السياسية والقانونية التي نشرها في الصحف والمجلات العربية والكوردية والانكليزية في داخل وخارج كوردستان عن القضية الكوردية وكوردستان وعراق اليوم، فها انه يضيف هذا الموضوع المكثف عن تاريخ اسرته الى نتاجاته السابقة.

أنا اعرف الدكتور نوري منذ سنوات عديدة، رغم اننا لم نلتق منذ عشر سنوات تقريبا، ما عدا في بعض كتاباته التي حظيت فيها بلقائه. ان الدكتور نوري هو احد

المثقفين الكورد المعروف بالنزاهة والاخلاص لشعبه. وحسب معرفتي واطلاعي، لم يأل جهداً ولم يتوان في خدمة شعبه ووطنه، وانه احد الذين اصابته شرارة الاقتتال الداخلي بين الاطراف السياسية في كوردستان، رغم انه غادره قبل اندلاع القتال عام ١٩٩٤. لقد غدت مكتبته العامرة بألاف الكتب والدراسات القيمة محل نهب وسلب من قبل منتفعي الحرب القذرة في صيف عام ١٩٩٦، ثم اشعلوا النار فيها.

يحدوني الأمل ان دكتورنا العزيز يكرس جزءاً من مساعيه وجهوده لجمع النتاجات الأدبية والتصوفية لأجداده ونشر ما يحصل عليها من تلك النتاجات، ويضع صفاً آخر على جدار الأدب الكردي والانساني، (كاشرافه على ترجمة ديوان اشعار جده الاكبر الشيخ عبدالرحمن: "جذبية العشق"، و"كتاب المعارف" من اللغتين الفارسية و التركية الى الكوردية، وتولت الاكاديمية الكوردية طبعهما عام ٢٠١٤ / المترجم).

آمل الصحة الجيدة للدكتور ونتاجات اخرى، والانتفاع من النتاج الذي يخدم المثقفين الكرد.

صديق قديم (*)

اذار، ٢٠٠٢

(*) هذا (الصديق القديم) للدكتور نوري هو الكاتب المعروف الاستاذ محمد الملا عبدالكريم المدرس، الذي لم يفصح عن اسمه الصريح اتقاء شر النظام المقبور اثناء ما كان مقيماً في بغداد، وقد طبع هذا الكتاب لأول مرة قبل سقوط النظام في اربيل عام ٢٠٠٢ تحت اشراف الاديب احمد تاقانه.

مقدمة الكاتب

بدءاً لا بد أن أقول ان ملخص هذا الكتيب ظهر في شهر اكتوبر عام ١٩٩٦ على صيغة اجوبة عن اسئلة لكاتب كوردي مقيم في المانيا. لقد كان هذا الكاتب منكباً على دراسة علمية وأكاديمية عن الحالة الاجتماعية للكوورد، وقد وجه لي مجموعة من الاسئلة عن اسرة الشيوخ الطالبانيين، وأنا حسب خبرتي ومعرفتي وتصوري، اجبت عن أسئلته. وفي رسالته الثانية التي تضمنت بعض اسئلة اخرى، اقترح علي "نشر تلك الاجوبة بصيغة دراسة، لان فيها بعض النقاط التي يطلع عليها لأول مرة". ولأنني شخصياً أيضاً قد طلبت سابقاً من جميع الاشخاص الذين لهم اطلاع على تأريخ منطقة محددة أو عشيرة أو أسرة في كوردستان ان يكتبوا عنها، لئلا ينسى او يضيع، وكذلك لأن تأريخ اسرة الشيوخ الطالبانيين لم يدون بشكل سليم لحد الان، فقد كتبت هذه الصفحات، واملي ان الاشخاص الآخرين الذين لهم اطلاع ومعرفة أكثر على الاحداث، الا يقصروا عن جمعها ونشرها، لأنه من مهام كل كوردي مطلع يمتلك أي نوع من المعلومات عن أي جانب للمجتمع الكوردي نشرها، لكي تكون بين ايدي ابناء اجيال اليوم والمستقبل. وكما اعرف، ان تأريخ الاسر الكوردية الكبيرة جزء من حياة المجتمع الكوردي، اذ مع الاسف لم يدون بصورة صحيحة ولم ير النور لحد الآن.

(١)

اسم الطالباني وكيفية نشوء هذه الاسرة

(الطالبانية) اسرة، ولو انهم توسعوا كثيراً وانتشروا في جنوب كردستان، لأن جميعهم من احفاد الشيخ احمد الطالباني. وقد اشتق اسم (طالبان) من قرية (تاله بان) التي بنيت من قبل جدهم الاكبر الشيخ احمد. ان هذه القرية مع قرية (قرخ) التي يذكر اسماهما معاً دوماً، كانتا في عهد الحكم العثماني جزءاً من محافظة كركوك، ضمن قضاء چمچمال، بالقرب من الطريق العام الحالي بين كركوك و السليمانية، ويمكننا القول أنها تقع في منتصف هذا الطريق، وقرية (تاله بان) على الخارطة تقع في الجهة اليسرى لهذا الطريق.

حول تسمية هذه القرية بـ(تاله بان)، يقول البعض ان ثمة شجرة يطلق عليها اسم "تاله" أو "تالو" توجد في تلك القرية بكثرة، وهي تنمو في مرتفعاتها وفي اماكن اخرى كثيرة. ويطلق عادة في المنطقة على المرتفع اسم (بان)، مثل (باني مه قام)^(١) فهذا الاسم مركب من لفظتين: (تاله) و (بان)، وثمة قرى اخرى صغيرة في منطقة (گرميان) لها نفس الاسم وتعود الى شيوخ الطالبانيين، لذلك يمكننا القول ان اسماءها مقتبسة من نفس الاسم: (تاله بان). وفي البلاد الكوردية ثمة العديد من القرى لها نفس الاسم، لذلك كثيراً ما تذكر اسمائها مع المناطق التي تقع فيها لكي لا يلتبس على السامع، مثل (توبزاوه كركوك) و (توبزاوه كويه).

ان الشيخ احمد الطالباني هو ابن الملا محمود زنگنه، واسمه ينسبه كثير من الكتاب الى عشيرة زنگنه المنتشرة في منطقة (گرميان)، لانه عاش فترة طويلة بين

^(١) ارسل لي السيد چالاک الطالباني مسودة دراسة بعنوان: "مذكراتي والاسرة الطالبانية" بالكوردية، ذكر فيها نقلاً عن الشيخ عطا الطالباني ان شجرة (تاله) او (تالو) عبارة عن شجرة تنمو على الاكثر في المرتفعات و تتفرع منها اوراق عريضة، وجذورها عميقة في الارض.

ابنائها وتزوج بنت الامير (سمايل خان) زنگنه . يروي السيد چالاک الطالباني عن لسان الشيخ محمد القرداغي، خطيب الجامع الكبير في مدينة السليمانية سابقا، أنه قال له عام ١٩٨٤ "ان قبر الجد الاكبر للأسرة الطالبانية الذي هو (رستم آغا) موجود في قرداغ، وكان هذا الرجل في حينه صاحب املاك كثيرة في بوكان من كردستان ايران. وقد ضغطوا عليه في عهد الحكم الصفوي ليغير مذهبه السني، لذلك اضطر الى الرحيل والتوجه الى كردستان العراق والاستقرار في منطقة قره داغ". ان هذا التوجه للشيخ محمد القرداغي ينسجم مع التوجهات الاخرى التي تعيد اجداد هذه الاسرة الى احفاد (كاكه سوري) في منطقة بوكان بكوردستان ايران، كما ورد ذلك في قصيدة للشاعر المعروف الشيخ رضا طالباني لدى تطرقه لاصل اسرته .

لكوني فتحت عيني بين مصدر الأسرة الطالبانية، التي هي التكية الطالبانية في كركوك ومن هناك بالذات ترعرعت وكنت منذ صغري راغبا في مجالس وملتقيات كبار الرجال لهذه الاسرة، يمكنني القول استنادا الى بعض الوثائق وأقوالهم أن الملا محمود، هو أبن رستم آغا ابن يوسف آغا من أحفاد كاكه سوري في منطقة بوكان في كردستان ايران. وقد توجه الملا محمود من قره داغ كطالب علم الى مناطق عديدة في منطقة (گرميان) لأكمال تحصيله العلمي ويدرس بين أيدي الملالي المشهورين في تلك المنطقة، لقد كان مثل هذا التنقل شيئا اعتياديا جدا. فحتى منتصف الخمسينات من القرن الماضي كان معظم الطلاب الدينين في مدرسة التكية الطالبانية في كركوك من اهالي كردستان ايران، من هورامان و سنه (سنندج) و مريوان و موكريان وغيرها.

لقد بقي الملا محمود بعد حصوله على اجازة التحصيل العلمي مدة من الزمن في قرية (رمضان مامكه) التي اطلق عليها فيما بعد اسم (ته كيه كوُن/ التكية القديمة)، وقد كان يتردد على قرية (قه يتول) ايضا العائدة لعشيرة زنگنه، لذلك فأن الملا محمود الذي عاش بين عشيرة زنگنه مدة طويلة وذاع صيته وشهرته كرجل فاضل وتقي، وكان أمير زنگنه في ذلك الزمن الأمير سمايل خان، قد زوجه ابنته، وجراء هذا الاختلاط مع عشيرة زنگنه، عرف بملا محمود زنگنه.

ان الشيخ رضا الطالباني في مقطوعة شعرية له باللغة الفارسية يتناول فيها تاريخ اسرة آباءه واجداده، قد بين لنا ذلك بصريح العبارة قائلاً:

مشهور جهان بغوث ثاني
 محمودش جدو احمدش باب
 (محمود) مرید پیر لاهور
 در أصل ونسب گلی است سوری
 أي:

مشهور في العالم بالغوث الثاني
 محمود جده و احمد أبوه
 محمود مرید الشيخ اللاهوري
 ان اصله ونسبه وردة حمراء
 هو عبدالرحمن الطالباني
 ثلاثتهم أولياء و قطب الأقطاب
 ولو أنه مشهور بـ (زهنگنه)
 من باقه ورد حديقه (كاكه سوری)^(١)

كما أن الشيخ حبيب الطالباني، الذي هو ابن الشيخ علي الكبير، كان على اطلاع واسع في أصل ونسب ليس اسرتهم فقط، بل جميع الاسر والعشائر في منطقة كركوك و(گرميان) قد كرر ما ذهب اليه الشيخ رضا^(٢).

اذن هذه الاسرة من احفاد (كاكه سوری) في منطقة بوكان، ولم يعرف احد من هذه الاسرة نفسه بـ(السيد)، أو بـ(البرزنجه) بل كانوا يقولون دائماً نحن شيوخ السجادة، اي عن طريق العبادة وما بذلوه لخدمة الدين الحنيف قد اصبحوا من الشيوخ المرشدين.

من جهة البطن فهم من عشيرة زنگنه، لأن زوجة الملا محمود زنگنه الذي هو الجد الاكبر للشيوخ الطالبانيين، كانت بنت الأمير سمايل خان زنگنه، كما أن ابنه الشيخ احمد المعروف بالشيخ احمد الطالباني، كانت بنت خاله زوجته، ان هذه القرابة والاختلاط مع أحوالهم بقيت على هذه الشاكلة، بل تعززت اكثر بعد ذلك،

^(١) ديوانی شیخ پرهزای تالهبانی، چاپی دووهم (چاپی عهلی تالهبانی) بهغدا، چاپخانهی مهعاریف ۱۹۴۶، ل ۱۷۰.

^(٢) عبدالمجید فهمی حسن، مؤلف کتاب: (دلیل تأریخ مشاهیر الألوئیة العراقية/ الجزء الثاني مكرس للواء كركوك)، مطبعة دار السلام، بغداد ۱۹۴۷ ص ۲۳۵. هذه الحقيقة وردت على لسان المرحوم الشيخ حبيب الطالباني الذي كان في ذلك الزمن رئيسا لبلدية كركوك.

خاصة ان القسم الاكبر منهم عاشوا بين ظهراي زنگنه، وكانت لهجة زنگنه القريبة من اللهجة الهورامية، صيغة تحدثهم. كان الاقارب المسنين لهذه الاسرة يأتون الى كركوك من منطقة (گل) وأماكن اخرى ويحلون ضيوفاً في (التكية) ويتحدثون باللهجة زنگنه. لقد ظل الملا محمود الجد الاكبر للشيوخ الطالبانيين أيضاً فترة في قرية (زيوكه سهيدان) في منطقة آكرى (عقرة) بصفته عالم دين في تلك القرية، أن سكان تلك القرية والقرى الأخرى التي حولها هم من عشيرة زنگنه. وفي هذه القرية الآن عين تعرف لخد الان بـ(عين الملا محمود)، وينظر اليها اهالي المنطقة بأحترام وتقدير، لأنها كانت مزاره. ثم توجه الى قرية (قرخ) القريبة من چمچمال واستقر فيها، وكان إضافة الى قيامه بمهمة رجل الدين فيها، يتولى التدريس ايضاً في مسجدها وينكب على الزراعة لكسب ضرورات الحياة العائلية.

ولكونه عالم دين معروف وخدموا للناس في المنطقة، سرعان ما ذاع صيته وكون علاقات اجتماعية مع مشاهير وكبار الرجال في المنطقة، خاصة مع شيوخ (عهودالان) وشيوخ (سهرگهلو)، حيث كان قبل ذلك له ارتباط القرابة بهم عن طريق زوجته معهم، لأن شيوخ (سهرگهلو) كانوا من احوال شريكة حياته.

(٢)

ملا محمود زنگنه وكيفية نشوء علاقته الروحية بالشيخ احمد اللاهوري

يتحدث البعض حين كان الملا محمود في قرية (قرخ)، انه ذهب ذات مرة لزيارة الشيخ رضا (ديليتره) طالباً منه ان يسلك الطريقة القادرية على يديه، وكان جوابه له: "تريث، لأن ثمة (استاذ) يأتي بنفسه اليك". لكن الواضح هو ان الملا محمود بينما كان في بستانه في قرية (قرخ)، أتى اليه ثلاثة من عابري السبيل، وسأله احدهم عن الملا محمود، و اجابه انه هو، فحلوا عليه ضيوفاً لعدة ليال، وازدادت بينهم المحبة والألفة والمعرفة وتكونت علاقة روحية قوية بين الملا محمود واحد الضيوف الثلاثة، الذي كان الشيخ احمد الهندي اللاهوري، اما الشخصان المرافقان له، فكانا من مريديه، لقد أرادوا جميعاً التوجه الى بغداد لزيارة ضريح الشيخ عبدالقادر الكيلاني. وكان الشيخ احمد الهندي قبل سنوات خلت في منطقة

(سورداش) في سفح جبل (پيره مهگرون) منكباً على عبادة الله على الطريقة القادرية. وكان الشيخ احمد من احفاد الشيخ عبدالقادر، وقد توجه آباؤه وأجداده الى الهند سابقاً، ثم جاء هو الى كوردستان لنشر الطريقة القادرية في ربوعها. الواضح هو أن هذا الشيخ الجليل قد غادر بلاده قبل ذلك بسنوات متوجهاً الى جبال كوردستان للعبادة والتقوى، وفي سفره الى بغداد حل ضيفاً على الملا محمود وكون معه علاقة التعارف والتألف، واستهوى قلبه اخلاق وخصال مضيفه واسلوب عبادة الله، وهو بدوره ايضاً، هام حباً وتقديراً بهذا الشيخ والعارف الهندي، ورضي على يديه بالطريقة القادرية واضحى مريداً له.

يشير الشيخ رضا الطالباني في قطعة شعرية له الى جده الاكبر الملا محمود، شارحاً فيها كيفية نشوء العلاقة الروحية بين الشيخ احمد الهندي والملا محمود ويقول:

اذا شـاء الله ان يسـعد عبـده
يأتـيه من بعـيد على قدمـيه الشـاهد المقصـود
من الهند مسـافة سـتة اشـهر الى ارض كوردسـتان
ارسل الله لشيخ احمد الهندي الى الملا محمود
الملا محمود زنگنه، اي قطب دائرة الارشاد
ينبعث حول مرقدده دائماً صوت (يا هو) و (يا معبود)^(١).

ما يجب النظر هنا، هو ان الشيخ رضا اشار الى مجيء الشيخ احمد اللاهوري من الهند الى (أرض كوردستان) التي تمتد مسافة ستة أشهر مشياً على الاقدام، لكي يكون (الشاهد المقصود) للملا محمود، بعكس سفر مولانا خالد النقشبندي من كوردستان الى الهند، ليلتقي بشيخه في مدينة دلهي ويصبح مريداً له ويتمسك على يديه بالطريقة (النقشبندية)، ثم يعود لنشر هذه الطريقة الجديدة في ربوع كوردستان. لكن الشيخ رضا الطالباني اراد القول بأن (مرشد) الملا محمود قد جاء

^(١) ديوان الشيخ رضا الطالباني، المصدر السابق نفسه، ص ١٤.

مشياً من الهند الى ارض كوردستان ويجعل من الملا محمود مريداً ثم خليفة له، في حين ان مولانا خالد قد توجه بنفسه الى الهند وبقي هناك عند (مرشده)، لكي يتمسك على يديه، ثم يعود الى كوردستان^(١).

بعد مكوث الشيخ احمد اللاهوري والمريدين الذين كانا معه عدة شهور في بغداد، عادوا وحلوا ضيوفاً من جديد على الملا محمود زنگنه في قرية (قرخ)، ولأن الشيخ احمد قد انبهر بأسلوب عبادة الملا محمود، اضافة الى انه كان عالماً غزير العلم وكانت له شهرة واسعة في المنطقة، قرر ان يجعله اول خليفة له. لكن هذا القرار كان سبباً لانقباض المريدين المرافقين له، اذ يبدو انهما كانا يتصوران ان يجعل احدهما خليفة له، لأنهما كانا منكبين على تنفيذ اداب الطريقة القادرية وبخدمته منذ سنوات عديد، الا انه عين الملا محمود خليفة له، الذي تعرف عليه والتقاه لمرتين فقط.

بتناول السيد چالاک الطالباني بصغية اخرى سبب تسمية الملا محمود خليفة للشيخ احمد اللاهوري، اذ كتب انه بعد عودة الشيخ احمد من بغداد الى كوردستان،

^(١) لم يتم لحد الآن اعداد دراسة عميقة عن قصائد الشيخ رضا الطالباني، باستثناء كتاب الدكتور عزالدين مصطفى رسول الذي يحمل عنوان: (شيخ رهزای تالّه بانی، دور له جنیو، به غداد، چاپخانه ی عهلا، ١٩٧٩)، مع محاولات اخرى بجمع دواوين اشعاره، ودراسات كثيرة نشرت منذ نهاية خمسينات القرن الماضي. ان اشعار هذا الشاعر الذي نظم الشعر باللغات الكوردية والفارسية والتركية والعربية بحاجة الى دراسات اخرى عميقة. وخلال السنة الجامعية (١٩٧٤ - ١٩٧٥) كنت في لندن بمهمة علمية اتردد بين الحين والآخر على العلامة توفيق وهبي بگ، الذي كان يقول دوما انه احد مريدي الشيخ رضا. وقال ذات مرة: ابصرت بيتين شعريين باللغة التركية للشيخ رضا تناول فيهما كون مدينة كركوك، التي كانت مركزاً لولاية شهرزور، مركزاً لجمع الضرائب. قال توفيق وهبي: دقت بين الأضابير القديمة العائدة لوزارة المالية منذ العهد العثماني، وبعد بحث طويل عثرت على وصولات قديمة تؤكد صحة ما ذهب اليه الشيخ رضا. وكان العلامة توفيق وهبي يقول دوما: لم يكن الشيخ رضا شاعراً عالي المقام فحسب، بل كان كالبحر الذي لا بد من الغوص في اعماقه بحثاً عن الجواهر واللاليء الموجودة في اعماقه، حول ذلك، انظر الى مقالي باللغة الكوردية المعنون: (گه شتیکی تر به جیهانی شیخ رهزای تالّه بانیدا)، گوڤاری (کاروان)، ژماره (٧٠) ی سالی ١٩٨٨.

حل ضيفاً على الملا محمود للمرة الثانية، وروى له أنه كان قبالة مرقد الشيخ عبدالقادر الكيلاني يصلي حتى مطلع الفجر، وفجأة استلم لسنة النعاس ورأى الشيخ عبدالقادر الكيلاني يقول له: يا هذا انك شخت ولا طاقة لك في هذا الترحال بعد الان، الأفضل الا تكلف نفسك ذلك العناء، ومن الآن فصاعداً يمكن ان ينوب عنك الملا محمود للقيام بهذه الرحلات. لو كان هذا اللحم بهذا الشكل، لوجب القول أن هذا كان سبباً لتشخيص الملا محمود كخليفة للشيخ أحمد. وعلى اية حال، وبعد عودة الشيخ احمد الى سورداش بمدة من الزمن، رأى الملا محمود ذات ليلة شيخه مقتولاً وقد رمي بجثمانه في حفرة خلف صخرة، وعندما حل الصباح، روى ذلك الرؤيا لعدد من المريدين، وفي نفس اليوم توجه معهم من قرية (قرخ) الى سورداش، وهناك سألوا عن اخبار الشيخ احمد، وتبين لهم أن أهل تلك القرية لم يشاهدوه منذ أيام، وبدا الجميع بالبحث في أطراف القرية والاماكن التي كان يقضي فيها الشيخ أحمد لياليه بالصلاة والعبادة، وأخيراً وحسب ما روى الملا محمود رؤياه، عثروا على جثمانه في حفرة، وتم عندئذ اكمال مراسيم الدفن مع اهل القرية في المكان الحالي^(١). ومنذ ذلك الزمن، غدا ذلك المكان مزاراً يأتي الناس لزيارته من جميع الأماكن. أنا بنفسى زرت هذا المزار مرات عديدة قبل تدميره من قبل النظام البعثي في أواخر الثمانينات، ويقع على سفح جبل (بيره مهگرون). والغريب ان صخرة كبيرة إنهارت مع الثلوج من علو كبير نحو المنحدرات واستقرت على مقربة من المزار، وهذه الصخرة الضخمة لو كانت زاحفة عدة امتار اخرى، ما كانت تبقي المزار ولا حوض الماء والمسجد اللذان يقعان امامه.

يقع مسجد ومزار الشيخ احمد بين بستان مثمر وعلى نبع بني امامه حوض كبير، وكانت القرية الكبيرة (سورداش) مركزاً لناحية سورداش، والتي تقع من الجهة السفلى لذلك المسجد. وتطل سورداش على واد جميل خلاب ويمر به من الاسفل الطريق العام بين السليمانية و قسبة دوكان، وفي الجهتين المتقابلتين لذلك الوادي،

(١) ينظر: مهلا عهبدولكهريمى مودهريس - بنه مالهى زانياران، چاپخانهى شه فيق ل (٥٧).

ثمة قرى جميلة حافلة بالينابيع. يبدو ان مسجد ومرقد الشيخ احمد قد دمرًا في ثمانينات القرن الماضي من قبل النظام. وقد سمعت سابقا من المرحوم الملا عبدالرحمن سورداشي، امام المسجد و خليفة الوالد، والذي كان يأتي الى كركوك مرات عديدة خلال السنة قبل وفاته، انه في السنة التي كان الشيخ حسن الطالباني، حفيد الشيخ رضا متصرفاً في السليمانية، زار ذات مرة كركوك للالتقاء بالوالد، الذي طلب منه ترميم واصلاح مسجد ومزار الشيخ احمد، وبعد فترة قصيرة، قامت مامورية الأوقاف في السليمانية، حيث كان المرحوم محمد علي خليفة، صديق الاسرة مديراً لها، بترميم المسجد والمزار، والى ان بقي المرحوم الملا عبدالرحمن في الحياة، كان يخدم هذا المزار والمسجد بشكل جيد.

لقد دمر النظام البعثي قسبة سورداش الجميلة بمسجدها ومزارها، اسوة بمعظم القرى وبلدات كردستان. وبعد طرد المؤسسات والدوائر لذلك النظام في ربيع عام (١٩٩١) من كردستان، بدأ سكان هذه البلدة تدريجياً بالعودة الى أماكنهم السابقة. وفي عام ١٩٩٣ قام رجل خيرٍ من أهالي السليمانية حيث كان في الأساس من أهالي سورداش، واسمه الحاج محمد الحاج كريم سورداشي، باعادة بناء ذلك المسجد ومرقد الشيخ احمد اللاهوري بشكل أفضل و اوسع.

بعد وفاة الشيخ احمد اللاهوري، يتوجه جميع مريديه نحو الملا محمود في قرية (قرخ)، لكون الملا محمود نفسه كان رجل علم كبير، وكان المريدون الجدد يتوجهون خلال سنوات عديدة الى تكية (قرخ)، التي تحولت الى مركز واسع للعلم والعرفان. وقد فتحت فروع عديدة لتلك التكية في كثير من الأماكن الأخرى في كردستان، وكان احد الفروع هو التكية الطالبانية في كركوك. وتوجه الملا محمود ذات مرة لزيارة المريدين في كركوك، وبعد بضعة أيام تمرض هناك، واوصي مريديه انه في حالة وفاته، دفنه في جانب من تلك التكية، وبعد أيام من وصيته تلك، يتوفى ويتم دفنه في ركن من التكية^(١).

(١) الملا عبدالكريم المدرس، المصدر السابق.

حينما ينتقل الملا محمود عام (١٢١٥هـ) (١ - ١٨٠٠م) الى رحمة الله، يكون عمره خمسة وثمانين عاماً، ولمناسبة وفاته رثاه عدد من الشعراء المشاهير في ذلك الزمن، وكان احدهم هو الملا صبغة الله هورامى روارى، الذي يقول في قصيدة باللغة الفارسية:

مشرع كرم ومروّج راه هدى
غوٹ الضعفا كه بود محمود مقام
أز عالم صورت معنى بشتافت
كانجاست مقام وصل أرواح مقام
بر تربت اوياد ز الطاف خدای
بسی نوع تحيات وبسی گونه سلام
(نورى) ز خرد بخواس تاريخش، گفت
(محمود جوار احمدش هست مقام
(١٢١٥ هـ)

أي:

مشرع قانون الكرم ومروّج طريق الهداية
منفذ الضعفاء الذي له مقام محمود
ذهب مسرعاً من عالم الشكل الى عالم الروح
لأن البلوغ الى الأرواح العظيمة يكون هناك
تحية واحترام كثيرين لقبره من الطاف الله
طلب (نورى) تأريخ وفاته من الرجل العاقل
فقال هو: ان مقام محمود بجانب احمد

(٢)

الشيخ احمد الطالباني

كان للملا محمود ولدان: احمد و محمد، وقد توفي محمد في صرخ الشباب، لكن كان للشيخ احمد احفاد كثيرون، ويمكن القول ان الاسرة الطالبانية تبدأ منه ومن اولاده واحفاده، وقد اقتبس اسم (تاله بان / طالبان) من القرية التي بناها باسم (تاله بان) بالقرب من قرية (قرخ).

خلف الشيخ احمد عشرة ابناء من بعده، وتوفي واحد منهم في ريعان الشباب، واتجه آخر الى منطقة البادية الغربية واستقر هناك. وكان للشيخ احمد بنات عديدات، والجميع كانوا من ذرية ثلاث نساء، كانت احدهن بنت خاله عبدالله بك نجل الأمير سمايل خان زنگنه، وكانت زوجته الثانية من أغوات عشيرة الداودية في (گرميان)، اما زوجته الثالثة فكانت من أغوات (زهاو) في كردستان ايران.

ان ابناء الشيخ احمد الطالباني هم:

١- الشيخ عبدالرحمن، الذي كان نجله الاكبر، وعرف فيما بعد بمولانا الشيخ عبدالرحمن (خالص)، من خالصا لله، ويعيش ابناؤه في كركوك بوجه خاص وفي اطرافها.

٢- الشيخ عبدالغفور، وقد استقر فيما بعد في منطقة (كويه / كويسنجق) وبقي احفاده هناك، وعاش قبل ذلك مدة من الزمن في (سهردهشت)، لكنه عاد الى كردستان العراق بأمر من اخيه الاكبر الشيخ عبدالرحمن واستقر في كويه، وكان له اربعة ابناء هم: الشيخ رشيد، الشيخ نوري، الشيخ شرف والشيخ حسام الدين.

٣- الشيخ عبدالكريم، عاش في قرية (باداوا) العائدة الى ناحية ليلان التابعة لكركوك، وكان له ثلاثة ابناء.

٤- الشيخ محي الدين، المعروف بالشيخ محي الدين (بشتين شل)، وبقي كثير من ابناءه واحفاده في قريتي (تاله بان) و(قرخ)، منهم الشيخ محمد، المعروف ب(نان كه وره)، والشيخ نصرالدين، والشيخ مصطفى، والشيخ جلال، ويعيش عدد من ابناءه واحفاده في منطقة خانقين ايضا.

٥- الشيخ عبدالفتاح، وقد استقر أبناؤه واحفاده في قرى تابعة لناحية ليلان العائدة الى كركوك، خاصة في قرية (خدر بگ)، وكان له اربعة ابناء هم: الشيخ عبدالفتاح، والشيخ مارف، والشيخ لطف الله والشيخ طه.

٦- الشيخ عبدالعزيز، الذي استقر أبناؤه وأحفاده في منطقة (گل) بوجه خاص وفي عدد من القرى القريبة من خانقين وكفري وناحية ليلان التابعة لكركوك. ان ابناء واحفاد الشيخ عبدالعزيز الكثيرون حاليا ينتسبون الى اربعة ابناء، هم: الشيخ حميد والشيخ صمد والشيخ مارف والشيخ رضا.

٧ و٨ و٩- الشيخ حه مه صالح، والشيخ حسين، والشيخ محمد عارف، ويعيش أبناؤهم وأحفادهم في قرى منطقة ليلان التابعة لكركوك، لكن ابناء واحفاد الشيخ محمد عارف، استقروا في قرية (سهوز بلاغ) العائدة لخانقين وفي قرى اخرى في تلك المنطقة.

ما عرضناه بشكل مقتضب جدا، هو اسماء ابناء واحفاد الشيخ احمد الذي هو الجد الاكبر لابناء هذه الاسرة اتي توسعت فيما بعد كثيرا.

وكما ورد ذكره، يشتق اسم (تاله بان /طالباني) من اسم قرية (تاله بان/ طالبان) التي بناها الشيخ احمد، وهذه القرية تقع مقابل قرية (قرخ)^(١) التي عاش فيها في البداية والده الملا محمود، ثم نفسه، وفتح فيها الشيخ احمد تكية انتقل اليها، دون أن ينقطع عن قرية (قرخ). ان الشيخ رضا، حفيد الشيخ احمد ولد ايضا في هذه القرية، وكذلك جميع ابناء الشيخ أحمد، ثم تفرقوا متوجهين الى كركوك

^(١) ان البشمهرگه الجري في (گرميان) المعروف بـ(مامه ريشه) هو من أهالي قرية (قرخ) ومن الاسرة الطالبانية، وقد اغتيل مع عدد من رفاقه في اوسط ثمانينات القرن الماضي بيد بعض العملاء الكورد. ومن الاسرة الطالبانية في منطقة (گل) التابعة لناحية قادر كرم، شملت حملات الانفال (١١٢) شخصا منهم لم تجد اسرهم رفات معظمهم لحد الان. ويجب الاشارة ايضا الى اسماء عدد من قادة بپشمهرگه كوردستان الذين استشهدوا في اواسط ونهاية القرن الماضي، كالمقدم فاضل محمد نجيب مصطفى حميد طالباني، و فيصل رشيد حميد طالباني، المعروف باسم (الملازم سيروان).

واطرافها والمناطق الاخرى في كوردستان، خاصة في خانقين وكفري وگل وداقوق وكويه .

اكمل الشيخ احمد في عهد والده دراسة الفقه والشريعة، ثم انكب تحت رعاية والده على تنفيذ آداب الطريقة القادرية الى أن بلغ مرتبة (الخلافة)، وبعد وفاة والده، واصل سلوك الارشاد وهداية الناس وخدمتهم، وتوجه اليه من كوردستان بقسميه العثماني والايрани الكثير من المريدين والمنسوبين، وفتح في كثير من القرى الكبيرة والقصبات وبعض المدن فروع للتكية الطالبانية.

توفي الشيخ احمد الطالباني سنة (١٢٥٧ للهجري)، وأسوة بوالده، اوصى قبل وفاته بدفنه الى جانب والده في التكية الطالبانية في كركوك. وهو كوالده، رثاه عدد من الشعراء والادباء المعاصرين له، احدهم هو الملا صبغة الله هه ورامى روارى، الذي نظم فيه بهذه المناسبة قطعة شعرية باللغة الفارسية قال فيها:

قطب عرفان، معين دين خدا
كه ازونجم شرح مسعود است
هشت دنيا ورفتم سوى بهشت
كه در انجا لقاى معبود است
رفت و از فتنش زچشم جهان
خون ازان چشم دهر مرمود است
عقل، تاريخ او ز رضوان جست
كه كسى لب بابن نه بگشود است
تاج حشمت فگنده از سر گفت
(دست احمد مقام محمود است)

(١٢٥٧ هـ، ١٨٤١ م)

اي:

قطب عرفان ومعين دين الله
حيث أن نجم الشرع سعيد به
غادر الدنيا متوجها الى الجنة
اذ هناك اللقاء بالرب المعبود

ذهب، وبسبب ذهابه سال الدم
من عين الدنيا، لذلك حجبت عين العالم
اراد العقل تاريخ وفاته من الرضوان
لأن احداً لم يفتح فاه لهذا الموضوع
أزاح عن رأسه تاج الحياء والجلال وقال:
(ان يد أحمد مقام محمود)

ولألقاء مزيد من الاضواء على سيرة الشيخ احمد، اضافة الى ما كتبها الدكتور
نوري، نستعين بفقرات مما كتبها عنه الملا عبدالكريم المدرس:
الشيخ احمد بن الشيخ ملا محمود الطالباني، كان من أفاضل الزمان وملاذ
اهل الأدب والعرفان، ولد في قرية (تاله بان) من أطراف قضاء چمچمال في سنة الف
ومائة واربع وتسعين هجرية، وتربى في مدرسة والده ورباطه الديني، فدرس العلوم
وامتاز من الاقران في العلم والفقه، وتصوف عند والده بالطريقة القادرية حتى وصل
الى مقام الأولياء المرشدين، وبعدها انتقل الى بلدة (كركوك) وسكن في شمالها، وبنى
هناك تكية تحتوي على غرف له ولأهله وضيوفه والسالكين في الطريقة، كما بنى
مسجداً تحت الأرض في صورة سرداب يقيمون فيه الصلوات وشعائر الدين. وكان
ملازماً للكتاب والسنة وآداب القوم من دوام الذكر والفكر والابتعاد عن الدنيا
وزخارفها، مشتغلاً بإفادة الطالبين السالكين، وامده الله تعالى بعنايته ورعايته،
واستقام على الحق خير استقامة، وحصل له اتباع كثيرون من بلاد العراق وايران
وسوريا والروم (يقصد بها تركيا - المترجم) وحصل له صيت واسع، كما أمده الله
تعالى بعشرة اولاد هم: عبدالرحمن (خالص)، (الملقب بالغوث الثاني - المترجم)
وعبدالغفور، وعبدالفتاح، وعبدالكريم، ومحي الدين، وامهم حفيدة مير سماعيل
زنگنه. وعبدالعزيز، ومحمد صالح، وحسين، وامهم (شانان) من عشيرة داوده،
ومحمد عارف، وامه من اهل زهاو، وهم من الأولياء الصالحين. وقد توفي في سنة الف
ومائتين وسبع وخمسين هـ، ودفن بجوار والده في صحن الرباط، رحمهم الله تعالى^(١).

(١) ينظر: علماؤنا في خدمة العلم والدين. تأليف عبدالكريم محمد المدرس - عني بنشرة محمد علي
القرداغي - الطبعة الاولى ١٤٠٣ هـ - ١٩٨٣ م دار الحرية للطباعة - بغداد ص (٥٩ - ٦٠).

(٤)

مولانا الشيخ عبدالرحمن (خالص)

الشيخ عبدالرحمن (خالص) هو احد كبار العلماء والشعراء الكورد الذي لم ينل حقه في مضممار الأدب والشعر. ان هذا القطب الرباني كان في مرتبة كاك احمد الشيخ ومولانا خالد النقشبندي، ولكن نادراً ما يذكر اسمه بينهم. وكان العالم الكردي الخالد توفيق وهبي يعد الشيخ عبدالرحمن فيلسوفاً وحكيماً كبيراً، ويقول لو لم يكن كوردياً، لاشتهر على نطاق عالمي شأنه شأن (طاغور)^(١). اما العلامة الشيخ عبدالكريم المدرس، فقد كتب عن الشيخ عبدالرحمن انه: "كان طلق الوجه، حلو اللسان، مجاملاً مع جميع الطالبين عنده والواردين عليه، والمصاحبين له، وكان مصلحاً بين الناس، جامعاً بين القلوب المتفرقة، وله صلوات مع اهل البيوتات، فصار كالدواء لرمد العيون وكمد القلوب وأمراض المرضى، فجزاه الله عن المسلمين خيراً". وكتب ايضاً انه: "كان مرشداً واديباً فائقاً راقياً في مرامي اللطافة باللغات المختلفة، الكوردية (اللهجة الهورامية/ الزنكنيه) والتركية والفارسية، وديوانه مطبوع عدة مرات، ومطالعتة حجة على ما قلت في شأنه"^(٢).

ان شاعراً ثورياً كحاجي قادر كويي، الذي نعرف مواقفه عن الشيوخ وتكايهم وخانقاهاتهم، حين يذكر الشيخ اسم (خالص)، يصفه ب(الغوث الثاني)، وفي السخاء

(١) كنت في لندن خلال سنتي ١٩٧٤ - ١٩٧٥ بمهمة علمية، وكنت اتردد على العالم الكوردي الكبير الاستاذ توفيق وهبي، وقال لي ذات مرة حين كان يتناول قصائد الشيخ عبدالرحمن: ان البعض منها لدرجة عمقها لا أفهمها، واستشهد بنماذج منها. وبعد سنوات خلت، كان اخي الكبير الشيخ علي الطالباني الذي انتقل هو ايضاً الى رحمة الله عام ١٩٩٠، طلب من الأستاذ الملا عبدالكريم المدرس ان يترجم قصائده الفارسية الى الكوردية مع تفسيرها، فكان رد هذا العالم الكبير: (اخاف ان ثمة اناساً جهلة لا يفهمون تلك القصائد، فيعدون الشيخ وانا بلا دين!)، انظر الى مقالي بعنوان: (گه شتيكى تر به جيهانى شتيخ ره زاي تاله بانيدا)، كاروان، ژماره (٧٠)، سالى ١٩٨٨، هتولير، ٢٤.

(٢) علماؤنا في خدمة الدين تأليف عبدالكريم المدرس - الطبعة الاولى دار الحرية للطباعة - بغداد ١٤٠٢ هـ ١٩٨٣ م ص ٢٧٢.

والكرم ب(حاتم الطائي)، فيقول:

الغوث الثاني وحاتمي المذهب
عبدالرحمن خالصي المشرب^(١)

ان سبب نظرة حاجي قادر للشيخ عبدالرحمن كان مردها أنه تبين له بالتجربة بأن هذا القطب العارف كان بعيداً عن سلوك الشيوخ الذين هجأهم في قصائده، وحين أقول أن هذا الشاعر العبقرى والجريء عرف الشيخ عبدالرحمن من قرب، لأنه كان طالب علم لديه يدرس مع نجله الشيخ رضا الطالباني في مدرسة التكية في كركوك.

ان الشيخ عبدالرحمن الذي اشتهر فيما بعد بالشيخ عبدالرحمن (خالص)، هو النجل الاكبر وخليفة والده الشيخ احمد الطالباني، نجل الملا محمود زنگنه، ابن رستم آغا، بن يوسف آغا كاكه سوري، من منطقة بوكان. اما والدته، فهي بنت عبدالله بك ابن الأمير سمايل خان زنگنه، ولد عام ١٢١٢هـ (٨ - ١٧٩٧م) في قرية (قرخ) التابعة لقضاء چمچمال، وبدأ بالدراسة في مدرسة تكيتهم في قرية (تاله بان/ طالبان) التي هي قبالة قرية (قرخ) عند والده، ثم وفق تقاليد ذلك الزمن، توجه الى كركوك والسليمانية وبعض المناطق الاخرى في كوردستان لأكمال دراسة الشريعة والفقه، ودرس لدى الشيخ معروف النودهي فترة من الزمن، برفقة كاك أحمد الشيخ في السليمانية، ومنذ ذلك الوقت تولدت صداقة روحية بينهما توطدت اكثر فأكثر بمرور الأيام، وحين عاد كاك أحمد الشيخ من سفره للحجاز بعد ادائه فريضة الحج، حل ضيفاً على الشيخ عبدالرحمن في كركوك^(٢).

بقي الشيخ عبدالرحمن في قرية (تاله بان) بعد وفاة والده، وكان مكباً على

^(١) ديوانى حاجى قادرى كۆبى - ليكۆلينه وه و ليكدانه وهى سهردار حميد ميران و كريم شاره زان - چاپخانهى (دار عربيه) به غدا ١٩٨٦ ل (٢٢٢). وكتب السيد محمد الملا عبدالكريم بعض الدراسات الادبية عن حاجي قادر كويي والشيخ رضا الطالباني في گوڤارى (كاروان)، ژماره (٩٢)، سال ١٩٩١، ل ٢٥.

^(٢) مقالى بعنوان: (گه شتيك به جيهانى شينخ په زان تاله بانيدا) گوڤارى (كاروان) ژماره (٧٠) سالى ١٩٨٨ هه ولير، ل ٢١.

التدريس وارشاد المسلمين على الطريقة (القادرية) التي اخذها والده وجده من الشيخ احمد الهندي اللاهوري. وقد توجه الكثير من الناس من ابناء المنطقة ومن مناطق أخرى في كردستان الى تكيته وذاع صيته كثيراً. ويبدو ان ممثلي اماره بابان في المنطقة كان ينتابهم القلق بسبب كثرة الناس الذين كانوا يترددون عليه، خاصة وان قسما منهم كانوا من كبار رجال الدين والقوم، لذلك اخذوا يسومونهم الاذى، الامر الذي ارغمه على التوجه الى كركوك، وعرفت التكية الطالبانية (بالتكية الكبيرة) بعد استقراره فيها. وتقع التكية المذكورة على تل مرتفع قريب من الطريق العام الحالي الذي يربط كركوك بالسليمانية. ويعرف الحي الذي يقع امام التكية بـ(بهرته كيه) الذي تم بنائه بعد بناء التكية بفترة قصيرة. وكانت هذه التكية في البداية صغيرة، ولكن بعد تولى الشيخ عبدالرحمن الاشراف عليها، قام بتوسيعها، ثم اعاد بنائها بأمر من السلطان عبدالمجيد بطراز جديد. وكانت مدينة كركوك في ذلك العهد عاصمة لولاية شهرزور يقيم فيها (الوالي). وكان احد هولاة الولاية قد اصبح مريداً للشيخ عبدالرحمن، وبتدخل منه لدى السلطان، اصدر السلطان عبدالمجيد أمراً ببناء التكية مجدداً^(١).

في زمن الشيخ عبدالرحمن اصبحت التكية في كركوك مركزاً دينياً واجتماعياً كبيراً في المنطقة. وكما كتب العلامة عبدالكريم المدرس: (كان عهده العهد الذهبي لجميع الاسرة الطالبانية، لأنه لفرط جلوته الربانية، غدت تكيته دائرة تكية المريدين والدرائش، وكانت مدرستها كدواء للمرضى، وصارت غرفها مركز الرجال والمشاهير يجلس فيها كافة انواع الرجال الكبار او يركنون فيها للراحة). وحين يأتي الى ذكر تعريف خصال الشيخ عبدالرحمن، يذكر الاستاذ المدرس: (كان الشيخ عبدالرحمن رجل الميدان، واسدا بين الرجال الشجعان وتاجا على رؤوس الاولياء، وقد كتب اسمه بين الرجال المتميزين في العالم)^(٢). وفي زمن الشيخ عبدالرحمن بالذات فتحت

(١) اسم هذه التكية رسمياً مسجل بـ(جامع المجيدية)، الماخوذ من اسم السلطان عبدالمجيد العثماني.

(٢) هه مان سه رجاوهى پيشوو.

فروع التكية الطالسانية في كلا قسمي كوردستان في ذلك العهد، خاصة في مناطق (زهاو) و (جوانرو) و (ههورامان) و (سنه) و (مهريوان) و (موكريان) و مدينة (اورفه) و (سيواس) وعدد اخر من المدن في الشمال والجنوب، وفي البلدان الإسلامية الاخرى، من (سمرقند) و(الشام) و (مصر) و في (المدينة المنورة)^(١).

كان مولانا الشيخ عبدالرحمن عالي المقام في ميدان التصوف، وكانت قصائده في هذا الميدان وفي ميدان الفلسفة والحكمة، كما يتبين ذلك في مقطوعة شعرية له باللغة الفارسية التي قال فيها:

عقل می گوید بمن هر دم ترک یارکن

عشق گوید می هی ترک این گفتار کن

عقل می گوید برو سجده و سجاده باش

عشق می گوید برو تسبیح را زنا رکن

عقل می گوید بپوشن اخر لباس عاقلان

عشق می گوید که ترک جبه و دستارکن

من نمی دانم که دامین نکته را باورکنم

أی خدایا از دلم توکشف این اسرارکن

عقل می گوید چینی و عشق گوید چنان

همچو (خالص) در جهان یک نکته را اقرار کن^(٢)

(١) أُلّف احد خلفاء الشيخ عبدالرحمن في مدينة (طنطا) المصرية، وهو العلامة الشيخ عبدالقادر بن محي الدين الاربيلي كتابا تحت عنوان: (حجة الذاكرين ورد الناكرين)، وكتب في مقدمته، انه ارسلنا رسالة الى الشيخ ابو علي ضياء الدين عبدالرحمن الكركوكي الطالساني، ببناء تكية في تلك المدينة على نفقة (الحاج محمد امين الثاقب)، الذي هو أيضا مريد نفس الاسرة، وقد طبع هذا الكتاب فيما بعد، عام ١٩٢٤ في (طنطا)، وتوجد نسخة منه في مكتبة التكية الطالسانية في كركوك.

(٢) ديوانی (جذبہ عشق)، ديوانی حضرت مولانا شيخ عبدالرحمن خالصي القادري طالساني، از انتشارات حاج محمود محمد سندي، مشهد، چاپخانه سعيد چاپ چهارم ١٣٧٣، ص ٢٢، وقد طبع هذا الديوان اربع مرات لحد الان، الطبعة الاولى في استانبول في نهاية القرن التاسع

لم يكن الشيخ عبدالرحمن في صداقة قوية مع كاك احمد الشيخ فحسب، بل كانت صلته مع أول خليفة لمولانا خالد النقشبندي، وهو الشيخ عثمان سراج الدين في طويلة بنفس المستوى، الذي أرسل ابنه الشيخ عمر الى كركوك ليكمل دراسته مع الشيخ على نجل الشيخ عبدالرحمن^(١).

كان الشيخ عبدالرحمن رجلاً كريماً يصرف ما كان يكتسبه حسب الامكانية المتاحة له على الفقراء والمعوزين. ويروى عنه قوله: (الصلاة عمل العجائز، والصوم عمل البخلاء، والحج رحلة للعالم الخارجي، اما رعاية القلب الكسير فهي من عمل الرجال). قد تكون مقولته الفلسفية تلك عند البعض بمثابة انحراف عن الاسلام، لكن غرض هذا الفيلسوف العظيم هو ان الصلاة والصوم والحج، وهي من الفرائض الخمسة التي فرضها الله تعالى على كل مسلم، يجب على كل شخص مقتدر اداؤها، لكن القلب الكسير الذي بحاجة للرعاية والمساعدة ليس بإمكان كل شخص مد يد المعونة اليه.

لم يكن الشيخ عبدالرحمن شيخاً كاملاً في ميدان التصوف والفلسفة، بل كان ايضاً شاعراً رفيع المقام متضلماً في اللغة الكوردية (اللهجة الهورامية) وفي الفارسية والتركية والعربية، لكن قصائده باللغة العربية لم تجمع مع الاسف الشديد، بل ضاع بعضها. ونظم (خالص)، وهو لقبه الشعري، قصائد رائعة باللغتين التركية والفارسية، بجانب اشعاره باللغة الكوردية مع الشعراء المشاهير في عهده، وكان احدهم هو (مولوي) الذي زار كركوك عدة مرات للقاء بالشيخ عبدالرحمن. وفي احدى المرات حين وصل كركوك في وقت متأخر من الليل، رأى الناس جميعاً نياماً

عشر، في عهد نجله الحاج الشيخ علي الكبير، والطبعة الثانية في طهران عام ١٩٥٠ في عهد والدي الشيخ جميل الطالباني، باشراف احد مريديه، وهو ميرزا محمد محمودي سنندجي، والطبعة الثالثة عام ١٩٩٣ في ايران ايضاً باشراف محمد صديق نجل الموما اليه، اما الطبعة الرابعة فقد صدرت بعد ترجمة اشعاره الى اللغة الكوردية من قبل السيد انور سلطاني و تحقيق الدكتور محمد علي سلطاني، من قبل الاكاديمية الكوردية عام ٢٠١٤.

(١) مقالنا عن قصائد الشيخ رضا المشار اليه انفا.

باستثناء الشيخ عبدالرحمن الذي كان منكبا على الصلاة والعبادة، فانشد مولوي هذا البيت الشعري للشاعر المعروف (بيساراني)^(١)

الليل خلوة والمنزل دون أجنب
والناس جميعاً نيام والصديق ساهر
ورد عليه الشيخ عبدالرحمن ببيت شعر له قال فيه:
ابداً بالنجوى بجلد الوعل
ابث شكواى ونجواى ليلاً للصديق (لله)

طبع الديوان الشعري للشيخ عبدالرحمن اربع مرات لحد الآن، الطبعة الاولى صدرت في استانبول والطبعات الاخرى في ايران، ان معظم القصائد الواردة في الديوان باللغتين الفارسية والتركية تدور حول التصوف والعشق الألهي، وان قسماً من قصائده الفارسية هي تفسيرات وتحليلات مع بعض التخميسات من قصائد الشعراء (مثنوي) و (مغربي) و (حافظ) و (نور علي) والشعراء الاخرين من الفرس المشاهير في ميدان التصوف، كما انه جعل مقطوعة شعرية لمولانا خالد النقشبندي تخميساً استهلها بهذا الشكل:

بشمع طلعت كردم منور خانه ءخودرا
گشادم درگه عيش وفرح بروانه وخودرا

(١) في لقاء يوم ٢٠١٠/١٠/١١ في السليمانية مع الاديب السيد محمد رشيد، متحدثاً لي عن توجه مولوي في وقت متأخر من الليل الى التكية الطلبنانية وانشاده البيت الشعري في الشيخ عبدالرحمن، قال ان هذا البيت الشعري يعود الى بيساراني وليس الى مولوي، وادخل الى ديوانه خطأ. والمعروف ان مولوي كان واقعا تحت تأثير البيساراني. والجدير بالذكر ان هذا البيت الشعري كما يذكر الملا عبدالكريم المدرس، هو للشاعر بيساراني. ينظر: ديوانى مولوى، كۆردنه وه، ليكۆلينه وه، ليكدانه وه له سه نووسيني: مه لا عبدالكريم موده ريس ل (٧١)، بلاو كه ره وهى كوردستان. سالى چاپكردى زستانى ١٣٨٧ هه تاوى. يقول الملا عبدالكريم المدرس ان مولوي وصل الى التكية الطلبنانية عند مطلع الفجر، وقد حظي باحترام وتقدير الشيخ عبدالرحمن (خالص) كثيراً، ويبقى في التكية مدة من الزمن.

بغواص خيالت يافتم دردانهء خودرا
بمعمار غمت نوساختم ويرانهء خودرا
بيادات كعبه كردم عاقبت بتخانهى خودرا
كما ان معظم قصائده التركية أيضاً تنصب على الحب والعشق الالهي، اغلبها
تخميس على قصائد الشاعر التركي الشهير (فضولي).
إنتقل الشيخ عبدالرحمن الى رحمة الله عام ١٢٧٥ هـ (٩ - ١٨٥٨ م) في
كركوك مودعاً التكية وعائلته ومريديه، ودفن في غرفة قريبة الى مراقد آبائه واجداده،
فرثاه كثير من الشعراء وادباء ذلك العصر، فكان احدهم صديقه والمعاصر له
مولوي في قصيدة باللغة الفارسية لمناسبة وفاة شيخ العرفان والادب والشعر يقول
فيها:

بضياء الله كان اسم عبدالرحمن (عبدالرحمن)
انه في هذا العالم استثناء بين جميع ظلال الله
يفيض بركته أصبح كل جزء من أجزاء العالم
على استعداد غداً مناجياً
لأن مثاله مشتق من مادة الرحمة
عادت روحه الى منبعها الذي هو الله
وقد كتب القلم في تاريخ هكذا
عادت روحه الطاهرة بالرحمة

وحسب الحروف الابدئية الواردة في النص الفارسي للمرثية، يكون تاريخ وفاة
الشيخ عبدالرحمن الطالبناني (خالص) عام ١٢٧٥ للهجري مقابل (٩ - ١٨٥٨
للميلاد).

اشرنا فيما سبق الى قسم من مطولة الشيخ رضا الشعرية متحدثاً فيها عن آبائه
واجداده واخيه الكبير وحول جده الشيخ احمد وابيه الشيخ عبدالرحمن خالص
قال:

بعد الشيخ احمد غدا ارشد اولاده خليفة له
ك(سليمان) بعينه خليفة حضرة داود

أجل! البتة يجب أن ينبج والد هكذا، إبناً بمثله
الهي! الف رحمة على قبرى الوالد والمولود

وعن الشيخ علي الكبير يقول نجله الشاعر الشيخ رضا:
الآن فان (الشيخ علي هو الابن الكبير صاحب الارشاد
هو مثل والده وجده معدود بين زمرة الاولياء
ورضا من ذلك النسل اغفره يارب لأنه لا يمكن ان يكون
ورد بلا شوك وبحر بلا بخار ونار بدون دخان^(٢٥)
وتناول الشيخ رضا الطالباني في قصيدة اخرى أباؤه وأجداده:
انتضوا الى ذكرالله، لنعد الى ذكر الوالد عبدالرحمن
أفديك يا مأل احمد و محمود
اقصد النتيجة، فالتالي والمقدم شرط للتحصيل
لقد خلقهم الله لكي يكون هو موجوداً.
كان لمولانا الشيخ عبدالرحمن خالص اربعة أبناء هم الشيخ علي، الذي عرف
بالشيخ علي الكبير، وهو أيضاً كان عالماً وشاعراً وشيخاً للأرشاد، والشيخ
عبدالقادر الذي كان شاعراً ولقبه الشعري (فائز)، والشيخ رضا الطالباني الشاعر
المعروف، والشيخ عبدالواحد.

^(٢٥) ديونى شېخ رهزای تالهبانى، سه رجاوهى پيشوو، ل ١٥.

(٥)

الشيخ علي الطالبياني، المعروف بالشيخ علي الكبير

الشيخ علي المعروف بالشيخ علي الكبير ولد عام (١٢٤٨هـ)، (٣ - ١٨٣٢م) في قرية (قرخ)، وقد بدأ يتعلم بين ظهراي اسرته، فتتلمذ بين يدي والده، ثم توجه الى بعض مدن وبلدات كردستان، وخلال هذه المدة درس في كركوك مع الشيخ عمر بن الشيخ عثمان سراج الدين طويلي في مسجد (بلاغ) عند الملا سيد محمد، ثم توجه الى كويه للدراسة عند الملا اسعد جليزاده، فكان مع ابنه الملا عبدالله طالب علم مستعد، وعنده ايضا نال الاجازة العلمية. في عمر الشباب انكب على السلوك التصوفي الى ان وصل تحت رعاية والده مرتبة الخلافة، لذلك حين توفي والده مولانا الشيخ عبدالرحمن "كان عالماً خبيراً ومرشداً قادراً" لذلك كان احسن خليفة له^(١).

ان الشيخ علي، اضافة الى انه كان له باع طويل في علم الفقه والشريعة، كان حافظاً للقرآن الكريم كله عن ظهر قلب، مع القسم الاكبر من الاحاديث النبوية. يحكى ان الشيخ علي كلما كان يذهب الى ديوان والده الشيخ (خالص)، يقوم احتراماً له، ويسأله مريدوه كيف يجوز ان يقوم لأجل ابنه؟ وكان جوابه لهم انه لا يقوم لأجل علي، بل لأجل القرآن المحفوظ في صدره". كان الشيخ علي ايضا واسع العلم في تفسير القرآن الكريم^(٢). وكتب الاستاذ الملا عبدالكريم المدرس عنه "بعد وفاة والده، قام مقامه وارشد السالكين ووعظ المسلمين، وفتح الله تعالى عليه ابواب رحمته مادة ومعنى، فزادت شهرته وزادت املاكه واتسعت دائرة المريدين الذين يدخلون في تربيته، واجتمع حوله فضلاء البلد وغيرهم وعلماء المسلمين، وكانت علميته بدرجة اذا سئل عن حكم ديني مشكل يحله على ضوء نصوص الكتاب والسنة واستنباطات المجتهدين، كأنه مجتهد منهم. وصارت بلدة كركوك في عهده

(١) مهلا عهبدولكهريم مودهريس، سهراوهى پيشوو، ل ٥٨٧.

(٢) سهراوهى پيشوو ٥٨٧ ههروهه نووسينهكهه له گوڤارى (كاروان) ژماره (٧٠)ى سالى ١٩٩٨ ل ٢٣.

مركزاً للعلم والارشاد والخدمات الاجتماعية، واطعام الطعام واعانة الفقراء والمساكين... وسمعت من المرحوم شيخي علاء الدين يقول: "لولا والدي ما سلكت الطريقة الا في ظل بركات الحاج الشيخ علي الطالباني خالصي قدس سره"^(١).
ويضيف الملا عبدالكريم المدرس: ان مجلسه كان دائماً مزداناً بعلماء العصر، فكان مركزاً لحل مشاكل المسلمين، وكلما حدثت واقعة، كان علماء كركوك يذهبون الى التكية، فتحل المشكلة على يدي حضرته^(٢).

يروى ان علماء الدين في كركوك كانوا منشغلين ذات مرة في مجلس في التكية الطالبانية بتفسير مسألة شرعية، وفجأة يدخل الديوان احد الملالي وينهض الشيخ علي وقوفاً على قدميه ويستقبله بحرارة بالغة، ويبدو ان الحاضرين ما كانوا يعرفون هذا القادم الجديد، ويسألون فيما بينهم من يكون هذا الملا ياترى الذي احاطه الشيخ علي بكل هذا التقدير والاحترام؟ فيوجه الشيخ علي كلامه الى المجلس ويقول: حبذا يشاركنا حضرة المفتي في حل هذ الاشكال الشرعي، وكان هذا المفتي هو الشيخ عبدالرحمن، المفتي الكبير في پنجون الذي كانت تربطه صداقة مع الشيخ علي سابقاً.

كان الشيخ علي الكبير يحترم العلماء دائماً، واحتفظ مع القسم الكبير من كبار الرجال في عصره بالصداقة ومن ضمنهم العالم الكبير الملا عبدالله جليزاده من كويسنجق، الذي هو ايضاً عبر عن ذلك الحب للشيخ علي في هذا البيت الشعري، الذي هو جواب لرسالة من الشيخ عمر ضياءالدين في بياره، الذي طلب منه التمسك على يديه، فاجابه العلامة الحاج الملا عبدالله بهذ البيت الشعري:

(١) علماؤنا في خدمة العلم والدين، تأليف: عبدالكريم محمد المدرس - دار الحرية للطباعة - بغداد ١٩٨٣ الطبعة الاولى ٢ ٣٩٩ - ٤٠٠.

(٢) سه رجاوهى پيشوو - مهلا عبدولكهريم مودهريس - بنه مالهى زانباران.

من بعدك - يعلم الله -

بأنني في كركوك داعية الشيخ علي^(١)

كان الحاج الشيخ علي ايضاً اديباً بارزاً وشاعراً طويلاً الباع، لكن للأسف لم تجمع قصائده. في قصيدة طويلة باللغة الفارسية لمناسبة اغتيال الشيخ سعيد الحفيد، والد الشيخ محمود في مدينة الموصل، يقول فيها:

لا في الشمس شدة الشعاع ولا في القمر ألق
لا في وجه السماء استحياء، ولا في الكون خجل
تارة بسبب (ابن ملجم) يرمي سيف الله بالسهم
تارة اخرى يقتل شاه كربلاء ب(شمر)
ان ذلك الكافر لماذا ذبح هذا الغلام الشاب
مادام انه يعرف ان وجهه اثار قبلة الرسول؟
الشيخ سعيد حفيد حضرة كاك احمد
كيف يجوز ان يخرجوه من التابوت ويدبحوه؟
أيها النذل! لماذا اشعلت النار في قلب الزهراء؟
فكر في شعاع نصل علي المرتضى
أسقيت بدم العين حروف تاريخه
(ابوه في كربلاء، وهو في نينوى شهيدان).

القصيدة باللغة الفارسية، وحسب الحروف الأبجدية التي ارخت لمقتل الشيخ سعيد، كما في عجز البيت الأخير، يصادف (١٣٢٦) للهجرة مقابل عام (١٩٠٨) للميلاد.

^(١) مقالنا في مجلة (كاروان) العدد (٧٠)، وكذلك حدثني في الثمانينات الحاج الملا علي الحاج الملا توفيق، الذي كان احد تلاميذ الملا الكبير (الملا محمد) في كويه، وكان قبل بضع سنوات اماماً وخطيباً للجامع الكبير في تلك المدينة قال: كان الملا محمد يخص الشيخ علي، كوالده بالاحترام الكثير، وكان يروي دائماً في مجالسه اقوله ومناقبه.

احتل الحاج الشيخ علي الكبير مكانة رفيعة في الارشاد، وكان له مريدون ومنسوبون في جميع انحاء كوردستان وفي القسم الكبير من البلدان الإسلامية الاخرى. ويروي الاستاذ الملا عبدالكريم المدرس قائلاً:

لم يسمح الشيخ علي لخلفاءه ومنسوبيه بالتجوال بين المريدين لجمع النقود والاشياء باسم الشيخ والتكية، بل كان يساعد الخلفاء والمنسوبين وال دراويش بنفسه وفق الامكانات المتاحة له، لقد طبق هذا النهج دائماً بين اسرة الشيوخ الطالبانية فيما بعد ايضاً^(١)

كان للشيخ علي ثلاثة اخوة: الشيخ عبدالقادر والشيخ رضا والشيخ عبدالواحد.

(١) مه لاعبدالكريمى مودهريس. سه رچاوهى پيشوول (٥٩٠) يروى عن لسان الملا عبدالله جليزاده، انه قال: "انا فرح بنقر دفوف التكية الطالبانية، لأن غيرهم حين ينقرون الدفوف يقولون: اجلبوا لنا الأشياء".
(قال ذات مرة الشيخ محمد الخال: يقول ودفكم: تعالوا كلوا، في حين يقول دف الشيوخ الآخرين تعالوا اجلبوا)!

(٦)

الشيخ عبدالقادر (فائز)

كان الشيخ عبدالقادر رجلاً قل نظيره في عبادة الله، وكان وحيد دهره في عزه النفس والزهد والوقار^(١)، كما كان شاعراً بارزاً، ولقبه الشعري هو (فائز)، ومعظم قصائده تنصب على ميدان التصوف والعرفان والعشق الالهي. قال الشعر باللغات العربية والتركية والفارسية، اضافة الى اللغة الكوردية، لكن للأسف لم يجمع القسم الكبير من قصائده الشعرية، وكتبت دراسات ادبية عميقة عن اشعاره التركية في مراكز البحوث و الجامعات التركية.

كان للشيخ عبدالقادر فائز. خمسة ابناء: الشيخ خيرالله والشيخ محمد نوري والشيخ عزالدين والشيخ طالب والشيخ فيض الله. اثنان منهم انتقلا الى رحمة الله في وقت مبكر، وكان للثلاثة الآخرين موقع خاص بين الاسرة الطالبانية في منطقة كركوك، خاصة في قرى سهل (داقوق) جنوب كركوك.

سمعت من الدكتور مكرم الطالباني، انه في اواسط السبعينات من القرن الماضي عندما كان وزيراً وكان (احمد حسن البكر) رئيساً للجمهورية، قال ذات مرة امام عدد من الوزراء، ان اسرته مدينة للأسرة الطالبانية، لأنه في العهد العثماني قتل عمه عدداً من الجندرمه العثمانيين، ثم توجه مع أقاربه الى قرى الطالبانيين في جنوب كركوك، وبقوا في منطقة داقوق الى أن صدر فرمان من قبل (الباب العالي) في استنبول بالعفو عنهم، ثم عادوا الى تكريت. كما أن رئيس الجمهورية صدام حسين، روى هذا الحدث في أواخر عام (١٩٨٩) في التلفزيون الرسمي، ولكن بشكل آخر. وقبل ذلك في العام نفسه، اصدر المذكور مرسوماً باعفاء جميع الاكراد الذين حملوا السلاح

(١) نوسينه كه م له بارهى شيخ ره زاوه، گوڤارى (كاروان) ژماره (٧٠) ل ٢١، له بارهى مهناقيبى عبدالقادرى فائيز و شيخانى تاله بانبيه وه، ته ماشاى شيخ محمد حسام الدين عمر، بکه (الأنفاس الرحمانية في سلسلة القادرية الطالبانية، كهركوك - چاپخانهى (الشمال) سالى ١٩٧٧، ل ٢٤٩ - ٢٥٢، ته رخانكراوه بو شيخ عبدالقادرى فائيز.

ضد نظامه باستثناء (مام جلال)، وبعد ذلك قال، اصفح عنه ايضا، لأنه في زمن العثمانيين توجه بعض من أقاربنا الى كوردستان فبقوا هناك عند اهل واقارب جلال الطالباني معززين مكرمين، وعوضاً عن المروءة التي ابدها هم، فأنا أيضاً اصفح عنه ! .

(٧)

الشيخ رضا الطالباني

النجل الثالث للشيخ عبدالرحمن (خالص) هو الشيخ رضا، الشاعر الذي ولد عام (١٢٥٣ هـ، ١٨٣٧ م) في قرية (قرخ).

بدأت على الشيخ رضا منذ الطفولة امارات الذكاء والعبقرية. يروى انه في زمن والده توجه بامر منه الاخوة الأربعة الى بغداد لزيارة ضريح الشيخ عبدالقادر الغيلاني، وبعد اداء مراسيم الطواف، انعقد لسان الشيخ رضا لساعات، فاضطرب اخوه الكبير الشيخ علي كثيرا، ثم عاد الى حالته الطبيعية. وبعد عودتهم الى كركوك، حكى له الشيخ علي هذا الحدث، فابتسم قائلاً: حيزاً لم يفتح لسانه ! وأشار الشيخ رضا فيما بعد الى نفس الحادث بالقول، انه لدى ادائه لمراسيم الطواف، دعى من المولى القدير ان يمن عليه بموهبة نظم الشعر، وشابته حالة خاصة من الخوف، فانعقد لسانه لساعات لم يتمكن خلالها من الكلام.

ان قصائد الشيخ رضا لم تنشر لحد الان جميعها، وديوانه المطبوع عام ١٩٤٦ من قبل حفيده الشيخ علي الطالباني مليئاً بالأخطاء اللغوية وغيرها. ان أحد الاسباب الرئيسية لعدم جمع جميع اشعار الشيخ رضا هو أنه كان يحضره الشعر ويقول فجة، عندما كانت تسعفه قريحته. وقد وصل قسم كبير منها الينا بالتداول، كالأقوال المأثورة التي سمعها الناس، ونسي الكثير منها وضاع، وما دون ليس كل ما قاله أو طرأت عليه تغييرات، او وقعت فيه أخطاء اثناء الكتابة.

يقول السيد چالاک الطالباني، نقلاً عن لسان الشاعر المعروف (ميرزا مارف)، الذي كان موظفاً في كركوك لدى صدور ديوان الشيخ رضا عام (١٩٤٦)، انه ذهب الى السيد احمد خانقاه في كركوك، المعروف عنه أنه كان حافظاً لكثير من أشعار

الشيخ رضا و سأله، هل ان اشعار الشيخ رضا جميعا قد نشرت في ديوانه المطبوع؟ وكان جواب السيد احمد: ان اشعار الشيخ رضا اكثر من ذلك بكثير، ثم سأله ميرزا مارف: عند من نجد تلك الاشعار غير المنشورة؟ فاشار السيد احمد الى خزائنه المقفولة القريبة منه قائلا: داخل تلك الخزانة. ثم يسأله لماذا لا ينشره هو بنفسه، او لا يعطيها الى شخص آخر ليقوم هذا العمل؟ ويقول السيد احمد مجيباً: "لو تنشر هذه القصائد جميعا لا يبقى للسيد أحمد اثر، ولا لخانقاه!" بعد مرور اكثر من أربعين سنة على ما دار بين السيد ميرزا مارف والسيد احمد خانقاه، طلب السيد بيروت الطالباني، الذي والدته حفيدة الشيخ رضا، من صديقه الشيخ حسين خانقاه ابن السيد احمد، اعطائه تلك القصائد المحفوظة عند والده، فوعده خيراً، شرط عدم نشر القصائد التي تخص والده، فيتعهد السيد بيروت بعدم نشر تلك القصائد، ولكن للأسف الشديد، بعد انتفاضة ربيع عام ١٩٩١ ترك السيد بيروت وأهله دارهم في كركوك اسوة بأهالي كردستان متوجهين الى الجبال، وبعد عودتهم الى كركوك يرون بيتهم قد نهب و سلب كل ما كان فيها، وبهذا الشكل التراجيدي ضاع ذلك الكشكول القيم للشيخ رضا. لو كان منزل ابن عمي بيروت في كركوك، التي كانت تحت سيطرة النظام البعثي حدث ما حدث له، فان منزلي ومكتبتي الكبيرة العامرة بأكثر من ثلاثة آلاف وخمس مائة كتاب في اربيل قد تم نهبها ثم أحرقت اثار المكتبة فيما بعد.

الى جانب القصائد الهجائية للشيخ رضا، له قصائد اخرى كثيرة رائعة باللغات الكوردية والفارسية والتركية والعربية. وقد طبع الديوان الشعري للشيخ رضا سبع مرات لحد الان، ولكن ليس بشكل كامل وسليم. الطبعة الاولى هي طبعة (كوردي ومريواني) صدرت عام ١٩٣٥م في بغداد، والطبعة الثانية صدرت تحت اشراف الشيخ علي الشيخ عبدالله الشخ رضا عام (١٩٤٦م)، والطبعة الثالثة والرابعة هي نفس الطبعة الثانية اللتين صدرتا بالأوفسيت في ايران لكن بحجم صغير، وطبعة اخرى في السويد عام (١٩٩٦) صدرت من قبل دار طبع ونشر (كتاب أرزان)، وفي عام (١٩٩٩) اعيد طبع الديوان من قبل السيد چالاک الطالباني بتدوين كوردي سليم ولكن ناقص، وطبع السيد شكور مصطفى ديوان الشيخ رضا، مع شرح قسم من قصائده عام (٢٠٠٠)، وكان الدكتور مكرم الطالباني قد اعاد طبع ديوان قصائد الشيخ رضا

حسب موضوعات شعره في اربيل عام (٢٠٠١)، وثمة طبعات اخرى لديوان الشيخ رضا، كالذي قام به الشيخ محمد الخال، وطبعة الاديب احمد تاقانه، كما ان السيد امين شوان في كركوك يقوم باعداد ديوانه الشعري للطبع. ان الذوات المذكورة قد قدموا خدمة جليلة لأداب امتهم بجمعهم لاشعار هذا الشاعر الكبير.

اقترحت عام (١٩٨٠م) تشكيل لجنة في الهيئة الكردية للمجمع العلمي العراقي لجمع وتحقيق قصائد الشيخ رضا، شرط أن يتوجه اعضاء اللجنة الى الأماكن التي يعيش فيها أناس مطلعون على اشعار الشيخ رضا ويعرفون مناسبات قول تلك القصائد، وكان ذلك عندما كان المرحوم السيد عزيز عقراوي نائباً لرئيس المجمع العراقي و رئيساً للهيئة الكردية فيه، ولكن بعد فترة قصيرة من ذلك التاريخ، ترك السيد عزيز المجمع وهاجر الى خارج البلاد. وحاول فرع كركوك لاتحاد الادباء الكورد عام (١٩٧١) صنع نصب للشيخ رضا في مقدمة شارع (التكية الطالبانية)، على طريق كركوك - السليمانية، لكن النظام البعثي منع ذلك، ثم غير اسم ذلك الشارع. وفي المنطقة المحررة من كردستان، صنع تمثال للشاعر في بلدة چمچمال ونصب فيها.

تناولنا لحد الان موضوع آباء وأجداد الشيخ رضا مع الاشارة الى مكانة الاسرة في المجالين الديني والاجتماعي في كركوك والمنطقة وفي جميع ارجاء كردستان. كانت قصائد الشيخ رضا الهجائية المكشوفة في ذلك العصر احراجاً لأسرته، خاصة لأخيه الكبير الشيخ علي، الشخصية الكبيرة المعروفة في كركوك وفي المنطقة، لانه كان أحد أشهر رجال ذلك العصر في كردستان وكان له اصدقاء ومنسوبون ومريدون في جميع ارجاء المنطقة وذاع صيته فيها، لذلك لم يكن موقف الشيخ علي تجاه بعض القصائد التي سمعها السكوت، بل العتاب واحيانا الغضب من الشيخ رضا. ان ما نشر ان العلاقة بين الشيخ علي والشيخ رضا ساءت ودب الشقاق بينهما كان بسبب ميراث أبيهما ليس لها اساس من الصحة، فلم يحدث اي خصام بين الشيخ علي وكلا اخويه الآخرين، اللذين ساندا اخاهما الكبير وطلبا من الشيخ رضا التخلي عن نظم اشعار تسيى الى سمعة الاسرة و مكانتها بين الناس وفي المنطقة.

تعرض الشيخ رضا بالشعر والقول ايضاً لاناس معروفين في كركوك وفي

المنطقة، ويروى على سبيل المثال انه نظم قصيد باللغة التركية في هجو الحاج مصطفى قيردار، الذي كان رئيساً لبلدية كركوك وكان في فترة من الزمن عضواً في (مجلس المبعوثان) في استانبول، وكان واحداً من مريدي الشيخ علي. وقد هجاه افي مقطوعة شعرية باللغة التركية، مشبها اياه ب(ميناس افندي) ممثل الطائفة الكلدانية في مجلس الولاية، وامثال تلك القصائد كانت تنتشر بسرعة في المدينة وتتردد على لسان هذا وذاك، الى أن وصلت الى مسامع الحاج مصطفى نفسه، فانزعج كثيراً، وذهب الى الشيخ علي وعرض عليه الموضوع، فارسل الشيخ علي في طلب الشيخ رضا وغضب منه قائلاً له: كيف تشبه رجلاً وقوراً مثل الحاج مصطفى بالشخص الفلاني^(١)؟ اما الشيخ رضا فلم يبدو عليه الارتباك، بل قال لاخيه: ((كاكه: أنا متحير، من جهة يغطاظ مني ميناس افندي و جاء الى بيتي ليقول لي، ألم تجد في كركوك شخصاً تشبهنني به غير الحاج مصطفى؟ في حين ان جناب الحاج يلومني لانني شبهته به" !^(٢)

رغم القصائد المكشوفة للشيخ رضا، فقد كان رجلاً متديناً تقياً ورعاً، وكان بعيداً عن الأقوال التي وردت في قسم من قصائده. وقد سمعت من اشخاص عاصروا الشيخ رضا وعرفوه، انه كان رجلاً طيب المعشر راغباً في النكات، وقال قصائده الهجائية للتفكه وقضاء الوقت، وقد سالوه ذات مرة: لماذا هجوت البعض، في حين سكت تجاه بعض الآخرين؟ فكان جوابه، "لا اهجو الشخص الذي لا يكون بارزاً بين الناس"! يحكى على لسان المرحوم السيد احمد خانقاه: كان الشيخ رضا يهجونا، ثم كان يطلب مني أن اقرأ له قصائده، لأنني كنت اجيد قراءة الشعر، وكنت أقول

(١) كانت للشيخ رضا غرفة خاصة في التكية الطالبانية في كركوك، ومازالت تعرف ((بغرفة الشيخ رضا)) كان بيته مقابل التكية، وهو ايضاً يذكر باسم (بيت الشيخ رضا)، وكان يسكنه حتى السنوات الأخيرة احفاد الشيخ محمد الخالصي - ابن الشيخ رضا).

(٢) نووسينه كه مان له باره ي شيخ رضا. گوڤارى (كاروان) ژماره (٧٠) ل ٢١. ان الحاج مصطفى هذا هو الجد الاكبر للقاضي اسماعيل قيردار وأمين قيردار، وكان الأخير عضواً في برلمان العراق حتى عام ١٩٥٧ في عدة دورات نيابية

له: تهجونا في قصائدك وتريد أن نقرأها نحن لك!

لم يكن الشيخ رضا يضمّر حقداً وضغينة في قلبه إزاء الذين هجّاهم، حتى ولو كان الشاعر شكري الفضلي، الذي قال في هجو الشيخ رضا أكثر من غيره اقوالاً بذيئة ومتنوعة.

حدثني توفيق وهبي بـك في لندن عام (١٩٧٤) قائلاً: بعد عودتي من استانبول الى بغداد طلبت مراراً من شكري فضلي ان يعطيني القصائد التي هجا فيها الشيخ رضا، ولكن كان يجيبني كل مرة بشكل او اخر. وقال لي ذات مرة! يبدو لا تدعني وشأني، ولكن لو تعلم بأنني نجوت من حبل المشنقة بفضل وساطة الشيخ رضا، لاعطيني الحق في عدم اعطائك تلك القصائد التي هجوته فيها بتحريض البعض في السليمانية^(١). قال توفيق وهبي بـك على لسان شكري الفضلي: (كنت في السليمانية وهجوت فيها هجواً شديداً الجيش التركي في قطعة باللغة التركية، وبعد فترة من الزمن القي القبض علي وارسلت الى بغداد مخفورا وقدمت لمحكمة عسكرية، التي حكمت بالشنق علي. في تلك الفترة حيث كان ينتظر وصول جواب (الباب العالي) لتنفيذ قرار المحكمة، يصل الخبر الى الشيخ رضا، الذي كما نعرف كان يسكن في بغداد في السنوات الأخيرة من حياته، فتوجه ذات مساء الى والي بغداد ناظم باشا الذي كان معروفاً عنه حبه للأدب، وكان كثير الرغبة في شعر الشيخ رضا. كان بعض كبار القوم في بغداد يتوجهون بعد صلاة المغرب الى مضيف الوالي، ولدى حضور الشيخ رضا، ينحى الوالي باللائمة عليه لانه لم يزره قبل ذلك. وبعد اداء صلاة العشاء جماعة، يذهب الضيوف جميعاً ويبقى الشيخ رضا وحده، ويقول له الوالي: يا شيخ رضا ان زيارتك هذه لا تخلو من مرام، وهو يقول في جوابه، جئت لشأن لن أبرح

(١) شخص الشيخ رضا بجدارة الاشخاص الذين حرضوا شكري فضلي ان يقول مثل تلك الاشعار

بالشيخ رضا، فهاهو يقول:

أنا اعرف من خدعك، أما ما الجدوي
(سيد) سيد، يجب الا اقول فيه كلاماً بذيئاً

مضيفك ان لم تتعهد بتنفيذه، ويقول الشيخ رضا جنّت راجياً لأطلاق سراح شكري فضلي الشاعر، ويقول الوالي ان هذه المسألة حسمت من قبل المحكمة، وقرارها بانتظار جواب (الباب العالي) في استنبول، ولكن اعطيك وعداً بأن أفعل ما في وسعي لاجل خاطرک. ولا يستغرق وقتاً طويلاً يصل رد استنبول باطلاق سراح شكري الفضلي جراء رجاء ومحاولات الوالي. قال توفيق وهبي بگ، التفت اليّ شكري فضلي قائلاً: أو تريد بعد كل هذا الفضل والاحسان الذي اسداه الي المرحوم الشيخ رضا، أن اعطيك القصائد التي هجوته فيها؟ قال الاستاذ وهبي: وبعد ذلك طلبت منه مراراً تلك القصائد، ولكن دون جدوى^(١).

يكفي للشيخ رضا هذا، بأن كل ما كان كامناً في قلبه عبر عنه صراحة ودون لف ودوران. كما يقول هو:

أنت لك نصل خنجر الدبان، وأنا لي نصل اللسان
الفرق بين هذين النصلين مثل الثرى والثريا^(٢)

أو كما في موضوع آخر يقول كأنه قاله لهذا اليوم بالذات:
لم يبق صالح في الدنيا إذا تريد القول السليم
تعال أريك الالف إذا تريد الطالح^(٣)

للأسف لحد الآن لم تعرض على القراء القصائد الكاملة أو القسم الاعظم منها واقواله الحلوة والمأثورة ونكاته اللذيذة.

توفي الشيخ رضا في بغداد، دفن في مقبرة الشيخ عبدالقادر الكيلاني، وقد كتب

(١) نووسينه كه م له گوڤاری (كاروان) له باره ی شیخ ره زای تاله بانیه وه ژماره (٧٠) ل ٢٤.

(٢) دیوانی شیخ ره زای تاله بانى، سه رچاوه ی پیښوو ل ٧٢.

(٣) سه رچاوه ی پیښوو، ل ٧٨.

على شاهد قبره بناء على وصيته هذه القطعة الشعرية:^(٤)

ابن بارگه حضرت غوث الثقلين است
نقد كمر حيدر و نسل حسين است
ما درش حسيني نسب است و، پدر او
ز اولاد حسن يعني كريم الأبوين است
أي: هذا مقر حضرة غوث الثقلين
نقد خصر حيدر، وحفيد الحسن والحسين
أصل والدته يعود الى الحسين و والده
من احفاد حسن، أي ان كلاجده من كبير الكبار

أخذ ناهذين البيتين من كتاب (تأريخ جامع الشيخ عبدالقادر الكيلاني) من
تأليف (الشيخ عبدالرحمن المحض) طبعة دائرة الشؤون الثقافية، بغدا (١٩٩٤) لأن
حجر الرخام لم يبق في مكانه.

سمعت انه في سنوات الحرب العراقية الإيرانية، لكون الأبيات بالفارسية وقد
حفرت في مكانها، لم يهضم حكام البعث بأن تكون رباعية فارسية لشاعر كوردي
منصبة على حائط جامع الغوث الكيلاني.

أتصور ان كلمة (مادرش...) في نصف البيت الثالث وقع فيها خطأ، لأن نصف

^(٤) حدثني المرحوم رشاد المفتي، القاضي الشرعي السابق في مدينة أربيل انه في زمن الشيخ
شريف الهوليري، الذي كان خليفة الشيخ علي الكبير، (التقيت به مراراً في كركوك)، تحدث
قائلاً: ذهب ذات مرة الى بغداد فزار الشيخ رضا في تكيته، يقول الشيخ رضا للشيخ شريف:
أتعرف، يا فلان، أنا لم أفعل عملاً ان يغفرلي الله بسببه؟ يقول له الشيخ شريف: مولاي
كيف تقول ذلك، إن لم يغفرلك الله بسبب أي شيء، يغفرلك بسبب هذين البيتين الشعريين،
يطلب منه الشيخ رضا ان يقرأ له هذين البيتين: يقول الشيخ رضا حسناً ذكرتني. فأوصي
أولادي أن يكتبوا لي هذين البيتين الشعريين على شاهد قبري، وقد حفروا على حجر الرخام
ايضاً في واجهة باب جامع عبدالقادر الطيلاني هذين البيتين الشعريين للشيخ رضا.

البيت فيه خلل وغير موزون، لا يستبعد أن يكون صوابه هكذا ((مادر كه...)) لم
احصل على مصدر آخر سوى الكتاب المذكور ان اصحح به ذلك النصف من البيت
الشعري.

يقول الشيخ رضا مخاطباً الرسول قائلاً:
يا رسول الله ماذا يكون كيف ان يدخل الجنة
كلب اصحاب الكهف من زمرة أحبابك^(١)
فأثمه ذهب للجنة وأنا الجحيم متى يجوز
هو كلب اصحاب الكهف وانا كلب اصحابك^(٢)

كان للشيخ رضا ولدان، الشيخ محمد، الذي كان شاعراً لقب ب(الخالصي)، اي
من نسل الشيخ عبدالرحمن خالص، والشيخ عبدالله الذي حل محل والده في التكية
الطالبانية ببغداد.

كان الشيخ محمد الخالصي بن الشيخ رضا رجلاً مثقفاً، كثير الذكاء، وكان في
عهد حكومة الشيخ محمود الحفيد قائمقاماً لمدينة رانية، واردا البعض باسم الشيخ
محمود القيام باعمال غير مقبولة، و منعهم من ذلك، وذات ليلة رشقوه بوابل من
الرصاص وهو نفسه و خادمه يقاومان مقاومة جريئة، لكن تصيب طلقة كتفه،
ويتخلى الخالصي عن منصبه، ولايسأل عنه الشيخ محمود لفترة من الزمن، ولكن
بعد ان تتبين له حقيقة الحادثة، بلغوه أن يعود، فارسل له الشاعر خالصي مطولة
شعرية تعد نموذجاً للجرأة والالأبالية، مع ابداء اخلاصه للشيخ. نعرض الابيات
المتجمة من الكوردية، لأن القصيدة كانت باللغتين الكوردية والفارسية:

الخنزير والجرو والخنزيرة القوية الذراع كثيرة
أنى لقطه كانى أسكان أن تقاومها

(١) كتب في الطبعة الثانية لديوان اشيوخ رضا بدلاً من الأحباب (أصحاب)

(٢) ديوان اشيوخ رضا الطالباني - المصدر السابق ص ١٧٨.

بعد النهب والعزل والنزوح وخراب البيت
احيل اليك، مولاي، كيف أتى للسليمانية!
عندك سيان، دون تمييز في خدمتك
الشاهين واللقلق، الأسد والثعلب، المرشد والجاني
اجرة الحمار والثور حمل والحراثة، البغل يناسب القافلة
هؤلاء لن يغدوا سركال القرية و الرئيس وأمير الديوان
حراثة البور والثور العجيف، المسن و خطبة البنت، الزوجة والتدبير
الكلب والشعير، الحصان والعظام، الضفدع والرئيس، الجرذ والينبوع
العباءة والحمار، الطربوش والثعلب، الدب والقبعة، العمامة والقرد
الحياء والأعمى، الخجل والعجز، العاهرة والوفاء، الشرف والموبقة
من أين عثرت عليهم، هؤلاء العميان والحضيان والعصاة من الله
كيف خطر ببالك الخلد ودب الجبال
كلهم اسود وفهود اطرافك اثناء الأكل
ذو الشارب الكبير، المنجو من المرض العضال،
فليتضرعوا لك، لكن لا تنصع لتدابيرهم، حذار من
الملا والدرويش والصوفي وشيوخ اللقمة الباطمانية
في مثل يوم هكذا رجل واحد احسن لك من مثتي شخص
ألف عشرة (پاره و پوول و تارانى)^(١) لاتساوي ليرة واحدة

وبعد كل ما تقدم يصف الملا عبدالكريم المدرس الشيخ رضا الطالباني قائلاً:
فلما استوى علماً وادباً لم يدخل في سلك أهل الطريقة وانما كان يعيش على حسب
رغبته في اجتماعه بالأصدقاء والاقرباء والمشايخ والأمرء، وكان له السفر الى
استنبول ثم الى القاهرة، ولكنه لم يساعده القدر، وبقي على ما كان عليه مع وفور

(١) پاره، پوول، تارانى نقود معدنية متداولة أيام الشيخ محمد الخالصي.

علمه بالفقه واللغة والأدب.

أما فقهه فيحكى، أنه صادف المناظرة مع العلامة الملا عبدالرحمن البنجويني وغلبه، حتى عاتبه أخوه الحاج الشيخ علي على هذه المناظرة، وأما لغته فيحكى أنه سافر مع أخيه المذكور الى بغداد، فنزل ضيفاً على بيت النقيب، ووقع الكلام على حديث (دع ما يريبك الى ما لا يريبك) فقرأ الحاج الشيخ كلمة يريب بضم حرف المضارع، فعارضه أحد العلماء الحاضرين، وزادت قوة المعارضة، فقال الشيخ رضا: أيها الشيخ لا تحك معهم ودعهم إنهم كانوا في شك مريب، فلما سمعوا كلمة مريب بضم الميم إنفعلوا، وعلموا ان المادة جاءت من باب الأفعال أيضاً^(١).

(٨)

الشيخ محمد علي الطالبناني

هو الابن الكبير للشيخ علي الكبير، حل محله بعد وفاة والده^(٢). كان رجلاً ذاهبية ووقار من الوجة الاجتماعية قل نظيره، كما أنه جريء وشجاع وفي جداً، ومن الناحية الدينية كان دائماً منكباً على عبادة الله، وكان صديقاً حميماً للملاي وعلماء الدين في عصره، ومع ذلك كان راغباً جداً في تربية الجواد الأصيل، لذلك قضى قسماً من أوقاته مع مشاهير عصره، حدثني المرحوم عمر بك ميران بك قائلاً: كان الشيخ محمد علي احياناً يأتي الى شقلاوة ضيفاً، ووالدي قادر بك يذهب الى كركوك شتاء لزيارته، وفي المرة الأخيرة بقي فقط إثنين ثلاث ليال في شقلاوه، فجأة أمر رجاله ان يسرجوا احصنتهم. يرجوء ميران قادر بك ان يبقى حتى يركن للراحة من وعثاء السفر، يرد عليه قائلاً: أنا اكون هنا وأنت ترسل ليلاً رجالك

(١) ينظر: علماؤنا في حزمة العلم والدين - تأليف عبدالكريم المدرس - الطبعة الاولى ص (٢٠٦).

(٢) كان أبناء الشيخ علي الكبير كل من: الشيخ محمد علي والشيخ محمد رؤوف، امهما من بگوات (زهاو) ووالدة الشيخ حسيب والشيخ نجيب كركوكية.

للهجوم على الحيدرانيين في (ماوه ران)^(١) انه عمل غير معقول جداً، قال عمر بگ مهما توسل والدي وترجى ان يبقى لكن دون جدوى، وقال: لم يعد البتة ثانية الى شقلاوه . لم يكن الشيخ محمد علي مثل آباءه وأجداده منعزلاً، فبعد تأسيس حكومة كردستان يتوجه برئاسة مشاهير الطالبانيين الى السليمانية لتقديم التهنة الى الشيخ محمود الحفيد ودعمه لحكومته، روى لي توفيق وهبي بگ عام (١٩٧٥) قائلاً: كنا في السليمانية، أخبر الشيخ محمود الحفيد بأن الشيوخ الطالبانيين برئاسة الشيخ محمد علي في طريقهم للتعبير عن دعمهم ومساندتهم سلطة حكومته، قال وهبي بگ. لم اجد قط الشيخ محمود على هذا القدر من الفرح والانشراح في ذلك اليوم حين وصل ضيوفه قال: قبل عودتهم، ألبسهم في محفل كبير العباءات المزركشة حواشيها بخيوط فضية. حين يتحدث ادمونس في كتابه عن الشيخ علي، يبدو أن هذا الحدث قد أثرفيه، لذلك يتناوله بأسلوب غير لائق.

يتحدث باسيل نيكتين في كتابه (الكرد) عن الشيخ محمد علي كمرشد الطريقة القادرية في كركوك ورئيس الأسرة الطالبانية، في الفترة التي زار فيها منطقة كركوك بعد سنوات الحرب العالمية الاولى، فكان الشيخ محمد علي رئيساً لتلك الاسرة. كانت للشيخ محمد علي زوجتان، كانت زوجته الاولى من بگوات (زهاو) المقيمين في قرية (راويژ) التابعة لكردستان ايران، لم يكن له أولاد من هذه الزوجة، كانت زوجته الثانية بنت عم السيد طه الشمزيني وبنت الشيخ جسيم بن اخ الشيخ عبيدالله النهري، بعد اخفاق ثورة الشيخ عبيدالله عام (١٨٨٢م) يتوجه قسم من أقاربه الى منطقة كركوك خوفاً من اعتقالهم، يستقرون في قرية لتلك المدينة ك (مهاجرين)، ومن هناك أيضاً اطلق عليهم ذلك الاسم، وبعد سنوات أخرى، يشترتون

(١) ماوران قرية من شقلاوه، كانت الاسرة الحيدرية التي ظهر فيها كبار الماللي كثيراً، إستقرت هناك، صادف كما روى لي عمر بگ نفسه، ويحدث ان الشيخ محمد علي يصل شقلاوة في ذات الليلة التي يرسل فيها قادر بگ رجاله على الحيدرانيين ويطلقون عليهم النيران، لأنهما على خلاف، بعد يومين تنهى الخبر الى اذن الشيخ محمد علي فهو ينزعج جداً فيقرر العودة الى كركوك.

قرية (سونه گۆلى) القريبة من كركوك، تدريجياً يكونون العلاقة والتعارف مع شيوخ طالباني كركوك، ولكون جدي الشيخ محمد علي لم يكن له أولاد في زوجته الأولى، يطلب يد فاطمة خان بنت الشيخ جاسم والتي تنجب ابنين وخمس بنات. كما يروون عنها، كانت فاطمة خان امرأة ذات مكانة وشجاعة وكفوءة ونادرة، توجه ابن عمها السيد طه الى كركوك عدة مرات لزيارتها. بعد اعدام السيد عبدالقادر مع الشيخ سعيد الپيران والثوار الآخرين لثورة (١٩٢٢) في شمال كردستان، تقيم فاطمة خان لهم في كركوك مراسيم التعازي، تأتيها حه پسه خان النقيب من السليمانية لتقديم التعزية وادخال الصبر والسلوان في قلبها. توفي الشيخ محمد علي عام (١٩٣٣م) في كركوك و دفن الى جانب مرقد والده، ترك من ورائه ابنين: الشيخ جميل والشيخ جمال، انشغل الشيخ جميل منذ بداية حياته بالتدين، والشيخ جمال سكن قرية (زهداو) التابعة لقضاء كفري.

(٩)

الشيخ جميل الطالباني

بعد وفاة الشيخ محمد علي، منح مهمة مرشد التكية الطالبانية، لأنه في غضون حياة والده كان منكباً على تنفيذ القواعد والطريقة القادرية، اينما كان يريدو ومنسوبو تكيتهم يتوجهون الى كركوك سالكين الطريق نحو التكية فانه يخدمهم.

ولد الحاج الشيخ جميل عام (١٨٩٠م) في كركوك، بعد اكمال التعليم الديني عند ملالي وعلماء هذه المدينة خاصة عند الملا محمد المزناوي. إنه سلك طريق تطبيق السنة النبوية وتجديد اصول الأرشاد في التكية، فمنذ بداية حياته كان راغباً في العزلة، في بداية عام (١٩١٨) الذي احتل فيه الجيش الانكليزي كركوك حتى وفاته في صيف عام (١٩٦١) خرج مرتين فقط من التكية الطالبانية، المرة الاولى في عام (١٩٧٣م) حيث توجه الى الحجاز لأداء فريضة الحج والثانية في عام (١٩٥١م) الذي تمرض وذهب الى بغداد لزيارة الطبيب للمعالجة، وقد حل ضيفاً عدة شهور على نقيب أشرف بغداد في جامع الشيخ عبدالقادر الغيلاني. كانت التكية الطالبانية في كركوك في عهد الشيخ جميل مركزاً ومجلساً لعلماء ذلك العهد، كانت مدرستها محل

الملا الجيد والفقير والطالب لجميع انحاء كردستان حيث تقدم لهم الخدمات، وقد توجه اليها من جميع اجزاء كردستان المريدون والمنسوبون، من اجزاء كردستان الى تركيا وايران وباكستان والبدان الاسلامية الاخرى. كانت غرف التكية مكتظة دائماً بالأفغانين والهنود والباكستانيين، اضافة الى عشرات الأشخاص من مناطق كردستان ايران، كنت تسمع دائماً في التكية تغاريد المريددين والدرائيش، حيث كان كل واحد منهم يعني بشكل واسلوب منطقته غناء الدروشة، مثل سياجه مانه الهورامية وهورة الجافاتية والحيران واللاوك الشائعين في سهل أربيل وخوشناوحتى، مع مقامات الله وهيسى و خاوكر و قه تار الجرمي وهددة منطقة سه ريبيل زهاو. كانت غرف التكية التي تعد بالعشرات فيها الناس الفقراء من كردستان ايران، كانوا يأتون الى كركوك للعمل بسبب الفقر والتردي المعيشي اثناء شهور الشتاء وبداية الربيع، كانت هذه الظاهرة مستمرة حتى سنوات اواسط الخمسينات، وكانت الشرطة العراقية تغض النظر عنهم تقديراً واحتراماً للتكية ولم تكن تطلب منهم ابراز الهوية، كان التنقل في هذا العهد بين قسيمي كردستان بشكل عام عملاً سهلاً، ولكن الوصول بهذا العدد الهائل الى كركوك وإقامتهم طلباً للعمل مدة شهور دون طلب وثيقة تنقلهم قد منع بعد عام (١٩٥٨م)

لم تكن التكية الطالبانية مأوى فقراء كردستان ايران فحسب، بل كانت محل راحة بعض الرجال المشاهير لذلك الجزء من كردستان، حيث نكبوا واضطروهم النظام الجهلوى ان يتوجهوا لهذه الجهة، هنا أشير الى حادثين:

الأول حدث بعد إنهاء حكومة الشيخ محمود الحفيد من قبل الانكليز ومؤسستهم في العراق بعد الحرب العالمية الأولى، أن محمود خان دزلي الذي كان احد معاونين الرئيسين للشيخ محمود، بعد زوال حكومة الشيخ محمود من قبل الانكليز يلقي القبض عليه ويرسل الى سجن كركوك فيبقى شهوراً مع عدد من أقاربه ورجاله في السجن. في هذه المدة دون ان يبالي الشيخ جميل أن ينزعج الانكليز وحكام العراق في ذلك العهد او لا ينزعجون يأمر بارسال الطعام من التكية للسجن وتقدم لهم جميع الخدمات الضرورية، وبعد إطلاق سراحهم أيضاً يحلون ضيوفاً على التكية ويقول لهم الشيخ ان رضيتم بأكل التكية فسوف نأكله معاً مادمننا أحياء.

الثاني حدث في بداية سنوات الثلاثينات حيث أراد رضا شاه احتلال مناطق

هورامان،^(١) حيث يضطر جعفر سلطان المعروف ب(جفرسان) وأفراسياو بگ و وابن اخيه وابنائهم بعد مقاومة رائعة بأسلة ودون ابلاغ الحكومة العراقية أن يدخلوا أرض العراق ومن هناك دون ان يكشفوا أنفسهم يصلون الى حرم التكية الطالبانية فيبقى جافرسان وأفراسياو بگ وابنائهم في بعض الغرف الجانبية للتكية، ثم يرسلهم الشيخ جميل الى عند أقربائه في قرى أطراف (داقوق) ثم الى (زهرداو) عند أخيه الشيخ جمال، خلال هذه المدة اخذوا يتصلون بحكام الحكومة العراقية فيتم قبولهم كلا جئين. في تلك المدة التي ظلوا كلا جئين، وبناء على طلبهم فان المسؤولين في كركوك يؤجرون لهم البيوت في محلة امام التكية. ان علاقة أحفاد جافرسان وأفراساو بگ مع الشيوخ الطالبانيين ما تزال باقية ووطيدة، اذكر حين كنت طفلاً كنا نساfer الى هورامان (روزاو) الى بيوت أخوالي في (ههباس آوا)^(٢) كان ابناء بگوات هذه الاسرة بترجون منا مراراً ان نحل ضيوفاً عليهم، وكانوا يعبرون عن مجتهد الكثرية اتجاه اسرتنا. ثمة اتجاهان سلكهما شيوخ الارشاد الطالبانيين. دائماً:

الاتجاه الأول: هو عدم الانحراف عن الشريعة الاسلامية، لأن جميعهم قبل أن يصبحوا شيوخ الارشاد، كانوا ملالي كفوئين ورجال العلم^(٣)، لذلك لم يفسحوا المجال

(١) يتحدى بگوات هورامان نظام رضا شاه ويقاومونه ببسالة، لكنهم يضطرون في النهاية الى الانسحاب الى المناطق الحدودية القريبة من حلبجة. ومنطقة هورامان عبارة عن أربعة أقسام هي: هورامان (لهون) وقسم قليل منها في كردستان العراق والقسم الاعظم في كردستان ايران، و (هورامان (تهخت) و هورامان (رهزاو) و هورامان (ژاوهرو)، وتقع كلها في كردستان ايران، السيد محمد امين هورامى، (حول اغنية (سياچه مانه) وانواعها"، شهرية كردستان التي تصدر في برلين، العدد (٢)، حزيران ١٩٩٨، ص ١١ - باللغة الكوردية -

(٢) والدتي من شيوخ (ههباس آوا) التابعة الى هورامان (رهزاو)، وكنا منذ الطفولة وحتى اواسط سنوات الخمسينات من القرن الماضي نتردد الى بيوت أخوالنا في تلك المنطقة، فترسخ جمال جبال هورامان وقراها البهية الخلافة في اذهاننا مع خلق وسلوك أناسها الطيبين. وفي ربيع عام (١٩٩١)، بعد عودة النظام البعثي الى كردستان مرة اخرى، اضطر الجميع التوجه الى المناطق الحدودية، فتوجهنا نحن الى منطقة هورامان وسررنا برؤية تلك المنطقة.

(٣) صادف في اواسط الثمانينات ان التقيت الملا مجيد طوبزواه، حيث كان حينذاك اماماً وخطيباً لجامع شقلاوه، بعد أن تعارفنا عبر عن نحبته لي كثيراً، قال احد الجالسين في المجلس

بأي شكل من الأشكال ل دراو يشهم ومريديهم القيام باعمال وممارسات لا شرعية كضرب السيخ في وجوههم والأدوات الجارحة في بطونهم وكذلك قضم كسرات الزجاج وابتلاعها، كما أنهم وخلفاءهم لم يتفقدوا أبداً مريديهم ومنسوبيهم ولم يفسحوا لم المجال أن يقدموا لهم الخدمات، إنما هم بأنفسهم قدموا الخدمات لمريديهم^(١).

الاتجاه الثاني: كان منصباً على قيام شيوخ الارشاد الطالبانيين، بالارشاد والهداية، فلم يتعاونوا قط مع الانظمة المتعاقبة على دست الحكم، كما انهم إبتعدوا عن جميع الجماعات والفرق الاسلامية التي تمارس العمل السياسي تحت ستار الدين، وحول ذلك لي اطلاع على احداث قديمة وجديدة، اشير فقط الى، اثنين منها، حيث كانت لي معرفة عن كتب: او لهما عام (١٩٥٣) حيث زار صالح جبر رئيس الوزراء في العهد الملكي كركوك، أراد ان يلتقي الشيخ جميل الطالباني، لكن هو رفض، كان في خريف تلك السنة التي أسس فيها صالح جبر حزباً سياسياً جديداً اطلق عليه (حزب الأمة الاشتراكي) انتمى اليه كثير من كبار رجال ذلك العصر، فكان البعض منهم كرداً، مثل توفيق وهبي بگ والشيخ حبيب الطالباني والشيخ بابا علي الشيخ محمود والشيخ محي الدين البرزنجي، فحلوا ضيوفاً على بيت الشيخ حبيب، حيث كان بيت عمي الشيخ حبيب يبعد فقط خمسين متراً من التكية، اخبر والدي بأن صالح جبر يريد زيارة، التكية، لكن طلبه رفض، فكان نفس صالح جبر الذي كانت يده مضرجتين باعدام الضباط الأربعة الكرد (عزت عبدالعزيز، مصطفى خوشناو خيرالله عبدالكريم ومحمد محمود قدسي) حين كان رئيساً للوزراء عام (١٩٤٧)، توجه في سفره ذلك مع الذين كانوا معه من كركوك الى السليمانية، لقد نشرت صورة المرحوم الشيخ محمود الحفيد وعدد من الفرسان الذين كانوا معه من قرية (دارى

ضاحكاً: «استاذ كما اعرف أن العلاقة بين الشيخ والملا ليست جيدة كثيراً، في حين ان بينكما ليس كذلك؟» قال في رده: يافلان! ان الشيوخ الطالبانيين بدأ بالملا محمود حتى الشيخ علي (لم يكن أخي الكبيرة آنذاك متوفياً) كانوا جميعاً ملالي مقتدرين، تحولوا من رجال الدين الى شيوخ الارشاد، والشيخ لايحيد عن الشريعة إن يكن ملا، بعكس بعض شيوخنا الحاليين الذين لايعرف البعض منهم قراءة سورة الفاتحة بشكلها الصحيح.

(١) انظر هامش رقم (٥١)

كهلى) الى طرف (طاسلوجه) لاستقباله، في الصفحة الأولى من جريدة (الأمة) لسان حال حزبه، ولو أنني كنت في ذلك العهد طفلاً وبعيداً عن السياسة، لكن كنت امتلك وعياً حدّاً أن اكره هذا العمل، كيف يجوز أن يستقبل رجل مثل الشيخ محمود شخصاً مثل صالح صبر؟ في أواسط السبعينات، سألت توفيق وهبي بگ عن سبب ذلك الأستقبال، اردت أن اعرف عن طريق من حدث هذا العمل، لكن كان سؤالي بلا جواب، الغريب في ذلك ان توفيق وهبي بگ حين كان يذكر حزب صالح جبر، كان يذكره باسم (حزب الامة اللاشترாகي)، رغم أنه كان عضواً في الهيئة العليا لذلك الحزب.

ان تلك الصفة لوالدي ذكرتني بمقولة الشيخ محمود الخالد التي سمعتها منه عام (١٩٥٦). كان الشيخ محمود في خريف تلك السنة راقداً في احد مستشفيات بغداد، ولأن والدي كما اشرت سابقاً، لم يكن يخرج من التكية الطالبانية، لذلك ارسل اخي الكبير الشيخ علي الى بغداد للسؤال عن صحته، وكنت حينذاك طالباً في كلية الحقوق في جامعة بغداد، وقلت لأخي أود أن ارافقك لدى زيارتك للشيخ محمود في المستشفى، وهو بدوره حبذ ذلك، وحين زرنا ذلك الرجل العظيم، وبعد ان قد بلغه دعاء وسلام والدنا مع تمنياته لتماتله الى الشفاء، وحين قمنا للذهاب، مسك الشيخ كلتا يدي اخي الكبر وقال له: ارجو ان تبلغ سلامي للوالد واطلب دعاءه بالخير، لان دعاءه مقبول عند الله، لأنه لم يسلك آخر غير سبيل الله وحده.

ان اقوال هذا الشيخ العظيم، يوضح رأيه في خصال شيوخ ارشاد التكية الطالبانية.

والحدث الثاني كان ايضاً في بداية سنوات الخمسينات، كان الشيخ أمجد الزهاوي يتوجه مع كبار رجال الدين احياناً في فصل الصيف من بغداد الى كركوك، وينزلون ضيوفاً في التكية الطالبانية، كان الشيخ امجد ((رجلاً طاهراً نقياً جريئاً وعالماً دينياً عالي المقام))^(١) ولكن للأسف في السنوات الأخيرة من حياته. كان

(١) د. جمال نيز ((المستضعفون الكرد واخوانهم المسلمون)) من منشورات كوردنامة - لندن ١٩٩٧ ص ١٣٢.

محمد محمود الصواف الذي كان رجلاً دينياً موصلياً يمارس العروبية تحت ستارالدين ويحوم الشك حوله عن علاقاته مع النظام الملكي، وقد تمكن ان يتقرب من الشيخ أمجد، فجاء مراراً معه الى كركوك، في احدى سفراتهم طلبوا من والدي ان يصبح (مرشد) جمعية (الأخوة الاسلامية) في كركوك، ولكن كما كان متوقفاً رد طلبهم، في سفرتهم القادمة الى كركوك لم ينزلوا ضيوفاً على التكية، بل في بيت (رضا الواغظ) الذي اصبح مرشداً لهذه الجمعية، ذات مساء جاء جميعهم الى التكية لزيارة والدي، في المجلس الذي كانوا فيه، سأل والدي الشيخ أمجد امام الحاضرين لماذا غيروا المكان؟ ثم اشار الى (الصواف) قائلاً: يبدو انه هو السبب!

كان الشيخ جميل رجلاً بريئاً أميناً محباً للأقرباء^(١)، فكل من كان يتوجه الى التكية للقاء به، لم يكن يخرج وفق الامكانية خائباً، كان يصرف حصيلة أملاكه وارضيه على التكية التي كان فيها دائماً ضيوف البعيد والقريب. توفي الشيخ جميل الطالباني في شهر آب (١٩٦٠) بعد مرض مزمن، وقد شيع جثمانه الطاهر الى مثواه الأخير الى جانب قبور الآباء والأجداد داخل تكيتهم.

(١٠)

الشيخ علي الطالباني

الشيخ علي هو الأب الأكبر للحاج الشيخ جميل، وقد اصبح خليفة له بناء على رأي مريدي ومنسوبي والده، لقد أكمل دراسة الشريعة والفقه في مدرستهم، عند علماء الدين المشهورين في كركوك، خاصة عند الملا عبدالعزيز الشيله خاني، وفي عهد والده ايضاً كان منشغلاً بخدمة التكية وضبط صلاة الجمعة وتجميع مريدي ومنسوبي أسرته^(٢)، وهو اسوة بنهج آباءه واجداده عاش دائماً بمعزل عن حكام

(١) چالاک الطالباني نفس المصدر ص (٧١)

(٢) ينظر: مهلا عهبدالكهريمي مودهريس، بنه مالهى زانياران، چاپخانهى شه فيق - به غدا: ١٩٨٤ ل ٥٩٤ ان صفات و اخلاق الشيوخ الذين تعاونوا مع انظمة الحكم في العراق والنظام پهلولي في إيران، أدى ان ينظر اليهم شعب كردستان بعين الشك والريبة، في حين أن الكثير من شيوخ

النظام العراقي، ففي اواسط عام (١٩٦٣) جرى الاستيلاء على جميع ممتلكاتهم وأراضيهم في كركوك وضواحيها.
بعكس قسم من شيوخ ارشاد التكايا والخانقاهات في كردستان، لم يتعاون أبداً مع الانظمة المحتلة.

كان الشيخ علي مثلاً للتقوى والجرأة والكرم، وقبل مدة قصيرة من وفاته، قال امام عدد كبير من المسؤولين الحكوميين في اجتماع نظموه في كركوك بعد احتلال الكويت من قبل الجيش العراقي وفرض الحصار الاقتصادي على العراق، الذين طلبوا من الجميع غلق أبواب التكايا والخانقاهات مساء. وقد كان من بين الحاضرين في ذلك الاجتماع الشيخ علي، الذي وجه كلامه الى ممثلي النظام في كركوك قائلاً: " هوذا (كرم العرب) الذي تحدثون عنه منذ مئات السنين؟ كيف يمكننا غلق أبواب التكايا والخانقاهات؟ فعلى سبيل المثال، يعود جندي للتمتع بالأجازة بين اهله، وعندما يصل كركوك بعد الساعة الرابعة مساء لا يستطيع السفر فيضطر البقاء في هذه المدينة، لكنه لا يمتلك اجرة المبيت في الفندق، اين يمم وجهه؟ لذلك ما بقي لي مجرد خبز واحد، فانني أقسمه مع الضيوف ولن أسد باب التكية ابداً.

كان الشيخ علي الطالباني رجل دين واسع الاطلاع على علوم الشريعة والفقه والتفسير، وكان يتولى تدريس طلبة العلوم الدينية في مدرسة تكيتهم، وكان على اطلاع واسع على المجالات العلمية الاخرى، كما كان حلو اللسان طيب المعشر خدوماً للناس جميعاً، لذلك تلقى أهل مدينة كركوك والمنطقة في (گرميان) والمدن الكردستانية الأخرى خبر وفاته بحسرة وأسى كبيرين، واقامت مراسيم التعزية

الارشاد لكلتا الطريقتين القادرية والنقشبندية في العهد العثماني والكمالي والملكي والعراقي، لعبوا دوراً بارزاً ريادياً في حركة التحرر القومي الكردي، يجب أن تكتب اسماء الشيخ عبيدالله نهري والشيخ سعيد پيران والشيخ محمود الحفيد والشيخ عبدالقادر نهري وشيوخ بارزان وشيوخ شهداه، وشيوخ الأرشاد الطالبانيين في سجل العزة والأفتخار.

والحداد في عدد كبير من مدن و مراكز كردستان ايران ايضا، خاصة في منطقة هورامان ومدن سنه وكرماشان ومنطقة زهاو و جوانرو.

لقد توفي الشيخ علي في كارثة مفجعة يوم (١٢/٢٢/١٩٩٠) بين طريق اربيل /ههولير وكويه، وبعد وفاته حل محله نجله الشيخ يوسف، الذي هو خريج كلية الشريعة في جامعة المدينة المنورة. ويتولى منذ نهاية عام ١٩٩٠ الاشراف على التكية الطالبانية.

لقد اشرنا لحد الآن الى اسماء شيوخ الارشاد الديني في التكية الطالبانية واسماء مشاهير آخرين من الاسرة الطالبانية، لكن اضافة الى هؤلاء، برز اشخاص اخرون معروفون من تلك الاسرة، نشير الى اسماء بعضهم بصورة مقتضبة.

(١١)

مشاهير اخرون من الاسرة

من بين المشاهير الاخرين في تلك الاسرة والذين لم يكونوا من شيوخ الارشاد الديني، نشير الى اسم الشيخ حبيب الطالباني الذي هو نجل الشيخ علي الكبير، وقد ولد عام (١٨٧٨) في كركوك، وأكمل التعليم الديني في مدرسة التكية الطالبانية وفي بعض المساجد الاخرى في تلك المدينة. وبعد وفاة والده، اصبح لفترة قصيرة من الزمن اماماً وخطيباً في التكية بكركوك، وبعد احتلال الجيش الانكليزي لتلك المدينة، توجه الى قرية (خالو بازياني) التابعة لناحية (قه ره حسن/لهيلان)، القريبة من كركوك للاستقرار فيها. وبعد فترة قصيرة من الزمن عين مديراً لناحية فيها، وبقي في تلك الوظيفة لحين انتخابه نائباً عن كركوك كممثل عنها في الجمعية التأسيسية العراقية التي تولت اعداد اول دستور للعراق والمصادقة عليه عام ١٩٢٥. ثم اعيد انتخابه نائباً عن كركوك في مجلس النواب العراقي لدورتين اخريين، وفي عام ١٩٣٤ انتخب رئيساً لبلدية كركوك وبقي في منصبه حتى نهاية سنة (١٩٤٨). وكان اخوه الكبير الشيخ رؤوف رئيساً لبلدية تلك المدينة في العهد العثماني، وهكذا كان لهذه الاسرة في العهدين العثماني و الملكي العراقي دور رئيس في الحفاظ على سيماء الكوردايتي في مدينة كركوك.

ومن بين الرجال المشاهير الآخرين من تلك الأسرة البارزين في النواحي الاجتماعية و السياسية و الثقافية، نشير الى اسم الشيخ حميد بن الشيخ عبدالعزيز الشيخ احمد الطالباني، الذي عاش في منطقة (گل) التابعة لناحية قادر كرم، خاصة في قريتي (كوشك) و (ئاوايي شيخ حميد). وكان الشيخ حميد يعد رئيسا عشائريا لتلك الاسرة، بجانب الشيخ حبيب، وكان معروفا بجرئته، لذلك شبهه الشاعر الشيخ رضا الطالباني في قطعة شعرية له ب(حيدر الكرار).

ومن الرجال المشاهير الآخرين لتلك الأسرة، الشيخ حسيب ابن الشيخ علي الكبير، الذي كان نكيا فطنا و حلو اللسان و جريئا. وكان قائمقاما في عدد من الاقضية في كردستان حتى عام ١٩٤٨، وفي تلك السنة التي كان قائمقاما لقضاء چمچمال التابعه لكرکوك، توفي بعد مرض عضال.

ومن المشاهير الآخرين في تلك الاسرة، الشيخ قادر الطالباني، المعروف بالشيخ قادر سيامنسوري، نسبة الى اسم قريته التابعة لناحية (لهيلان). وكان الشيخ قادر رجلا فطنا حلو الكلام، و لحد الآن يروي اصدقاؤه و معارفه اقوله المأثورة. وقد انتخب بعد انقلاب بكر صدقي عام ١٩٣٦ نائبا في مجلس النواب العراقي، وكان من اصدقاء المرحوم سعيد قزاز، بل كان مستشارا له في الامور العشائرية عندما كان متصرفا لكرکوك عام ١٩٤٧.^(١)

ان هذه الاسماء يمثلون عددا قليلا من الشخصيات في تلك الأسرة الذين هم جميعا من الاجيال السابقة، ومن الابناء اللاحقين الآخرين من الشخصيات المشهورة، ترد اسماء كثيرة في سياق الحديث عنهم من أمثال الشيخ فائق الشيخ محمد رؤوف الذي كان نائبا في البرلمان العراقي، وكذلك اخيه الشيخ فاضل الذي كان (محاميا) معروفا في كركوك، والشيخ عارف حفيد الشيخ محمد رؤوف، الذي كان في عهد حكم عبدالكريم قاسم محافظا في عدد من الالوية العراقية. ويجب الاشارة ايضا الى الشيخ حسن الطالباني حفيد الشيخ رضا الذي كان متصرفا في محافظات السليمانية و اربيل و ديالى و الكوت، ثم مديرا عاما للمصرف العقاري، وفي عهد عبدالكريم قاسم

(١) كان الدكتور مكرم الطالباني منكبنا على جمع الأقوال المأثورة للشيخ قادر سيامنسوري، لكن يبدو انه توقف عن اكمالها.

أصبح وزيراً لحين اعتقاله بعد انقلاب شباط عام ١٩٦٣. ومن بين الشخصيات السياسية والثقافية الدكتور مكرم الطالباني، الذي هو شخصية معروفة في المجال السياسي والاجتماعي والثقافي، إضافة إلى مام جلال، الذي هو أيضاً شخص بارز ومعروف في هذه المجالات الثلاثة والذي انتخب أول رئيساً لجمهورية العراق الاتحادية، بعد سقوط النظام البعثي وتشريع الدستور العراقي عام ٢٠٠٥. وأخيراً ثمة شخصيات أخرى في هذه الأسرة برزوا واشتركوا في مجالات التخصص المتنوعة لم نأت على ذكرهم، لكثرتهم وعدم امتلاكنا معلومات وافية عن سيرتهم.

پیشہ کی وہرگیپر

م. کہمال غہمبار

د. محہمہ عہلی سولتانی
کردوویہ بہ کوردی

گہلان بہ پیوانی ناودار و لیہاتووی خویمان و ئەو کہ سایہ تیبانہ کہ لہ ئاسمانی ئەدہب و ہونہر و لہ بواری چاکسازی ئایینی و کومہ لایہتی و ہہروہا ژیانی سیاسی و کومہ لایہتیدا درہوشاونہ تہوہ شانازی دہ کہن، بہ تاییہت ئەوانہی کہ ہہموو ژیانیان تہرخان کردوویہ بو خزمہتی گہل و نہ تہوہ کہیان و تہنانت ہہموو مرؤقایہ تیش.

ئەو کارہی دوکتۆر نووری تالہبانی لہ کتیبہ کہیدا سہبارہت بہ شیخانی ئیرشاد و دینی بنہمالہی تالہبانی و ہہندی لہ ناوداران کردوویہتی، وہ کوو ئہرکیک وا بووہ کہ سہبارہت بہ پیشینہی بنہمالہ کہی خووی نووسیویہتی، واتہ ئەو بنہمالہیہی کہ تہنیا عہشیرہتی خووی نہبووہ.

تہریقہتی نہ کردہ کہرہستہیہک بو بہدہست ہینانی رزق و روژی و فریودانی خہلک و لادانیان لہ ریی راست و بہ بیانووی دینہوہ و شوین ریگہی ئەو شیخانہی دیکہ نہ کہوت کہ دەوری خویمان بہ مورید و لایہنگر تہنیوہ و خویمان وہ کوو دۆستی خودا ناساندوویہ و خویمان بہ کہرامات و زانیاری غہیبی رازاندۆتہوہ. ژماریک کہ سایہتی باش لہ ناو بنہمالہی تالہبانییہوہ سہریان بہرز کردہوہ و ئەوانہش کہ سانیک بوون کہ پەیمانان لہ گہل خودا بہست، وہ کوو نموونہ و چرایہکی روون بن بو رووناک کردنہوہی ریگای خہلک و دەستی خہلک بگرن بہرہو لای حق و تیکۆشان، بہبێ ئەوہی بترسن لہ سہرکۆنہ کرانیان لہ لایہن ئەم و ئەوہوہ.

کہ سانیکی ریہەر و لیہاتوو لہم بنہمالہیہدا سہریان بہرز کردہوہ کہ ہہموو ژیانیان تہرخان کرد بو نیشانسانی ریی رزگاری بہ گہلی کورد لہ بہندایہتی و لہ

دەستى سەمكاران و بۇ ئەۋەى راسپاردەى نىشتىمانى و نەتەۋەىيى خۇيان جىبەجى بىكەن، ئازىزان و خۇشەۋىستانى خۇيان كىردە قوربانى و بى ئەۋەى گومان بىكەن و دوا بىكەن پىيان نايە ژيانى ئالۋزىيى سىياسىيەۋە.

خالى سەرنىچراكىشى كىتەبە كە ئەۋەى، دوكتۇر نوورى تالەبانى كە باسى دەۋرى شىخانى ئىرشادى بىنەمالەى تالەبانى لە ئەستۇ گرتوۋە، بەۋ ھۆپەۋە نەبوۋە كە خۇي خىزمەتە تىي لە گەلىان بوۋە، بەلكوۋ لەبەر ئەۋە بوۋە زانىرىيى تەۋاۋ و وردى لەسەر پىاۋانى ئەۋ بىنەمالە بە ھەبوۋە. لە لايەكى ترەۋە دوكتۇر نوورى تالەبانى بىرواى وايە ئەۋ بىنەمالە شىۋاى ئەۋەن ئەۋ باسەيان لەسەر بىنووسرىت. گرىنگايە تىي ئەۋ كارە مېژوۋىيە كەم وىنەيە كە پىرە لە كارى شەرەفمەندانە، ئەۋەىيە كە بەۋ پەرى ئەمانەتەۋە نووسراۋە.

ئەۋ كىتەبەم خۇپىندەۋە و زانىم كە شىخەكانى ئىرشاد و پىاۋانى ناۋدارى بىنەمالەى تالەبانى دوور و بىگانە نىن بە من و باۋكەم و باپىرم كە «مەلا ئەحمەد» كەسايە تىي ناۋدارى شارى كۆيە بوۋە و دۇستايەتى و نىكاپە تىمان دەگەرپتەۋە بۇ سەد و پەنجا سال لەمەۋبەر، ھەر ئەۋەش ھانىدام كىتەبە كە ۋەر گىپىم.

پىۋەندىيى تاكە كەسىيى من و ئەندامانى ئەم بىنەمالە بەرپىزە كە دانىشتوۋى شارى كۆيەن، بە تايەت لە گەل ئەۋانەى لە تەكەيەى تالەبانىدان چىرۋىر بوۋە، ھەر لە خوالىخوشبوۋ شىخ (مام ئەدىب) ەۋە بگرە كە سەرىپە رشتىارى تەكەيەى تالەبانىيى ئەۋ شارەبوۋە و لەۋ كاتەى مىندال بوۋ و دەچوۋ بۇ تەكەيە، تا دەگاتە پىاۋانى دىكەيان. لە پىش ھەموۋىانەۋە ئوستاد جەلال تالەبانى سەرىك كۆمارى ئىستاي عىراق كە بىنەماكانى نەتەۋەگەرى و نىشتىمانىپەرۋەرىيى لە سالى ۱۹۴۸ دا فىر كىردم و لەۋ كاتەدا دەستى گىرتم بۇ ئەۋەى درىژە بەۋ رىگا بدەم و ئەۋەى ئەمىرۇ بەدەستەم ھىناۋە، بە ھۆى يارمە تىي ئەۋ پىاۋە گەۋرەيەۋە بوۋە.

بەرپىز دوكتۇر تالەبانىش كە پىۋەندىيى دۇستايەتى و خۇشەۋىستىم لە گەل ئەۋ دەگەرپتەۋە بۇ ئەۋ راسىتگۆيى و ئەمانەتدارى و ۋەفايەى كە لىم بىنىۋە، جگە لەۋەش دوكتۇر موكەرەم تالەبانى كە بە راسىتگۆيى و بوپىرى و رىزدارى ناۋدارە.

ھەروا كە دوكتۇر نوورى باسى كىردوۋە، تەكەيەى تالەبانى لە خىزمەت كىردن بە چىنە جۇراۋجۇرەكانى كۆمەلگەى كوردستان و عىراقدا دەۋرى گرىنگى بوۋە و ئەم

تەككەيە شۇيىن دالدى ئەو كەسانە بوو كە نەك ھەر لە كوردستان، بەلكوو
عئراقىشدا لە دەست ستمەى حكومەت ھەلدەھاتن . شۇيىن دالدىەك بووہ بۇ
كەسانى بى دالدى و دەستكورتەكان و نەداران، جگە لەمەش مەكۆيەك بووہ بۇ
مامۇستايانى گەورەى ئايىنى و شاعيران و زانايان، خانەخوئى ئەو ميوانانە بووہ كە
لايان داوہ بۇ ئەوى .

تەككەيە تالەبانى ھەردەم ئامادەبوونىكى ديارى لە بوارى كۆمەلايەتیشدا بووہ
و بۇتە ھىزىكى كاريگەر بۇ ئەوہى خواستەكانى شارى كەر كووك لە خو بگرىت و
بۇتە ناوہند و مەكۆيەك بۇ چارەسەرىي گرفت و كيشەكانى خەلكى ئەم شارە .
تەككەيە كەر كووك بە تەككەيە گەورە ناسراوہ، لەزمانى كوردیدا «تەككەيە
گەورە» و بە تور كمانى «بويوك تەككەيە» يى دەوترىت . ئەم تەككەيە زياتر لە دوو
سەدەيە شۇيىنى سلووكى خاوہن دلانە لەسەر رىيازى قادرى و زيارەتگەيەكە بۇ
خەلكى كەر كووك و دەوروبەر بە كورد و عەرەب و تور كمانەوہ .

شىخ يۇسف و شىخ عەلى تالەبانى سەرپەرشتيار و پيرى ئىرشادى ئەم
تەككەيە دەلئىن : مەلا محەموودى زەنگەنەى باپىريان سى سەدە لەمەوبەر بە شىخ
ئەحمەد تالەبانىي كورى وت ئەم تەككەيە و مزگەوتە بكاتەوہ .

مزگەوتى گەورەى تەككەيە لە سەردەمى عەبدولمەجىدى سولتانى عوسمانىدا
بەرىنتر كرا و ئەو زەوييەى لەسەرى كراوہتەوہ ھەزار مەترى دووجايە . تەككەيەكە
بىرتىيە لە تەلارى ھەرەم و تەلارىكى دىكە بۇ ميوانان و مورىدان، كتئىبخانەيەكى
گەورەش كە ھەزاران كتئىبى بەنرخ و نايابى تىدايە .

شىخ يۇسف دەلئىت : تەككەيە تالەبانى ئىستا خۇراكى ژمارىكى زۆر لە
خەلكى ھەزار و نەدار دابىن دەكات و رى و رەسمى زىكر و ئىرشادى تىدا بەرپوہ
دەچىت و ھەلگى پەيامى بەخشندەيى و يەكسانىيە بۇ ھەموان .^۱

۱. بروانە بۇ؛ ھىزىك بۇ كۆ كوردنەوہى پىكھاتەكانى كەر كووك، روژنامەى (ئاسو)، ژمارە
(۱۲۰۲) چوارشەممە ۲۰۱۰/۹/۸ - نووسىنى: مەريوان ئىبراھىم

شیاوی باسه تهکیه ریبارز و داب و نهریتی خۆی بهردهوام دهکات و ژماریک له شیخانی ناودار بهرپوهه رایه تیی ئەم شوینەیان له ئەستۆیه و تائیسیتاش که سایه تیه گهوره ئایینی، ئەدهبی، فیکری و سیاسیه کان له گهڵ ئەم شوینەدا پیوهندیی خۆیان پاراستوه.

بۆ نموونه شاعیری گهورهی کورد مهولهوی له کۆتایی سهدهی نۆزدهههه مدا بهردهوام سهری لهو تهکیهیه داوه و تهنانهت دواي کۆچی مهولانا شیخ عهبدولپه حمان (خاليس) پیوهندیی له گهڵ تهکیه دا کۆتایی نههات.

مهولهوی له سهفه ریکدا بۆ کهرکووک دواي کۆچی شیخ عوسمانی سیراجودینی و شیخ عهبدولپه حمان (خاليس) واته له سهردهمی شیخ بههائه دین و شیخ عهلی تاله بانی کوری شیخ عهبدولپه حمان، دهلیت: سهفه ره کهی بۆ کهرکووک له بهر ساردبوونه وهی نیوانی بووه له گهڵ شیخ بههائه دیندا. مهولهوی ماوهی چهند مانگ لهوی ده مینیتته وه و دواتر به فرمانی شیخ بههائه دین، شیخ زیائه دینی برای به رهو کهرکووک ده که ویتته ری و ههول ده دات مهولهوی بگه رینیتته وه بۆ هه ورمان و مهولهوی فرمانه کهی جیبه جی ناکات، دواتر شیخ عومه ر و دۆستانی سواری ئەسپ ده بن و ریگهی هه ورمان ده گرنه بهر. ئەو کاته حال و جهزبه مهولهوی داده گریت و شیخی تاله بانی له وه زع و حالی تیده گات و پیی دهلیت: «پیم وایه ئە تهوی بگه رینیتته وه»، بهم پییه فرمان به چهند سواریک ده دات که بکه ونه ته کی و بیگه یه نن به شیخ عومه ر زیائه دین و مهولهوی له گهڵ ئەو بنیرنه وه.^۱

* * *

ده گه ریننه وه بۆ هۆی ناوانی گوند (تاله بان)، ههروه ک دوکتۆر نووری تاله بانی دهلیت: ئەم ناوه له دار «تاله» وه گیراوه که له ناوچه یه دا ده رویت و

۱. پروانه بۆ؛ علامه ملا عبدالکریم مدرّس، یادی مهردان، بهرگی دووهه م، چاپخانه ی کوری زانیاری عیراق، بهغدا، ۱۹۸۳، ل ۳۷۲-۳۷۳.

وشه‌ی «بان» به‌واتای به‌رزه و له راستیدا تال‌ه‌بان به‌واتای ئه‌و به‌رزاییه یان ئه‌و
گرده‌یه که دار و گیای تالی تیدا شین ده‌بیت.

ئه‌وه‌ی پیوه‌ندی به‌ ته‌ریقه‌تی قادریه‌وه^۱ هه‌یه که شیخانی تال‌ه‌بانی بو
ماوه‌ی سی سده ریبه‌رایه‌تییان کردووه و ته‌ریقه‌تی سو‌فیگه‌ری که له لایهن شیخ
عه‌بدولقادی گه‌یلانییه‌وه بنه‌مای دانراوه، ئه‌وه‌یه که ئه‌م ته‌ریقه‌ته له لایهن
موسولمانان و ته‌نانه‌ت که‌سانیکیشه‌وه که په‌یره‌ویی لی ناکه‌ن، پیروژ و خاوه‌ن
ریزه و شوینکه‌وتوان و شوین نه‌که‌وتوانی ریژ و خوشه‌ویستی تایه‌تییان بو شیخ
عه‌بدولقادر ناودار به‌ (غه‌وسی گه‌یلانی) هه‌یه.

مزگه‌وتی شیخ عه‌بدولقادر له‌به‌غدا زیاره‌تگه‌ی کورده‌کان و گه‌لانی دیکه‌ی
وه‌کوو هیندییه‌کان، پاکستانییه‌کان، تورکه‌کان و ئه‌فغانییه‌کانه.

ئه‌و که‌سانه‌ی که زیاتر ته‌ریقه‌تی قادریه‌یان هیشته‌وته‌وه، بریتین له:
شیخه‌کانی ئیرشادی تال‌ه‌بانی، موریده‌کان، ده‌رویشه‌کان و شوینکه‌وتوانیان.

ئه‌وه‌ی پیویسته‌ بگوتریت ئه‌وه‌یه که پیوه‌ندی نیوان شیخانی ته‌ریقه‌تی
قادی تال‌ه‌بانی له که‌رکووک و نه‌قشبه‌ندی له هه‌ورامان هه‌میشه پیوه‌ندییه‌کی
باش بووه.

به‌لگه ئه‌وه‌یه که شیخ عوسمانی سیراجووددینی ته‌ویلی نه‌قشبه‌ندی شیخ
عومه‌ری کوری ناردووه بو که‌رکووک بو لای شیخ عه‌لی له مزگه‌وتی به‌لاغ که له
خزمه‌تی مه‌لا سه‌ید محمه‌ددا بخوینیت.

۱. زه‌نجیره‌ی پیوه‌ندی ئه‌و ریازه‌ دگاته شیخ عه‌بدولقادی گه‌یلانی ۱۰۷۷م - ۱۱۶۶م = (۵۶۱ هـ . - ۴۷۰ هـ .) که بنیادنه‌ری ریازه که‌یه له گه‌وره‌ پیاوانی مه‌یدانی ته‌سه‌وفه، زاویه و له‌نگری له به‌غدا کردووه‌ته‌وه، له‌بوارای ئاییین و دین‌دا به‌ره‌می زوری هه‌یه وه‌ک؛ فه‌تح الربانی، الغنیه الطالب طریق الحق، فتوح الغیب، بروانه بو؛ المنجد له لغه‌ت و ئه‌ده‌بدا، چاپی بیروت.

پېوهنديی نیوان مهولهویی شاعیر و (پیری تهریقتهی نهقشبهندی) و شیخ
عبدالرهمان (خالیس) و دواي ئهویش شیخ علی تالهبانی ههمیشه باش و
چروپر بووه.

جاریکی دی دهگه پینهوه بو تهکیه تالهبانی و زانیاری تازه له شیخ یوسف
تالهبانی سهرپرشتیاری ئیستای تهکیه وهرده گرین.

ناوی شیخ یوسف تالهبانی کوری شیخ علی کوری شیخ محمهد جه میل
کوری شیخ محمهد علی کوری شیخ علیی گه وره کوری شیخ عبدالرهمان
ناودار به خالیسه.

* * *

شیخ یوسف تالهبانی له باره ی کردنه وهی تهکیه وه ده لیت: شیخ محموود
سالی ۱۱۸۵ی مانگی بهردی بناغه ی تهکیه که ی دانا و شیخ محموود تهریقتهی
قادریی له شیخ ئهحمهدی هیندیی لاهورییه وه وهرگر تووه.

سهره تا تهکیه ژووریک بووه و هه یوانیک و بیریکی ئاو، بانه که ی به
له بان (ده لاهو، زهل، قامیش) گیراوه و بوته شوینی زیکر و نویتز و به زمی دهرویشانه.
شیخ محموود به پیی وهسیه تی خو ی له ژووریکی بچوو کدا لای مزگه وته که
ئه سپهرده کراوه و تا ئه مړو ئاسه واری ئه و ژووره بچوو که ماوه ته وه و ئه م ژووره
یه که م گوپر بووه له تهکیه که دا.

له سهرده می شیخ ئهحمهد تالهبانیدا بهردیکی گه وره له بهرده کانی نریک
تهکیه به دهستی موریدان تاشراوه و له سهر ئه و بهرده حهره می شوینی نویتز کردن
کراوه ته وه.

له سهرده می شیخ عبدالرهمان (خالیس) دا مزگه وتیکی گه وره و چه ندین
ژوور و کهرهسته و ئیمکاناتی زور کرایه وه بو ئه وه ی ریبواران و هه ژاران و نه داران
تیدا بنه میوان یان نیشته جی بن.

شیخ عبدالرهمان دواي حهوت سال له سهر شیوازی ئیسلامی بو پیشوازی
له میوانان و موریدان تهکیه یه کی کرده وه و ئه م تهکیه یه تا کو تایی حهفتاکان ههر
مابوو.

له سەردەمی زانا و پیری گەورە شیخ عەلی تالەبانیدا تەکیە پەرە پیدرا و
هەموو شوپنیککی نۆژەن کرایەووە.

له سەردەمی شیخ محەمەد جەمیلی مورشییدا دیسان نۆژەن کرایەووە و
سالی ۱۹۳۷ له سەر ئەرک و بە پارەیی خۆی له ناوەراستی شارەووە کارەبای بۆ کیشا
و میوانخانەکەیی فراوانتر کرد.

له بارەیی ناوانی تەکیەووە بە ناوی (جامیعیەیی مەجیدی) شیخ یوسف دەلیت:
ناوانی تەکیە دەگەریتەووە بۆ سەردەمی سولتانی عوسمانی واتە عەبدولمەجید، ئەو
گۆزەبەکی هەدیە کرد بە تەکیەکە کە مۆری موبارەکی پیغەمبەر(د.خ)ی تیدا بوو.
هاوسەرەکەیی واتە خاتوو (پرتیغنال) یەکیک بوو له موریدەکانی تەکیە و
له لایەن ئەو ئافرەتەووە و بە یارمەتییی والیی عوسمانی له کەرکووک دیسان
تەکیەکە نۆژەن کرایەووە. تەکیەیی تالەبانی تەنیا شوپنی وانە و تنەووە بۆ وانە
ئایینیەکان نەبوو، بەلکوو ناوەندیک بوو بۆ فیڕکردنی مەقاماتی موسیقی کوردی،
عەرەبی، تورکمان و هەندی جاریش فارسی و تائیسناش ئەو وانە و تنەووەیە هەر
بەردەوامە.

جگە له مەش کۆری زیکر کە تاییەتمەندییی خۆی هەبوو بەردەوام بوو و
جیاواز بوو له تەکیەکانی دیکە، کۆرەکانی زیکر بەسەر حەوت بەشدا دابەش
دەکرین کە له حەوت مەقاماتی سەرەکی وەرگیراون.

هەر کۆرپیک بە گۆرەیی یەکیک له چەشنەکانی مەقامات بوو.
هەزاران مامۆستای ناوداری مەقام له ولاتی عێراقدا بۆ نموونە: مەلا عوسمانی
موسلی و شاعیران و مەقام بیژانی وەک: حاجی نوعمان، مەلا سابیر، مەلا تەها
کەرکووکی و مەلا محەمەد تۆبال سەریان بەرز کردۆتەووە.

ئیسناش فیڕبوونی مەقامات له تەکیە بەردەوامە. شیخ یوسف له کۆتایی
وتووێژەکەدا وتووویەتی: ئامانج و دروشمی تەکیەکەیی ئیمە ئەوویە کە بە بی هیچ
جیاوازییەک خزمەت بە موسولمانان بکەین و بە گشتی مەبەستمان خزمەت بە
مرۆفایەتییە.

له ئەنجامدا ستایشی دوکتۆر نووری تالەبانی دەکەم بۆ نووسینی ئەم کتیبە
کە داگری ژبانی شیخانی ئیرشادی تالەبانی و بنەمالە ناودارەکانی دیکە یە.
چونکە ئەوانە بەشیکن لە کلتور و میژووی ئەم گەلە و دەبێ یادیان زیندوو
بیت و هەلۆیستە ئایینیەکانیان ستایش بکەین. چونکە پووناکبیری
ئاوێمەندانەیان لەسەر لیبووردەیی، یەکسانی و ئازادی بیرو بۆچوون بوو کە
پێوەندیەکی باش لە نیوان دلاندا بیننە دی و بەمەش یەکسانیەکی بنچینەیی بۆ
پیکهوه ژبانی دینی و نیشتمانی و مەزھەبی دیتە ئاراه.^۱

هەولیر، ایلول ۲۰۱۱

۱. پروانە بۆ؛ تەکیە تالەبانی لە کەرکوک، عبدالستار جەباری، گۆڤاری میرگ، ژمارە (۶۵)،
تشرینی یەکەم ۲۰۱۰.

مقدمه المترجم

استاذ کمال غمبار

ترجمة فارسي

د. محمد علي سلطاني

ملت‌ها به مردان بی‌نظیر و شهرت یافته خود، و شخصیت‌هایی که در آسمان ادب و هنر و در زمینه اصلاح دینی و اجتماعی، و در زندگی سیاسی و دینی می‌درخشیدند، افتخار می‌کنند، بویژه آنهایی که تمام زندگی‌شان را صرف خدمت به مردم و ملت خویش، و تمام بشریت کردند. و کاری که دکتر نوری طالبانی در کتابش در مورد شیوخ ارشاد دینی در خانواده طالبانی و بعضی دیگر از مشاهیر آن در پیش گرفته به منزله تکلیف و واجب بوده که درباره خانواده کهنسال خود بنویسد؛ خانواده‌ای که به قبیله بسته بر خود تبدیل نشده و از طریقت به عنوان راهی برای به دست آوردن روزی خود، فریب دادن مردم و منحرف کردن آنها از راه راستی تحت پوشش دینی، استفاده نکرده، و از روش دیگر شیوخ که خویش را با مریدان فراوان احاطه کرده اند، پیروی نکردند و خودشان را به عنوان دوستان خدا معرفی نکردند، بلکه با کرامات و دانش غیبی آراسته شدند.

تعداد زیادی از میان خانواده طالبانی برخاستند و آنها کسانی بودند که با خدا پیمان بستند که یک مثال (نمونه) خوب و چراغی باشند که راه مردم را روشن می‌کنند، باشند و دست مردم را به سوی حق و مهر و آشکار بگیرند، بدون این که از سرزنش سرزنشگران بترسند.

همچنین رهبران باکفایت و قدرت از میان چهره‌های معروف این خانواده ظهور کردند، رهبرانی که همه زندگی‌شان را در راه نجات دادن ملت کردستان از ریسمان عبودیت و ستمگری در خدمت ملت خود گذاشتند و برای این که مأموریت‌های ملی وطنی خود را به ثمر بنشانند، هر عزیزی و ارزشمندی را قربانی کردند، و بدون هیچ درنگی یا تردیدی وارد غوغای زندگی سیاسی شدند.

نکته قابل توجه کتاب این است که د. نوری طالبانی هنگامی که بیان نقش شیوخ ارشاد دینی در خانواده طالبانی و توضیح آن نقش را در عهده گرفته به این سبب نبوده که با آن خانواده روابط خونی داشته (نزدیکان به کارهای نیکو اولی ترند) بلکه به خاطر داشتن اطلاعات دقیق درباره بهترین مردان آن خانواده است، از یک جهت دیگر د. نوری معتقد به شایستگی تعریف از آن خانواده است و اهمیت این رکورد تاریخی پر از کارهای آبرومندانه در این نهفته است که به راستی و امانت نوشته شده است.

انگیزه‌ام برای ترجمه این کتاب این است که کتاب را خواندم و فهمیدم که شیوخ ارشاد و مردان معروف خانواده طالبی از من و از پدرم و پدربزرگم بیگانه نیستند، زیرا روابط و دوستی صمیمی میان هر دوی ما به صدوپنجاه شاه به پدربزرگم شخصیت معروف شهرکوی (کوسینجق) (ملاحمد) برمی‌گردد.

همچنین روابط مشخص من با اعضای این خانواده گرامی که در (شهر) کوی سکونت دارند، بویژه ساکنان خانقاه طالبانی است، از مرحوم شیخ (مام ادیب) سرپرست خانقاه طالبانی در آن شهر، گرفته که از کودکی به خانقاه می‌رفت تا برسیم به مردان دیگر، در پیشاپیش آنها استاد جلال طالبانی، رئیس کنونی جمهوری که اصول و آرمان‌های ملی‌گرایی و وطن‌پرستی را از سال ۱۹۴۸، به من تلقین می‌کرد (یاد می‌داد) و از آن زمان دست من را گرفته برای این که ادامه بدهم و آنچه امروز به دست آوردم اعتبار آن به آن مرد برمی‌گردد.

و نیز دکتر نوری که رابطه دوستی و محبت ما به هم پیوسته است که از آنچه یافتیم در او صدق و امانت و وفا می‌دیدم، علاوه بر این، د. مکرم الطالبانی که معروف به شجاعت و صراحت و وقار است و نیز در دیگران از آنها [این صفات] وجود دارد.

همان طور که د. نوری ذکر می‌کند که خانقاه طالبانی در ارائه خدمات گوناگون برای قشرهای گوناگون جامعه کردستان و عراق نقش عمده (گسترده) [داشته] و دارد. و این خانقاه، پناهگاه گریختگان از ستم حکومت، نه تنها در کردستان عراق بلکه در عراق و اجزای دیگر از کردستان شده و نیز پناهنده (پناهگاه) برای فقرا و بیچارگان بوده، افزون بر این، جایی برای بزرگان روحانیت و شعرا و دانشمندان (اندیشمندان) بوده، و میزبانی برای مهمان‌هایی که در آن نزول می‌کردند (اقامت می‌کردند)؛

به نظر می‌رسد که خانقاه طالبانی حضور همیشگی خود را نگاه داشته است به نیرویی تأثیردهنده [تبدیل شده] تا همه مکونات شهر کرکوک را دور و بر خود جمع کند و به مرکزی برای حل مشکلات اجتماعی در آن شهر تبدیل شده.

خانقاه کرکوک به خانقاه بزرگ شناخته می‌شود. در زبان کردی (ته‌کیه‌ی گه‌وره)، و در زبان ترکمانی (بیوک تکیه) [گفته] و نوشته می‌شود. این خانقاه بیشتر از دو قرن [است که] سلوک تصوف قادری در آن انجام می‌شود (احیا می‌شود) و زیارتگاه برای مردم شهر کرکوک و حومه‌های آن شده، چه کُرد باشد چه عرب چه ترکمان.

شیخ یوسف فرزند شیخ علی طالبانی سرپرست و مرشد کنونی خانقاه طالبانی می‌گویند که پدربزرگشان ملا «محمود زنگنه»، پیش از سه قرن پیش، این تکیه (خانقاه) را و مسجد را توسط فرزندش شیخ احمد طالبانی بنا کردند (ساختند).

مسجد بزرگ خانقاه در دروان سلطانی عثمانی عبدالمجید گسترش یافته، و زمینی که روی آن خانقاه بلند و بنا شده، از هزار مترمربع می‌گذرد. خانقاه از تالار حرم، تالار دیگری برای مهمان‌ها، مریدان، کتابخانه بزرگ که هزارها جلد کتاب‌های ارزشمند و نایاب را دربرمی‌گیرد، تشکیل می‌شود.

شیخ یوسف نیز می‌گوید: اکنون تکیه (خانقاه) طالبانی تغذیه برای فقرا و رهگذران تقدیم می‌کند (ارائه می‌دهد) و مراسم ذکر و ارشاد در آن برگزار می‌شود و پیغام بخشاینده‌گی و برابری، بین همه توسط مریدان گزارش می‌شود (به مردم می‌رساند).^۱ شایان به ذکر است که خانقاه مسیر خود را ادامه می‌دهد، و تعداد زیادی از شیوخ برجسته، نظارت بر آن را بر عهده گرفتند و شخصیت‌های بزرگ دینی، ادبی، فکری و سیاسی روابط خود را با تکیه (خانقاه) قطع نکرده‌اند.

به عنوان مثال، شاعر بزرگ (مولوی) در پایان قرن نوزدهم همیشه به خانقاه سر می‌زد، حتی بعد از وفات مولانا شیخ عبدالرحمن (خالص)، رابطه او با تکیه (خانقاه) قطع

۱. رک: ته‌کیه‌ی تاله‌بانی، هنزیک بو کو کردنه‌وه‌ی پینکها‌ته‌کانی که‌رکوک روژنامه‌ی (ناسو)، شماره (۱۳۰۲)، چوارشه‌مه ۲۰۱۰/۹/۸ - نویسنی: مه‌ریوان ئیبراهیم

نشده، مولوی در مسافرت دیگری به کرکوک که پس از وفات شیخ «عثمان سراج‌الدین» و شیخ «عبدالرحمن خالص»، یعنی در دوران شیخ بهاء‌الدین و شیخ علی طالبانی فرزند شیخ عبدالرحمن رخ داده، می‌گوید (روایت می‌کند) که مسافرت او به کرکوک به علت وقوع دوری (سردی) بین او و شیخ بهاء‌الدین بوده است. او آنجا چند ماه در خانقاه اقامت گزیده، سپس به فرمان شیخ بهاء‌الدین، برادرش شیخ ضیاء‌الدین به سوی کرکوک حرکت می‌کند (راهی کرکوک می‌شود) و سعی می‌کند که مولوی را به هورامان بازگرداند، ولی مولوی اطاعت نمی‌کند. پس از آن که شیخ عمر و دوستانش سوار اسب می‌شوند و شروع به بازگشتن به هورامان می‌کنند، مولوی به حالت جذبۀ فرو می‌رود. شیخ علی طالبانی آن حالت را می‌فهمد و به او می‌گوید که «فکر می‌کنم که تو خواسته برگشتن داری [می‌خواهی برگردی]، به تعدادی از اسب‌سواران فرمان می‌دهد تا او را همراهی کنند و به شیخ عمر ضیاء‌الدین ملحق بشوند و مولوی همراه آنها برود.^۱

به وجه تسمیه دهکده (تاله‌بان) برمی‌گردیم، همان‌طور که د. نوری طالبانی می‌گوید، این تسمیت از اسم درخت «تاله» که در این نواحی فراوان است، نام گرفته است. لفظ (واژه) «بان» به معنی (مرتفع، بلندی) می‌آید، و به نظر می‌رسد که درخت (تاله) اصل آن (تال) به معنی (تلخ) می‌آید و اشاره به آن ملحق شده، مانند خال، (بان) به معنی (تپه)، و در اصل این کلمه (طالبان) مساوی (تاله‌بان) به معنی تپه‌ای که در آن گیاه تلخ می‌روید. و آنچه درباره طریقت قادریه^۲ که شیوخ طالبانی نزدیک به سه قرن از آن پیروی کردند، مربوط است این که طریقت تصوفی که توسط شیخ عبدالقادر گیلانی به وجود آمده، طریقت قادری نزد مسلمان‌ها و حتی کسانی که از آن پیروی نمی‌کنند، جایگاه

۱. رک: علامه عبدالکریم المدرس؛ یادی مه‌ردان، به‌رگی دووه‌م، چاپخانه‌ی کۆری زانیاری عیراق، به‌غدا، ۱۹۸۳، ل ۳۷۲-۳۷۳.

۲. نسبت به شیخ عبدالقادر گیلانی (۱۰۷۷-۱۱۶۶ م) = (۴۷۰-۵۶۱ هـ) رئیس و بنیانگذار طریقت قادریه از کبار مشایخ صوفیه می‌رساند. او زاویه‌ای در شهر بغداد گشود و آثار زیادی از تألیف دینی به یادگار گذاشت چون فتح الربانی، الغنیة الطالبی طریق الحق و فتوح الغیب، رک: المنجد در ادب و لغت، چاپ بیروت

خاصی (قدسی) دارد، و پیروان غیر از پیروان این طریقت برای شیخ عبدالقادر معروف به (غوث گیلانی) محبتی و احترامی خاص در دل دارند.

جامع (مسجد و مزار) شیخ عبدالقادر در بغداد به زیارتگاهی برای کرد و ملت‌های دیگر مسلمان مانند هندوها، پاکستانی‌ها، ترک و افغان‌ها تبدیل شده، اما بیشتر کسانی که طریقت قادری را نگاه می‌داشتند عبارتند از: شیوخ ارشاد طالبانی، مریدان، دراویش و [کسانی که] پیروانشان بوده‌اند.

و آنچه لازم به ذکر است که روابط میان شیوخ طریقت قادریه طالبانی در کرکوک و نقشبندی در هورامان همیشه خوب بوده، و دلیل آن این که شیخ عثمان سراج‌الدین طولیلی نقشبندی، پسرش شیخ عمر را به سمت کرکوک پیش شیخ علی در مسجد (بلاغ) نزد ملا سید محمد فرستاد تا درس بخواند و رابطه بین مولوی شاعر (پیرو طریقت نقشبندی) و شیخ عبدالرحمن (خالص) و پس از آن شیخ علی طالبانی، همیشه خوب و استوار بوده است.

بار دیگر به تکیه (خانقاه) طالبانی برمی‌گردیم تا از تکیه (خانقاه) اطلاعات جدیدی در مصاحبه با شیخ یوسف طالبانی سرپرست کنونی تکیه (خانقاه) نام برده به دست بیاوریم.

و او «شیخ یوسف طالبانی» پسر شیخ علی پسر شیخ محمد جمیل پسر شیخ محمدعلی پسر شیخ علی کبیر پسر شیخ عبدالرحمن معروف به خالص است.

شیخ یوسف طالبانی درباره تأسیس (ساختن) تکیه (خانقاه) می‌گوید: شیخ محمود [زنگنه] در سال ۱۱۸۵ هجری سنگ اساسی اولین سنگ برای ساختن تکیه (خانقاه) را گذاشت و شیخ محمود طریقت قادری را از شیخ احمد هندی لاهوری گرفته است (یاد گرفته است).

در آغاز، تکیه (خانقاه) از یک اتاق با ایوان، چاه آب، بامی از درخت‌ها و بوری‌ها ساخته شده [کَپَر] که جایگاه نماز و حلقات ذکر بوده، تشکیل شده است. شیخ محمود بر طبق وصیت‌نامه خود در اتاق کوچک بغل دست مسجد به خاک سپرده و تا امروز شکل کلی و ویژگی‌های این اتاق آشکار است و این اتاق اولین آرامگاه در تکیه (خانقاه) به شمار می‌رود و در ایام (روزگار) شیخ احمد طالبانی سنگ‌های بزرگ از سنگ‌های نزدیک به خانقاه توسط مریدان تراشیده شده [با آنها] و روی آن حرم مصلی بنا کردند (ساختند). در

عهد شیخ عبدالرحمن (خالص)، مسجد بزرگ با اتاق‌های متعدد و امکانات بسیار و مکملات دیگر، برای این که رهگذران و فقرا و بیچارگان در آنجا اقامت کنند، ساخته شده.

شیخ عبدالرحمن، پس از هفت سال، با سبک اسلامی برای استقبال (پذیرفتن) مهمانان و مریدان تکیه (خانقاه) مسجدی ساخته، و این مسجد تا اواخر دهه هفت از قرن گذشته باقی مانده. در روزگار مرشد و دانشمند بزرگ دینی شیخ علی طالبانی، تکیه (خانقاه) توسعه یافته و تمام زاویه‌ها و محل‌ها بازسازی و تجدید شدند. تکیه (خانقاه) دوباره در روزگار مرشد شیخ محمد جمیل، نوسازی شد و در سال ۱۹۳۷ برق از وسط شهر از جیب و هزینه خود به تکیه (خانقاه) آورد و نیز مهمانسرا را تجدید و نوسازی و توسعه داده است.

دوباره وجه تسمیه تکیه (خانقاه) به (جامع مجیدی) شیخ یوسف می‌گوید: نامگذاری تکیه (خانقاه) به دوران سلطان عثمانی عبدالمجید برمی‌گردد، زیرا او یک کوزه که در آن مهر خجسته پیغامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) بوده به تکیه (خانقاه) هدیه داده و زن او خانم (پرتیفال) یکی از مریدان آن تکیه (خانقاه) بود و توسط این زن، و به کمک والی عثمانی در کرکوک دوباره تکیه (خانقاه) بازسازی شد. خانقاه طالبانی تنها مدرسه‌ای برای تدریس دانش‌های دینی نبوده، بلکه مرکزی برای یاد گرفتن مقامات موسیقایی با زبان کردی، عربی، ترکمانی و بعضی وقت‌ها با زبان فارسی بوده است و هنوز این نوع تدریس آنجا ادامه دارد. افزون بر آن، حلقات ذکر که ویژگی‌های مخصوص خود را داشته و دارد و [مراسم آن] از تکایا و خانقاه‌های دیگر نیز تفاوتی دارد [برگزار می‌شود] و حلقات ذکر به هفت قسمت تقسیم می‌شود که آنها را از هفت مقامات اصلی گرفته‌اند.

هر حلقه ذکر براساس یکی از انواع (مقامات) اصلی تنظیم می‌شود. ده‌ها از استادان معروف و نامبرده (مقام) در سرزمین عراق در این خانقاه مثل ملا عثمان موصلی و شعرا و خوانندگان مقام حاج نعمان، ملا صابر، ملا طه کرکوک، و ملا محمد توبال ظههور کرده‌اند. اکنون نیز یاد گرفتن مقامات در خانقاه ادامه دارد. شیخ یوسف در پایان مصاحبه‌اش گفته است: اهداف و شعار خانقاه (ما) این است که «خدمت به تمام مسلمان‌ها بدون هیچ تبعیضی و در مجموع، خدمت به انسانیت است.»

سرانجام به دکتر نوری طالبانی برای تألیف این کتاب [به او] قوت قلب می‌دهم (می‌ستایم) که زندگی شیوخ ارشاد طالبانی و دیگر نامبردگان این خانواده کهن را، در نظر گرفته که (به صورت کتاب درآورد) و به آنها اشاره کرده زیرا آنها جزو تراث و فرهنگ مردم و ثروت گرانهای ملت ما محسوب می‌شوند و باید یاد آنها را زنده نگاه داشته باشیم و مواقف دینی و کلی‌شان را بستاییم، زیرا روشنفکری عقلی آنها مبتنی بر [از خود] گذشتگی [و گذشت] از دیگران، برابری و آزادی رأی و رای دیگر بوده که بین دل‌ها رابطه خوبی ایجاد می‌کند (دل‌ها با هم یکی می‌شوند) و این را ستونی اساسی برای همزیستی دینی و ملی و مذهبی تشکیل [داد و قرار] می‌دهند.

اربیل - ایلول، سپتامبر ۲۰۱۱

مسندنشینان تکیه طالبانی و مشاهیر برجسته این خاندان

دکتر نوری طالبانی

ترجمه و حواشی و تعلیقات
د. محمدعلی سلطانی

ترجمه

تقریظ استاد محمد ملا عبدالکریم مدرس

از نشانه‌های آشکار زندگانی کرد و کردستانی این است که همراه با مشکلات داخلی و اجتماعی و تفاوت در بسیاری از منافع طبقات جامعه، مجموعاً اتحاد و یگانگی تمام آن طبقات و گروه و دسته‌ها در امور سیاسی و اقتصادی و فرهنگی و اجتماعی زمینه‌ای فراهم می‌سازد برای مبارزات میهنی و نژادی و کوشش و تلاش برای گسترش اقتصادی و نشر اندیشه و روش آیینی که در روشنگری و رشد و بالندگی فرهنگ و ادب و زبان ملت کُرد و تمامی عرصهٔ روشنفکری است، نمایندگان تمام این طبقات همراه و همگام و دوش به دوش یکدیگر ایستاده و با هم می‌کوشند، چنان می‌نماید که سرچشمهٔ این راستی به نکته‌ای برمی‌گردد که همواره طبقات بالا و پایین جامعه کُرد و کردستان منحصر به کشاورزان بوده است که در هر مرحله‌ای به ترتیب نسل‌های دانش آموخته و طلبه و ملا و شیخ و خُرده مالک و بازرگان و پیشه‌ور و تلاشگران ملی و اجتماعی را به نسل‌های آینده تحویل داده‌اند.

کشاورزان کُرد، در حالی که همیشه، بیش و کم مشکلات خاص خود را داشته و پیشرو طبقات برتر جامعه برای مقابله با نظام ارباب و رعیتی بوده است اما فرزندان و نسل‌های آتی او بوده که از آموختن و دانستن باز نایستاده و به عنوان طلبه و مُلا پای در راه و در بیشتر اوقات نیز روی به راه تصوف نهاده است، و مرتبه، مرید و خلیفه و شیخ را طی کرده و خاندان‌های بزرگ را تشکیل داده است و بسیاری از آنان شاعرانی ادیب و نامبردار شده‌اند و هم او پیشمرگان راه آزادی وطن و فرمانده و تلاشگران بزرگی به جامعه خود اهداء کرده، و در راه کُرد و کردستان در مقابل اشغالگران و ستمگران قربانیان فراوان داده است.

خاندان شیخ‌های طالبانی هم مانند تمام سلاسل دیگر شیوخ طریقت در کردستان از قادری و نقشبندی، هیچ‌یک تمام پدران آنها از آغاز شیخ طریقت نبوده‌اند، بلکه در اصل از خانواده‌ای کشاورز بپا خاسته‌اند، البته عده‌ای هم در سلسلهٔ سادات و منسوب به خاندان

پیامبر اسلام «درود خداوند بر او باد» بودند، در تحصیل علوم دینی کوشیده‌اند و از این طریق عده‌ای شیخ طریقت و ادیب و شاعر شدند.

خاندان [طالبانی] نیز در آغاز شخصی اهل علم در علوم دینی از آنها شاخص گردیده است، هر چند شاید ده‌ها عالم دینی دیگر نیز در خانواده طالبانی ظهور کرده باشند که نسل بعد نسل به امر بحث و درس علوم دینی پرداخته باشند، اما مابقی مردمانی کشاورز بوده‌اند، مقصود من از آن اهل علم برگزیده ملا محمود زنگنه است، که خداوند شیخ احمد هندی را از هندوستان به سوی او مأمور کرد، تا علاوه بر علوم دینی و شریعت‌مداری او، بذر طریقت و سیر و سلوک را در درون او بپاشد، و ملا محمود زنگنه بود که بتدریج آن خاندان بزرگ از نسل او ایجاد شد که در گذر زمان، اضافه بر شریعت و علوم دینی و تصوف، مبارزه علیه ستمکاران و قدرت‌های مستبد، در حد توان با برگزیدگی در زمان خود انجام داده‌اند، و همچنین صاحبان املاک و زمین و زراعت نیز از آنها برخاسته است که علیرغم شیوه آئینی و علمی خاندان خود روش ویژه خود را داشته‌اند، همانطور که در سایر خاندان‌های دیگر آئینی نیز این دوگانگی بوده است، که بحث و بررسی این مقوله در حوصله سخن ما نیست و در اینجا سیمای فروزان و روشن این خاندان را مورد مداغه قرار می‌دهیم.

دکتر نوری [طالبانی] که در روزگار امروز ما یکی از برجستگان و فرزندان برگزیده این خاندان است، همراه با تمامی مشغله‌های سیاسی و حقوقی و تاریخی در قبال کرد و کردستان و عراقی دموکراتی و فدرالی با تعدد احزاب و آراء متکثر می‌کوشد و انجام آن را برعهده گرفته و بخوبی از عهده رسالت خود برآمده است با این که در جغرافیای غربی می‌زید، شرط وفا دانسته تا در برابر خاندانی که وابسته اوست و در تمام ابعاد آئینی و فرهنگی و اجتماعی و سیاسی و ملی، توانمند و پربار بوده و هست، اثری در شناساندن هر چه بیشتر آن بیافریند، به همین سبب در کنار ترجمه ارزشمند کتاب نیکیتین درباره کرد و همگام با موضوع پژوهش ژرفی که درباره کرکوک شهر زادگاهش به عربی و کردی برشته تحریر درآورد، آن شهر مسقط‌الرأس نیاکانش که دشمن اشغالگر سال‌هاست از هر طرف به تخریب و حذف و از بین بردن رنگ و روی کردی و کردستانی آن شهر اشتغال دارد، و علاوه بر تصنیف فرهنگ اصطلاحات حقوقی و قانون به زبان‌های مختلف اروپایی

و شرقی که نمی‌دانم تاکنون به چاپ و نشر آن توفیق یافته است یا همچنان در انتظار فرصتی مغتنم می‌باشد، و نیز بیش از ده‌ها مقاله و نوشتار سیاسی و قضایی در روزنامه‌ها و مجله‌های عربی و کُردی داخل و خارج از کشور، دربارهٔ کردستان و عراق امروز، توانسته است این موضوع پر و پیمان دربارهٔ خاندان خودشانرا به جامعهٔ فرهنگی [به کُردی، عربی، فارسی] ارائه کند.

من سال‌هاست دکتر نوری [طالبانی] را می‌شناسم، هر چند بیش از ده سال است که از یکدیگر دور هستیم و جز از راه تعدادی از نوشته‌هایش او را از نزدیک ندیده‌ام. دکتر نوری [طالبانی] یکی از روشنفکران سیاسی کُرد، پاک و دلسوز و خدمتگزار است، تا آنجا که من می‌دانم، در قبال سرزمین کردستان که میهن اوست از بذل هیچ امری فروگذار نکرده است و کوتاهی نمی‌کند، در زمرهٔ کسانی است که ترکش جنگ‌های برادرکشی بلکه خودکشی نیز دامن او و کتابخانهٔ ارزشمندش را گرفت و آن همه کتاب‌های کمیاب و نایاب به بلوای چپاولگران سودمند از جنگ شوم یاد شده به یغما رفت. امیدوارم دکتر عزیز ما، بخشی دیگر از رنج و تلاش پس از این را برای گردآوری آثار ادبی و صوفیانهٔ نیاکان خود اختصاص دهد و به چاپ و نشر آنچه از آن مطالب به دست می‌آورد، بپردازد، و اندوخته‌ای دیگر بر داشته‌های گذشته بیفزاید و دیواری بر دیوار کاخ و تالار ادب کُردی و فرهنگ انسانی بنا کند.

برای ایشان امید تندرستی دارم همراه با آثاری تازه‌تر و بهره‌مندی بیش از پیش از نوشته‌های او برای خوانندگان کُرد.

دوستی دیرین^۱

۱. ادیب نامدار و عضو آکادمی کُردی استاد محمد ملاعبدالکریم مدرس، هیچ‌گاه اسم اصلی خود را زمانی که همزمان با رژیم سابق عراق [بعث] در بغداد اقامت داشت، آشکار نمی‌کرد. / این کتاب به زبان کُردی دو بار به چاپ رسیده است؛ چاپ اول در سلیمانیه به سال ۲۰۰۱ م و چاپ دوم به سال ۲۰۰۲ در اربیل، پیش از آن که رژیم بعث سقوط کند.

پیشگفتار

در آغاز لازم است بگویم ساختار نهایی این نوشته در ماه اکتبر سال ۱۹۹۶ به شیوه پرسش و پاسخ در جواب چند سؤال نویسنده‌ای گرد که ساکن آلمان بود، تنظیم گردید. آن شخص که مشغول آماده کردن پژوهشی علمی و آکادمی بود درباره زندگی اجتماعی گرد، تعدادی پرسش درباره خاندان مشایخ طالبانی از من پرسید، من نیز براساس آگاهی و دانسته‌های خود پاسخ او را دادم، در نامه دوم که مقداری پرسش‌های ریزتر نیز اضافه شده بود، به من پیشنهاد کرد که؛ (بهتر است پاسخ‌ها در مقاله یا گزارشی پژوهشی منتشر شود، زیرا تعدادی نکات قابل توجه در آن پاسخ‌ها وجود دارد که برای اولین بار است که مطرح می‌شود) چون بعضی اوقات خودم نیز همیشه از افراد دارای آگاهی و اطلاعات درباره وقایع تاریخی مناطق و ایلات و خاندان‌ها می‌خواستم، آنچه می‌دانند مکتوب و منتشر کنند، تا از یاد نرود و نابود نشود، همچنین برای آن که تاریخ خاندان مشایخ طالبانی هم به شیوه‌ای درست نوشته نشده است، این چند صفحه را نوشتم، امیدوارم کسانی دیگر هم که آگاهی تمام دارند، از وقایع و مسائل مربوط، از گردآوری و نوشتن آنها کوتاهی نکنند، زیرا این اقدام، مسئولیت و تعهد است برای هر فرد گرد آگاه و صاحب قلم که هرگونه دانسته‌ای درباره هر بُعد از ابعاد زندگی اجتماعی گرد دارد، آن را منتشر سازد تا در معرض مطالعه فرزندان امروز و فردا قرار گیرد، و چنین دریافته‌ام که تاریخ خاندان‌های بزرگ گرد هم بخشی از زندگی جامعه گرد را دربرمی‌گیرد، که متأسفانه بسیاری از آن تا امروز منتشر نشده است.

وجه تسمیه طالبان و سرآغاز پیدایش خاندان طالبانی

(طالبانی) خاندان می‌باشند، هر چند امروز بسیار گسترش یافته و در جنوب کردستان سکونت یافته‌اند، زیرا همه آنها نوادگان شیخ احمد طالبان هستند، واژه طالبان هم از روستای طالبان گرفته شده است که از سوی نیای نخستین خاندان بنیاد نهاده شده است، این روستا همزمان با روستای (قرخ) در کنار هم نام برده می‌شوند و از آغاز دو عنوان همراه بوده‌اند و همیشه گفته و می‌گویند؛ (قرخ و طالبان)، از زمان سلطه عثمانی‌ها امورات این ناحیه مربوط به ایالت کرکوک بوده است، منطقه چمچال که بر سر راه کرکوک و سلیمانیه واقع شده است و می‌توانیم بگوییم در وسط راه یاد شده قرار دارد، روستای (طالبان) نیز بر طبق نقشه در سمت چپ این راه (کرکوک - سلیمانیه) واقع شده است.

درباره وجه تسمیه این روستا به عنوان (طالبان) عده‌ای می‌گویند، درختی موجود است به نام (طاله) یا (طالو) که در آن روستا به وفور یافت می‌شود و در بلندی‌های وسط آن روستا می‌روید و در آن منطقه و بسیاری جاهای دیگر به بلندی‌ها، (بان) می‌گویند، برای مثال، (بانی مهقان).^۱

بنابراین واژه از دو بخش (طاله) و (بان) پیدا شده است، تعدادی روستای کوچکتر هم در ناحیه (کویه) و (گهرمیان) وجود دارد که به همین نام (طالبان) خوانده می‌شوند، و به سبب آن که مالکیت این روستاها متعلق به شیخ‌های طالبانی است می‌توانیم بگوییم که عنوان خاندان هم از محل جغرافیایی آنها گرفته شده است در مناطق کردنشین گاهی مکان‌های متفاوت و متعدد، اسامی یکسان دارند و برای آن که شنونده به اشتباه نیفتد، این

۱. با تشکر از کاک چالاک طالبانی که دستنوشته‌های خود را از سلیمانیه برای من فرستاد تحت عنوان «بیره‌وه‌ریه‌کانم و بنه‌ماله‌ی تاله‌بانی = خاطرات من و خاندان طالبانی»، در آن دستنوشته از قول شیخ عطا طالبانی به تفصیل درباره درخت (طاله) یا (طالوو) سخن گفته بود و نوشته بود که؛ درختی است در بلندی‌ها به وفور یافت می‌شود و چندین برگ پهن از آن سبز می‌شود و ریشه‌ای بسیار عمیق و محکم دارد.

اسامی به مرکز منطقه نسبت داده می‌شود، مانند؛ (توپزاوای کهرکوک) و (توپزاوای کویه).

شیخ احمد طالبان فرزند ملا محمود زنگنه است، به سبب صفت نسبی زنگنه در بیشتر نوشته‌ها او را منسوب به زنگنه گرمیان می‌نویسند، بویژه که مدتی طولانی در بین مردم زنگنه زیسته است و دختر میراسماعیل خان زنگنه را به عقد و ازدواج خود درآورده است، کاک چالاک طالبانی از قول شیخ محمد قره‌داغی روایت می‌کند؛ که در سال ۱۹۸۴ م به او گفته است که مزار نیای نخستین خاندان طالبانی که (رستم آقا) نام داشته است در قره‌داغ است، و رستم آقا در زمان حیات خود در کردستان ایران صاحب املاک و بسیار ثروتمند بوده است، در زمان سلطنت صفویه به سبب فشارها و تنگ‌نظری که برای تغییر مذهب از سنی به شیعی انجام می‌شد، به ناچار ترک یار و دیار کرده به کردستان عراق کوچیده و در منطقه قره‌داغ سکونت گزیده است. این سخن شیخ محمد قره‌داغی تا حدودی با دیگر سخن در این باره تطبیق دارد، که نیای نخستین خاندان طالبانی را به نواده‌ی (کاکه سووری) در منطقه بوکان در کردستان ایران می‌رساند، آنچه جای سؤال است این که آیا نیای نخستین در مهاجرت یعنی رستم آقا به این سو آمده است یا همزمان در دوره ملا محمود زنگنه؟

زیرا من خودم [د. نوری طالبانی] از زمانی در خاندان طالبانی چشم به دنیا گشوده‌ام تکیه طالبانی را در کرکوک دیده‌ام و از کودکی دوستدار همنشینی با بزرگمردان و سالمندان دنیا دیده خاندان بوده‌ام و می‌توانم با ارائه نشانه‌های معتبر و مأخذ و اسناد بی‌شک و ریب از گفته‌ها و شنیده‌های آنها بگویم که ملا محمود فرزند رستم آقا و او فرزند یوسف آقا از نوادگان (کاکه سووری) منطقه بوکان در کردستان ایران است، ملا محمود زنگنه قریب به سیصد سال پیش از این برای اتمام تحصیلات علوم دینی به منظور طلبگی رو به کردستان جنوبی نهاده است، تا در محضر علمای نامبردار این منطقه به تحصیل ادامه دهد، در گذشته رفت‌وآمدهای از این دست بسیار آسان بوده است. من خودم به یاد دارم تا سال‌های میانه دهه‌های پنجاه میلادی، بیشترین طلبه‌های حوزه علمیه تکیه طالبانی کرکوک از اهالی کردستان ایران بودند از اورامان تا سنندج و مریوان و ناحیه مکریان.

ملا محمود پس از اتمام تحصیل و رسیدن به مرتبه ملایی و تدریس، مدتی در روستای (دهمه‌زان مامکه) که سپس به روستای (ته‌کیه‌ی کۆن) نام برده می‌شد، سکونت داشت و به روستای (قه‌یتوول) زنگنه، رفت و آمد و تردد داشته است، و به سبب آنکه ملا محمود مدتی طولانی در بین ایل زنگنه زیسته و نام و عنوان و شهرتی همچون شخصیتی صاحب روش و خدا ترس یافته است، میر زنگنه در آن هنگام میراسماعیل بوده که دختر خود را به عقد و ازدواج ملا محمود درآورده است، و به سبب همین آمیختگی و پیوند و معاشرت با ایل زنگنه به ملا محمود زنگنه شناخته شده است.^۱

شیخ رضای طالبانی شاعر بزرگ گرد در قطعه شعری به زبان فارسی که درباره نیاکان خود سروده است، این نکته را برایمان روشن ساخته که می‌گوید:

مشهور جهان به غوث ثانی	شیخ عبدالرحمن طالبانی
محمودش جدّ و احمدش باب	هر سه ولی‌اند و قطب اقطاب
(محمود) مرید پیر لاهور	هر چند به (زنگنه) است مشهور
در اصل و نسب گلی است سوری	از گلبن باغ (کاکه سوری) ^۲

همچنین شیخ حبیب طالبانی که فرزند شیخ علی اول و شخصیتی بسیار دانشمند و آگاه بود و اطلاعاتی بسیار از ریشه‌یابی ایلات و طوایف خاندان‌های منطقه کرکوک و گرمیان بویژه خاندان طالبانی داشت که منسوب به آن بود، قریب پنجاه سال پیش از این، این نظریه شیخ رضا طالبانی را دوباره توضیح داده است.^۳ که چنین باشد این خاندان از

۱. حالا هم در بین مناطق کردنشین مرسوم است که می‌گویند؛ پیش از تأهل از کسی نپرسید کجایی هستی؟ این سخن برای بسیاری از اهالی امروزی درست است، زیرا بسیاری پس از ازدواج با دختر خانواده‌ای غیر از خانواده وابسته خود، خانواده خود را رها می‌کنند و خانواده همسرشان را قوم و خویش و نزدیک به خود می‌دانند!

۲. دیوانی شیخ ره‌زای تاله‌بانی، چاپی دووهم، (چاپی عه‌لیی تاله‌بانی)، به‌غدا، چاپخانه‌ی مه‌عاریف، ۱۹۴۶، ل ۱۷۰.

۳. عبدالمجید فهمی حسن صاحب کتاب (دلیل تاریخ مشاهیر الالویة العراقیه) در جلد دوم کتاب خود، به نشانی؛ (چاپخانه‌ی دارالسلام، به‌غدا، ۱۹۴۷، ل ۲۳۵). از قول شادروان شیخ

نسل (کاکه سوری)های منطقه بوکان در کردستان ایران هستند، و هیچیک از افراد این خاندان خود را به عنوان (سید) به طور کلی یا به عنوان (سید برزنجه) معرفی نکرده است.^۱ بلکه همواره گفته‌اند که ما مرشد کسبی، عام هستیم نه مرشد ارثی و سید!

طالبانی‌ها از سوی مادر منسوب ایل زنگنه هستند چون همسر ملا محمود زنگنه که نیای نخستین شیخ‌های طالبانی است، دختر میراسماعیل خان زنگنه بوده است، همچنین شیخ احمد فرزندش که به شیخ احمد طالبانی شهرت دارد، دختر دایی خود را به عقد و ازدواج درآورده است، این پیوند و پیوستگی با خاندان مادری همچنان ادامه داشته است و در ادامه بیشتر و بیشتر شده است، بویژه که قسمت چشم‌گیر و قابل توجهی از آنها در بین ایل زنگنه می‌زیسته‌اند، و به شیوه گفتگوی مردم زنگنه که به گویش اورامی نزدیک و هماهنگ است، تکلم می‌کرده‌اند، من [د. نوری طالبانی] خود به یاد دارم که قوم و خویشان سالمند این خاندان در مناطق «بنارگل» و نواحی دیگر به کرکوک می‌آمدند و در (تکیه) میهمان بودند، به گویش ایل زنگنه گفتگو می‌کردند، ما نیز به جای (عمو) به آنها (ئاپو) می‌گفتیم.

ملا محمود نیای نخستین و پدربزرگ شیخ‌های طالبانی، مدتی هم در روستای

حبیب طالبانی که آن زمان ریاست شهرداری کرکوک بوده است، این صحت و درستی را ثبت کرده است.

۱. در آغاز دهه پنجاه / ۱۹۵۰ م دختر شیخ حبیب طالبانی برای شیخ باباعلی فرزند شیخ محمود حفید خواستگاری می‌شود. سپس شیخ محمود برای سپاسگزاری و دیدار از شیخ حبیب به کرکوک می‌آید، در مهمانپذیر خانه شیخ حبیب که چند تن دیگر از شیخ‌های طالبانی نیز حضور داشته‌اند، از جمله، شیخ قادر طالبانی که به سبب نام روستا و املاکش به شیخ قادر سیامنصور شهرت داشت. شیخ محمود از شیخ حبیب تشکر می‌کند و می‌گوید؛ که نسبت و قوم و خویشی را تازه کردیم. شماها هم از نسل سادات و از برزنجه هستید! شیخ قادر سیا منصور هم که مردی اهل طنز و خوش سخن بوده، می‌گوید؛ «شیخ محمود به قوم و خویشی شما افتخار می‌کنیم، اما به خدا نه (سید) هستیم و نه برزنجی می‌باشیم!»

(زئوکه‌سه‌یدان) در محل (ثاکری) به عنوان عالم دینی ساکن بوده است، اهالی آن روستا و چندین روستای آن حوالی همگی از ایل زنگنه هستند، در حال حاضر آن روستا چشمه‌ای دارد که به (چشمه ملامحمود) شهرت دارد، اهالی منطقه احترام و تقدسی ویژه برای آن چشمه قائل هستند، زیرا نظرگاه ملامحمود بوده است، همچنین به عنوان مدرس و عالم دینی مدتی هم در (قره‌داغ) بوده است و سپس به روستای (قرخ) در نزدیکی چمچمال می‌رود و برای امرار معاش مشغول کشاورزی و لوازمات زندگی زراعی و تعهد و تربیت همسر و فرزندان شده است، چون عالمی برجسته و در آن منطقه خدمتگزار و مؤثر بوده، شهرتی تمام یافته و با بزرگان از علما و شخصیت‌های محلی معاشرت و ارتباط داشته است، بویژه با شیخ‌های (عهودالان) و شیخ‌های (سه‌رگه‌لو) مرتبط بوده، که بیشتر به سبب نسبت همسرش با آنها منسوب بوده است، زیرا شیخ‌های (سه‌رگه‌صوو) دایی‌های همسرش بوده‌اند.

(۱)

ملامحمود و شیخ احمد لاهوری

عده‌ای از واقعه‌ای سخن می‌گویند که گویا زمانی که ملامحمود در روستای (قرخ) بوده است، یک بار به نزد شیخ رضای دیلیژه، رفته و از او خواسته است که با وی بیعت کند و به واسطه او وارد طریقت قادریه شود، شیخ رضا نیز در جواب این خواسته گفته است، شتاب مکن زیرا شما استادی دارید که خودش با پای خود به سویتان خواهد آمد، اما آنچه آشکار است روزی ملامحمود در مزرعه صیفی خود بوده که سه نفر رهگذر نزد او می‌آیند، یکی از آنها احوال ملامحمود را از او می‌پرسد، ملامحمود پاسخ می‌دهد، من ملامحمود هستم، آنان چند شب و روز میهمان ملامحمود می‌شوند، و یکدیگر را بیشتر از نزدیک می‌شناسند، و ارتباطی روحی بین یکی از میهمانان و ملامحمود پیدا می‌شود، آن یک نفر شیخ احمد هندی لاهوری بوده است، دو نفر دیگر که به همراهش از مریدان شیخ احمد بوده‌اند، و در نظر داشته‌اند برای زیارت بارگاه حضرت عبدالقادر گیلانی به بغداد بروند، شیخ احمد چند سالی پیشتر از آن در (سورداش) کنار کوه (پیره‌مه‌گروون) براساس آداب طریقت قادریه، مشغول ریاضت و سلوک بوده است عده‌ای می‌گویند این شیخ احمد از نوادگان حضرت شیخ عبدالقادر گیلانی بوده است و پدران‌ش به هندوستان رفته و سپس

او برای تبلیغ و نشر طریقت قادریه به کردستان آمده است اما این سخن برای من [د. نوری طالبانی] ثابت و مستند نشد.^۱ آنچه آشکار و روشن باشد آن است که این شیخ بزرگ و بلندمرتبه چند سالی پیشتر ولایت خود [هندوستان] را ترک کرده و به سوی کوهستان‌های کردستان آمده است، برای عبادت و خداپرستی و تقرب به حق، در آن سفر به سوی بغداد میهمان ملامحمود شده و با هم آشنا می‌شوند، روش میهمانداری و محبت او و شیوه خداپرستی ملامحمود در دل و درون او تأثیر نموده و ملامحمود نیز متقابلاً گرفتار باطنی این شیخ هندی شده است، به همین سبب به واسطه او به طریقت قادریه مشرف شده و مریدی او را پذیرفته است.

شیخ رضای شاعر در قطعه شعری که درباره ملامحمود نیای بزرگ خود سخن گفته است، به شیوه آشنایی و پیوند بین ملامحمود و شیخ احمد لاهوری اشاره کرده است و می‌گوید:

خدا زمانی که بخواهد و برانگیزاند و یکی از بندگان خود را خوشنود کند
از راه دور برای آن بنده شاهد مقصود با پای خود می‌آید
از هندوستان شش ماه راه [زمانی] تا خاک کردستان فاصله است
خدا شیخ احمد هندی را به سوی ملامحمود فرستاد
ملامحمود زنگنه، یعنی قطب دایره ارشاد
[که] در اطراف مزار و مرقد او دائم صدای (یاهو) و (یا معبود) می‌آید ...^۲

۱. چالاک طالبانی، مأخذ پیشین، تصور می‌کنم اگر این نظریه اساسی واقعی می‌داشت البته مورد بحث قرار می‌گرفت، بویژه نزد مسندنشینان تکیه طالبانی کرکوک که مرکز تمامی تکاپای سلسله طالبانی در کردستانات و سایر نقاط می‌باشد.

۲. دیوانی شیخ رهزای تاله‌بانی، همان مأخذ پیشین، ص ۱۴
خودا وهختی که هه زکا به‌نده ییکی خووی بکا خوشنود
له‌ریگه‌ی دووره‌وه بوی دی به پتی خووی شاهیدی مه‌قسوود
له‌هیندستانه‌وه شه‌ش مانگه‌ری تا خاکی کوردستان
خودا شیخ ئه‌حمه‌دی هیندی ره‌وان کرد بو مه‌لا مه‌حموود
مه‌لا مه‌حموودی زه‌نگنه، یه‌عنی قوتبی دائیره‌ی ئیرشاد
له‌دهوری مه‌رقه‌دی هه‌ر ده‌نگی (یاهو) دپت و (یا مه‌عبوود)...

در اینجا آنچه که قابل توجه است این است که شیخ رضا اشاره به آمدن شیخ احمد لاهوری از هندوستان به سوی (خاک کردستان) می‌کند، که شش ماه راه فاصله دارد، تا شاهد مقصود برای ملامحمود شود، علی‌رغم سفر انجام شده پس از این دیدار که مولانا خالد از کردستان به هندوستان رفت به نزد شیخ دهلی تا مرید او شود و با بیعت او در طریقت نقشبندیه منسلک گردد و سپس به کردستان بازگردد، برای تبلیغ و انتشار آن طریقه نوین، چنین می‌نماید که شیخ رضا طالبانی می‌خواهد اشاره کند به این نکته که مرشد ملامحمود از هندوستان با پای خود فاصله شش ماه مسیر تا کردستان را طی کرد که ملامحمود را مرید خود نماید و وارد طریقت کند و سپس جانشین خود قرار دهد، در حالی که مولانا خالد، خود عازم هندوستان شد و نزد مرشد دهلی به سلوک پرداخت، تا به او تمسک کرد و سپس به کردستان بازگشت.^۱

۱. اشعار شیخ رضا که متأسفانه تاکنون منقح نشده و تحقیق و پژوهشی شایسته بر دیوان او انجام نشده است، اگر کتاب د. عزالدین مصطفی رسول که درباره اشعار شیخ رضا نوشته است، کنار بگذاریم، تحت عنوان (شیخ رهزای تاله‌بانی دورله جتیو، به‌غدا، چاپخانه‌ی عه‌لا، ۱۹۷۹) در واقع اشعار شیخ رضا طالبانی نیازمند پژوهش و نگرش علمی و آکادمی است. در سال‌های دانشجویی (۱۹۷۴-۱۹۷۵) برای انجام امری علمی در لندن بودم و اکثر اوقات نزد استاد بزرگ توفیق وهیبی بیگ می‌رفتم که بنابه اظهار خودشان از مریدان شیخ رضای طالبانی بود. یکبار گفت: دو بیت شعر ترکی شیخ رضا را دیدم که به زبان ترکی درباره شهر کرکوک سروده است که پایتخت شهر زور بوده و هر چه خراج از آن ولایت گردآوری شده باشد برای کرکوک فرستاده شده است. توفیق وهیبی بیگ ادامه داد: در آرشیو قدیمی وزارت دارایی عراق که از زمان سلطه عثمانی‌ها باقی مانده بود، اشاره شیخ رضا را پیگیری کردم. پس از جستجوهای فراوان به مقداری اوراق کهنه دسترسی پیدا کردم که واقعیت سخن شیخ رضا را تأیید می‌کرد. استاد توفیق وهیبی می‌گفت: شیخ رضا تنها شاعری بلندمرتبه نبوده است بلکه چون دریایی بوده که لازم است همیشه در اشعارش چون غواصی در جستجوی گوهرهای نایاب باشی، برای این مدعا به مقاله (گه‌شتیکی تر به جیهانی شیخ رهزای تاله‌بانی) مجله (کاروان)، شماره (۷۰)، سال ۱۹۹۸، رجوع کنید. (د. ن. ط)

شیخ احمد لاهوری به همراه آن دو مرید که با وی همسفر و خادم او می‌باشند پس از چند ماه توقف در بغداد و بارگاه گیلانیه، بار دیگر به کردستان باز می‌گردد و به میهمانی ملامحمود زنگنه وارد روستای (قرخ) می‌شوند، به سبب آن که شیوه سلوک و خداپرستی ملامحمود بسیار مورد قبول شیخ احمد لاهوری واقع می‌شود، جز آن که عالمی دانشمند و مسلم و مسلط در علوم دینی بوده است و اسم و رسمی چشم‌گیر در گستره منطقه داشته است، شیخ احمد لاهوری او را به عنوان خلیفه خود بر می‌گزیند، یعنی او را جانشین خود تعیین می‌کند، این پیمان و قرار و مدار شیخ احمد، موجب برانگیختن حسادت و نگرانی دو مرید خادم و همراه او می‌گردد، زیرا امید داشتند که شیخ احمد یکی از آن دو تن را به خلافت و جانشینی برگزیند، زیرا سال‌ها خادم و همراه او بوده و در خدمت شیخ مشغول انجام آداب طریقت قادریه بودند، و شیخ علی‌رغم انتظار آنها ملامحمود را به جانشینی برگزید که تنها دو بار با او دیدار داشت.

کاک چالاک طالبانی به شیوه دیگری روایت خلافت ملامحمود از سوی شیخ احمد لاهوری روایت می‌کند او در یادداشت خود می‌نویسد: پس از بازگشت شیخ احمد از بغداد به سوی کردستان، برای بار دوم میهمان ملامحمود می‌شود، و برای ملامحمود روایت می‌کند، که پس از آن که در یکی از شب‌ها در مرقد حضرت شیخ عبدالقادر مجاور می‌شود، خوابی می‌بیند، گویا شیخ احمد هندی می‌گوید: (شب را تا هنگام نماز صبح قائم اللیل و دائم الصلاة بوده است و پس از نماز صبح به خواب می‌رود، در خواب حضرت شیخ عبدالقادر گیلانی را به خواب می‌بیند، حضرت می‌فرماید: شیخ احمد پیر شده‌ای و توانای تردد و رفت و آمد برایت نمانده است، بهتر است پس از این زحمت به خود ندهید و ملامحمود به جای تو این سفرها را انجام دهد)، اگر آن خواب به این صورت بوده باشد باید بگوییم این اشاره موجب شده است تا ملامحمود به عنوان جانشین شیخ احمد انتخاب شود.

به هر حال مدتی پس از بازگشت شیخ احمد به محل (سورداش)، شبی ملامحمود در خواب مرشد خود شیخ احمد لاهوری را کشته می‌بیند در حالی که نعش او را در پناه سنگی انداخته‌اند. چون سحرگاه از خواب بیدار می‌شود رؤیای صالحه خود را برای مریدان حاضر باز می‌گوید؛ همانروز همگی با هم از روستای قرخ به سوی سورداش به راه

می‌افتند، به جستجوی شیخ احمد می‌پردازند، معلوم می‌شود که چند روزی است که هیچکس او را ندیده است، ناچار همگی در اطراف محل و مکان‌های عزلت و خلوت گزینی شیخ احمد به کندوکاو مشغول می‌شوند، در نتیجه به همان صورت که ملامحمود در خواب دیده بود، جسد بی‌جان شیخ احمد را در چاله‌ای می‌یابند و در همان جا به همراه اهالی سورداش پس از غسل و کفن به خاک می‌سپارند.^۱ از آن زمان مزار شیخ احمد یکی از مکان‌های مقدس کردستان شناخته شده و مردم از اطراف و اکناف به زیارت او می‌روند. من [د. نوری طالبانی] خودم این مزار شیخ احمد را پیش از آن که از سوی رژیم ویرانگر بعث در پایانی سال‌های هشتاد (سده میلادی اخیر) به ویرانه تبدیل شود، سه، چهار بار زیارت کردم، مزارش در کنار کوه (پیرمه‌گروون) واقع شده است. جالب توجه است، صخره‌ای عظیم جثه که بهمن و برف از کوه به همراه آورده در جوار مرقد او بند شده و متوقف و ایستاده مانده است، باور دارم اگر آن صخره غول‌پیکر چند متر دیگری پیشروی می‌کرد، نه آثاری از مرقد و نه مسجد همجوار آن باقی نمی‌ماند.

مسجد و مرقد شیخ احمد هر دو در محاصره باغ قرار گرفته و سرچشمه و حوضی در مقابل آن برایش ساخته‌اند، روستای بزرگ (سورداش) که مرکز دهستان بوده، در جنوب آن مسجد واقع شده است، سورداش در سینه کوهسار و بر فراز تنگه‌ای زیبا و رنگارنگ و سرسبز از دو سو اشرف دارد که در انتهای آن تنگه جاده اصلی سلیمانی تا سلووجه و دوکان کشیده شده است، در دو سوی تنگه چند روستای زیبا با چشمه‌های آب فراوان وجود دارد، به سبب آن که (سورداش) در محلی مرتفع واقع و مسیر آن مانند جاده سلیمانی و دووکان، راه اصلی نیست، هر کس به آسانی به آنجا نمی‌رسد، بویژه که جاده آن نیز مساعد نیست، چنان می‌نماید که مرقد و مسجد شیخ احمد تا سال (۱۹۴۷ م = ۱۳۶۶ ق = ۱۳۲۶ خ) ویران بوده باشد، مدتی پیش از این از شادروان ملاعبدالرحمن سورداشی که تا زنده بوده سالی سه، چهار بار به کرکوک می‌آمد، شنیدم، یکبار گفت؛ در آن سالی که شیخ حسن نواده شیخ رضا متصرف سلیمانی بود، در کرکوک بودم، پدر شما [مقصود جناب حاج شیخ جمیل پدر د. نوری طالبانی است.] تلفنی با شیخ حسن مکالمه داشت از او خواست

۱. مه‌لاعه بدولکه‌ریمی موده‌رریس، بنه‌ماله‌ی زانیاران، چاپخانه‌ی شه‌فقیق، به‌غدا: ۱۹۸۴. ل ۵۷.

مسجد و مزار شیخ احمد را نوسازی نماید، ملاعبدالرحمن ادامه داد: پس از مدتی سازمان اوقاف سلیمانی که در آن زمان شادروان محمدعلی خلیفه از دوستان شما [خاندان طالبانی] مسئولیت آن را داشت، مسجد و مزار شیخ احمد را تعمیر و نوسازی کرد، تا زمانی که شادروان ملاعبدالرحمن در قید حیات بود، به آن مزار و مقام و مسجد خدمتی شایسته می‌کرد.

رژیم بعث ویرانگر، روستای بزرگ و زیبای سورداش را با مسجد و مزار شیخ احمد، همانند سایر روستا و قصبات کردستان ویران کرد.

پس از قیام مردم و تاراندن بعثیان نژادپرست شونیسیم و دولت و دستگاه آنها، در بهار سال ۱۹۹۱ م اهالی آنجا گروه گروه شروع به بازگشتن به مأوا و مکان خود کردند، همچنان که کاک چالاک طالبانی در یادداشت‌های خود به تفصیل در آن باره سخن گفته است؛ در سال ۱۹۹۳ م یکی از خیرین و مردان بزرگوار و صاحب مکنت از ساکنان سلیمانی که در اصل از اهالی دهستان سورداش است به نام حاج محمد حاج کریم سورداشی، به هزینه خود آن مسجد و مرقد شیخ احمد لاهوری را به صورتی شایسته‌تر بازسازی کرده و توسعه داد و در ماه ایلول همان سال در مراسمی باشکوه مورد استفاده مؤمنین و زوار قرار گرفت.

پس از وفات شیخ احمد لاهوری، تمام مرید و منسوبان او در اطراف ملامحمود در روستای قرخ گرد می‌آیند، و به سبب آن که ملامحمود هم مردی دانا و زیرک و عالم و خدمتگزار بوده است، در مدت چند سالی از اطراف و اکناف مرید و منسوب تازه به تکیه قرخ روی می‌آورند، تکیه‌ای که به مرکزی بزرگ تبدیل شده و از بسیاری نقاط کردستان، شاخه وابسته به تکیه قرخ بازگشایی می‌شود، یکی از آن شاخه‌ها، تکیه کرکوک است؛ ملامحمود در یکی از سفرهایش برای رسیدگی به تکیه کرکوک عازم آن شهر می‌شود، به حسب اتفاق به بیماری مبتلا شده و به مریدانش می‌گوید؛ اگر به این بیماری جان سپردم مرا در کنار تکیه به خاک بسپارید، چند روز پس از این وصیت، به رحمت ایزدی می‌پیوندد، مریدانش نیز او را در داخل تکیه به خاک می‌سپارند.^۱

۱. مه‌لاعه بدولکه‌ریمی موده‌رریس، سه‌رچاوه‌ی پیشوو / ملا عبدالکریم مدرس، همان.

ملا محمود که در سال ۱۲۱۵ هـ. ق. = ۱۸۰۰-۱ م درگذشت، مدت عمر شریفش هشتاد و پنج سال بود، در مرگ وی شاعران بزرگ آن عصر مرثی و ماده تاریخها سروده‌اند، یکی از آن شاعران ملاصبغۀ الله اورامی رودباری است که در قطعه شعری فارسی می‌گوید:

مشرع کرم و مـروج راه هُدی غوث الضعفا که بود محمود مقام
از عالم صورت سوی معنی بشتافت کـانجاست مقام وصل ارواح عظام
بر تربیت او باد ز الطاف خدای بس نوع تحیات و بسی گونه سلام
(نوری) ز خرد بخواست تاریخش گفت: (محمود جوار احمدش هست مقام)

۱۲۱۵ هـ. ق.^۱

(۲)

شیخ احمد طالبانی

ملا محمود زنگنه دو فرزند پسر داشته به نام‌های؛ احمد و محمد؛ محمد در جوانی به رحمت ایزدی پیوسته است، اما شیخ احمد [که به یاد و نام مرشد ملا محمود، شیخ احمد لاهوری نام احمد گرفته است. م، ع، س] پس از پدر زیسته و فرزندان متعدد داشته و می‌توانیم بگوییم که خاندان طالبانی از شیخ احمد فرزند ملا محمود آغاز و عنوان طالبانی نیز در ایام ایشان ساری و جاری شده است.

شیخ احمد (نه = ۹) فرزند پسر داشته است که بعد از وی زیسته‌اند، دو فرزند پسر وی هم در زمان حیاتش درگذشته‌اند، همچنین چند دختر داشته است، تمام فرزندان از سه همسر او بوده‌اند، یکی از همسرانش دختر دایی خودش و صبیۀ عبدالله بیگ فرزند

۱. این قطعه چنانچه سروده ملا صبغۀ الله باشد، باید پیشینه آشنایی او را با خاندان طالبانی در عهد ملا محمود دانست در حالی که وی در سرآغاز رساله مقامات ۱۲۵۵ هـ. ق. یعنی چهل سال پس از این واقعه را آغاز آشنایی خود در عهد مرحوم شیخ عبدالرحمن نوشته است: العلم عند الله (م، ع، س)

میراسماعیل خان زنگنه بوده است، همسر دوم او دختر خوانین ایل داوده در گرمیان بوده، همسر سوم دختر خوانین زهاب کردستان ایران بوده است.^۱ اسامی فرزندان پسر شیخ احمد طالبانی بدین ترتیب هستند:

- ۱- شیخ عبدالرحمن که فرزند بزرگتر بوده و به مولانا شیخ عبدالرحمن (خالص) مشهور و شناخته شده است و فرزندان او در کرکوک و حوالی ساکنند.
- ۲- شیخ عبدالغفور، که سپس در منطقه کویه ساکن شده است و فرزندانش در همانجا باقی مانده و ساکن شده‌اند، پیش از آن مدتی در سردشت زیسته است اما به دستور شیخ عبدالرحمن به کویه بازگشته است؛ شیخ عبدالغفور چهار فرزند پسر به اسامی شیخ رشید، شیخ نوری و شیخ اشرف^۲
- ۳- شیخ عبدالکریم، در روستای (باده‌وای) از توابع ناحیه له‌یلانی ولایت کرکوک می‌زیسته و سه فرزند پسر داشته است.
- ۴- شیخ محیی‌الدین، مشهور به شیخ محیی‌الدین «پشتن‌شل» فرزند و نوادگانش بیشتر در طالبان و قرخ باقی مانده و ساکنند، از جمله شیخ محمد مشهور به (نان‌گه‌وره) و شیخ نصرالدین و شیخ مصطفی و شیخ لطیف و شیخ جلال و ... تعدادی از نوادگانش نیز در منطقه خانقین ساکنند.
- ۵- شیخ عبدالفتاح، که فرزندانش در چند روستای توابع له‌یلان جزء ولایت کرکوک سکونت دارند، بویژه در روستای «خدریه‌گ»، ایشان چهار فرزند پسر داشته است؛ شیخ عبدالفتاح^۳ و شیخ مارف و شیخ لطف‌الله و شیخ طه.

۱. شیوخ طالبانی با سلسله پاشایان باجلان که در زهاب حکمرانی داشتند، صاحب پیوند سببی و ائتلاف درون گروهی بودند. (م، ع، س)

۲. مؤلف محترم چهار فرزند نوشته‌اند اما اسامی سه تن در متن موجود است. در ترجمه عربی این عبارت و اسامی فرزندان حذف شده است!!

۳. آیا شیخ عبدالفتاح نیز فرزند شیخ عبدالفتاح است؟ در غیر این اسم یکی از پسران مشخص نیست در متن عربی عیناً بدون توضیح عبارت آمده، ترجمه شده است. م، ع،

۶- شیخ عبدالعزیز که بازماندگانش در کوهسار و دامنه (گل) و تعدادی روستای اطراف خانقین و کفری و مناطق له‌یلانی جزء کرکوک سکونت دارند، فرزندان و نوادگان شیخ عبدالعزیز امروزه از سایر شاخه‌های منسوب به شیخ احمد جمعیت بیشتری دارند، که از نسل چهار فرزند پسر شیخ عبدالعزیز به اسامی؛ شیخ حمید و شیخ صمد و شیخ معروف و شیخ رضا بوده‌اند.

۷- ۸- ۹- شیخ محمد صالح و شیخ حسین و شیخ محمد عارف که بازماندگان آنها در روستاهای منطقه له‌یلان از توابع کرکوک می‌زیسته‌اند، اما فرزندان شیخ محمد عارف در روستای سبزه بلاغ منطقه خانقین و چند روستای دیگر آن نواحی که حدود هفت روستا هستند، سکونت دارند، همانطور که در اینجا بسیار به اختصار بدان پرداخته‌ایم خاندان شیخ‌های طالبان از شیخ احمد به بعد گسترش یافته و همگی از بازماندگان آن شخصیت هستند.

وجه تسمیه طالبان هم [چنانکه گفتیم] از همان نام روستای طالبان گرفته شده که شیخ احمد بنیانگذار آن بوده است، این روستای کوچک در برابر روستای قرخ^۱ واقع شده است. که در آغاز ملامحمود پدرش و سپس خود او در آنجا می‌زیسته‌اند.

شیخ احمد در طالبان تکیه‌ای بنا نهاده و از قرخ به آنجا نقل مکان کرده است بدون آن‌که ارتباطش را با قرخ قطع نماید، شیخ رضا [شاعر نامدار کُرد] نواده شیخ احمد طالبانی در این روستا از مادر زاده شده است، همچنین همه فرزندان شیخ احمد طالبانی در آغاز همگی در قرخ و طالبان می‌زیسته‌اند و سپس هر کدام [به محل بعدی که از آنها یاد

۱. پیشمرگه شجاع و بی‌باک گرمیان، مشهور به «مامه‌ریشه» از اهالی روستای «قرخ» و از خانواده‌های شیخ‌های طالبانی بود که در آن روستا باقی مانده و ساکن شده بودند. افسوس و دریغ که خود و چند تن از هم‌زمانش در اواسط سال‌های هشتاد - از سده اخیر میلادی - توسط خیانتکاران و خودفروشان کُرد به شهادت رسیدند. فقط از خانواده‌های طالبانی منطقه گل، یکصد و دوازده تن (۱۱۲) به بلای انفال رژیم بعث ویرانگر افتادند و همچنان مفقودالائرنند. از فرماندهان پیشمرگ کردستان ضروری است به سرهنگ فاضل طالبانی و فیصل طالبانی (ملازم سیروان) اشاره کنیم.

کردیم] یعنی کرکوک و اطراف آن و مناطق دیگر کردستان، از جمله خانقین و کفری و گل و داقووق تا کویه رفته‌اند.

شیخ احمد طالبانی در زمان پدرش تحصیل علوم دینی را [تا مرحله افتاء و اجتهاد] به پایان می‌برد، سپس با نظارت پدرش به سیر و سلوک و ریاضت و تصوف عملی بر طبق موازین طریقت قادریه می‌پردازد تا به درجه (خلافت) می‌رسد و پس از رحلت پدرش ملامحمود، جانشین او می‌شود در ارشاد و راهنمایی و خدمت به خلق، در تمام کردستان (هر دو قسمت عثمانی و ایران) هم‌چنین در عراق و سوریه و ترکیه عثمانی، مریدان و منسوبان فراوانی به سوی او رومی‌آوردند و سرانجام در بیشتر نقاط این ولایت و ممالک شاخه تکیه طالبانی بنا می‌شود.

شیخ احمد طالبانی در سال ۱۲۵۷ هـ. ق = [۱۸۴۱ م.] برحمت ایزدی پیوست، همانند پدرش ملامحمود، مدتی پیش از وفات برای زیارت مرقد پدر و رسیدگی و سرپرستی مریدان و منسوبان کرکوک به آنجا عزیمت می‌کند و در همانجا دعوت حق را لبیک می‌گوید، و در کنار آرامگاه پدرش ملامحمود بخاک سپرده می‌شود، مرگ او نیز همانند پدر از سوی شاعران و ادیبان با سرودن اشعار ثبت و ضبط گردیده است، از جمله شعراء ملاصبغة الله رودباری بوده است که بدین مناسبت قطعه زیر را سروده است:

قطب عرفان، معین دین خدا	که ازو نجم شرع مسعود است
هشت دنیا و رفت سوی بهشت	که در آنجا لقای معبود است
رفت و از رفتنش ز چشم جهان	خون از چشم دهر مرمود است
عقل، تاریخ او ز رضوان جست	که کسی لب به این نه بگشود است
تاج حشمت فکنده از سر، گفت	(دست احمد مقام محمود است)

= (۱۲۵۷ هـ. ق = ۱۸۴۱ م.)^۱

۱. ملاصبغة الله رودباری شاعر و ادیب و عالم وارسته در سرآغاز رساله مقالات پیران طالبان می‌نویسد؛ در تاریخ ۱۲۵۵ هـ. ق وارد تکیه کرکوک شده و با این خاندان معنوی آشنایی یافته و در این تاریخ جناب شیخ عبدالرحمن (خالص) عهده‌دار مسند و

(۳)

مولانا شیخ عبدالرحمن (خالص)

شیخ احمد [چنانکه گفتیم] نه فرزند پسر از خود به جا گذاشت، که همگی دارای طریق تصوف و در بین اهالی صاحب احترام و شأن و مقام بوده‌اند. از همان زمان حیات شیخ احمد، تعدادی از پسرانش به امر ارشاد و راهنمایی خلق و تبلیغ طریقه علیه قادریه پرداختند، به ویژه در مناطق گرمیان، اما فرزند ارشد او شیخ عبدالرحمن در عرصه علوم شریعت و طریقت و تصوف در بین برادران برگزیده و برجستگی ویژه داشت و متفاوت و مشارالیه بین‌القران بود، به همین سبب به تصمیم و تأکید برادران و مریدان و منسوبان خاندان، بعنوان جانشین پدر انتخاب شد.

شیخ عبدالرحمن در سال ۱۲۱۲ ه. ق = ۹-۱۷۹۸ در روستای قرخ متولد شده است، در مدرسه علوم دینیّه خودشان، و در خدمت پدر تحصیل مقدمات علوم دینی را آغاز کرده است، سپس به شیوه طلاب علوم دینی آن زمان برای تکمیل و اتمام تحصیل به کرکوک و سلیمانی و سایر نقاط کردستان سفر کرده است.

مدتی به همراه کاک احمد شیخ با هم در خدمت شیخ معروف نودهی تحصیل کرده، از همانزمان اُنس و الفت و دوستی روحی محکم فی‌مابین ایجاد و مستدام گردیده و همچنان تا رحلت به سوی دوست بردوام بوده است.

ارشاد بوده‌اند که با توجه به ماده تاریخ ۱۲۵۷ ه. ق ایجاد تناقض می‌شود و هیچ یک از مآخذ کردی و عربی و فارسی متوجه این تفاوت نگشته‌اند. بعید نیست به امر جناب مولانا شیخ عبدالرحمن (خالص) این قطعات ماده تاریخ پیشینیان مشایخ طالبانی توسط ملا صبغة الله برای نقر بر مقابر آنها سروده شده باشد و این امری متداول است. ضمناً (۱۲۵۷) نیز اشتباه است بلکه (تاج حشمت) که حرف (ح) می‌باشد و در ابجد مساوی با (۸) است، باید از (۱۲۵۷) کم شود که (۱۲۴۹) به دست می‌آید و این ماده تاریخ صحیح می‌باشد. (م، ع، س)

زمانی که کاک احمد از سفر حجاز به کردستان باز می‌گردد، در کرکوک میهمان شیخ عبدالرحمن و به تکیه کرکوک وارد می‌شود و نه این‌که به منزل سید حسین خانقاه که از بستگان خویش بوده رفته باشد.^۱

شیخ عبدالرحمن علاوه بر زبان کُردی بر زبان‌های عربی و فارسی و ترکی مسلط بوده است و به هر سه زبان تکلم و بحث و فحص داشته به گویش کردی اورامی، اشعار بسیار بلند و لطیفی در تصوف دارد،^۲ تخلص شعری او (خالص) بوده، به همین سبب به مولانا شیخ عبدالرحمن خالص مشهور بوده است و بازماندگانش با عنوان (خالصی) شناخته شده‌اند، دیوان اشعارش به هر دو زبان فارسی و ترکی به نام (جذبه عشق) تاکنون سه بار چاپ و منتشر شده است، چاپ اول یکصد و ده سال پیش از این در استانبول در ایام مسندنشینی شیخ علی پسرش، چاپ دوم در ایران، سال ۱۳۶۷ هـ. ق در زمان شیخ جمیل پدرم [د. نوری طالبانی]، چاپ سوم هم در ایران در ۱۹۹۴=۱۳۷۴.۱ و ۳^۱

۱. رک ← مقاله‌ای با عنوان؛ گه‌شتیک به جیهانی شیخ ره‌زای تاله‌بانیداف گو‌فاری کاروان، ژماره (۷۰) ی سالی ۱۹۸۸.

۲. مولانا شیخ عبدالرحمن گویش اورامی که ویژه ایل زنگنه است زبان مادری وی بوده و به آن تکلم و تسلط داشته است اما به این گویش در بین آثارش اشعاری ندیده‌ام. به این نکته در کتاب علما و نافی خدمت العلم و الدین، ص ۲۷۲ اشاره شده است؟! ضمناً در همان صفحه دو بیت از یک غزل دیوان شمس به شیخ عبدالرحمن خالص نسبت داده شده. برای آگاهی بیشتر ر.ک، دیوان جذبه عشق، نشر و پژوهش ناکادیمیای کوردی. (م، ع، س)

۳. همانطور که در یادداشت‌های کاک چالاک به آن اشاره شده است، بسیاری از اشعار شیخ عبدالرحمن خالص از بین رفته و نمانده است، در مجلس و محافل شعر و ادب در سراسر کردستان به اتفاق نامی از این ادیب و شاعر برده شده است. یک بار با دانشمند بزرگ کرد توفیق وهبی درباره شاعران کرد سخن می‌گفتم. نام و یاد شیخ عبدالرحمن مطرح شد. **توفیق وهبی** گفت: پدرت دیوان اشعار شیخ عبدالرحمن خالص را برایم فرستاد با دقت تمام آن را مطالعه کردم. بعضی از اشعارش را متوجه نمی‌شدم. بر طبق نظریه ایشان می‌بایست شیخ عبدالرحمن را همانند یک فیلسوف مورد نظر قرار داد زیرا

مولانا شیخ عبدالرحمن خالص در میدان تصوف پایه‌ای فرازمند و برتر داشته است او بعنوان یکی از مشایخ بزرگ کردستان شناخته شده است، همانند [شیخ اعظم] کاک احمد شیخ و مولانا خالد - دوستی و برادری او با کاک احمد و نخستین خلیفه مولانا خالد

او از بُعد فکری شخصیتی است همانند «رابیندرانات تاگور» هندی. استاد ملا عبدالکریم مدرس هم همان نظر را درباره اشعار شیخ عبدالرحمن دارد. اطلاع دارم در آغاز دهه هشتاد میلادی از سده اخیر برادرم شیخ علی طالبانی از استاد ملا عبدالکریم مدرس خواست که اشعار فارسی شیخ عبدالرحمن را به گُردی برگرداند و ابیات آن را تفسیر کند و توضیح دهد. استاد مدرس پاسخ داد: بیم دارم عامه مردم و کم‌سوادان که ژرفنای آن سخن و اشعار را درک نمی‌کنند، ایشان و مرا که شاعر و مفسر باشیم کافر و مقصر بندارند. ← رک مقالة (شیخ ره‌زا...) در مجله کارون، شماره ۷۰، ص ۲۸. (در متن عربی ص ۲۴ آمده است).

۱. درباره تعداد چاپ کتاب «جذبه عشق» در متن عربی آمده است: «وقد طبع الديوان الشعری للشیخ عبدالرحمن (جذبه عشق) مرات عديدة لحد الآن، و الطبعة الاولى كانت فی اسطنبول عام ۱۸۹۰ و الطبعات الاخری فی ایران عام ۱۹۵۰ و عام ۱۹۹۳. ← رک (شیوخ الارشاد الدینی فی الأسرة الطالبانیة، تألیف الدكتور نوری طالبانی، ترجمة و تقدیم کمال غمبار، الطبعة الاولى، ۲۰۱۲، ص ۳۴ / در حالی که در ص ۳۲ همان، به چاپ چهارم ۱۳۷۳ ارجاع داده و عبارت فوق را هم به گونه‌ای دیگر توضیح داده است. می‌دانیم که ۱۹۹۳ تقریباً مطابق ۱۳۷۳ است و در این بین با توجه به پیشینه و تاریخ یک چاپ مفقود است. البته چاپ چهارم به سال ۱۳۷۳ به اهتمام محمدصدیق محمدی فرزند شادروان حاج محمود محمدی چاپ و نشر شده و در تاریخ یادشده حاج محمود محمدی در قید حیات نبوده است.

ضمناً دو اثر ارجمند کتاب المعارف در شرح نی‌نامه مثنوی شریف از جناب شیخ عبدالرحمن خالص و همچنین جذبه عشق دیوان اشعار ایشان، با ترجمه کردی اشعار فارسی و ترکی از برادر دانشور و صاحب نظرم انور سلطانی در لندن و تنقیح و تصحیح و تفسیر و توضیح صاحب این قلم از جمله نشر و پژوهش آکادمیای کوردی، هه‌ولیر به دو زبان فارسی و کردی همانند اثر حاضر در ۲۰۱۲ میلادی انجام گردید. «الحمد لله رب العالمین» (م، ع، س)

که شیخ عثمان سراج‌الدین باشد، بسیار مستحکم و خلل‌ناپذیر بوده است. استاد ملا عبدالکریم مدرس، در آثار خود از مولانا شیخ عبدالرحمن بسیار یاد می‌کند و نوشته است؛ این شخصیت سروری در چمن شاهان اولیاء و امام استادی^۱ دانشمند و توانا و عالم بوده در جرگه استادان امام و مرشدی برگزیده در جمع مرشدان مسندنشین^۲. [استاد مدرس] زمانی که به بحث ایام تصدی شیخ عبدالرحمن در خاندان طالبانی می‌رسد می‌نویسد: (ایام تصدی او ایام طلایی برای تمام خاندان طالبانی بوده، چون که به‌حدی جلوه‌ خدایی داشته که تکیه او به پایگاه و دایره اتکای درویشان تبدیل شده، مدرسه او داروخانه درد دلریشان بوده است و حجره‌های تکیه مرکز مردان و نامداران بوده و از مردان عالم و طلاب و زبان‌دان در آنجا مستقر بوده‌اند و آرامش یافته‌اند) و چون به بیان شیوه شیخ عبدالرحمن می‌پردازد، می‌نویسد: به معنای کلمه مرد میدان و شیر عرصه مردان بوده، تاج سر اولیاهان بوده، در زمرة مردان برجسته جهان، نام او در ردیف برترین نوشته شده است.^۳

شیخ عبدالرحمن شخصیتی بسیار سخاوتمند بوده آنچه به دست می‌آورده برطبق توانایی و خواسته‌اش صرف می‌کرده است، از وی نقل می‌کنند که فرموده است: بهتر است

۱. (امام استاد) معادل فارسی واژه (ماموستا) در کردی است این عنوان که مدت‌ها در جستجوی مفهوم آن بودم، دریافتم که پیش از ورود مولانا خالد در کردستان سابقه نداشته و در اجازت علمی علمای متقدم بدان اشاره نشده است. امام استاد (ماموستا) از عناوین آمده با طریقت نقشبندیه از حوزه خراسان به کردستان است و اصولاً به شخصیت‌هایی اطلاق می‌شده است که از نماز صبح تا نماز عصر در لباس شریعت و از نماز مغرب تا شامگاهان در کسوت طریقت بودند. هم پیشوای طریقت و هم استاد و مدرس شریعت، سپس در کردستان به تدریج و در افواه مردم کرد به تخفیف به ماموستا تبدیل و ترویج یافته و در مقام احترام علمی و معنوی و برتری گفته می‌شد و امروز جز بندرت شخصیتی با این ویژگی‌ها نمی‌توان یافت. صاحب این قلم را در این باره مقاله‌ای است با مستندات و نشانه‌های لازم، خداوند فرصت ارائه عنایت فرماید. ان‌شاءالله. (م، ع، س)

۲. ۳۱۱. مه‌لاعه بدولکه‌ریمی موده‌رریس، همان، ص ۵۷۶.

که انسان به آن میزان سرمایه فراهم نیاورد که انجام حج بروی واجب شود! همچنین فرموده است؛ (نماز خواندن کار پیرزنان و روزه گرفتن شیوه بخیلان و حج رفتن گردش جهان است اما دل شکستگان را به مقصد رسانیدن کار مردان است) این سخن فلسفه و شیوه افکار و اندیشه این دانای بزرگ را برایمان روشن می‌سازد.

شیخ عبدالرحمن، پس از رحلت شیخ احمد پدرش در روستای طالبان می‌ماند، به سبب آن که جمعیتی فراوان از علماء دینی و بزرگمردان آن روزگار رو به سوی او آورده‌اند و اسم و رسم و شهرتی در منطقه و تمام کردستان و سایر نقاط کسب کرده است، حکام و مأموران امارت بابان در منطقه، نگران و ناراحت شدند و در پی ایجاد ایذاء و موانع برای شیخ و مریدانش برآمدند، به همین سبب او نیز ناچار به انتقال محل به روستای (باش تپه) در پایین شهر کرکوک می‌شود، مریدانش از کرکوک به خدمت ایشان می‌روند و از او می‌خواهند به کرکوک تشریف ببرد، و تصدی تکیه و مرقد نیاکان و مسجد را به عهده بگیرد، شیخ نیز خواسته آنها را می‌پذیرد، و از همان زمان به همراه برادرانش در کرکوک ساکن می‌شود.

تکیه طالبانی کرکوک در حاشیه شهر واقع شده است، نزدیک جاده کنونی بین کرکوک و سلیمانیه، تکیه روی تپه‌ای بنا شده است که از قلعه کرکوک مرتفع‌تر است، در آغاز زیاد بزرگ و وسیع نبوده است و نماز و ذکر و مراسم درویشان در زیرزمین انجام می‌شده است که تا اوایل دهه پنجاه میلادی (۱۹۵۰م) آثار و بقایای آن مانده بود، اما پس از ورود شیخ عبدالرحمن به کرکوک، شروع به توسعه و بناسازی در اطراف تکیه می‌نماید، زیرا مردمانی بسیار از همه ولایات اسلامی، از شام و مصر تا سایر نقاط دولت عثمانی و کردستان ایران به تکیه کرکوک روی می‌آوردند، نام و شهرت نیکنامی و برکت او به واسطه والی عثمانی که در آن ایام در کرکوک مستقر بوده و کرکوک مرکز ولایت شهر زور بوده است، به سلطان عبدالمجید عثمانی می‌رسد.

به فرمان سلطان عبدالمجید تکیه کرکوک به شیوه تازه‌ای نوسازی می‌شود، اکنون نیز به همین مناسبت در اسناد و مدارک به عنوان «مسجد مجیدیه» نوشته شده است، اما در کرکوک و منطقه به (تکیه بزرگ) یا به (تکیه طالبانی) مشهور است.

در ایام شیخ عبدالرحمن تکیه او به مرکز آئینی، اجتماعی، اعتقادی بی‌همانندی در تمام منطقه تبدیل می‌شود، همچنین در سایر نقاط کردستان نیز، از زهاب، جوانرود، اورامان، سنه، مریوان، مکریان، شاخه تکیه طالبانی بازگشایی می‌شود و همان روش در سایر نقاط کشورهای اسلامی پیروی و انجام می‌شود، از جمله در (کشور مصر)؛ کتابی در سال ۱۹۲۴ م. در شهر «طنطا» در مصر چاپ شده است به نام (حجة الذاکرین وردالناکرین) مؤلف کتاب که خلیفه مولانا شیخ عبدالرحمن بوده است و نام او (العلامة الشیخ عبدالقادر بن محیی‌الدین الاربلی) می‌باشد، در مقدمه کتاب نوشته است که [تکیه طالبانی در مصر] به سرمایه (الحاج محمد امین الثاقب) بنا و بازگشایی شده است، و نامه و خبر را به مرشد خود؛ (سیدی ابوعلی ضیاء‌الدین عبدالرحمن الکرکوک‌ی الطالبانی) فرستاده‌اند، او نیز در جواب (شیخ عبدالقادر) مؤلف را بعنوان خلیفه خود منصوب کرده است.

شیخ محمد عزیز نجار که به (پیر اورامان) شهرت دارد، یکی از خلفای منطقه اورامان بوده است و هم اکنون نیز تکیه او در روستای (نجان) در نزدیکی (شهر پاره) [از توابع کرمانشاه در کردستان ایران] همچنان بردوام و فعال و پرجمعیت است.^۱ من [د. نوری طالبانی] خود به یاد دارم تا اوایل سال‌های دهه پنجاه میلادی (۱۹۵۰ م) خلفا و مریدان از شهرهای سیواس و استانبول و اورفا [در ترکیه] و مدینه منوره [در عربستان سعودی] و بوکان و ساوجبلاغ و بسیاری نقاط دیگر از کردستان ایران، که اکثر آنها از نوادگان و بازماندگان خلفای شیخ عبدالرحمن خالص بودند، به کرکوک می‌آمدند.

مولانا شیخ عبدالرحمن در عرصه شعر و ادب، شاعری بلند پایه بوده است، با بسیاری از شاعران نامدار معاصر خود، به ویژه (مولوی کُرد) مشاعره و معاشرت داشته است، مولوی برای دیدار شیخ عبدالرحمن چندین بار به کرکوک سفر کرده است، در قطعه شعری به مناسبت بازسازی و توسعه تکیه طالبانی کرکوک، علامه عبدالرحیم مولوی

۱. شیخ محمد عزیز نجار خلیفه جناب حاج شیخ علی اول فرزند و جانشین مولانا شیخ عبدالرحمن خالص است. (م، ع، س)

تایجوزی شاعر بلند آوازه کُرد در مثنوی کوتاه زیر برای ماده تاریخ آن می‌گوید:

عقل گفتا چون تفکر کرد و ایست دانی این بانی و مبنی چیست و کیست؟
در تنزل کرد جلوه یی‌چنین حق در آن و عرش اعظم اندرین
هر که داند راز این سر نهفت خوش (علی‌العرش استوی‌الرحمن) بگفت
مبتدا و منتهای هر شیء است (مظهر حق باد) تاریخ وی است

۱۲۶۰ ه. ق = ۵ / ۱۸۴۴ م

همچنین حاج قادر کویبی شاعر مشهور هم مدتی در حوزه علمیه تکیه کرکوک در محضر شیخ عبدالرحمن تلمذ کرده و به تحصیل پرداخته است^۱ آنکس که با شعر و ادب کردی و آثار شاعران کُرد آشنایی دارد، موضع فکری حاجی قادر را نسبت به شیخ و تکیه و خانقاه و درویش بازی می‌داند، اما زمانی که حاجی قادر کویبی درباره شیخ عبدالرحمن در اشعار خود اظهارنظر می‌کند از او به عنوان (غوث ثانی) نام می‌برد و بسیار با احترام از وی یاد کرده است و در قطعه شعری با عنوان [شهسه‌واری] به لاغته‌تی کوردان) درباره شیخ عبدالرحمن می‌گوید:

غهوئی ثانی و حاته‌می مه‌زه‌ب عه‌بدولره‌حمان خالیسی مه‌شربه^۲

این احترام حاج قادر کویبی نسبت به شیخ عبدالرحمن برای آن نبوده است که شیخ، استاد او بوده و وی در محضرش تحصیل کرده است، بلکه به تجربه و آزمون بر روی روشن شده است که شیخ مرد خدا و از کردار شیخان عصر دور است که حاج قادر در اشعارش آنها را کوبیده و افشاء نموده است، در اینجا یکی از غزلیات شیخ عبدالرحمن خالص را به‌عنوان نمونه می‌آوریم:

۱. محه‌مدی مه‌لاکه‌ریم، هه‌ندی بابه‌تی نه‌ده‌بی له‌باره‌ی حاجی قادری کویبی و شیخ په‌زای تاله‌بانیه‌وه، گو‌قاری (کارون)، ژماره ۹۳، سالی ۱۹۹۱، ل ۲۵، هه‌روه‌ها گو‌قاری (به‌یان) ژماره ۱۷۱ سالی ۱۹۹۶.

۲. دیوانی حاجی قادری کویبی، لیکولینه‌وه و لیکدانه‌وه‌ی سه‌ردارحه‌مید میران و که‌ریم شاره‌زا، چاپخانه‌ی (دار آفاق عربیه)، به‌غدا، سالی ۱۹۸۶، ل ۲۲۲.

گر بیایی به تماشاگاه ویرانه ما بینی از نیست معمّر شده کاشانه ما
 همه عالم کلماتند و بود معنی (هو) درس اینست درین مکتب شاهانه ما
 گر به سرمنزل عشاق درایی بینی رفعت و منزلت این دل دیوانه ما
 مرده‌ها زنده کند زمزمه و حلقه ما نفخ صور است درین منزل ویرانه ما
 ساقی و مطرب و خمار همه یک بینی گرشوی محرم خلوتگه میخانه ما
 (خالص) از نور تجلای جمالش می‌سوخند هو بهو میزندش این دل دیوانه ما^۱

شیخ عبدالرحمن ارتباط و معاشرت مستحکم و همه‌جانبه‌اش مربوط به شیخ‌های طریقت قادریه نبوده، بلکه با بزرگان و مشایخ سایر طرائق اسلامی بویژه طریقت نقشبندی که در کردستان پایگاه و مکتب گسترده داشته‌اند دوستی و برادری و همدلی داشته است، مخصوصاً با شیخ عثمان سراج‌الدین ته‌وئصه که شیخ عمر فرزندش را به کرکوک فرستاده بود تا با شیخ علی فرزند شیخ عبدالرحمن هم‌طلبه و هم‌قدم باشند. همچنین با خاندان مشایخ (بریفکان) هم ارتباط و محبتی تمام داشته است.

شیخ عبدالرحمن در سال ۱۲۷۵ هـ. ق. = ۱۸۵۸/۹ م برحمت ایزدی پیوست و در حجره نزدیک به مرقد پدر و نیایش در تکیه طالبانی کرکوک به خاک سپرده شده عده‌ای از شعرا و ادباء معاصرش در وفات او ماده تاریخ و مرثی سروده‌اند، از جمله **علامه عبدالرحیم مولوی گُرد** در قطعه‌ای ماده تاریخ وفات شیخ عبدالرحمن را چنین سروده است:

ضیایی کان به‌رحمانی درین کون	میان سایه‌ها ممتاز گردید
به فیضش هر یک از اجزای عالم	(علی استعداد) همراز گردید
مثالش چون ز رحمت مشتق آمد	پی مصدر روان پرواز گردید
به تاریخش قلم زان سان رقم زد	(برحمت جان پاکش باز گردید)

۱۲۷۵ هـ. ق. = ۱۸۵۸ / ۹ م

۱. جذبۀ عشق، دیوان حضرت قطب‌العارفین شیخ عبدالرحمن طالبانی الملقب به خالص القادری، طهران ۱۳۶۷، ص ۸۳.

شیخ رضا طالبانی شاعر نامدار گُرد و فرزندش شیخ عبدالرحمن در قصیده‌ای که از پدران و برادر خود سخن می‌گوید، که پیش از این اشاره به ابیاتی از آن کرده‌ایم، دربارهٔ شیخ احمد پدر بزرگش و شیخ عبدالرحمن خالص گفته است:

... له پاش ئه و ئه رشه دی ئه ولادی شیخ ئه حمه د له جیی دانیش
به عهینی وه ک سوله یمان جینشینینی هزه رتی داوود
به لئ! بابی وه ها ئه لبه ت ده بی فه رزه ندی وایینی
ئیلاهی! سه ده ه زار ره حمه ت له قه بری والیدو مه ولوود
به ره حمه ت چوون ئه وان، بابیینه وه سه رباسی (ئه وه رحمان)
فیدات بم ئه ی نه تیجه ی دوودمانی (ئه حمه د) و (مه حموود)
نه تیجه م مه قسه ده (تالی) و (مقدم) شه رتی ته حسیله
ئه وانه ی بویه ئیجاد کرد خودا تا ئه م بی مه و جوود
ئه میستاش (شیخ عه لی) ی نه جلی که بیری ساحیب ئیرشاده
ئه میش وه ک باب و باپیری له زومره ی ئه ولیا مه عدوود
(ره زا) یش له و نه سله یه بیبه خشه یاره ب چونکه قه ت نابی
گولی بی خار و به حری بی بوخار و ئاگری بی دوود^۱

ترجمه:

پس از شیخ احمد ارشد اولادش جانشین او شد
همانند حضرت سلیمان که جانشین حضرت داود شد.
بله! پدر این چنین باید فرزند چنین بیاورد
الهی! صد هزار رحمت باد بر مزار والد و مولود
آنها برحمت حق رفتند، بگذار بیاییم به بحث عبدالرحمن
فدایت شوم ای نتیجهٔ دوودمان (احمد) و (محمود)

۱. دیوانی شیخ ره‌زای تاله‌بانی، همان، ص ۱۵.

[در منطق] مقصد نتیجه است و تالی و مقدم شرط تحصیل خداوند برای آن، پیشینیان را ایجاد کرد که این [شیخ عبدالرحمن] شود موجود حال نیز (شیخ علی) فرزند کبیر او صاحب ارشاد است که این نیز چون پدرانیش در زمره اولیاست معدود (رضا) نیز از همان نسل است، یا رب او را بیخس زیرا ممکن نیست گل بدون خار، دریا بدون بخار و آتش بدون دود مولانا شیخ عبدالرحمن چهار فرزند پسر داشته است؛ شیخ علی و شیخ عبدالقادر و شیخ رضا و شیخ واحد، بعد از رحلت او ارجمندترین و بزرگترین فرزندش شیخ علی به‌عنوان جانشین پدر و مرشد تکیه طالبانی کرکوک برگزیده شد تکیه طالبانی کرکوک که پیشتر هم گفتیم، مرکز اصلی تمامی تکابای طالبانی در جهان اسلام بود.

(۴)

شیخ علی بزرگ = شیخ علی اول

شیخ علی که به شیخ علی بزرگ شناخته شده‌است، در سال ۱۲۴۸ هـ. ق. = ۱۸۳۲/۳م در روستای قرخ از مادر زاده شد، در خاندان خود به تحصیل پرداخت، مدتی در محضر پدر مقدمات و متوسطه علوم دینی را خواند و سپس به بعضی از شهرها و قصبات کردستان رفته، در آن مدت که در کرکوک ادامه تحصیل می‌داده است، همراه با شیخ عمر فرزند شیخ عثمان سراج‌الدین ته‌وثسه در مسجد (بلاخ)، در محضر سید محمد با هم درس می‌خوانده‌اند، سپس به کویه رفته و نزد ملا اسعد جلی‌زاده با ملا عبدالله فرزند، ملا اسعد با هم طلبه مستعد بوده‌اند و نیز در محضر ملاجلی‌زاده اجازه افتاء و تدریس گرفته است. در جوانی به سیر و سلوک پرداخته و تحت نظر پدر بزرگوارش به مرتبه خلافت در طریقت رسیده است، و به همین سبب زمانی که مولانا شیخ عبدالرحمن پدرش برحمت ایزدی پیوست، «عالمی مسلط و مرشدی مسلم بود»^۱ و به این جهت بهترین جانشین او بوده است.

۱. مه‌لا عه‌بدولکه‌ریمی موده‌ریسی، هه‌مان، ل ۵۸۷.

حاج شیخ علی علاوه بر آن که تسلطی تمام بر علوم فقه و شریعت داشته، حافظ کل قرآن کریم بوده، و بخش اعظم کتاب صحیح بخاری را نیز در حفظ داشته است، روایت می‌کنند که شیخ علی هرگاه به دیدار پدر می‌رفت، مولانا شیخ عبدالرحمن به احترام او قیام می‌کرد، مریدان سؤال می‌کنند که چگونه است، پدری در مقابل پسرش به احترام برمی‌خیزد؛ مولانا در جواب می‌فرماید؛ من به خاطر علی بر نمی‌خیزم بلکه به احترام قرآنی که در سینه و حافظه اوست قیام می‌کنم، همچنین شیخ علی در تفسیر قرآن کریم صاحب‌نظر بوده است،^۱ همچنان که استاد ملا عبدالکریم مدرس می‌نویسد: مجلس اُنس او همیشه به وجود بزرگان علما و دانشمندان زینت یافته و جایگاه حل و فصل معضل و مشکل مسلمانان بوده است، هر زمان واقعه‌ای عظیم به وقوع پیوسته، علما و بزرگان کرکوک به تکیه او رفته و در محضرش مسئله را فیصله داده‌اند.^۲

روایت می‌کنند؛ برای یکی از وقایع، علماء کرکوک در مجلسی در تکیه طالبانی کرکوک مشغول بررسی کاری شرعی بودند، ناگهان یکی از علما وارد اطاق می‌شود، شیخ علی تمام قد به احترام او قیام می‌کند و به گرمی از او استقبال می‌کند، علماء کرکوک که چنان می‌نمایند آن عالم را شناسند، به گفتگوی زیر لب می‌پردازند، که گویا این عالم کیست؟ که شیخ علی او را با چنین قدر و حرمت می‌پذیرد؟ شیخ علی خطاب به حاضرین می‌گوید؛ ای کاش جناب مفتی هم در حل و فصل این اشکال شرعی با ما همکاری می‌کرد، این عالم و مفتی؛ ملا عبدالرحمن مفتی بزرگ «پینجویین» بوده که پیشتر با شیخ علی دوستی و آشنایی داشته است.

شیخ علی بزرگ، همیشه احترام ویژه برای علما و دانشمندان قائل بوده است و با تعداد زیادی از بزرگان معاصر خود دوستی و برادری داشته است، یکی از آن علماء ملا عبدالله جلی‌زاده بوده که او نیز متقابلاً همان دوستی را نسبت به شیخ علی ابراز

۱. مه‌لاعه بدولکه‌ریمی موده‌رریس، همان، ص ۵۸۷، همچنین مقاله مجله (کاروان)، ژماره (۷۰)ی، سالی ۱۹۹۸، ل ۲۳.

۲. هه‌مان.

می‌داشته است، همانطور که از این بیت آشکار می‌شود که در جواب یکی از نامه‌های شیخ عمر بیاره، آمده است، که شیخ عمر از ملا عبدالله جلی‌زاده خواسته که در نزد وی تمسک کند و ملا عبدالله بدین شیوه پاسخ گفته است:

له‌پاشی تو خودا بو خوی عه‌لیمه له‌که‌رکووکی دوعاگوی شیخ عه‌لیمه^۱

ترجمه:

پس از تو، خداوند به ذاتش علیم است/ که در کرکوک دعا گوی شیخ علی هستم
حاج شیخ علی ادیبی بلند مرتبه و شاعری بسیار زبردست بوده است، اما متأسفانه
اشعار وی گردآوری نشده است، در قصیده‌ای به مناسبت شهادت و اعدام شیخ سعید حفید
در موصل، چنین فرموده است:

نه در خورشید تاب مهر و نه در مه ضیا باشد

نه در روی فلک شرم و نه در دوران حیا باشد

گهی با (ابن ملجم)، شیر یزدان را زند ناوک

گهی با شمر آن در قتل شاه کربلا باشد

سر آن نوجوان را از چه ببریده است آن کافر

که می‌دانست رویش بوسه‌گاه مصطفی باشد...

حفید حضرت کاک احمد آن شیخ سعید آثار

ز تابوتش برون کردن، بریده سر چرا باشد!

چرا آتش زدی ای بی‌مروت در دل زهرا

تو را اندیشه‌ای از برق تیغ مرتضی باشد...

به خون دیده جوهردار کردم حرف تاریخش

«پدر در کربلا و خود شهید نینوا باشد»

۱۳۲۶ ه. ق. = ۱۹۰۸ م

۱. رک ← مقاله مجله (کاروان) شماره ۷۰، ص ۲۸ / همچنان در اوایل دهه هشتاد میلادی ۱۹۸۰م، حاج ملاعلی فرزند حاج ملاتوفیق برای من بازگو کرد که طلبه ملای بزرگ در کویه بوده و مدت چند سالی پیش‌نماز و خطبه‌خوان مسجد بزرگ کویه بوده، گفت: ملای بزرگ همچون پدرش همان احترام ویژه را برای شیخ علی بزرگ قائل بود و همیشه در مجالس خود سخنان و مناقب شیخ علی را روایت می‌کرد.

حاج شیخ علی بزرگ در ارشاد و تصوف اسلامی جایگاهی برتر را به خود اختصاص داده است و در همه کردستان و بخش وسیعی از کشورهای اسلامی، مرید و منسوب داشته و همانطور که استاد ملاعبدالکریم مدرس روایت می‌کند: «[شیخ علی بزرگ] از گردش متداول خلفاء و منسوبانش در بین مریدان به منظور گردآوری وجه و هدیه و عطایا به نام شیخ و تکیه ممانعت فرموده است، بلکه خود برطبق توانایی به خلفا و منسوب و درویشان هدایا و وجوهات می‌داده است.»^۱

و این شیوه علی‌الدوام در بین شیخ‌های طالبانی پیروی می‌شده است.
شیخ علی بزرگ سه برادر داشته، شیخ عبدالقادر و شیخ رضا و شیخ عبدالواحد.

(۵)

شیخ عبدالقادر (فائز)

شیخ عبدالقادر [فرزند مولانا شیخ عبدالرحمن و برادر کهنتر حاج شیخ علی بزرگ] عالمی دانشمند و متدین بود، در خداپرستی و بندگی کم‌نظیر و در عزت نفس و قناعت یگانه عصر خود بود،^۲ همچنین شاعری بلند پایه که در اشعار خود (فائز) تخلص می‌کرد، بخش بیشتر اشعارش در زمینه تصوف و عرفان است و به سه زبان عربی و ترکی و

۱. مه‌لا عه‌بدولکه‌ریمی موده‌رریس، هه‌مان، در صفحه ۵۹۰ از قول حاجی مه‌لا عه‌بدوللای جه‌لی‌زاده روایت می‌کند که گفته است: «من صدای دف تکیه طالبانی را می‌پسندم و دلنشین من است، زیرا غیر آنجا با صدای دف، خواستار هدیه و عطایا هستند! یکبار شادروان محمد خال که دوست پدرم بود به من [د. نوری طالبانی] گفت؛ باری به مرحوم پدرت گفتم؛ دف شما ندا می‌دهد که بیایید و بخورید، اما دف شیخان دیگر ندا می‌دهد؛ که بیاورید!

۲. مقاله من [د. نوری طالبانی] درباره شیخ رضا، مجله (کاروان)، شماره ۷۰، ص ۲۱ = گو‌قاری کاروان، ژماره ۷۰، ل ۲۱ / درباره مناقب شیخ عبدالقادر فائز و شیخ‌های ارشاد طالبانی، رک ← الانفاس الرحمانیة فی سلسلة القادریه الطالبانیة، شیخ محمد حسام‌الدین عمر، کر کوک، چاپخانه (الشمال)، سالی ۱۹۷۷، ص ۲۴۹-۲۵۲ که به شیخ عبدالقادر اختصاص یافته است.

فارسی شعر سروده است، و نیز بزبان کُردی نیز سروده‌هایی دارد، اما متأسفانه بیشتر اشعارش گردآوری نشده و از بین رفته است.

شیخ عبدالقادر فائز پنج فرزند پسر داشت؛ به اسامی شیخ خیرالله و شیخ محمد نوری، شیخ عزالدین، شیخ طالب، شیخ فیض‌الله، که دو تن از آنان به جوانی درگذشته‌اند مابقی هر سه تن جایگاه ویژه‌ای داشته‌اند در منطقه و در بین اهالی و خاندان طالبانی و مخصوصاً در روستای (داقوق) پایین کرکوک.

از دکتر مکرم طالبانی شنیده‌ام که می‌گفت: در اواسط دههٔ هفتاد میلادی (۱۹۷۰ م) وزیر بودم، احمد حسن البکر رئیس‌جمهور بود، یکبار در حضور چند وزیر گفت؛ خانوادهٔ ما مدیون خاندان طالبانی هستند، زیرا در زمان عثمانی، یکی از عموهایم چند مأمور عثمانی را به قتل می‌رساند و به همراه قوم و خویشان به یکی از روستاهای طالبانی‌ها در پایین کرکوک و منطقهٔ داقوق می‌روند و آنجا می‌مانند، تا فرمان عفو آنها از سوی (باب عالی) عثمانی در استانبول صادر می‌شود، سپس شیخ عزالدین با احترام آنها را راهی می‌کند و شیخ فیض‌الله برادر کهنتر خود را به همراه آنها تا تکریت می‌فرستد، رئیس‌جمهور کنونی عراق صدام حسین^۱ در اواخر سال ۱۹۸۹ این رویداد را در تلویزیون عراق به شیوه‌ای دیگر روایت کرد، پیشتر، در همان سال نامبرده فرمان عفو تمام کردهایی که به جنگ مسلحانه علیه رژیم پرداخته بودند، صادر کرد، به استثنای جلال طالبانی که مورد عفو قرار نگرفت در سخنان بعدی صدام گفت، از او نیز می‌گذریم و عفو می‌کنیم، چون در دورهٔ سلطهٔ عثمانی عده‌ای از قوم و خویشان ما به کردستان رفته‌اند و نزد بستگان جلال طالبانی پناه گرفته‌اند و محترم داشته شده‌اند، در برابر آن مردانگی من نیز از وی می‌گذرم و عفو می‌کنم.

۱. این رساله در ایام ریاست جمهوری صدام حسین نوشته شده است. (م، ع، س)

(۶)

شیخ رضای شاعر

فرزند سوم شیخ عبدالرحمن خالص، شیخ رضای شاعر است که در سال ۱۲۵۳ هـ . ق = ۱۸۳۵ م در روستای قرخ متولد شد.

شیخ رضا از همان اوان کودکی زیرکی و نبوغ و زبان‌آوری در ناصیه و وجود او آشکار بوده است، روایت می‌کنند که در زمان حیات پدرشان شیخ عبدالرحمن، هر چهار برادر برای زیارت بارگاه شیخ عبدالقادر گیلانی به بغداد می‌روند، پس از انجام مراسم طواف، شیخ رضا برای چند ساعتی زبان می‌بندد و از سخن گفتن باز می‌ماند، شیخ علی برادرش بسیار پریشان احوالش می‌شود، زمانی که به کرکوک باز می‌گردند و به خدمت پدر می‌روند، شیخ علی واقعه شیخ رضا و لالی موقت او را باز می‌گوید، شیخ عبدالرحمن نیز با تبسمی معنادار می‌فرماید؛ «ای کاش زبانش هرگز باز نمی‌شد»!

اشعار شیخ رضا تنها همان نیست که در دیوان او با شیوه‌ای ناتمام و لبریز از اغلاط چاپی، منتشر شده است. بلکه بیشتر آن اشعار گردآوری نشده است، یکی از علل اصلی عدم گردآوری اشعار شیخ رضا، این‌که در بسیاری از مواقع ابیاتی در قالب‌های مختلف شعری به او الهام شده و به ذهن و زبانش جاری گشته اما مکتوب نشده است. و اشعاری از او به شیوه افواهی از زبان مردم همانند ضرب‌المثل بازگو شده است و مردم آن را شنیده‌اند، بسیاری از آنها هم از یاد رفته‌اند، و آنچه مکتوب شده است یا کامل نیست یا در نوشتن مغلوپ شده است یا این‌که اغلاطی در آن راه یافته است.

کاک چالاک طالبانی در یادداشت‌های خود از قول میرزا معروف، شاعر نام‌آشنا روایت می‌کند که به وی گفته است، پس از چاپ دیوان شیخ رضا در سال ۱۹۴۶ م در کرکوک به نزد سید احمد خانقاه رفته است که بسیاری از اشعار شیخ رضا را در حفظ داشته است، از او سؤال کرده است، آیا شعر شیخ رضا همان است که در دیوان اشعار او بتازگی چاپ شده است؟ سید احمد هم در پاسخ می‌گوید؛ شعر شیخ رضا بسیار از آن بیشتر است، آنگاه میرزا معروف می‌پرسد، این اشعار در نزد چه کسانی است؟ سیداحمد اشاره به کُمد بسته‌ای در اطاق خود می‌نماید، میرزا معروف می‌پرسد؟ چرا آن اشعار را منتشر نمی‌کنید یا به کسی نمی‌دهید آن را چاپ و منتشر سازد؟ سید احمد در جواب گفته است؛

اگر آن اشعار منتشر شوند، نه سید احمد و نه خانقاهش باقی نمی‌ماند، پس از گذشت بالغ بر چهل سال از سخنان میرزا معروف و سید احمد خانقاه، کاک پیروت طالبانی، که مادرش نواده دختری شیخ رضا می‌باشد، از شیخ حسین خانقاه پسر سید احمد می‌خواهد که آن شعرها را که نزد پدرش سیداحمد بوده در اختیارش قرار دهد او نیز جواب مثبت می‌دهد اما به آن شرطی شعرهایی که نام پدرم در آنها آمده است حذف کنید و منتشر نکنید. کاک پیروت هم تعهد می‌کند شعرهایی که نام سیداحمد خانقاه را دارد و مربوط به اوست، منتشر نکند، اما با کمال تأسف پس از قیام بهار سال ۱۹۹۱ کاک پیروت و قوم و خویشان او، خانه و زندگی را ترک کرده به کوه‌ها روی می‌آورند، سپس چون به کرکوک بازمی‌گردند مشاهده می‌کنند که اموال و زندگیشان به یغما رفته است، به این شیوه تراژدی و غم‌انگیز آن بیاض اشعار شیخ رضا هم از میان رفت، اگر سامان و زندگی پیروت پسر عمویم در زیر سلطه رژیم بعث به چنین سرگذشتی دچار شد، زندگی و کتابخانه بزرگ من که در آن بیش از سه هزار و پانصد جلد کتاب وجود داشت که در سال ۱۹۹۶ م. به نام و به دست کرد، به یغما رفت و در آتش سوخت.^۱

شیخ رضا در کنار هجویات و اشعار هجوی، شعرهای لطیف و زیبای فراوانی به چهار زبان کردی، فارسی، ترکی، عربی دارد.^۲

دیوان شیخ رضا تاکنون هفت بار چاپ و منتشر شده است، اما ناتمام و ناقص، چاپ یکم؛ چاپ (کردی و مریوانی) می‌باشد که در سال ۱۹۳۵ م در بغداد منتشر شد، چاپ دوم، چاپ شیخ علی فرزند شیخ عبدالله پسر شیخ رضا که در بغداد به سال ۱۹۴۵ م انتشار یافت، چاپ سوم و چهارم نیز همان افست چاپ دوم بودند که در ایران چاپ و توزیع شد، اما در قطع جیبی، چاپ دیگر در سال ۱۹۹۶ م در سوئد در مرکز نشر (کتاب ارزان) منتشر

۱. رک ← مقاله‌ای از من [د. نوری طالبانی] به نشانی؛ «له‌شاری هه‌ولیر به‌ناو ئازاد کراودا کتیخانه ده‌سوتیندریت» گو‌قاری (مه‌ل‌به‌ند) که مرکز فرهنگی کرد در لندن، آن را منتشر می‌نماید. ژماره ۷۰ و ۷۱، سال ۱۹۹۶، لندن.

۲. رک ← به کتاب دکتر عزالدین مصطفی رسول که پیشتر به آن اشاره کردیم، به همراه تعدادی نوشته دیگر که در آن کتاب به آنها اشاره شده است.

شد. در سال ۱۹۹۹ نیز در سلیمانی از سوی کاک چالاک طالبانی با رسم‌الخط کُردی در سٔ انتشار یافت، [شادروان] کاک ملاشکر مصطفی در هه‌ولتر، دیوان شیخ رضا همراه با توضیح و شرح شعرهای او را در سال ۲۰۰۰ منتشر ساخت، همچنین دکتر مکرم طالبانی، دیوان شعر شیخ رضا را به شیوهٔ موضوعی تبویب و در ۲۰۰۱ چاپ کرده است و آگاهی یافتیم که کاک امین شوانی در کرکوک نیز دیوان شعر شیخ رضا را آمادهٔ چاپ و نشر کرده است، این شخصیت‌ها با این اقدامات خدماتی بزرگ نسبت به ادبیات ملی خود انجام داده‌اند.^۱

در سال ۱۹۸۰ م پیشنهاد دادم که هیأتی در گروه کُردی، فرهنگستان علمی عراق در بغداد تشکیل شود، برای گردآوری و پژوهش در اشعار شیخ رضا، به شرطی که اعضای هیأت به همه جاهایی سفر کنند که سالمندی را در آنجا می‌شناسند که شعر یا اشعاری از شیخ رضا طالبانی را در حافظه دارد و مناسبت و سرودن آن اشعار را می‌دانند، در آن موقع کاک عزیز تاکریبی معاون رئیس فرهنگستان و رئیس گروه کُرد در آنجا بود، بسیار از پیشنهاد استقبال کرد، اما در زمانی که کاک عزیز از فرهنگستان رفت و سفر خارج کرد، و سپس به رحمت ایزدی پیوست، این طرح متوقف ماند، همچنین اطلاع دارم که در اوایل سال ۱۹۷۱ م اتحادیهٔ نویسندگان کرد شاخهٔ کرکوک پیشنهاد کرد که پیکرهٔ شیخ رضا درست شود و در اول خیابان تکیهٔ طالبانی کرکوک که در مسیر راه کرکوک به سلیمانی می‌باشد، نصب گردد، اما مسئولان رژیم بعث اجازه ندادند و سپس نام خیابان را هم عوض کردند و این مجسمه در قصبهٔ چمچال برقرار شد.

در این رساله پیشتر درباره پدر و نیاکان شیخ رضا سخن گفته‌ایم همراه با مرتبه و جایگاه آنها در زمینه‌های اعتقادی، آیینی و اجتماعی در کرکوک و منطقه و سراسر کردستان، به همین سبب اشعار هجو و هزل او در آنزمان برای خاندان او بویژه برادر بزرگش حاج شیخ علی، محل نگرانی و فشار بود، این شخصیت بزرگوار نه تنها بزرگ

۱. در متن عربی آورده است که؛ سپس طبع اشعار او توسط ادیب احمد تاقانه برای بار آخر و چاپ‌های دیگر دیوان شیخ رضا وجود دارد مانند آنچه شیخ محمد خال و دیگران انجام داده‌اند. ... (ترجمه عربی، ص ۴۳)

خاندان و ارشد شیخ‌های طالبانی بوده، بلکه اولین شخصیت آیینی و اجتماعی آن روزگار در منطقه کرکوک و یکی از مشهورترین بزرگان در سراسر کردستان به شمار می‌رفته است، به همین سبب موضع شیخ علی بزرگ در برابر اشعار هجو و هزل شیخ رضا که شنیده، تنها سکوت نبوده است، بلکه بر طبق راه و روش خویش از او نگران و ناراحت و عصبانی شده است، مطالبی که بعضی‌ها نوشته‌اند گویا برای سهم‌الارث و تقسیم مایملک پدری مشکل داشته‌اند، اساس و پایه‌ای ندارد و هرگز به هیچ شیوه‌ای کدورتی در بین شیخ علی بزرگ و دو برادرش وجود نداشته است بلکه آنها نیز از شیخ علی برادرشان پشتیبانی کرده‌اند، و از شیخ رضا خواسته‌اند که از سرودن اشعار هجو و هزل خودداری کند و نام هیچکس را به هجو نبرد.

شیخ رضا تنها به شعر و سروده درباره افراد سخن نگفته است، بلکه به گفتگو و محاوره روزمره نسبت به کسانی که در نظر داشته کوتاهی نکرده است، روایت می‌کند که در شهر کرکوک، حاج مصطفی قیردار که رئیس شهربانی بوده و مدتی هم در استانبول عضو مجلس مبعوثان بوده است و همچنین به شیخ علی بزرگ ارادت داشته، شیخ رضا در قطعه شعری به زبان ترکی او را به متران مسیحیان کرکوک تشبیه می‌کند، و طبیعی است که آن‌گونه اشعار بسرعت در مهمانپذیر و دیوانخانه‌های کرکوک دهان به دهان می‌گشته و انتشار پیدا می‌کرد در نتیجه مطلب به گوش حاج مصطفی می‌رسد او هم نگران و آشفته خود را به تکیه کرکوک می‌رساند و در محضر حاج شیخ علی بزرگ عارض شده، گله می‌کند و قضیه را باز می‌گوید، حاج شیخ علی نیز فوراً شیخ رضا را احضار می‌کند و به او می‌گوید، آیا شایسته و سزاوار است که انسانی محترم و صاحب قدر همانند حاج مصطفی را برنجانی و او را تشبیه به فلان کس کنی؟^۱ شیخ رضا نیز بدون هیچ تغییر و تردیدی بسیار با خونسردی می‌گوید، کاکه = (برادر بزرگم)، من نمی‌دانم چه کار کنم و به هم

۱. شیخ رضا در تکیه کرکوک حجره ویژه خود را داشته که در حال حاضر هم باقی و همچنان حجره شیخ رضا گفته می‌شود، منزل مسکونی او هم مقابل تکیه بوده است که آن ساختمان هم، همچنان به عنوان منزل شیخ رضا شناخته می‌شود، تا همین سال‌های اواخر نوه‌های شیخ محمد خالصی فرزند شیخ رضا در آن ساختمان سکونت داشتند.

ریخته‌ام از آن سو، متران از من نگران و ناراحت شده و به خانه‌ام آمده و گله‌مند است از این که او را به حاج مصطفی تشبیه کرده‌ام و می‌گوید: آیا در کرکوک کسی دیگری نبود که مرا به او تشبیه نمایی، حاج مصطفی نباشد، از این سو جناب حاجی از من گله می‌کند که او را به متران تشبیه کرده‌ام؟!^۱

با آن همه اشعار هجو و هزل بی‌پرده، شیخ رضا شخصیتی بسیار متدین و دیندار و خداترس بوده است، و به شیوه زندگی نیز از آن سخنان دور بوده که در اشعارش به آنها می‌پرداخته است، اما همانطور که از چند نفری سالمند شنیده‌ام که خود آنها شیخ رضا را از نزدیک دیده و شناخته‌اند، انسانی بذله‌گو و اهل نکته و ریزبین بوده است، شعرهای هجو را نیز بیشتر برای بزم و شوخی و تفنن سروده است، مخصوصاً یکبار از وی می‌پرسند، چرا بعضی‌ها را هجو و در برابر بعضی سکوت اختیار کرده‌ای؟ پاسخ می‌دهد تا کسی شأن و جایگاهی نداشته باشد من به او اعتناء نمی‌کنم و نامی از او نمی‌برم.

از شادروان سید احمد خانقاه روایت می‌کنند که گفته است: شیخ رضا ما را هجو می‌کرد و سپس از ما می‌خواست آنچه که سروده و هجو کرده، خود ما برای او بخوانیم. شیخ رضا نسبت به کسانی که آنها را هجو کرده کینه‌ای نداشته است، مخصوصاً اگر مورد هجو او شکری فضلی شاعر بوده باشد که از همه کس بیشتر سخن هجو و گوناگون به شیخ رضا گفته است.

توفیق وهبی بیگ در لندن به سال (۱۹۷۴ م) برایم روایت کرد، گفت: بعد از بازگشت من از استانبول برای بغداد، چند بار از شکری فضلی خواستم آن اشعاری را که او شیخ رضا را هجو گفته است، به من بدهد، اما هر بار به شیوه‌ای مرا از سر باز می‌کرد، یکبار به من گفت: چنین می‌نماید که دست از سرم برنمی‌داری، اما اگر بدانی که به سبب شیخ رضا گردنم از طناب دار رستگار و آزاد شده است، این حق را به من می‌دهی که آن

۱. رک ← درباره شیخ رضا، گوژقاری (کاروان)، ژماره (۷۰)، ل ۲۱ / این حاج مصطفی قیردار پدربزرگ، قاضی اسماعیل قیردار [که منصب قضاوت داشت] و امین قیردار که چند سالی عضو پارلمان عراق بود تا سال ۱۹۵۸ م.

اشعار را به تو ندهم، که به تحریک چند نفری در سلیمانی دربارهٔ او گفته‌ام.^۱ وهبی بیگ از قول شکری فضلی گفت؛ در سلیمانی بودم، در قطعه شعری به زبان ترکی، هجویی تند از (اردو)ی ترک کردم، مدتی پس از آن دستگیر شدم و مرا به بغداد اعزام کردند، و در دادگاهی نظامی رأی به اعدام صادر شد، در آن مدت برای اجرای رأی اعدام که منتظر تأیید (باب عالی) بود، خبر به شیخ رضا می‌رسد، همانطور که می‌دانید در سال‌های پایانی عمرش در بغداد سکونت داشت، در عصرگاه یکی از روزها به نزد والی بغداد می‌رود، که شخصیتی ادب دوست و ادیب و شعرشناس و علاقه‌مند به سروده‌های شیخ رضا بوده است، در دیوانخانه و مهمانپذیر والی که عصرگاه بزرگان بغداد برای رتق و فتق امور به آنجا رو می‌آوردند، والی با شیخ رضا به گفتگو و مصاحبه و گله از عدم ارتباط و رفت و آمد می‌پردازد، پس از نماز عشاء که تمام مهمانان می‌روند و شیخ رضا و والی تنها می‌مانند، والی به شیخ رضا می‌گوید؛ این دیدار و حضور شما بی‌علت نیست، شیخ رضا هم در جواب می‌گوید؛ برای انجام کاری به دیوانخانهٔ تو آمده‌ام، از اینجا نمی‌روم تا قول انجام خواسته‌ام را ندهی، والی می‌گوید؛ اگر خواستهٔ تو با من انجام شود، به روی چشم، شیخ رضا می‌گوید؛ آمده‌ام برای خواهش و توسل که شکری فضلی شاعر را آزاد کنی، والی می‌گوید، کار او در دست من نمانده است، زیرا رأی دادگاه است و برای (باب عالی) در استانبول فرستاده شده است، اما به شما قول می‌دهم که آنچه در توانم باشد برای خاطر شما کوتاهی نمی‌کنم، مدتی طول نمی‌کشد که به واسطه تلاش و وساطت والی در آن کار، از استانبول جواب آزادی شکری فضلی صادر و اعلام می‌شود.

۱. شیخ رضا، به دقت افرادی را که موجب تحریک شکری فضلی شده‌اند تا هجویاتی درباره شیخ رضا بگوید، معرفی کرده است؛ بویژه در آنجا که می‌گوید:

من ده‌زانیم کن له خشته‌ی بردوی، نه‌مماچ سود
(سه‌بید) سه‌سبید، قسه‌ی سووکی ده‌بی ده‌رحه‌ق نه‌که‌م

ترجمه:

من می‌دانم چه کسی تو را فریب داده است، اما چه بگویم
سید است سید، و شایسته نیست که سید را هجو کنم

توفیق وهبی بیگ گفت؛ در اینجا شکری فضلی خطاب به من گفت؛ با این همه نیکی و انسانیت و جوانمردی شادروان شیخ رضا می‌خواهی، من اشعاری را که در هجو او گفته‌ام به شما بدهم؟ استاد توفیق وهبی گفت؛ سپس چند بار دیگر از او درخواست شعرها را کردم اما نتیجه‌ای نداشت و آنها را به من نداد.^۱

همین برای شیخ رضا کافی است که آنچه در خاطر و ذهن او گذشته است بدون پنهانکاری و تزویر به طور آشکار به همگان ارائه داده است، همانطوری که خود گوید:

تۆهه‌ته تیغی ده‌بان و من همه تیغی زوبان
فهرقی ئەم دوو تیغه هه‌روه‌ک ئاسمان و ریسمان^۲

ترجمه:

تو تیغ ده‌بان [ده‌بان صفت تیغ جوهر دار و کشنده] داری و من تیغ زبان
تفاوت این دو تیغ همانند آسمان و ریسمان است
یا درباره‌ی دیگری که تصور می‌کنی درباره‌ی امروز می‌گویدی، که گفته است؛
ساغ له دنیا‌دا نه‌ماوه گهر قسه‌ی ساغت ده‌وی
بی هه‌زارانت نیشان ده‌م گهر قور‌مساغت ده‌وی^۳

ترجمه:

درستی در دنیا نمانده است اگر در جستجوی سخن درست هستی
اگر می‌خواهی بیا تا هزاران بی‌غیرت و زن به مزد را نشانت دهم

متأسفانه تاکنون تمام یا بخش بیشتر اشعار شیخ رضا و بذله‌ها و لطیفه‌ها و نکات او به خوانندگان آثارش ارائه نشده است.

۱. رک ← مقاله من [د. نوری طالبانی] در؛ [مجله] گویشاری (کاروان)، درباره‌ی شیخ رضا طالبانی، شماره ۷۰، ص ۲۴.
۲. دیوان شیخ رضا طالبانی، همان، ص ۷۲.
۳. همان، ص ۷۸.

شیخ رضا در سال ۱۹۱۰ م در شهر بغداد رحلت کرده و در گورستان مجاور آستان
شیخ عبدالقادر گیلانی به خاک سپرده شده است، بنا به وصیت خودش این دو بیت شعر بر
روی سنگ عمودی مزارش نوشته شده است.^۱

یا رسول الله چه باشد چون سگ اصحاب کهف

داخل جنت شوم در زمرة اجاب تو

۱. شادروان رشاد مفتی، قاضی شرع پیشین ههولیر از قول شیخ شریف ههولیری برای من
روایت کرد، که او (شیخ شریف) خلیفه شیخ علی بزرگ بود و من [د. نوری طالبانی]
خود چند بار او را در کرکوک دیده‌ام. نامبرده به مرحوم رشاد مفتی گفته است: یک بار
به بغداد رفته و از شیخ رضا در تکیه او دیدار کرده است. شیخ رضا به شیخ شریف
می‌گوید: می‌دانی فلانی، می‌دانی که من کار مثبتی انجام نداده‌ام که خداوند به وسیله آن
مرا ببخشد؟ شیخ شریف در پاسخ می‌گوید: قربان چگونه این سخن را می‌گویید؟ خدا
به سبب هیچ امری از شما نگذرد، برای آن دو بیت شعر از شما می‌گذرد. شیخ رضا از
او می‌خواهد که آن دو بیت شعر را برایش بخواند [و او دو بیت بالا را برایش می‌خواند].
شیخ رضا می‌گوید، خوب شد آن را به یادم آوردی. برای فرزندانم وصیت می‌کنم پس
از مردنم آن دو بیت شعر را بر سنگ قبرم نقر کنند. در بالای درگاه بارگاه شیخ
عبدالقادر گیلانی هم این دو بیت شیخ رضا روی سنگ مرمر کنده شده است:

این بارگه حضرت غوث‌الثقلین است نقد کمر حیدر و نسل حسنین است

مادرش حسینی نسب است و پدر او ز اولاد حسن یعنی کریم‌الابوین است

این دو بیت را از کتاب (تاریخ جامع‌الشیخ عبدالقادر الگیلانی) تألیف‌الشیخ عبدالرحمن
المحض، چاپ؛ دائرة الشؤون الثقافية، بغداد، ۱۹۹۴، نقل کرده‌ام زیرا سنگ مرمر یادشده
در جای خود نمانده است.

شنیده‌ام در سال‌های جنگ ایران و عراق، به سبب آن که آن دو بیت به زبان فارسی
بوده‌اند، کتیبه را از جا درآورده و مسئولان رژیم بعث برایشان قابل هضم نبوده که دو
بیت فارسی از شاعری کرد بر دیوار مسجد غوث گیلانی خودنمایی کند.

تصور می‌کنم (مادرش...) در مصرع سوم اشتباه است چون که وزن شعر را بر هم می‌زند.
بعید نیست که صحیح آن بدین صورت باشد، (مادر که...) چون اصل مأخذ کتاب
یادشده را در دسترس نداشتم تا مصرع را براساس آن تصحیح و مقابله کنم.

* همان (مادرش...) صحیح است زیرا (مادرش...) خوانده نمی‌شود بلکه باید (مادرش...) با
سکون (ر) و (ش) تلفظ کرد. (م، ع، س)

او رود در جنت و من در جهنم کی رواست

او سگ اصحاب کهف و من سگ اصحاب تو^۱

شیخ رضا دو پسر داشته است؛ شیخ محمد که او نیز شاعر بوده و (خالصی) تخلص می‌کرده و شیخ عبدالله که جانشین پدر در تکیه طالبانی بغداد بوده است. شیخ محمد (خالصی) فرزند شیخ رضا، شخصیتی تحصیلکرده و بسیار زیرک بوده است. در زمان حکمرانی شیخ محمود حفید، قائم‌مقام (رانیه) بوده، چند نفری به نام شیخ محمود می‌خواهند کار ناشایست انجام بدهند، او اجازه نمی‌دهد، در یکی از شب‌ها به محاصره و گلوله‌باران خانه‌اش اقدام می‌کنند، او با یکی از نگهبانانش مردانه دفاع می‌کنند، اما گلوله‌ای به شانهِ‌اش اصابت می‌کند و زخمی می‌شود، خالصی از سِمت خود کناره‌گیری می‌کند و مدتی شیخ محمود از او پرس‌وجویی نمی‌کند، اما بتدریج که واقعیت امر بر او روشن می‌شود، او را احضار می‌کند که به مسئولیتش بازگردد، (خالصی) هم در پاسخ قطعه شعری بلند که نمونه بی‌باکی و شجاعت همراه با شفقت و دلسوزی می‌باشد برای شیخ محمود می‌فرستد، در اینجا ابیات کُردی آن را می‌آوریم زیرا قطعه مزبور به دو زبان کُردی و فارسی سروده شده است:

یه‌کانه و په‌لخ و مالۆسی قه‌وی قۆلی گه‌لیک زۆره
به‌ری ملیان له‌کوی ئه‌گری پشیلهی کانی ئاسکانی^۲
له‌پاش تالان و عه‌زل و لانه‌وازی و خانه‌ویرانی
حه‌والله‌ی خۆت‌ده‌که‌م، قوربان، چلۆن بێم بۆ سوله‌یمانی؟!
له‌ به‌رچاوت وه‌کو یه‌ک وایه، بی‌فه‌رقه له‌ خزمه‌ت تو
شه‌هین و حاجی له‌قله‌ق، شیرورپۆی، مورشیدوجانی

۱. در چاپ دوم دیوان شیخ رضا و تعدادی مأخذ دیگر، به جای (احباب) اصحاب نوشته شده است.

۲. دیوان شیخ رضا طالبانی، همان، ص ۱۸۷.

۳. کانی ئاسکان، نام یکی از محلات قدیمی شهر سلیمانی است.

که‌روگا خه‌رجی بارو‌جووته، ئیستر مالی کاروانه
 ئەمانه نابنه کو‌یخاو ره‌ئیس و میری دیوانی
 به‌یار کیلان و گای له‌ر، پیرو کچ خواستن، ژن و ته‌دبیر
 سه‌گ و جو، ئەسپ و ئیسقان، بوق و سه‌ردار، جرج و ناوکانی
 عه‌باوکه‌ر، فیست و‌رپۆی، ورچ و شه‌پقه، میزه رومه‌یموون
 حه‌یاوکو‌یر، شهرم و دۆم، قحبه و وه‌فا، نامووس و سوزمانی^۱
 له‌کویت دوزینه‌وه ئەم کو‌یرو قۆرانه‌ی له‌خواعاسی
 چلۆنت که‌وته خاتر مشکه کو‌یره و ورچی کو‌یستانی
 هه‌موو شیرو پلنگه وه‌ختی نان خواردن له ئە‌ترافت
 سمیل بابر، کفن در، که‌لله خر، په‌رچه‌م مه‌ریوانی
 دوعات بابۆ بکه‌ن، ئەمما به ته‌دبیریان نه‌که‌ی، زینه‌هار
 مه‌لا و ده‌رویش و سو‌فی، شیخه‌کانی لوقمه باتمانی
 له‌رۆژی و اپیاویک چاکتره بوتۆ له دوو سه‌د که‌س
 هه‌زاری لی‌ره‌یه‌ک ناکا ده‌پاره و پوول و تاران^۲

۱. در کتاب (سوزانی...) آمده و بی‌معنی است و (سوزمانی...) صحیح است مترادف فاحشه دوره‌گرد

۲. در ترجمه عربی تمام قصیده با اضافاتی از کتاب «علماؤنا فی خدمة العلم و الدین»، تألیف علامه ملا عبدالکریم مدرس آمده است، و اما مطلع شعر:
 وجودت فخره بؤمن، چونکه لای من فخری کوردانی
 نه‌وه‌ی کاک ئە‌حمه‌دی، نوتفه‌ی حسینی، شی‌ری یه‌زدانی
 جه‌نابی تو له‌هه‌ق من زور له‌خۆم موشفقتری ئە‌مما
 له‌به‌ختی نه‌حسی من فکرت خراپه، زور به‌نسیانی
 یه‌کانه و...

ترجمه:

وجودت برای من فخر است، چون در نزد من افتخار کرده‌ها هستی
 نواده [شیخ اعظم] کاک احمدی، نطفه‌ حسین بن علی(ع)، شیر یزدانی

ترجمه:

گراز نر، بچه گراز و گراز ماده با هم گله‌ای بسیار زورمند هستند چگونه گربه محله (کافی ناسکان) می‌تواند در برابر آنها مقاومت کند.
پس از چپاول و غارت و عزل از سمت و سرگردانی و خانه‌ویرانی

جناب شما نسبت به من بیشتر از خودم دلسوز و مشفق
اما از بخت نحس من فکر تو خراب و بسیار فراموشکار است...
و اما از کتاب علماؤنا... نقل کرده است که: (... [شیخ رضا] چون در علم و ادب شهرت یافت، به طریقت مشرف نشد. به دلخواه خود در اجتماع دوستان و خویشان و ادباء و شعراء و مشایخ و بزرگان امرا حضور می‌یافت و بدین ترتیب ایام را سپری می‌کرد. به استانبول سفر نمود، بعد به قاهره رفت، روزگار و قضا و قدر موافق او نبود، با وجود کثرت دانش و تسلط بر فقه و لغت و ادب، بدون اشتغال و تدریس باقی ماند. درباره آگاهی و ژرفای دانسته‌های فقه و لغت روایت می‌کنند در سفری به همراه برادرش حاج شیخ علی به بغداد می‌رود و در منزل نقیب میهمان می‌شوند، سخن بر سر حدیث: دَعَّ مَأْيِرِيْبِكِ اِلَى مَالِئِرِيْبِكِ درمی‌گیرد. حاج شیخ علی، (مُرِيْبٌ) به ضم یا می‌خواند، یکی از علماء حاضر با ایشان معارضه می‌کند و مجلس ادامه می‌یابد. شیخ رضا خطاب به برادرش می‌گوید: با آنان جدال مکن، اینان شدیداً مرددند و به عربی ادامه می‌دهد که مولای؛ دَعَّهُمْ، اِنَّهُمْ فِى شَكِّ مُرِيْبٍ. [اشاره به آیه ۱۱۰ سوره هود/ آیه ۵۴ سوره سبا/ آیه ۴۵ سوره فصلت/ آیه ۱۴ سوره شوری...] [حاضران] وقتی کلمه (مُرِيْبٌ) از قرآن را به ضم می‌شنیدند، منفعل شده و دانستند که مُرِيْبٌ از باب افعال است (حرف مضارعش مضموم است)... ← ترجمه عربی (شیوخ الارشاد الدینی فی الأسرة الطالبنیة)، تألیف د. نوری الطالبنی، ترجمه و تقدیم، کمال غمبار، علماؤنا فی خدمة العلم و الدین، عبدالکریم المدرس، چاپ اول ص ۲۰۶.

* و اما درباره زندگی خصوصی شیخ رضا ادموندز می‌نویسد: (... در حوالی سال ۱۸۴۰=۱۲۵۶ ق به جهان آمد و در ۱۹۰۹ = ۱۳۲۷ ق از جهان رفت، در جوانی ممالک قلمرو عثمانی را سیاحت کرد؛ هشت سال در قسطنطنیه و در سایه کامل پاشای بزرگ زیست، مدت دو سال معلم فارسی پسران خدیو مصر بود، یک چند به قسطنطنیه بازگشت، به زیارت خانه خدا رفت، باز چندی از عمر را در کرکوک به سر برد و سرانجام در بغداد رحل اقامت افکند...) ← سیسل جی. ادموندز، کردها، ترک‌ها، عرب‌ها، ترجمه ابراهیم یونسی، ص ۳۱۶-۳۱۷، انتشارات روزبهان، تهران ۱۳۶۷.

شما را به خودتان واگذار می‌کنم [یا به شما وامی‌گذارم] قربان چگونه بیایم برای سلیمانی؟

در مقابل چشم تو مساوی است و در خدمت تو فرقی ندارند
حق‌الزحمه خر و گاو برای بار کشیدن و شخم زدن و قاطر برای سفر و کاروان به
کار می‌آید

اینها به عنوان کدخدا و رئیس و میردربار حکمران انتخاب نمی‌شوند
زمین بایر را با گاو لاغر شخم زدن، برای پیرمرد، دختر خواستن، با زن مشورت و
تدبیر کردن

همانند جَوّ در مقابل سگ، استخوان در برابر اسب، قورباغه و درخت، موش
صحرائی و داخل چشمه!

عبا برای خر، فیس سر برای روباه، کلاه برای خرس، عمامه برای میمون!
حیاز کور، شرم از گیوه‌کش، از قحبه وفا، و از سوزمانی ناموس!
از کجا اینها را پیدا کرده‌ای؟ این بی‌چشم و روهای فتق و عاصی از خداوند
چگونه به خاطر تو رسیدند موش کور صحرائی و خرس کوهستانی؟
همه در زمان صرف غذا شیر و پلنگان کنار سفره هستند در اطراف تو
با سبیل‌های از بناگوش در رفته و کفن پاره کن و کله‌خر و با آرایش موی مریوانی
بگذار برایت دعا کنند، اما تدبیر و مشاوره آنها را نپذیری
ملا و درویش و صوفی و شیخ‌هایی که لقمه‌های پنج من و نیمی = (باتمانی)
برمی‌دارند

در روزی این چنین یک مرد برای تو بهتر است از دویست فرد [قوم و خویش]
زیرا ده هزار پاره و پول و تهرانی ارزش یک لیره را ندارد^۱

۱. ترجمه عربی شعر در بعضی واژگان دچار اشکال شده‌است که با تطبیق ترجمه فارسی
مشخص می‌شود. (م، ع، س)

(۷)

شیخ محمد علی طالبانی

فرزند ارشد شیخ علی بزرگ است، پس از رحلت شادروان پدرش به جانشینی برگزیده شد.^۱ شخصیتی صاحب عزت و شکوه و از نظر اجتماعی کم‌نظیر، بسیار شجاع و نترس و وفادار و در بعد عبادی و اعتقادی همیشه مشغول خداپرستی و عبادت بوده، با علماء و اهل علم و دانشمندان آیینی بسیار دوستی و قرابت داشته، به پرورش و تربیت و نگهداری اسب‌های اصیل علاقه‌مند و به همین سبب با بزرگان سوارکار معاصر خود نیز ایامی را سپری می‌کرده است، عمر بیگ قادریگ میرانی برایم روایت کرد که؛ شیخ محمدعلی در فصل‌های تابستان، گاهی به شقلاوه می‌آمد، و قادریگ پدرم هم گاه‌گاهی در زمستان‌ها به کرکوک می‌رفت، آخرین بار که به شقلاوه آمد فقط دو سه شب اطراق کرد و ناگهان به خدمه همراه دستور داد اسب‌ها را زین کنید، میرانی قادریگ از ایشان می‌خواهد که چند روز دیگر بماند، حداقل خستگی سفر و طی مسیر را از تن بدر کند، در جواب به قادریگ می‌گوید: من در اینجا باشم و تو شبانه عیاران خود را به سر (حیدری‌ها) در (ماوه‌ران) بفرستی.^۲ کاری بسیار نارواست عمر بیگ گفت؛ هر چند پدرم التماس کرد که در شقلاوه ماندگار شود، سودی نبخشید و حتی یکبار دیگر به شقلاوه نیامد.

۱. فرزندان دیگر شیخ علی بزرگ [عبارتند از]: شیخ محمد علی و شیخ محمد رئوف که از سوی مادر به بگ‌زاده‌های زهاو می‌رسند، شیخ حبیب، شیخ حسیب، شیخ نجیب سه فرزند دیگر شیخ علی بزرگ مادرشان اهل کرکوک است.

۲. (ماوه‌ران) روستایی نزدیک (شقلاوه) است، خاندان (حیدری) که عالم و دانشمند و علماء بزرگ از سلسله آنها برخاسته، در (ماوه‌ران) سکونت داشتند، همانطور که عمر بیگ خودش برای من بازگو کرد، تصادفاً چنین اتفاق می‌افتد آن شبی که شیخ محمدعلی به (شقلاوه) می‌رسد، میرانی قادر بیگ، عیار بر سر آنها می‌فرستد و عیاران روستای آنها را به گلوله می‌بندند، به علت اختلافاتی که با هم داشتند، دو روز بعد هم خبر به شیخ محمدعلی می‌رسد او نیز که در آنجا بوده دلگیر می‌شود و تصمیم به بازگشت به کرکوک می‌گیرد.

شیخ محمدعلی مانند نیاکانش گوشه‌گیر و منزوی نبوده است، پس از ایجاد حکومت کردستان، به سرپرستی شیخ‌های برجسته طالبانی به سلیمانی می‌رود برای تبریک و تهنیت به شیخ محمود و اعلام همبستگی و پشتیبانی از حکومت جدید، توفیق وهبی بیگ در سال ۱۹۷۵ م برایم نقل کرد، گفت: در سلیمانی بودیم، خبر به شیخ محمود رسید که شیخ‌های طالبانی به ریاست شیخ محمدعلی در راه هستند برای اعلام پشتیبانی از حکومت نوین کردستان، وهبی بیگ ادامه داد؛ هیچگاه شیخ محمود را به اندازه آن روز خوشحال و سرحال ندیده بودم، زمانی که میهمانان رسیدند، شیخ محمود در مجلسی بزرگ و پرجمعیت (عبای دوش سُرْمه) به یکایک آنها به خلعت پوشانید. ادموندز، در کتاب خود [کُردها، ترک‌ها، عرب‌ها] از شیخ محمدعلی سخن می‌گوید؛ و سخن او نشانگر آن است که استقبال و همبستگی شیخ محمدعلی از حکومت نوین کردستان موجب عصبانیت ادموندز شده و آن سخنان ناروا را درباره وی آورده است.

باسیل نیکیتین؛ در کتاب (کُرد) تألیف خودش، از شیخ محمدعلی، به عنوان رهبر طریقه قادریه در کرکوک و بزرگ خاندان طالبانی یاد می‌کند، زیرا در مدتی که او به منطقه کرکوک سرزده است، در اواخر سال‌های جنگ اول جهانی، شیخ محمدعلی بزرگ خاندان طالبانی بوده است.

شیخ محمدعلی دو همسر داشته است؛ همسر اول از بیگ‌زاده‌های (زهاو) بوده در روستای (ریژاو) کردستان ایران [از نوادگان ابراهیم پاشای باجلان] از این همسر فرزندی نداشته است، همسر دوم ایشان دخترعموی سید طه شمزینی و دختر شیخ جسیم برادرزاده شیخ عبیدالله نه‌ری بوده است. پس از شکست شورش شیخ عبیدالله در سال ۱۸۸۲ م قسمتی از بستگان و اقوام ایشان، برای آن که گرفتار نشوند، به سوی کرکوک می‌آیند و در روستایی نزدیک این شهر، مانند (مهاجر) استقرار می‌یابند، به همین سبب هم عنوان (مهاجر) بر آنها اطلاق می‌شده است، پس از چند سالی، روستایی دیگر در نزدیک کرکوک را به نام «سُونه‌گُولی» ابتیاع می‌کنند، و به تدریج پیوند ارتباط و معاشرت با شیخ‌های طالبانی کرکوک پیدا می‌کنند، به سبب آن که شیخ محمدعلی پدر بزرگم [د. نوری طالبانی] از همسر اول صاحب فرزند نشده است، فاطمه خانم دختر شیخ جسیم را خواستگاری می‌کند، که از وی صاحب دو پسر و پنج دختر می‌شود، چنانکه بازگو می‌کنند فاطمه خانم

از زنان صاحب اقتدار و شاهزنان و دارای قابلیت بوده است، چند بار شیخ طه پسرعمویش برای سرکشی و صلّه ارحام و دیدار او به کرکوک رفته است، پس از اعدام شیخ عبدالقادر به همراه شیخ سعیدپیران و سران دیگر شورش در سال ۱۹۲۵ م = ۱۳۴۳ ق = ۱۳۰۴ خ / در شمال کردستان، فاطمه خانم در کرکوک مراسم سوگواری و تعزیه برپا می‌دارد و حفصه خانم نقیب، از سلیمانی برای تسلیت به نزد فاطمه خانم به کرکوک می‌آید. شیخ محمدعلی در سال ۱۹۳۳ م = ۱۳۵۱ ق = ۱۳۱۲ خ در کرکوک به رحمت ایزدی پیوست و در جوار پدرش به خاک سپرده شد، دو پسر از وی باقی ماند، یکی شیخ جمیل و دوم شیخ جمال، شیخ جمیل از آغاز زندگی با تعبّد و زهد به روش طریقت مشغول و شیخ جمال در روستای (زهرداو) از توابع کفری سکونت یافته است.

(۸)

شیخ جمیل طالبانی

پس از درگذشت شیخ محمدعلی، فرمان مسندنشینی و ارشاد تکیه طالبانی کرکوک از سوی مریدان و منسوبان و خاندان طالبانی درباره‌ی وی صادر شد، زیرا از آغاز و در زمان حیات پدرش به امر طریقت به روش سلسله‌ی قادریه مشغول بوده و مریدان و منسوبان از هر کجای جهان اسلام به طرف کرکوک آمده باشند وی پذیرا و خدمتگزار آنها بوده است. حاج شیخ جمیل در سال ۱۸۹۰ م = ۱۳۰۷ ق = ۱۲۶۹ خ / در کرکوک از مادر زاده شده است، پس از اتمام تحصیلات علوم دینیّه در محضر علماء و دانشمندان آن شهر، بویژه ملامحمود مه‌زناوه، به پیروی از سنت سنیه رسول اکرم(ص) و تجدید اصول ارشاد در تکیه کرکوک به سیر و سلوک پرداخته است، از ایام نوجوانی دوستدار انزوا و گوشه‌گیری بوده است، در سال ۱۹۱۸ م = ۱۳۳۶ ق = ۱۲۹۷ خ که نیروهای انگلیسی کرکوک را اشغال کردند، تا رحلت ایشان در تابستان ۱۹۶۱ م = ۱۳۸۰ ق = ۱۳۴۰ خ / فقط دو بار از تکیه طالبانی کرکوک خارج شده است یکبار در سال ۱۹۳۷ م = ۱۳۵۶ ق = ۱۳۱۶ خ / که به زیارت خانه خدا مشرف شد، و یکبار در ۱۹۱۵ م = ۱۳۷۰ ق = ۱۳۳۰ خ که به سبب بیماری که برای معالجه به بغداد سفر کرده‌اند و چند ماه در بارگاه شیخ عبدالقادر گیلانی، میهمان نقیب‌الاشراف بغداد بوده است تکیه طالبانی کرکوک در تصدی

و حیات حاج شیخ جمیل، محل برگزاری مجالس علمی و حضور علماء و دانشمندان آن روزگار بوده است، حوزه علوم دینیہ تکیه طالبانی کرکوک، محل تحصیل طلاب مستعد و اهل فضل از هر چهار بخش کردستان از ایران و عراق و ترکیه و سوریه بوده که به طور کامل به آنها رسیدگی می شده است، از اکثر نقاط جغرافیای جهان اسلام مریدان و منسوبان به تکیه طالبانی کرکوک روی می آوردند، از ایران، ترکیه، پاکستان و سایر نقاط کشورهای اسلامی، حجره های تکیه طالبانی کرکوک علی الدوام میهمان و مسافر افغانی، هندی، پاکستانی داشت، جدای از ده ها نفر مرید مناطق مختلف کردستان ایران، از تکیه همیشه صدای نغمه های عرفانی = (سوز) مریدان و درویشان به گوش می رسید که هر کدام به شیوه موسیقایی منطقه خودش نغمات عرفانی سر می داد، از سیاه چمانه اورامی و هوره جافی و حیران و لاوک حوالی ههولتر و خوشناوه تی، به همراه الله ویسی و خاوکه ر و قه تار گرمیان و لایه لایه و [نالوه نایه تی] سر پل وزهاو.

همیشه قسمتی از حجره های تکیه که تعداد آنها از ده متجاوز بود، به افراد درمانده و فقیر از کردستان ایران اختصاص داشت، که به علت فقر و عدم درآمد در ایام زمستان و آغاز بهار برای کارگری به کرکوک می آمدند، تا نیمه سال های ۱۹۵۰ م نیز، این حضور و عبور همچنان ادامه داشت و مأموران انتظامی نیز به سبب احترام تکیه، حضور آنان را نادیده می گرفتند و از آنها شناسنامه یا پاسپورت نمی خواستند، در آن روزگار رفت و آمد به طور عمومی در بین کردستان ایران و عراق آسان بود، اما آمدن انبوه افراد از ایران به کرکوک و ماندن برای کارگری به مدت چند ماه بدون پاسپورت، پس از سال های ۱۹۵۸ م = ۱۳۳۷ خ ممنوع شد.

تکیه طالبانی در کرکوک به فقراء کردستان ایران اختصاص نداشت بلکه محل ورود و استقرار عده ای از بزرگان آن قسمت از کردستان هم بود که دچار مشکل و معضل شده بودند و رژیم پهلوی آنها را ناچار به گریختن به آن سو کرده بود. در اینجا به دو رویداد اشاره می کنم:

مورد یکم؛ پس از انقراض حکومت شیخ محمود از سوی انگلیس ها و دستگاه های وابسته آنها در عراق که پس از جنگ جهانی اول روی داد، محمودخان دزلی که یکی از همراهان و پشتیبانان اصلی شیخ محمود بود، پس از سقوط حکومت شیخ

محمود از سوی انگلیسی‌ها دستگیر و به زندان کرکوک اعزام می‌شود و چند ماه به همراه چندین نفر از نزدیکان و افراد خود در زندان کرکوک محبوس بوده است، در آن مدت بدون اعتناء به نگرانی و عصبانیت مأموران انگلیس و مسئولان رژیم عراق، به دستور شیخ جمیل هر روز از تکیه طالبانی کرکوک غذای سه وعده و شایسته برای محمودخان و همراهانش به زندان برده و خدمات لازم به آنها ارائه می‌شد، پس از آزاد شدن آنها به تکیه طالبانی وارد می‌شوند و شیخ جمیل به آنها می‌گوید: اگر به نان درویشی و خوراک تکیه قناعت می‌کنید تا زنده هستیم با هم خواهیم بود.

مورد دوم؛ در اوایل سال‌های دهه ۱۹۳۰ م که رضا شاه می‌خواست مناطق اورامان را اشغال نماید، بیگزاده‌های اورامان^۱ با نیروهای نظامی درگیر می‌شوند و شجاعانه به مقابله می‌پردازند، در منطقه اورامان لهون، جعفر سلطان که [در بین اهالی] به جافرسان شهرت داشت و افراسیاب بیگ برادرزاده‌اش و فرزندان جعفر سلطان پس از مقابله مجبور به ورود به خاک عراق می‌شوند، بدون اجازه دولت عراق و سپس به طور مخفی خود را به تکیه طالبانی کرکوک می‌رسانند، مدتی جعفر سلطان و افراسیاب بیگ و فرزندانشان در تعدادی از حجره‌های دور و بر تکیه مستقر می‌شوند، سپس شیخ جمیل آنها را نزد بستگان خودش در روستاهای «دقوق» می‌فرستد و بعد برای (زه‌رداو) به نزد شیخ جمال برادرش. در آن مدت با مسئولان حکومت عراق مرتبط و به عنوان پناهنده پذیرفته می‌شوند، در آن هنگام که به عنوان پناهنده در عراق ماندگار شده بودند، به تقاضای خود آنها مسئولان حکومتی کرکوک در محله (به‌رته‌کیه) در مقابل

۱. منطقه اورامان شامل، چهار بخش می‌شود؛ اورامان لهون که قسمتی از آن در داخل کردستان عراق است و قسمت اعظم آن در کردستان ایران قرار دارد، سه بخش دیگر الف: اورامان تخت، ب: اورامان (ره‌زاو) ج: اورامان (ژاوه‌رؤ) که سه بخش در کردستان ایران می‌باشند در این باره رک ← مانگنامه‌ی کردستان، گورانی (سیاچه‌مانه و جوّره کانیه‌وه)، محمدهد ئەمین هه‌ورامانی، شماره (۲)، حوزه‌یرانی ۱۹۹۸، ص ۱۱.

تکیه طالبانی کرکوک، برای آنها ساختمان اجاره می‌کنند، پیوندی و دوستی و رفاقت بازماندگان جعفر سلطان و افراسیاب بیگ با شیخ‌های طالبانی هنوز هم تا امروز هم‌چنان برقرار و پایدار است. به یاد می‌آورم که کودک بودم [د. نوری طالبانی]، سفری به اورامان (ره‌زاو) کردیم برای دیدار خانوادهٔ مادریم در عباس‌آباد = (هه‌باس‌ئاوا)^۱، بیشتر اوقات بیگ‌زادگان منسوب اورامان به اصرار می‌خواستند که میهمان آنها باشیم و محبتی بسیار نسبت به ما نشان می‌دادند. دو روش هستند که همیشه شیخ‌های ارشاد طالبانی از آنها پیروی می‌کرده‌اند:

روش یکم؛ طریق صراط مستقیم شریعت را در پیش گرفتن و از آن تخطی نکردن، زیرا تمام شیخ‌های طالبانی پیش از آن که وارد طریقت و ارشاد شوند، از تحصیل کردگان علوم دینی و ملای مجاز به تدریس و افتاء از حوزه‌های علوم دینی بوده‌اند^۲ و به همین خاطر به هیچ شیوه‌ای نپذیرفته‌اند، دروایش و مریدان، کاری خلاف شرع انور نبوی انجام دهند، از جمله ممانعت از تیغ زدن و

۱. مادرم از شیخ‌های عباس‌آباد = (هه‌باس‌ئاواد) در منطقهٔ اورامان (ره‌زاو) است. برای آن که از کودکی تا اوایل دههٔ سال‌های ۱۹۵۰م به منزل دایی‌هایم رفت‌وآمد می‌کردم، زیبایی کوهستان اورامان و روستاهای دلفریب و رنگین و مردم باصفا و زلال، عشق به آن سرزمین را بیشتر در درونم قرار داده است، در بهار سال (۱۹۹۱ م) پس از اشغال جنوب کردستان از طرف رژیم بعث مجبور شدیم به سوی آنجا برویم، بار دیگر به دیدن آن نواحی شاد شدم. [د. نوری طالبانی]

۲. در اواسط دههٔ ۱۹۸۰م چنان اتفاق افتاد که با شادروان ملامجید توپزار دیدار داشته باشم که آن‌زمان پیشنماز و خطیب مسجد جمعه شقلاوه بود، پس از معارفه بسیار نسبت به من محبت کرد، یکی از حاضران جلسه با تبسمی گفت: «ماموستا آنطور که می‌دانم میانهٔ شیخ و ملا زیاد خوب نیست، اما شما دو نفر این‌گونه نیستید؟» در جواب گفت: فلانی، شیخ‌های طالبانی از ملامحمود تا شیخ علی ثانی (برادرم که در قید حیات بود) همگی از علمای دانشمند بوده‌اند و از شریعت به طریقت رسیده‌اند، و شیخی که عالم باشد از شریعت تخطی ندارد، نه مانند بعضی از شیخ‌های الان که سورهٔ (فاتحه) = (حمد و سوره) را به روانی و درستی نمی‌دانند.

کارهای غیرطبیعی و متداول در بین درویش، همچنین هیچگاه نه خود شیخ‌های طالبانی و نه خلفای آنها در بین مریدان و منسوبان به گردش و گردآوری هدایا و دریافت وجوهات و... نپرداخته‌اند، و اجازه نداده‌اند که بدین ترتیب خدمتی نسبت به آنها صورت بگیرد، بلکه علی‌الدوام شیخ و خلفای طالبانی خادم مریدان خود بوده‌اند.^۱

روش دوم: شیوه شیخ‌های مسندنشین طالبانی ارشاد مریدان بوده و به هیچ وجه با رژیم‌های گذشته و حال همکاری نکرده‌اند، در همان زمان هم خود را از تمامی دسته و گروه‌های سیاسی دور گرفته‌اند، که در زیر لوا و سایه دین و آیین به کارهای سیاسی می‌پردازند، در این باره از چندین مطلب قدیم و جدید آگاهی دارم، اما تنها به دو مورد از آنها اشاره می‌کنم که از نزدیک اطلاع کامل داشته‌ام؛ یکم در سال ۱۹۵۳ م = ۱۳۷۲ ق = ۱۳۳۲ خ/ روی داد که صالح جبر نخست‌وزیر اسبق زمان پادشاهی عراق به کرکوک آمد، می‌خواست با شیخ جمیل طالبانی دیدار کند، اما شیخ جمیل نپذیرفت، در پاییز همان سال بود که صالح جبر که تازه حزبی سیاسی بنیاد و نام او را (حزب الامة الأشرافی) نهاده بوده و عده‌ای از رجال آن روزگار در آن شرکت داشتند که عده‌ای هم کُرد بودند، همانند؛ توفیق وهبی بیگ و شیخ حبیب طالبانی و شیخ باباعلی شیخ محمود و شیخ محیی‌الدین برزنجی در هه ولیر و ...، صالح جبر به کرکوک آمد و در منزل شیخ حبیب میهمان بود، منزل شیخ حبیب عمویم پنجاه متر از تکیه فاصله داشت، به پدرم (شیخ جمیل) خبر داد که صالح جبر می‌خواهد به تکیه سربرزند، اما شیخ جمیل نپذیرفت، همان صالح جبر که از مؤثرین در اعدام چهار افسر آزادیخواه کُرد بود، (عزت عبدالعزیز، مصطفی خوشناو، خیرالله عبدالکریم، محمد محمود قدسی) زمانی که در سال ۱۹۴۷ م

۱. رک ← به پاورقی [شماره ۲۹ متن کُردی] مربوط به حاج مصطفی قیردار و مقاله مربوط به شیخ رضا(!!؟)

= ۱۳۶۶ ق = ۱۳۲۶ خ / نخست‌وزیر بود. در همان سفر به اتفاق جمعیت و رجالی که او را همراهی می‌کردند، به سلیمانی رفت، در صفحه اول روزنامه ارگان همان حزب به نام (الأمه) تصویر شیخ محمود حفید و تعدادی سوار که از (داری‌کله‌لی) (تا سلوجه) برای استقبال رفته و با او دیدار کرده بود، منتشر گردید، من هر چند در آن هنگام نوجوان و از سیاست هم دور بودم، اما آن حد هوشیار بودم که آن حرکت برایم ناخوشایند باشد، که چگونه شخصیتی چون شیخ محمود باید به استقبال فردی چون صالح جبر برود؟!

در اوایل دهه ۱۹۷۰ م سبب استقبال شیخ محمود را از توفیق وهبی بیگ پرسیدم، و خواستم بدانم به وساطت چه کسی آن حرکت انجام گرفته، اما سئوالم بی‌جواب ماند، و شگفت این‌که توفیق وهبی بیگ که از صالح جبر سخن می‌گفت؛ حزب او را (امم ناشتراکی) می‌خواند، هر چند خودش نیز عضو بلندپایه آن حزب بود.

آن روش پدرم، موضوع استقبال شیخ محمود نه‌مر را به یادم آورد که در سال ۱۹۵۶ م = ۱۳۷۵ ق = ۱۳۳۵ خ / به گوش خودم شنیدم، در پاییز آن سال شیخ محمود در یکی از بیمارستان‌های بغداد بستری بود - پدرم همانطور که پیشتر اشاره کردیم، از تکیه طالبانی خارج نمی‌شد، اما شیخ علی برادر بزرگم را برای عیادت شیخ محمود به بغداد فرستاد، من در آن زمان در دانشکده حقوق، دانشگاه بغداد دانشجوی بودم، به برادرم گفتم، منمهم دوست دارم برای عیادت شیخ محمود به همراه شما به بیمارستان بیایم، ایشان هم استقبال کرد، زمانی به حضور آن بزرگم رسیدیم، برادرم دعا و سلام و احوالپرسی پدرم را با آرزوی سلامت ابلاغ کرد، که برخاستیم اطاق را ترک کنیم با هر دو دست‌های برادرم را گرفت و فرمود: «از خدمت پدرت عرض دعای خیر دارم، دعای ایشان در نزد خداوند قبول است، زیرا تنها اوست در بین ما شیخ‌های طریقت که هیچ راهی جز راه خدا را در پیش نگرفته است»

سخنان آن شیخ بزرگ، این نظر مرا درباره روش شیخ‌های ارشاد تکیه طالبانی روشن می‌سازد.

رویداد دوم هم در اوایل سال‌های ۱۹۵۰ م واقع شده است؛ بعضی مواقع شیخ امجد

زهاوی تابستان با چند تن از علمای بزرگ بغداد به کرکوک می‌آمدند و میهمان تکیه طالبانی کرکوک می‌شدند، شیخ امجد «انسانی پاک و خداترس و شجاع و دانشمند و عالمی بلندپایه بود.^۱) اما با تأسف در اواخر عمرش محمود صواف که ملایی اهل موصل بود در زیر پرده آیین، عربیگری می‌کرد و گمان ارتباط با رژیم سلطنتی نیز از او می‌رفت، خود را به شیخ امجد نزدیک کرده بود و چند بار هم به‌مراه او به کرکوک آمد، در یکی از سفرهایش از پدرم خواستند که رهبری، **جمعیت الاخوة الاسلامیه** در کرکوک را بپذیرد، اما همانطور که انتظار می‌رفت، خواسته آنها مورد قبول واقع نشد، در سفری که سال بعد به کرکوک داشتند، میهمان تکیه طالبانی نبودند، بلکه در منزل ملارضا واعظ که رهبری جمعیت را پذیرفته بود وارد شدند، عصر هنگامی همگی برای دیدار با پدرم به تکیه آمدند، و در جلسه‌ای که همگان حضور داشتند، پدرم از شیخ امجد پرسید که چرا محل اقامت را تغییر داده‌اند؟ سپس اشاره به (صواف) کرد و گفت؛ آشکار است که (قباحت) اوست شیخ جمیل «انسانی دل پاک و دست پاک و قوم و خویش دوست بود.»^۲

هر کسی به تکیه طالبانی به سوی او روی می‌آورد، در حد توان با ناامیدی باز نمی‌گشت، محصول املاک و زمین و زراعت او در تکیه صرف می‌شد که همیشه میهمان دور و نزدیک در آنجا بودند.

شیخ جمیل طالبانی در ماه تاب = شهریور ۱۹۶۰ م^۳ = ۱۳۷۹ ق = ۱۳۳۹ خ / پس از بیماری چندین ساله‌ای که به درازا کشید به رحمت ایزدی پیوست و در جوار مرقد نیاکانش در داخل تکیه خودشان = تکیه طالبانی کرکوک) به خاک سپرده شد.

۱. رک ← د. جه‌مال نه‌به‌ز «المستضعفون الکردو اخوانهم المسلمون» از انتشارات، (کوردنامه)، لندن، ۱۹۹۷، ص ۱۳۲.

۲. چالاک طالبانی، هه‌مان، ص ۷۱.

۳. در ترجمه عربی ۱۹۶۱ م آمده است. (م، ع، س)

(۹)

شیخ علی طالبانی

شیخ علی فرزند ارشد حاج شیخ جمیل، به تأیید و خواسته مرید و منسوبان پدرش، به عنوان جانشین انتخاب شد، در آغاز شباب تحصیل علوم دینیة اسلامیة از شریعت و فقه را در حوزه علوم دینیة تکیه طالبانیة کرکوک در محضر علماء برجسته عصر بویژه ملاعبدالعزیز شیلہ خانی به اتمام رسانید، در زمان حیات پدرش به خدمت تکیه و برپایی نماز جمعه و اجتماع مریدان و منسوبان و خاندان آنها مشغول بود.^۱ او نیز بر روش پدر و نیاکنش همیشه خود را از مسئولان و مأموران رژیم عراق دور نگاهداشته، در اواسط سال ۱۹۶۳ م = ۱۳۸۲ ق = ۱۳۴۲ خ / آنچه املاک و زمین و زراعت در کرکوک و اطراف آن داشتند، تصرف غیرقانونی گردید.

علی‌رغم عده‌ای از شیخ‌های ارشاد تکیه و خانقاه‌های کردستان، هیچگاه با رژیم‌های اشغالگر همکاری نداشته است؛^۲ و این شیوه موجب سختی و نگرانی برای خود و خاندانش بوده است، شیخ علی نمونه خدایپرستی و دل‌پاکی و شجاعت و سخاوت بود، مدتی اندک پیش از وفاتش، مأموران رژیم در کرکوک پس از تصرف کویت و محاصره اقتصادی و تحریم علیه عراق، گرد هم‌آیی برای بزرگان شهر فراهم می‌کنند، در این گردهمایی از حاضرین برتر می‌خواهند که عصرگاهان درگاه تکیه و خانقاه‌ها را ببندند، در بین کسانی که در جلسه حاضر هستند تنها شیخ علی برخاسته و خطاب به مسئولان و مأموران رژیم می‌گوید: آیا این کرامت عرب است که صدها سال از آن سخن می‌گویند؟

۱. مه‌لاعه بدولکه‌ریمی موده‌رریس، هه‌مان، ل ۵۹۴ .

۲. روش عده‌ای از آن شیخ‌هایی که با رژیم عراق یا رژیم پهلوی در ایران همکاری کرده‌اند، سبب شده است که مردم کردستان به بدگمانی به آنها بنگرند. در حالی که بیشتر شیخ‌های ارشاد هر دو طریقه قادری و نقشبندی در زمان عثمانی و کمال پاشا و دوره پاشاهی عراق، نقشی آشکار و شایسته در رهبری جنبش‌های آزادیخواه نسل و ملت کرد داشته‌اند، اسم شیخ عبیدالله نه‌ری و شیخ سعید پیران و شیخ محمود حفید و شیخ عبدالقادر نه‌ری و شیخ‌های بارزان و شیخ‌های شه‌ده‌له و شیخ‌های ارشاد طالبانی را بایست در دفاتر سربلندی و افتخار ثبت و ضبط کرد.

چگونه می‌شود درهای تکیه و خانقاه‌ها بسته شوند، سربازی که از جنوب برای مرخصی بازمی‌گردد و نمی‌تواند پس از ساعت چهار بعدازظهر به راه بیفتد و برود ناچار است در این شهر بماند و هزینه اقامت در هتل و مسافرخانه‌ها را ندارد به کجا برود؟ تا آن زمانی که حتی یک قرص نان داشته باشم آن را با میهمانم نصف می‌کنم و درهای تکیه‌ام را نمی‌بندم.^۱

شیخ علی طالبانی، از نظر فکری انسانی آزاده و با سعه صدر بود، غیر از زمینه‌های شریعت و فقه و تفسیر که به طلاب در حوزه علوم دینی تکیه طالبانی تدریس می‌کرد، تسلطی تمام در زمینه‌های علمی دیگر هم داشت، همچنین با مردم خوش‌زبان و خدمتگزار بود، به همین سبب زمانی که برحمت ایزدی پیوست، اهالی شهرهای کرکوک و منطقه گرمیان و شهرهای دیگر کردستان، از این خبر غم‌انگیز برآشفتنند، در شهرها و قصبات کردستان ایران مراسم تعزیه و سوگواری از سوی مریدان و منسوبان برای وفات ایشان برگزار شد، بویژه در اورامان و شهرهای سنندج و کرماشان و منطقه زهاو و جوانرود. شیخ علی در حادثه ناگوار و غم‌انگیز در روز ۱۲/۲۲/۱۹۹۰ م که در مسیر هه‌ولیر به کوئه روی داد، وفات یافت، پس از رحلت آن مرحوم درگذشت ایشان، فرزند ارشدش، شیخ یوسف که فارغ‌التحصیل دانشکده شریعت دانشگاه مدینه منوره می‌باشد، جانشین پدر شد، و در حال حاضر تصدی تکیه طالبانی کرکوک با ایشان است.

تاکنون به شیخان طالبانی و چندتن از بزرگان آنها اشاره کردیم، اما همراه با آنان شخصیت‌های برجسته بسیار دیگری نیز از این خاندان برخاسته‌اند، در اینجا درباره چندتن از مشاهیر سخن می‌گوییم، که یکی از آنان شیخ حبیب طالبانی است.

۱. این واقعه و سخنان شادروان شیخ علی طالبانی را، یکی از حاضران آن جلسه برایم روایت کرد، که از عنوان نام او معذورم، نمی‌توانم نامش را بیاورم زیرا در منطقه‌ای ساکن است که تحت سلطه رژیم عراق می‌باشد. / همچنین اطلاع دارم شیخ علی تا زمان وفاتش، از هیچ مسئول بلندپایه، رژیم عراق دیدار نکرده است، هر چند، بارها (عزت‌الدوری) معاون ریاست جمهوری عراق، نزد وزیر اوقاف که در آن روزها (عبدالله فاضل سامرای) بود گله‌ای کرده بود که شیخ علی مانند شیخ‌های دیگر نه در بغداد و نه در کرکوک، زمانی که برای سفر به کرکوک می‌رود از او دیدار نمی‌کند!

(۱۰)

شیخ حبیب طالبانی^۱ و چندتن از بزرگان و نامداران آنان

شیخ حبیب، فرزند شیخ علی بزرگ است، در سال ۱۸۷۸ م = ۱۲۹۵ ق = ۱۲۵۷ خ / در کرکوک از مادر زاده شده است، تحصیلات علوم دینی را در حوزه علمیه علوم دینیّه اسلامیّه تکیه کرکوک و سایر مدارس آن شهر به پایان برده، پس از وفات پدرش برای اندک زمانی پیشنهاد و خطیب جمعه در تکیه طالبانی کرکوک بوده است، یکسال پس از اشغال کرکوک از سوی انگلیس به روستای (خالو بزیانی) در منطقه (قه‌ره حه‌سه‌ن / له‌یلان) در نزدیک کرکوک می‌رود، بعد از مدتی به عنوان مدیر کشوری آن ناحیه منصوب تا در انتخابات، منتخب مردم شده به عنوان عضو اولین دوره پارلمان عراق در آن سمت باقی مانده، مدتی هم به عنوان عضو پارلمان عراق برگزیده شده است، در سال ۱۹۳۴ م = ۱۳۵۲ ق = ۱۳۱۳ خ / تا سال ۱۹۴۸ م = ۱۳۶۷ ق = ۱۳۲۷ خ / ریاست شهرداری کرکوک بوده است، پیشتر نیز برادر بزرگترش شیخ محمد رئوف در ایام سلطه عثمانی رئیس شهرداری آن شهر بود، بدین ترتیب این خاندان چه در ایام سلطه عثمانی و چه در دوره سلطنت و استقلال عراق نقش اول در پاسداری از سیمای کردی جغرافیای کرکوک داشته‌اند.

از بزرگان مشهور دیگر خاندان طالبانی که از نظر اجتماعی نامدار بوده‌اند، شیخ حمید فرزند شیخ عبدالعزیز بن شیخ احمد طالبانی است، شیخ حمید در (بنارگل) در منطقه (قادر کرم) کنونی می‌زیسته و در روستای کوشک سکونت داشته است. شیخ حمید انسانی بسیار شجاع و چالاک بوده، شیخ رضای شاعر که پسر عمویش بوده، در قطعه شعری که سخن از هنر مبارزه شیخ حمید دارد او را به (حیدر [کرار(ع)]) تشبیه کرده است.

۱. عنوان شیخ برای ایشان و چندتن از بزرگان صفتی ارثی است و نه شناسه‌ای طریقتی و عملی، زیرا این شخصیت‌ها اکثراً از فعالان علمی و اجتماعی و سیاسی بوده و جز نسبت خانوادگی ارتباطی با تکیه و خانقاه و مرید و سیر و سلوک نداشته‌اند. (م، ع، س)

دیگر از برجستگان خاندان شیخ‌های طالبانی، **شیخ حسیب** فرزند شیخ علی بزرگ که انسانی بسیار زیرک و شیرین سخن و شجاع بوده است، تا سال ۱۹۴۸ م = ۱۳۶۷ ق = ۱۳۲۷ خ / قائم‌مقام = فرماندار، آلتون کوپرو = پردی زیرین، بود وی نمونه تسلط و دست پاکی بود.

از مشاهیر دیگر این خاندان، **شیخ قادر طالبانی** مشهور به شیخ قادر سیاه منصور که منسوب به روستای املاک او به نام (سیاه منصور) از توابع (له‌یلان) می‌باشد، شیخ قادر انسانی بسیار با استعداد و شیرین سخن بود، حالا هم دوستان و رفقاییش سخنان او را همچون لطیفه‌های ارزشمند و پندآمیز روایت می‌کنند، در ایام تصدی بکر صدیق به عنوان عضو پارلمان عراق انتخاب شده است.^۱

این اسامی تنها چند شخصیت از بزرگان خاندان طالبانی بودند که همگی متعلق به نسل پیشین می‌باشند، از نسل‌های بعدی هم شخصیت‌های بزرگ و نامبردار فراوان دارند، همانند **شیخ فایق** که عضو پارلمان بود، یا برادرش **شیخ فاضل** که دادیار و وکیلی برجسته در کرکوک بود، که هر دو فرزند شیخ محمد رئوف و نواده شیخ علی طالبانی هستند، همچنین **شیخ عارف** نواده شیخ محمد رئوف که در دوران حکومت عبدالکریم قاسم، استاندار بود، همچون **شیخ حسن** نواده شیخ رضا که مدت مدیدی استاندار بود، سپس در ایام حکومت عبدالکریم قاسم به تصدی پُست وزارت رسید و وزیر شد.^۲

۱. چنانکه شنیده‌ام، دکتر مکرم طالبانی مشغول گردآوری سخنان پندآمیز شیخ قادر سیاه منسوری است.

۲. در سال ۱۹۵۷ م = ۱۳۷۶ ق = ۱۳۳۶ خ / که دانشجوی دانشکده حقوق در بغداد بودم شیخ حسن طالبانی برایم روایت کرد که؛ سال ۱۹۴۶ م. که استاندار سلیمانی بودم، شیخ محمود حفید برای دیدار به ملاقاتم آمد، به من گفت؛ می‌دانی به سبب خویشاوندی و آشنایی‌ها مردم بسیاری، به سوی من می‌آیند برای انجام کارهای اداری و مالی و اجتماعی و منم ناچارم از شما بخواهم، سپس با هم تصمیم گرفتیم، نشانه‌ای فی‌مابین داشته باشیم که اگر در نامه‌ای آمده بود، علامتی و اشاره‌ای باشد برای انجام قطعی کارهای ارجاعی!

دکتر مکرم طالبانی فرزند شیخ جمال از رجال برجسته و مشهور در عرصهٔ سیاست و امور اجتماعی و روشنفکری، همچون (مام جه لال) که او نیز در هر سه عرصهٔ سیاست و مسائل اجتماعی و روشنفکری در عراق و جهان شناخته شده است، و از شخصیت‌های نامبردار این خاندان بشمارند، همچنین در این خاندان اکنون تعدادی از خبرگان برجسته در زمینه‌های مختلف علمی وجود دارند.

برجستگان فرهنگي
و
سياسي خاندان طالباني

دکتر مکرم طالباني
دکتر نوري طالباني
پرزیدنت جلال طالباني

د. محمد علي سلطاني
«کُردی، فارسي، عربي»



أستاذ دوكتور موكهريم تاله باني
الأستاذ الدكتور مكرم الطالباني
استاد دكتور مكرم طالباني

دكتور موكهريم تاله باني

د. موكهريم كوربي شيخ جهمال كوربي شيخ محمهد علي كوربي شيخ
علي كوربي شيخ عهبدولرهمان و كوربي شيخ نهحمهدى تاله بانه. له نيساني
سالي ١٩٢٣ له شاري كهركوك هاتووه ته دونياوه، ته مهنى يهك سالان بووه كه
له گهل باوك و داىكى چوونه ته گوندى (زهرداو) له قهزاي كفرى و ژيانى مندالى
لهو گونده به سه بر دووه. له سالي ١٩٣١ چووه ته قوتابخانهى سه ره تايى له شاري

كفرى، له سالى ۱۹۳۲ چووه ته كەركوك بۇ تەواو كوردنى خويندىنى لەو شارە، لەژىر چاودىرى باپىرى: شىخ محەمەد عەلى و پاش كۆچكردنى ئەو، لەژىر چاودىرى مامى شىخ جەمىل تالەبانى تا تەواو كوردنى خويندىنى سەرەتايى. له سالى ۱۹۳۷ ھەر لە كەركوك چووه ته خويندىنگاى ناوہندى كەركوك، كە تەنھا خويندىنگاى ناوہندى بوو لە كوردستان، بۇيە خويندىكاران لە شارەكانى دىكەى كوردستانەو ەرويان تىكردوو ەو بەو ھۆيەو ە دۆستايەتى لەگەل بەشى زۆريان پەيدا كردوو ە. لەو سالىدا لەگەل چەند خويندىكارىكى ھاوړى كۆمەلەيكى نەينيان دامەزراندوو ە بەناوى: (كۆمەلەى داركەر)، كە زوو لەنيو قوتابيان و رۆشنيرانى كوردى شارەكانى دىكە كوردستان بلاو بوو تەو ە. لە سالى ۱۹۳۸ ئەو كۆمەلەيە يەكەم كۆنگرەى خۇى لە كەركوك بەستوو ە و تىيدا برىاردراو ە بكرىتە حيزبىكى سىياسى نەينى بەناوى حيزبى (ھىوا). ھەلبرادنى ئەو ناو ە بەمەبەستى زىندو كردنەو ەى ناوى حيزبى (ھىقى) بوو ە، كە لەسەردەمى حوكمى عوسمانيدا لەلايەن قوتابيان لە ئەستەنبول دامەزراوو ە. ھەر لەو كۆنگرەدا مامۇستا رەفيق حىلمى ھەلبرادراو ە بە سەرۆكى ئەو حيزبە. لەو دەمەدا مەلا موستەفاى بارزانى دەست بەسەربوو ە، حيزبى (ھىوا) ھاوكارى كردوو ە و توانيويەتى لە سالى ۱۹۴۱دا بەنەينى بگەرپتەو ە بۇ ناوچەى بارزان و لەويو ە چەك دژى حوكومەتى عىراق ھەلبرگىت. حوكومەت دەكەويتە و توويژ لەگەل حيزبى (ھىوا) بۇ ھىور كردنەو ەى دۆخەكە، بەلام ھىچ بەلينيكيش نادات بۇ چارەسەركردنى كيشەى كورد، لە ئەنجامدا شۆرش ھەلدەگىرسىت، بەلام بە ھۆى خيانەتى بەشىك لە سەرۆك عەشیرەتەكان و لاوازيى حيزبى (ھىوا)، ئەو حيزبە تىكدەچىت و شۆرشى بارزانىش شكست دەھىنى، چەكدارەكانى روودەكەنە كوردستانى رۆژھەلات بۇ بەرگى كردن لە كۆمارى مىللى كوردستان، كە شارى مەھاباد پايتەختى بوو.

پاش تەواو كوردنى خويندىنى دواناوەندى لە كەركوك، موكەرەم تالەبانى دەچىتە بەغدا بۇ تەواو كوردنى خويندىنى لە كۆليجى (ماف / حقوق). لەو ماو ەى كە خويندىكار بوو لەو كۆليجە، لەبەر چالاكى سىياسى چەند جاريك دەستگىر دەكرىت. لە سالى ۱۹۴۶ پرونامەى قانون لەو كۆليجە وەردەگرى و دەگەرپتەو ە

بۇ كەركوك و دەبىتتە پارىزەر. لەو ماوەى پارىزەر بوو لە كەركوك، مانگرتنى كرىكارانى كۆمپانىيەى نەوتى عىراق (IPC) دەستىدەكات، كە ناسراو بە مانگرتنى گۆرەپانى (گاورباغى). لە ئاكامى تەقەكردن لەلايەن پۇلىسەو، چەند كرىكارىك دەكوژرېن و ژمارەيكى زۇريان دەگىرېن، پارىزەر موكەرەم تالەبانى يەككە بوو لەو پارىزەرەنەى داكۆكيان لى كرىوون. بەھۇى تىكچوونى حىزبى (ھىوا) لە سالى ۱۹۴۵، پارىزەر موكەرەم تالەبانى لەگەل بەشېك لە ئەندامانى ئەو حىزبە روو لە چەپ دەكەن. لە سالى ۱۹۴۸ بە سەدان كەس دەستگىر دەكرېن و دەدرېنە دادگاي سەربازىيە (دادگاي عورفى) و موكەرەم تالەبانى لەلايەن ئەو دادگايەو بە (۷) سال زىندانى و (۳) سال دەستبەسەربوون حوكم دەدرى. ئەو ماوەى لە زىندانەكانى بەغدا و باقوبە و كوت بەسەردەبات لەگەل سەدان زىندانى سىياسى دىكەى عىراقى. پاش دەرچوونى لە زىندان، درېژە بە خەباتى سىياسى نەپىنى دەدات تا رووخانى رژیى پاشايەتى لە تەموزى ۱۹۵۸. ماوەىك وەكو پارىزەر لە كەركوك دەمىننەتەو، دواتر دەكرېتە بەرپۆبەر گشتى فەرمانگەى تووتن لە بەغدا، لەو ماوەدا كارگەى جگەرەى سلىمانى دەكرېتەو. لەپاش دامەزراندنى وەزارەتى (ئىسلاخى زراعى / چاككردى كشتوكالى) لە سالى ۱۹۵۹، دەكرېتە (مفتش عام / پشكنىرەنى گشتى) لەو وەزارەتە. بەلام دواى كودىتاي شوباتى ۱۹۶۳ موكەرەم تالەبانى لەگەل بەشى ھەرە زۆرى كارمەندانى ئەو وەزارەتە دەستگىردەكرېن و جارىكى تر دەدرېتەو بە دادگاي سەربازى، كە بە (۳) سال و نىو حوكمى زىندانى بەسەردا دەسەپىنى و ماوەكە لە زىندانى (نوگرە سەلمان)، كە كەوتوووتە ناو بىابانەكانى خوارووى عىراق، بەسەردەبات. پاش بەردانى، دەگەرېتەو بە بەغدا و دەبىتەو بە پارىزەر لەو شارە. حكومەتى تازەى عىراقى سالى ۱۹۶۸ برىارى گەرەنەو ھەموو دەركرەوكان لەبەر ھۆكارى سىياسى دەدات بۇ سەر كارى جارانيان، ئەو برىارە ئەوئىش دەگرېتەو دەكرېتەو بە پشكنىرەنى گشتى لە وەزارەتى (ئىسلاخى زراعى). لەو ماوەدا بەشدارى لەو گوفتوگوئىانەى لە نىو حكومەت و سەركرەدایەتى شۆرشى كورد دەستى پى كرىبوو دەكات، كە دواتر بە ئىمزاكردى رېكەوتنامەى ۱۱ى ئازارى ۱۹۷۰ كۆتايى ھات.

پاش سێ سال خویندن له ئەکادیمیای زانستی له یهکیهتی سۆفیتی جارن، د. موکەرهم تالهبانی بروانامه‌ی دکتۆرای زانستی له ئابووری وه‌رده‌گریت. له‌و ماوه‌دا بووه‌ته‌ وه‌زیری ئاودیڤری، به‌لام له‌ سالی ۱۹۷۸دا له‌و وه‌زاره‌ته‌دا نامینی به‌هۆی ده‌ربیرینی سه‌رنجه‌کانی له‌سه‌ر (پروژه‌ی ئاودیڤری که‌رکوک /مشروع ری که‌رکوک)، که‌ حکومه‌تی به‌عس به‌ مه‌به‌ستی به‌ عه‌ره‌بکردنی ده‌شتایه‌کانی ناوچه‌ی که‌رکوک خه‌ریکی جیبه‌جی کردنی ده‌بی. د. موکەرهم ده‌کرپته‌ وه‌زیری گواسته‌وه‌/النقل، به‌لام له‌و وه‌زاره‌ته‌ش نامینی و‌ خانه‌نشین ده‌کرپت.

له‌ سالی ۱۹۸۶ سه‌ره‌ک کۆماری عێراق داوای لی‌ ده‌کات وه‌کو ناوبریوانیک هه‌ولی چاره‌سه‌رکردنی کیشه‌کانی نیوان حکومه‌ت و سه‌رکردایه‌تی شۆرشێ کورد بادا. له‌و ماوه‌دا شه‌ری نیوان هه‌ردولا راده‌وه‌ستی، به‌و هۆیه‌وه‌ لی‌بوردنی گشتی ده‌رده‌چی که‌ ده‌بیته‌ هۆی رزگارکردنی ده‌یان که‌سی مه‌حکومکراو له‌ په‌تی سیداره‌، خه‌لکانیکی زۆریش له‌ زیندان به‌رده‌درین. به‌لام له‌به‌ر ئه‌وه‌ی وتویژی نیوانیان سه‌رناگری، شه‌ر له‌ کوردستان ده‌ستپیده‌کاته‌وه‌. له‌ سالی ۱۹۹۱ جاریکی تر وتووێژ له‌ نیوان هه‌ردولا ده‌ستپیده‌کاته‌وه‌، ئه‌مجاره‌ش به‌بی سه‌رکه‌وتن کۆتایی پی‌ دیت. له‌پاش هه‌لبێاردنی په‌رله‌مانی هه‌ریمی کوردستان له‌ سالی ۱۹۹۲ و دامه‌زراندنی حکومه‌تی هه‌ریم، د. موکەرهم به‌رده‌وام ده‌بی له‌ کاری ناوبریکردن له‌ نیو حکومه‌تی عێراق و لایه‌نی کوردستانی، بۆ ئه‌و مه‌به‌سته‌ چهند جاریک سه‌ردانی هه‌ریمی کوردستان ده‌کات. له‌ پاش پروخانی رژیمی عێراقی له‌ نیسانی ۲۰۰۳، دکتۆر موکەرهم به‌ یه‌کجاری ده‌چیته‌ سلیمانی و له‌و ده‌مه‌وه‌ له‌و شاره‌ نیشته‌جی بووه‌.

د. موکەرهم پتر له‌ (۵۰) کتییی هه‌یه‌، که‌ زیاتر له‌ (۲۰) یان چاپکراون و بلاوکراونه‌وه‌، ئه‌و کتیبانه‌ی تا ئیستا به‌ زمانی کوردی بلاوکراونه‌ته‌وه‌ ئه‌مانه‌ن:

- ۱- ۴ رۆژی ئازاد له‌ کوردستاندا.
- ۲- کورته‌ باسیک له‌سه‌ر کیشه‌ی نه‌ته‌وه‌یی.
- ۳- حیزبی هیوا.

٤ - شیخ رەزای تالەبانی، شیعەر و پەرەردەیی.
٥ - بیرەوهری و پرووداوه‌کانی سالانی ژیانم ١٩٢٣ - ٢٠١٣، که (١٢) جزمه.

بەزمانی عەرەبی:

١. مراحل التطور في الحركة القومية الكردية، في (مجلدين).

٢. کوردستان و الترمکان، في ٣ کتب.

٣. دماء وراء القضبان.

٤. الشيخ عبدالرحمان الطالباني، العالم و العارف و شاعر العشق الالهي، في

خمس (مجلدات).

د. موکەررەم تالەبانی ماوه‌یه‌ک له به‌غدا سەرۆکی (کۆمه‌له‌ی رۆشنبیری کورد) بووه و سەرنوسەری گوڤاری (رۆژی کوردستان) بووه، که نه‌و کۆمه‌له‌ی بلاوی ده‌کرده‌وه. ماوه‌یه‌ک سەرنوسەری گوڤاری (الثقافة الجديدة) بووه، که به‌ زمانی عەرەبی ده‌رده‌چوو. له به‌شی زۆری گوڤار و رۆژنامه کوردی و عەرەبیەکاندا به‌ به‌رده‌وامی به‌ ده‌یان نووسین و لیکۆلینه‌وه‌ی جۆراوجۆری بلاوکراوه‌ته‌وه، ئیستاش خەریکی نووسینه، به‌ تاییه‌تی له‌ بوواری سیاسی میژووپی و ئابوویدا.

د. موکەررەم تالەبانی هەر‌واله‌ کاری که‌لتوری و کومه‌ لایه‌تی له

سلیمانی‌دا به‌ردوامه. ٢٠١٣ م.

دکتر مکرّم طالبانی

دکتر مکرّم طالبانی فرزند شیخ جمال بن شیخ محمد علی بن شیخ علی بن شیخ عبدالرحمن بن شیخ احمد طالبانی، در نیرسان = ۱۹۲۳ م = اردیبهشت ۱۳۰۲ خ = ۱۳۴۱ هـ ق در شهر کرکوک متولد شد، در سن یک سالگی همراه پدر و مادرش به روستای (زهرداو) در ناحیه (کفری) رفته‌اند و دوران کودکی را در آنجا به سر برده است، در سال ۱۹۳۱ م = ۱۳۱۰ خ = ۱۳۴۹ هـ ق در شهر کفری تحصیلات ابتدایی را آغاز کرده، در سال ۱۹۳۲ م = ۱۳۱۲ خ = ۱۳۵۰ هـ ق برای ادامه تحصیلات به کرکوک رفته است و در آن شهر با نظارت پدر بزرگش شیخ محمد علی و پس از رحلت آن مرحوم با نظارت عمویش شیخ جمیل طالبانی تا پایان دوره ابتدایی در سال ۱۹۳۷ م = ۱۳۱۶ خ = ۱۳۵۶ هـ ق در کرکوک به ادامه تحصیلات متوسطه پرداخته است که یگانه مدرسه متوسطه در تمام کردستان آن زمان بوده است، و به همین علت از سایر نقاط کردستان دانش‌آموزان برای ادامه تحصیل به آنجا می‌آمدند، و به همان سبب با بسیاری از همکلاسی‌های خود از سایر نقاط کردستان دوستی و رفاقت یافته است، در همان سال‌ها با چندتن از همکلاسی‌هایش گروه مخفی مبارزات دانش‌آموزی را به نام (کومه‌له‌ی دارکه‌ر) بنیاد نهاد که در بین دانش‌آموزان و روشنفکران کُرد دیگر شهرهای کردستان انتشار یافته، در سال ۱۹۳۸ م = ۱۳۱۷ خ = ۱۳۵۷ هـ ق آن گروه یکمین کنگره خود را در کرکوک برگزار کرده و در آن تصمیم گرفته می‌شود، که گروه به حزبی سیاسی و مخفی به نام (هیوا) تبدیل شود و منظور از این عنوان احیای نام و یاد حزب (هیوا) بوده است، که در ایام سلطه حکومت عثمانی از سوی دانش‌آموزان در استانبول بنیاد نهاد شد، در همان کنگره استاد رفیق حلمی به عنوان لیدر حزب انتخاب شد. در آن هنگام ملامصطفی بارزانی زندانی بود، حزب هیوا با وی همکاری کرد و توانست در سال ۱۹۴۱ م = ۱۳۲۰ خ = ۱۳۶۰ هـ ق به طور مخفی به منطقه بارزان بازگردد، و از آنجا مبارزه مسلحانه علیه حکومت عراق را برگزیند،

حکومت مرکزی با حزب هیوا برای آرامش اوضاع به گفتگو می‌پردازد اما هیچ تعهدی دربارهٔ مسألهٔ کرد نمی‌دهد، در نهایت شورش مردم کرد فراگیر می‌شود ولی به سبب خیانت بعضی از رؤسای طوایف و عشیره‌ها و ناتوانی حزب هیوا، تشکیلات حزبی یاد شده در هم ریخته و شورش بارزانی‌ها هم منجر به شکست می‌شود، افراد مسلح بارزانی به کردستان ایران رومی‌آوردند برای دفاع از جمهوری ملی کردستان که شهر مهاباد پایتخت آن بود.

پس از اتمام تحصیلات متوسطه در کرکوک، مکرّم طالبانی به بغداد می‌رود، برای ادامهٔ تحصیل در دانشکدهٔ حقوق، در مدتی که در آن دانشکده دانشجوی بوده است به سبب فعالیت سیاسی چند بار دستگیر می‌شود. در سال ۱۹۴۶ م = ۱۳۲۵ خ = ۱۳۶۵ ه. ق. لیسانس حقوق از دانشکدهٔ حقوق قضایی بغداد دریافت می‌کند و به کرکوک باز می‌گردد و شغل وکالت را برمی‌گزیند، مدتی در این سمت ادامه داده، اعتصاب کارگران کمپانی نفت عراق (IPC) آغاز می‌شود، که معروف به اعتصاب گوره‌پانی (گوره‌باغی) در نتیجهٔ شلیک گلوله از سوی پلیس دولتی چند کارگر کشته و تعداد بسیاری دستگیر می‌شوند، مکرّم طالبانی یکی از وکلای مدافع دستگیرشدگان بوده است. به علت از بین رفتن تشکیلات حزب (هیوا) در سال ۱۹۴۵ م = ۱۳۲۴ خ = ۱۳۶۴ ه. ق، مکرّم طالبانی به همراه عده‌ای از اعضای آن حزب به حرکت (چپ) رومی‌آوردند، در سال ۱۹۴۸ م = ۱۳۲۷ خ = ۱۳۶۷ ه. ق. به همراه صدها تن دیگر دستگیر شده در دادگاه نظامی (دادگاه عرفی) محاکمه و مکرّم طالبانی از سوی دادگاه به هفت سال زندان و سه سال تحت‌نظر محکوم می‌شود. مدت محکومیت را در زندان‌های بغداد و بعقوبه و کوت با صدها زندانی دیگر عراقی طی می‌کند، پس از پایان محکومیت، به مبارزهٔ سیاسی مخفی ادامه می‌دهد تا سقوط رژیم پادشاهی عراق در تموز ۱۹۵۸ م = تیر ۱۳۳۷ خ = ۱۳۷۷ ه. ق. مدتی به عنوان وکالت در کرکوک می‌ماند، سپس به سمت مدیر کل دخانیات در بغداد منصوب شد، در آن مدت کارگاه سیگار در شهر سلیمانیه گشایش می‌یابد، پس از بنیانگذاری وزارت اصلاح زراعه = (اصلاح کشاورزی) در سال ۱۹۵۹ م = ۱۳۳۸ خ = ۱۳۷۸ ه. ق. به سمت مفتش عام = بازرس عمومی در آن وزارت منصوب می‌شود، اما پس از کودتای شویات = ۱۹۶۳ م = بهمن ۱۳۴۲ خ = ۱۳۸۲ ه. ق، مکرّم طالبانی به همراه اکثریت کارمندان آن وزارتخانه

دستگیر می‌شوند و برای بار دوم به دادگاه نظامی سپرده می‌شود که به سه سال و شش ماه زندان محکوم می‌شود، و مدتی در زندان (نوگره سه‌لمان) واقع در بیابان‌های جنوب عراق به سر می‌برد. پس از مرخصی از زندان، به بغداد بازمی‌گردد و به شغل وکالت ادامه می‌دهد. حکومت جدید عراق در سال ۱۹۶۸ م = ۱۳۴۷ خ = ۱۳۸۷ ه. ق. حکم بازگشت تمامی محکومین سیاسی اخراجی را صادر می‌کند که به کارهای اولیه خود بازگردند، براساس همان حکم او نیز به سمت پیشین خود باز می‌گردد و به عنوان بازرس عمومی در وزارت اصلاح زراعه منصوب می‌شود، در آن مدت در گفتگوهای حکومت مرکزی و سران شورشی گرد شرکت می‌کند، که در نهایت به معاهده ۱۱ خرداد ۱۹۷۰ م = ۱۳۴۹ خ = ۱۳۹۰ ه. ق. می‌انجامد.

پس از سه سال تحصیل در آکادمی‌های علمی در اتحاد جماهیر شوروی، د. مکرّم طالبانی مدرک دکترای علمی در اقتصاد گرفت، سپس به عنوان وزیر آبیاری انتخاب اما در سال ۱۹۷۸ خ در آن وزارتخانه نمی‌ماند و به سبب ابراز نظرات روی (پروژه آبیاری کرکوک) که حکومت بعث به منظور تعریب بیابان‌های منطقه کرکوک بدان پرداخته بود، د. مکرّم طالبانی به عنوان وزیر حمل و نقل منصوب می‌شود، اما در آن سمت هم نمی‌ماند و بازنشسته می‌شود.

در سال ۱۹۸۶ م = ۱۳۶۵ خ رئیس‌جمهور عراق از او می‌خواهد به عنوان میانجیگر تلاشی برای راه‌چاره مشکلات بین حکومت عراق و سران شورش گرد بدهد. در آن مدت درگیری‌های طرفین متوقف می‌شود، به همین علت عفو عمومی صادر می‌شود که سبب رهایی ده‌ها نفر از محکومیت اعلام می‌شود، جمعیتی فراوان نیز از زندان آزاد می‌شوند، اما به سبب آن که گفتگوها به نتیجه نمی‌رسد، جنگ مسلحانه در کردستان از سر گرفته می‌شود. در سال ۱۹۹۱ م بار دیگر گفتگوی طرفین آغاز می‌شود. این بار هم بدون نتیجه به پایان می‌رسد. پس از انتخابات پارلمانی حریم کردستان در سال ۱۹۹۲ م و بنیانگذاری حکومت حریم کردستان د. مکرّم طالبانی، در امر میانجیگری بین حکومت مرکزی عراق و سران سیاسی گرد همچنان پیگیر بود و برای آن منظور چند بار به حریم کردستان سفر کرد. پس از سقوط رژیم بعثی عراق در نisan ۲۰۰۳ م، د. مکرّم برای همیشه به سلیمانیه بازگشت و در آن شهر سکونت گزید.

د. مکرم طالبانی بیشتر از پنجاه اثر در قالب کتاب دارد، که زیادتراً از بیست مجله آنها چاپ و منتشر شده است کتاب‌هایی که به زبان کُردی چاپ شده‌اند عبارتند از:

- ۱- ۴ روزی نازدله کوردستاندا.
- ۲- کورته باسیک له سه رکیشه‌ی نه‌ته‌وه‌یی.
- ۳- حیزی هیوا.
- ۴- شیخ ره‌زای تال‌ه‌بانی، شیعر و په‌روه‌ده‌ی.
- ۵- بیره‌وه‌ری و رووداوه‌کانی سالانی ۱۹۲۳-۲۰۱۳. م (که ۱۲ جزء است).
به زبان عربی:
 ۱. مراحل التطور فی الحركة القومية الكردية، (در دو جلد).
 ۲. کوردستان و ترکمان، (در ۳ جلد).
 ۳. دماء وراء القضبان.
 ۴. الشيخ عبدالرحمان الطالبانی، العالم و العارف و شاعر العشق الالهی، (در ۵ جلد).

د. مکرم طالبانی مدتی در بغداد، ریاست (انجمن روشنفکری کُرد) بوده و سرپرست شورای نویسندگان مجله (روژی کوردستان) بوده که ارگان انجمن روشنفکری کُردی بود، مدتی سرپرست شورای نویسندگان مجله (الثقافة الجديدة) بود که به زبان عربی منتشر می‌شد، در بخش‌های مختلف مجله و روزنامه کُردی و عربی به طور مستمر ده‌ها مقاله و پژوهش تحریر و منتشر می‌کرد، هنوز هم در شهر سلیمانی می‌نویسد [۲۰۱۳. م] بویژه در زمینه‌های سیاسی، تاریخی و اقتصادی، / سلیمانی

مكرم الطالباني

الدكتور مكرم طالباني هو ابن الشيخ جمال ابن الشيخ محمدعلي ابن الشيخ علي ابن الشيخ عبدالرحمن ابن الشيخ أحمد طالباني، ولد في مدينة كركوك نيسان عام ١٩٢٣م = اردبيهشت ١٣٠٢ش = ١٣٤١ق.

عندما بلغ عامه الأول انتقل مع أمه وأبيه إلى قرية (زه زداو) في منطقة (كفري) وهناك أمضى طفولته وفي عام ١٩٣١م = ١٢٤٩ق = ١٣١٠ش و بدأ دراسته بالمرحلة الابتدائية في نفس المدينة.

في عام ١٩٣٢م = ١٣١١ش = ١٣٥٠ق انتقل على كركوك لمتابعة دراسته تحت إشراف جده الكبير محمد علي و بعد ان توفى هذا الأخير أصبح تحت إشراف عمه الحاج الشيخ جميل طالباني وبقي الأمر على هذا المنوال إلى ان تم دراسته الابتدائية.

في عام ١٩٣٧م = ١٣١٦ش = ١٣٥٦ق بدأ دراسته في المرحلة الاعدادية والثانوية في مدرسة كانت تُعد في ذلك الوقت المدرسة الثانوية الوحيد في كل كردستان و كان الطلاب يأتون إليها من أنحاء كردستان لمتابعة دراستهم.

وجوده في هذه المدرسة كون له العديد من الصداقات مع زملائه الذين كانوا يأتون من مختلف المناطق الكردية للدراسة فيها، و خلال سنوات دراسته في هذه المدرسة اسس مع مجموعة من الطلاب تنظيماً سرياً للكفاح الطلابي تحت اسم (كومله ي داركه ر) حيث لاقى هذا التنظيم رواجاً واسعاً بين الطلاب والمثقفين الكرد في كافة مناطق كردستان.

عقد هذا التنظيم مؤتمره الأول في مدينة كركوك في عام ١٩٣٨م = ١٣١٧ش = ١٣٥٧ق وأخذ القرار بتحويل التنظيم على حزب سياسي سري يحمل اسم (هيو).

كان الهدف الأول من اختيار هذا الاسم للتنظيم (هيو) هو إحياء ذكرى حزب (هيو) الذي أُسس في أيام الحكم العثماني من قبل مجموعة من الطلاب في مدينة اسطنبول.

أُنتخب في هذا المؤتمر الاستاذ رفيق حلمي زعيما للحزب حيث أن الملا مصطفى البارزاني كان في السجن. تم التعاون والتنسيق بين مصطفى بارزاني والحزب و في عام ١٩٤١م = ١٣٢٠ش = ١٣١٠ق عاد مكرم طالباني إلى منطقة بارزاني وهناك بدأ الكفاح المسلح ضدحكومة العراق.

أُجبرت الحكومة المركزية في العراق في تلك الفترة على فتح حوار مع حزب هيو من اجل تهدئة الأوضاع، لكن في الوقت نفسه لم تعط الكرد أي تعهد حول قضيتهم. مما أدى ان يمتد العصيان ويطغى ويبلغ أشده لكن خيانة بعض ورؤساء الطوائف والعشائر و عجز حزب هيو ادى إلى تقويض التشكيلات الحزبية السالفة الذكر، و إلى انهزام التمرد البارزاني و انسحاب الأفراد المسلحة البارزانية إلى الكردستان الإيراني من اجل الدفاع عن جمهورية الكرد القومية و عاصمتها مهباد. بعد أن أنهى مكرم طالباني دراسته الثانوية في كركوك تابع دراسته في بغداد في كلية الحقوق ولكن بسبب نشاطاته السياسية اعتقل العديد من المرات و كان آنذاك ما يزال طالبا في المرحلة الجامعية.

في عام ١٩٤٦م = ١٣٢٥ش = ١٣٦٥ق حصل على الاجازة الجامعية الأولى من كلية الحقوق القضائية من جامعة بغداد وعاد مرة أخرى إلى كركوك حيث بدأ بممارسة مهنة المحاماة واستمر على هذا الحال مدة من الزمن إلى أن بدأ الاضراب العمالي لشركة النفط العراقية والذي يُعرف ياضراب (كوره ياني كوره باغ).

قتل في هذا الاضراب العديد من العمال برصاص الشرطة المحلية وتم اعتقال عدد كبير آخر على خليفة الاضراب وكان مكرم محامي الدفاع عن المعتقلين.

في عام ١٩٤٥م = ١٣٢٤ش = ١٣٦٤ق كان لغياب تشكيلات حزب هيو الاثر الأكبر في انضمام مكرم طالباني مع مجموعة من اعضاء الحزب المذكور إلى حركة (يسار).

في عام ١٩٤٨م = ١٣٢٧ش = ١١٣٦٧ق أُعتقل مكرم طالباني مع مئات آخرين وُقدموا جميعاً للمحاكمة العسكرية حيث صدرت بحقهم أحكام قضائية وحُكم على مكرم بالسجن سبع سنوات و ثلاث سنوات أُخر يوضع فيها تحت المراقبة، أمضى مدة سجنه في سجون بغداد وبعقوبة وكوت مع المئات من المساجين السياسيين العراقيين.

بعد ان اتم مدة محكوميته تابع كفاحه السياسي بشكل سري إلى تموز عام ١٩٨٥م = ١٣٣٧ش = ١٣٧٧ حيث كانت نهاية النظام الملكي العراقي اقام في مدينة كركوك مدة من الزمن للعمل في مجال المحاماة ومن ثم عُين مديراً عاماً للتبغ في بغداد اذ أُفتتح في هذه الفترة مصنع لإنتاج السجائر في مدينة السليمانية.

في عام ١٩٥٩م = ١٣٣٨ش = ١٣٧٨ق تأسست وزارة الاصلاح الزراعي. وزارة الزراعة) و شغل مكرم طالباني منصب المفتش العام في هذه الوزارة ولكنه وبعد الانقلاب العسكري في شباط عام ١٩٦٣م = بهمن ١٣٤٢ش = ١٣٨٢ق أُعتقل مع العديد من العاملين في الوزارة وحوكم من قبل المحكمة العسكرية ليصدر حكماً بحقه بالسجن ثلاث سنوات و ستة أشهر.

أُمضي محكومتيه في سجن (نوكره سه لمان) الواقع في صحاري جنوب العراق و بعد ان أُخلي سبيله عاد إلى بغداد ليتابع مزاولة عمله في المحاماة.

في عام ١٩٦٨م = ١٣٤٧ش = ١٣٨٧ق أصدرت الحكومة العراقية الجديدة أمراً بإعادة كل المحكومين السياسيين المُقالين إلى رأس عملهم الأول و بناءً على هذا أُعيد مكرم إلى عمله السابق و عُين مفتشاً عاماً في وزاره الإصلاح الزراعي وكان في هذه الفترة عضواً مشاركاً في المحادثات التي تمت بين الحكومة المركزية و زعماء التمرد الأكراد و في نهاية المطاف انتهت المباحثات إلى معاهدة ١١ من حزيران عام ١٩٧٠م = ١٣٤٩ش = ١٣٩٠ق.

حصل مكرم بعد سنوات ثلاث من الدراسة في الاكاديمية العلمية في الاتحاد السوفيتي السابق على شهادة الدكتوراة العلمية في الاقتصاد ومن ثم أُنتخب وزيراً للري.

في عام ١٩٧٨م ترك وزارة الري و شغل منصب وزير الحمل والنقل وكان السبب الرئيسي وراء تركه وزارة الري هو أنه كان له رأي خاص من (مشروع سقاية كركوك) الذي هدفت من خلاله الحكومة البعثية في ذلك الوقت إلى تعريب المناطق الصحراوية في منطقة كركوك ولكن عمله الجديد في وزاره الحمل والنقل لم يستمر طويلا إذ أنه تقاعد عن العمل. في عام ١٩٨٦م = ١٣٦٥ش طلب رئيس جمهورية العراق منه السعي للتوسط بين الحكومة العراقية و زعماء التمرد الأكراد من اجل الوصول إلى تسوية للمشكلات العالقة بين الطرفين في الفترة توقف النزاع والتجاذب بين الطرفين.

وأصدر عفو عام شمل الإفراج عن العشرات من محكومي الإعدام و المحكومين الآخرين و لكن ماهي الافتره قصيرة و عادت الحرب المسلحة من جديد بين الطرفين و ذلك بسبب عدم وصول الحوار بين الطرفين إلى نتيجة حاسمة و قطعية.

بدأت من جديد في عام ١٩٩١ المحادثات بين الطرفين و في هذه المرة أيضا لم يتم التوصل إلى اتفاق نهائي بين الأطراف المتنازعة و في عام ١٩٩٢م بعد الانتخابات البرلمانية في حريم كردستان و تأسيس حكومة حريم كردستان سافر مكرم طالباني أكثر من مرة إلى كردستان العراق بهدف متابعة نشاطه في الوساطة بين حكومة العراق المركزية و زعماء الكرد السياسيين.

بعد سقوط النظام البعثي في العراق في نيسان ٢٠٠٣م عاد مكرم طالباني و بشكل نهائي إلى مدينة السليمانية حيث اختار الإقامة في هذه المدينة. تتوزع آثار الدكتور مكرم طالباني على خمسين كتابا و قد طُبِعَ ونُشِرَ أكثر من عشرين مجلد منها من الكتب التي طبعت باللغة الكردية:

- ١- أربعة أيام حرة في كردستان.
- ٢- بحث مختصر في المسائل الوطنية.
- ٣- حزب هيووا.
- ٤ - الشيخ رضا طالباني، حياته وتربيته و نشأته، أفكاره ومعتقداته وأشعاره.

٥ - الذكريات و الأحداث من عام ١٩٢٣ إلى ٢٠١٣ م في ١٢ مجلد.

كتب باللغة العربية:

١. مراحل التطور في الحركة القومية الكردية، في (مجلدين).
 ٢. كردستان و التركمان، في (٣ كتب).
 ٣. دماء وراء القضبان.
 ٤. الشيخ عبدالرحمان الطالباڤي، العالم و العارف و شاعر العشق الالهي، في خمس (مجلدات).
- شغل الدكتور مكرم طالباڤي منصب رئيس (الملتقى الفكري الكردي) في بغداد مدة من الزمن وكان رئيس تحرير مجلة (رؤث كردستان) أي (شمس كردستان) وأيضا كان رئيس هيئة تحرير مجلة (الثقافة الجديدة) والتي كانت تنشر باللغة العربية.
- وكما أنه دأب على نشر المقالات و البحوث في المجالات و الجرائد الكردية و العربية بشكل دائم وهو مستمر في التأليف و الكتابة إلى يومنا الحالي (٢٠١٣) و يتركز اهتمامه على المجالات والجوانب السياسية و التاريخية والاقتصادية. (سليمانى ٢٠١٣)



أستاذ دوكتور نوري تالهباني
الأستاذ الدكتور نوري الطالبياني
استاد دكتور نوري طالباني

دكتور نوري تالهباني

له شاري كهر كوك له دايك بووه، ههر له ويڊا خويندني سه ره تايي و ناوه ندي و دواناوه ندي ته واو كر دووه.

به كالوريؤسي له قانون له زانكوي به غدا وهر گرتووه، پاشان له فهرانسا له زانكوي پارس، دكتوراي دهولته تي له قانون له ٢٦ ي حوزه يراني ١٩٦٨دا وهر گرتووه.

مامؤستا بووه له زانكوكاني به سره و به غدا و سلیماني. له و ماوه دا چند كتيبكي به زماني عه رهي له سه ر قانوني عيراقی به چاپكردن گه ياندووه.

له ديسه مبهري سالي ١٩٨٢دا خانه نشينكراوه، ريگاي دهرس وتنه وهي پينه دراوه، قه ده غهي سه فهر كردني بو دهره وهي عيراق له سه ر دانراوه. له و ماوه دا

کتیبی (نیکیتین)، که تایبه ته به میژووی کورد، له فەرهنسییه وه وەرگێراوه ته سەر زمانی عەرهبی، که تا ئیستا شەش جار چاپکراوه ته وه. هەر له و ماوه دا ئه و فەرهنگه قانونییه ی به زمانی عەرهبی و کوردی و فەرهنسی و ئینگلیزی، که له ساڵی ۱۹۷۴ له لهندهن دهستی به ئاماده کردنی کردبوو، تهواو کردوو، چاپی یه کهمی ئه و فەرهنگه له ساڵی ۲۰۰۴ له ههولیر چاپکراوه، تائستا پێج جار چاپکراوه ته وه.

له پاش راپهرینی ساڵی ۱۹۹۱ به بریاریکی پهرلهمانی کوردستان دهستنیشانکراوه به ئه ندام له (دهسته ی قانونی بالای کوردستان)، که ئه رکی سهره کی ئاماده کردنی پرۆره ی قانون بووه بۆ پهرلهمانی ههریمی کوردستان، له گه ل پێشکه شکردنی راویژکاری قانونی به حکومه تی ههریم.

له ساڵی ۱۹۹۲ دا یه کهم پرۆره ی دهستووری بۆ ههریمی کوردستان ئاماده کردوو. له و ده مه وه به به رده وامی له گه ل قانونناسانی کوردستان داوای په سه ندکردنی دهستووری بۆ ههریمی کوردستان کردوو.

چه ندین کتیب و لیکۆلینه وه ی به زمانی عەرهبی و کوردی و ئینگلیزی و فەرهنسی له سەر سیاسه تی به عه ره بکردنی ناوچه ی که رکوک بلاو کردوو ته وه، که یه کیکیان کتیبی «سیاسه تی به عه ره بکردنی ناوچه ی که رکوک» ه، له سوید له ساڵی ۱۹۹۵ چاپکراوه، پاشان کراوه ته کوردی و ئینگلیزی، له سوید و کوردستان چه ندین جار چاپکراوه ته وه.

به به رده وامی له گۆفارو روژنامه کانی کوردستان وهه نده ران به زمانی کوردی و عەرهبی و ئینگلیزی و فەرهنسی بابه تی جوړاو جوړی سه باره ت به فیدرالیزم، دهستوور، سیاسه تی به عه ره بکردنی ناوچه دا پراوه کانی کوردستان، وشه ی قانونی کوردی و مه سه له ی کورد به تیکرایی له رووی قانونی و سیاسیه وه بلاو کردوو ته وه، به شیک له و بابه تانه له چه ند کۆنفرانسیکی نیوده وه له تی پێشکه شی کردوون.

بەشدارىيى لە چەندىن كۆنفراس و كۆر و كۆبۇونەوۈ لە ئەوروپا و ئەمىرىكا كوردوۋە، كە رېكخراون سەبارەت بە كېشەكانى گەلى كورد لە ھەموو بەشەكانى كوردستان.

لە ناوہراستى سالى ۲۰۰۴ بوو بە سەرۆكى كۆمىسيۇنى بالاي ھەلبۇاردن لە ھەريىمى كوردستان.

ئەندامىكى سەربەخۆ بوو لە پەرلەمانى ھەريىمى كوردستان (خولى دووہم ۲۰۰۵-۲۰۰۹) و ئەندامى (لېرنەى قانونى) و (لېرنەى دەستوورى) بوو لەو خولەدا.

لە ۱۸ى نۆقەمبەرى ۲۰۰۷ ھەلبۇرراوہ بە ئەندامى كارا لە ئەكادىمىيى كوردى لە كوردستان.

لە ۱۳ى ئەيلولى ۲۰۱۱ لەلايەن ئەنجومەنى ئەكادىمىيى كوردىەوہ ھەلبۇرراوہ بە سەرۆكى ئەكادىمىيى كوردى.

و تا ئىستا (۲۰۱۳) لە ئەو خزمەتە گەوريە بەردوامە.

دکتر نوری طالبانی

در شهر کرکوک متولد شده، در همانجا تحصیلات ابتدایی و متوسطه را به اتمام رسانیده است.

لیسانس حقوق را از دانشکده بغداد گرفته، سپس در فرانسه و دانشکده پاریس، دکترای رسمی دولتی در حقوق قضایی را در ۲۶ حوزیران = خرداد ۱۹۶۸ = ۱۳۴۷ خ = ۱۳۸۷ ه. ق دریافت کرده است.

در دانشکده‌های بصره و بغداد و سلیمانی تدریس داشته، و در آن مدت چندین کتاب به زبان‌های عربی درباره قوانین قضایی در عراق به چاپ رسانده است.

در دسامبر سال ۱۹۸۲ = ۱۳۶۱ خ = ۱۴۰۲ ه. ق بازنشسته اجباری گردید و اجازه تدریس به وی داده نشده است، همزمان از کشور عراق ممنوع‌الخروج گردید، در آن مدت که تحت نظر بود، کتاب نیکیتین را که اختصاص به تاریخ کرد دارد از فرانسه به عربی ترجمه کرد، که تاکنون شش بار تجدید چاپ شده است، در همان مدت تألیف فرهنگ قانون را به زبان عربی و کوردی و فرانسه و انگلیسی به اتمام رساند، چاپ اول آن فرهنگ در سال ۲۰۰۴ م در هه‌ولیر انجام و تاکنون پنج بار تجدید چاپ شده است.

پس از قیام سال ۱۹۹۱ م با تصمیم پارلمان کردستان به عنوان یکی از اعضای (هیأت عالی قانون کردستان) انتخاب که وظیفه تهیه پیش‌نویس پروژه قانون برای پارلمان حریم کردستان را همراه ارائه و مشاورت قانونی به حکومت حریم کردستان به عهده داشت.

در سال ۱۹۹۲ م نخستین پروژه قانونی برای حریم کردستان را آماده کرده است، از آن زمان به طور مستمر همراه با هیأت حقوقدانان کردستان تقاضای تصویب قانون قضایی برای حریم کردستان کرده است.

چندین تألیف و پژوهش به زبان‌های عربی و کوردی و انگلیسی و فرانسه درباره

سیاست تعریب منطقه کرکوک منتشر کرده است که یکی از آنها کتاب «سیاست تعریب منطقه کرکوک» است که در سوئد به سال ۱۹۹۵ چاپ و منتشر شد، سپس به کردی و انگلیسی ترجمه شد، در سوئد و کردستان بارها تجدید چاپ شد.

به طور مستمر در مجلات و روزنامه‌های کردستان و سایر مناطق به زبان‌های کردی، عربی، انگلیسی و فرانسه در موضوعات گوناگون درباره فدرالیسم، قانون، سیاست تعریب نواحی جدا شده از کردستان، اصطلاحات قانونی کردی و مسأله کرد به طور کلی براساس قانون و سیاست تحریر و منتشر نموده است، که چند مورد از آنها را در کنفرانس‌های بین‌المللی ارائه نموده است.

در چندین کنفرانس و محفل و انجمن علمی و فرهنگی در اروپا و آمریکا که به‌منظور مسائل و مشکلات ملت کرد در تمام مناطق کردنشین برگزار شده‌اند، شرکت داشته است.

در اواسط سال ۲۰۰۴ م به عنوان ریاست کمیسیون عالی انتخابات در حریم کردستان انتخاب شده است.

نماینده منتخب مستقل و منفرد مردم در پارلمان حریم کردستان (دوره دوم ۲۰۰۵ - ۲۰۰۹ م) عضو کمیسیون حقوق قضایی و هیأت حقوقی و قانونی در همان دوره بوده‌اند. در ۱۸ نوامبر ۲۰۰۷ م به عنوان عضو اصلی آکادمیای کردی انتخاب شده‌اند. در ۱۳ ایلول = ۲۰۱۱ م از طرف انجمن آکادمیای کردی به عنوان ریاست آکادمیای کردی انتخاب شده‌اند که این تصدی همچنان ادامه دارد. (۲۰۱۳ م)

نوري طالباني

الدكتور نوري طالباني من مواليد مدينة كركوك وهو ابن الحاج الشيخ جميل ابن الشيخ محمدعلي ابن الحاج الشيخ علي ابن مولانا الشيخ عبدالرحمن خالص ابن شيخ أحمد طالباني ابن شيخ ملامحمود.

أتم دراسته الابتدائية والمتوسطة في مدينة كركوك ونال الشهادة الجامعية الأولى في كلية الحقوق من جامعة بغداد.

اكمل تعليمه في فرنسا وفي ٢٦ حزيران من عام ١٩٦٨م = ١٣٤٧ش = ١٣٨٧ق حصل على دكتورا في الحقوق من جامعة باريس.

بعد أن اتم دراسته، بدأ بالتدريس في الجامعات العراقية، حيث درس في كل من جامعات البصرة والسليمانية، وخلال هذه المدة، ألف ونشر العديد من الكتب باللغة العربية عن القوانين العراقية.

أُحيل د. نوري طالباني في أيلول عام ١٩٨٢م = ١٣٦١ش = ١٤٠٢ق على التقاعد لأسباب سياسية ومُنع من التدريس ومن السفر الى خارج العراق، في هذه الفترة ترجم من اللغة الفرنسية إلى اللغة العربية كتاب (نيكتين)، الذي يختص بتاريخ الشعب الكردي الذي أُعيد طبعه أكثر من ستة مرات.

وقام خلال هذه الفترة بإكمال تأليف القاموس القانوني باللغات العربية والكردية والفرنسية والانكليزية، صدرت الطبعة الأولى منه في عام ٢٠٠٤م (في (هه و لير) واعيد طبعه خمس مرات. في أعقاب انتفاضة ١٩٩١م وبقرار من البرلمان الكردستاني، أُنتخب د. نوري الطالباني عضواً في (الهيئة القانونية العليا) التي كانت تتولى إعداد مشاريع القوانين لبرلمان إقليم كردستان وتقديم المشورة القانونية لحكومة كردستان.

أُعد في عام ١٩٩٢م مشروع دستور إقليم كردستان، ومنذ ذلك الوقت ومنذ

ذلك الوقت يتم العمل بالتعاون مع القانونيين في الاقليم من أجل الاسراع بتشريع دستور للأقليم.

نشرت نوري طالباني العديد من الكتب والبحوث باللغات العربية والكردية والانكليزية والفرنسية حول سياسة تعريب منطقة كركوك، إحدى هذه الكتب يحمل عنوان: «سياسة تعريب منطقة كركوك» الذي طُبع ونُشر في السويد عام ١٩٩٥ م، ثم تُرجم إلى اللغة الكردية والانكليزية، وقد جُددت طباعته لأكثر من مرة في كل من كردستان والسويد.

كما أنه نشر العديد من البحوث والدراسات في المجالات والصحف الكردية وفي خارج كردستان باللغات العربية والانكليزية والفرنسية، في موضوعات متنوعة، خاصة حول الفيدرالية، والقانون والسياسة، وتعريب المناطق المجتزأ من كردستان، والاصطلاحات القانونية الكردية، وعن القضية الكردية بشكل عام. وقد قدم بعض هذه الموضوعات في عدد من المؤتمرات الدولية.

وشارك أيضاً بصورة فعالة ومؤثرة في العديد من المؤتمرات والمحافل والتجمعات العلمية والثقافية التي أُقيمت في أوروبا وأمريكا من أجل حل مشكلات الشعب الكردي في مختلف اجزاء كردستان.

أُنتخب نوري طالباني في منتصف عام ٢٠٠٤م رئيساً للمفوضية العليا للانتخابات في إقليم كردستان، كما أُنتخب عضواً مستقلاً في برلمان إقليم كردستان في دورته الثانية عام ٢٠٠٥ - ٢٠٠٩م، وعضواً في اللجنة القانونية، وفي لجنة اعداد الدستور للاقليم.

في ١٨ تشرين الثاني من عام ٢٠٠٧م أُنتخب عضواً في الاكاديمية الكردية، وفي ١٣ أيلول من عام ٢٠١١م أُنتخب من قبل مجلس الاكاديمية رئيساً للاكاديمية، وهو لا يزال في منصبه.



سەروک مام جەلال سەرکوماری عیراق فدرال
الرئیس جلال طالبانی
پرزیدنت جلال طالبانی

جەلال تالەبانی

جەلال تالەبانی^۱ کۆری شیخ حیسامەددین کۆری شیخ نووری کۆری شیخ
عەبدولغەفوور کۆری شیخ ئەحمەد تالەبانی. باپیرەگەرە و اتە شیخ عەبدولغەفوور
لە ناوچە سەر دەشت نیشته جی بوو، بەلام بە فەرمانی مەولانا شیخ
عەبدولرەحمانی برای، گەرایهوه بو کۆیه و لهوئ تەکیه و خویندنگه ی تالەبانی
دامەزراند.

۱. لە «ژیان و بیره و هرییه کانی جەلال تالەبانیدا» شیخ عەبدولغەفوور کۆری شیخ عەبدولرەحمان
نووسراوه و ههلهیه.

جەلال تالەبانی لە جوولای ۱۹۳۳زایینی، ۱۳۱۲ی هەتاوی و ۱۳۱۵ی مانگی، لە گوندی کەلەکانی سەر بە کۆبە (کوردستانی عێراق) لەدایک بوو، سالی ۱۹۴۰ی زایینی، ۱۳۱۹ی هەتاوی و ۱۳۵۹ی مانگی، لەگەڵ بنەمالە کەیدا لە گوندی کەلەکانەووە رویشتنە شاری کۆبە و لە تەکیە و خویندنگە کە ی باوکیدا نیشته جی بوون و خویندنی سەرەتایی لەو شارەدا دەست پیکرد، لەسالی ۱۹۴۵ دواي دامەزرانی کۆماری مەهاباد و رویشتنی بارزانییە سەرەلداوکان بەرەو کوردستانی ئێران، هەستی نەتەوویی لای هەموو کوردان بەتایبەت چالاکانی فەرەنگی و مامۆستایان و خویندکاران و خویندەوانان هەلگیرسابوو، جەلال تالەبانی کە پێوەندییەکی راستەوخۆی لەرووی جوگرافیەو بە کۆمەڵەی برەو پێدەرانی ئەم بیرو بۆچوونەو هەبوو، یە کەم دەلاقە ی داخوایی مافی کوردانی لە هزر و ئەندێشەیدا کرایەووە.

جەلال تالەبانی لە تەمەنی ۱۳ سالی دا پێوەندیی لەگەڵ ئەنجومەنی قوتابییانی برەو پێدانی پەرەدە دروست کرد و بەرەو لای حیزبی کومونیسیت نەرویشت و دژ بە چالاکیی ئەوان بوو لە کوردستاندا. سالی ۱۹۴۶ ی زایینی، ۱۳۲۵ ی هەتاوی و ۱۳۶۵ی مانگی، وە ک ئەندامی ئەنجومەنی قوتابیان چالاکیی دەست پیکرد. پارتی دیموکراتی کوردستان ۱۶ی ئەگۆستی ۱۹۴۶ی زایینی، ۱۳۲۵ی هەتاوی و ۱۳۶۵ی مانگی، دامەزرا و زۆربە ی زۆری ئەنجومەنی قوتابییانی کوردستان پالیان پێوەدا.

جەلال تالەبانی لە چالاکانی قوتابیی پارتی دیموکرات بوو و دژ بە رکابەرە سیاسییەکانی حیزب، واتە حیزبی کومونیسیت چالاکیی دەکرد، سالی ۱۹۴۸ ی زایینی کە قوتابیی ئامادەیی و لە چالاکانی سەر بە پارتی دیموکراتی کوردستان بوو، بە ئاشکرا دەستی کردە چالاکیی. چەند جار لەبەر چالاکیکردنی لەو بواریدا نێردرایە کۆنگرە ی قوتابیان لە بەغدا و لە گەڕانەووەدا مالی باوکی کردە ناوەندیکی لیکدانەووە ی پرسی سیاسیی نیشتمانی کورد و شیکردنەووە و رەخنەگرتن لە ئەندێشە ی مارکسیستی.

ھاوینی ۱۹۴۹ فیستیڤالی لاوان و خویندکارانی جیھان له بوداپیست بهرپوهچوو که چەند خویندکاریکی کورد لهوانه دوکتور کهمال فواد و دوکتور عەبدولرەحمان قاسملو تیییدا بەشدار بوون. گرفت و کیشە له عیراق بەردەوام بوو و خویندکاران به کۆبوونەوه و دروشم نووسینی وهک «بژی بارزانی»، «بژی کورد و کوردستان» چالاکییان ئاشکرا کرد. جەلال تالەبانی له سالی ۱۹۵۰ ی زایینی، ۱۳۲۹ ی هەتاوی و ۱۳۶۹ ی مانگی رویشته کەرکووک و تا ھاوینی ۱۹۵۰ لهوی مایهوه. لهو کاتەدا چەند جار گیرا و خرایه بەندیخانە، ئەمەش زەمانیک بوو که خۆپیشاندان دەست پیکرابوو، سالی ۱۹۵۱ بووه ئەندامی کۆمیتە ی ناوەندی پارتی دیموکراتی کوردستان، ئەو کاتە لەگەڵ ئیبراھیم ئەحمەد و حەمزە عەبدوللا ئاشنا بوو و چالاکییەکی ھاوبەشیان دەست پیکرد. له سالی ۱۹۵۳ ی زایینی، ۱۳۳۲ ی هەتاوی و ۱۳۷۲ ی مانگی دواي تەواو کردنی قۆناغی ئامادەیی له زانستگە ی بەغدا وەرگیرا و لەبەر ھۆی سیاسی رینگە ی پێ نەدرا لەبۆاری پزیشکیدا بخوینیت و رویشته کۆلیژی ماف له ۲۶ ی ژانیفەری ۱۹۵۳ له کەرکووک کۆنگرە ی سیی حیزب پیک هینرا و ناوی حیزب بووه پارتی دیموکراتی کوردستان و ناوی رۆژنامە ی ئۆرگانی پارتی له رزگارییەوه کرایه خەبات. برەو پیدانی ئەندیشە ی نیشتمانی و لیکۆلینەوه ی بەرھەمەکانی مارکس و لینن و بەرپۆهبردنی کۆبوونەوه و وتووێژ و نووسینی وتاری سیاسی رۆژانە له رۆژنامەکاندا، بەرنامە ی تالەبانی و ھاوبیرەکانی بوو و ھەرۆھا یەکیکی دیکە له چالاکییەکانیان یارمەتیدانی بنەمالە کوردەکان بوو.

له سالی ۱۹۵۳، که خویندکاری کۆلیژی ماف بووه لەگەل عەونی یوسف توانیی مۆلەت بۆ بەرپۆهبردنی جەژنی نەورۆز وەرگریت، که گۆرانکارییەکی بەرچاو و گەورە ی له کۆمەلگە ی کورد و کوردستانی عیراقدا هینایە ئاراوه. ئافرەت و پیاو، گەنج و پیر و گەورە و بچوووک به بەشدار ی له جەژنی نەریتی نەورۆزدا سیمای میژوووی خۆیان له تەنیشت حکومەتی بەغداوه نیشان دا.

سالی ۱۹۴۵ بووه ئەندامی کۆمیتە ی ناوەندی پارتی دیموکراتی کوردستان. سالی ۱۹۵۵ ی زایینی، ۱۳۳۴ ی هەتاوی و ۱۳۷۴ ی مانگی کرایه بەرپرسی

دامه‌زراندنی لقی به‌غدای پارتی دیموکراتی کوردستان، هاوینی ههمان سال له فیستیڤالی خویندکاراندا له وارشو به‌شداری کرد، دواتر رویشته سؤقیهت و له‌ویوه سفهری چینی کرد و له کۆبوونه‌وه‌ی خویندکارانی په‌کیندا به‌شدار بوو، له‌وکاته‌دا سالی چواره‌می کۆلیژی مافی ده‌خویند و ئەندامی کۆمیتە‌ی ئاشتی جیهانی بوو له به‌غدا. له گه‌رانه‌وه‌یدا له‌م سفهره له سؤقیهت رویشته بو دیداری مه‌لا موسته‌فا بارزانی که ئەنجام نه‌بوو و به فرۆکه‌یه‌کی رووسی سه‌ره‌تا رویشته قییه‌ن و دواتر رویشته بو شام. ئەو کاته هیشتا بیست و دووسال ته‌مه‌نی بوو.

له شامه‌وه رویشته حه‌له‌ب و به شه‌مه‌نده‌فه‌ر گه‌یشته مووسل و له‌ویوه به‌ره‌و به‌غدا به‌رپه‌که‌وت و به نه‌ینی چوو ناو شاری به‌غدا. که گه‌یشته کۆلیژی ماف له به‌غدا گیرا، له لیپرسینه‌وه‌کاندا هه‌موو شتیکی ره‌ت کرده‌وه، سفهر و وتاردان و کاسیتی قسه‌کانی له رادیو مۆسکۆ به گومانه‌وه له لایه‌ن دادگاوه خرایه به‌رده‌ست و له‌به‌ر ئەوه‌ی نه‌سه‌لمی‌ندرا، ئازاد کرا. ئەم گرفت و کیشانه‌ دوا‌ی ۷۰ رۆژ به برپاریک کۆتایی هات و به‌ته‌واوی له زانستگه‌ی به‌غدا ده‌رکرا.

له سالی ۶-۱۹۵۵ که خویندکاریکی ده‌رکراو بوو گه‌رپه‌وه بو کۆیه و ده‌ستی کرد به چالاکیی حیزبی، دوا‌ی کۆچی دوا‌یی شیخ مه‌حمودی حه‌فید، رۆژی ۹ی ئۆکتۆبری ۱۹۵۶ی زایینی، ۱۳۳۵ی هه‌تاوی و ۱۳۷۵ی مانگی له تاراوگه، خۆپیشاناندانی گشتی به تاییه‌ت له لایه‌ن خویندکارانی کورده‌وه ده‌ست پیکرا. جه‌لال تاله‌بانی له‌ریزی پێشه‌وه بوو. وتاری ده‌خوینده‌وه و راگه‌یندنراویکی خوینده‌وه، گیرا و برایه کۆمیتە‌ی ئیترباتیی زانستگه و بو هه‌میشه برپار له‌سه‌ر ده‌رکران و دوورخرانه‌وه‌ی له خویندن ده‌رکرا. سالی ۱۹۵۷ به نه‌ینی و به پاسپۆرتی ساخته‌وه ویستی له فیستیڤالی جیهانیی خویندکارانی سؤقیه‌تا به‌شدار بی‌ت، به‌لام له سووریا گرتیان و به نیو‌بژیوانیی بنه‌ماله‌ی رووناکبیری به‌درخان ئازاد کرا و خۆی گه‌یاندە دیمه‌شق و به‌ره‌و مۆسکۆ به‌رپه‌که‌وت. له مۆسکۆ گه‌یشته ئاواته له میژینه‌که‌ی که دیدار له‌گه‌ل مه‌لا موسته‌فا بارزانی بوو. وه‌ک له‌بیره‌وه‌ریه‌کانیدا نووسراوه له‌دیداره‌که‌یدا له‌سه‌ر خۆ چوو چونکه ده‌رویشیکی دلپاکی بارزانی بوو. له گه‌رانه‌وه‌دا، سه‌ره‌تا له که‌رکووک و سلیمانی به نه‌ینی ژیا، به‌لام له‌سه‌ر چالاکیی

سیاسی و فەرھەنگی بەردەوام بوو. لەمالی یەکیک لە بازرگانانی کورد دەژیا کە ناوی قادر تەگرانی بوو و ھەر لەوئ بابەتەکانی رۆژنامەیی خەبات، ئۆرگانی پارٹی دیموکراتی کوردستانی دەنووسی و تاپ و چاپی دەکرد و بلاوی دەکردەو و دابەش دەکرا بۆ خویندەنەوێ خەلک. تا ۱۴ی ژولای ۱۹۵۸ بە کوودەتای عەبدولکەریم قاسم ژبانی نەھینی کوتایی ھات و لە ھەوتەیی کوتایی مانگی ئەگوستی ۱۹۵۸ی زایینی، ۱۳۳۷ی ھەتاوی و ۱۳۷۷ی مانگیدا، بە شەمەندەفەر لە کەرکووکەو بەرەو بەغدا بەرپیکەوت. ئەم سەفەرە لەگەڵ دەستەبەک لە کوردانی شارە جیا جیاکانەو بوو بە مەبەستی دیدار لەگەڵ عەبدولکەریم قاسم و بە سەرۆکایەتی ئیبراھیم ئەحمەد بوو. ئۆکتۆبری ۱۹۵۸ بە ھۆی رەزامەندی عەبدولکەریم قاسمەو لەسەر گەرانەوێ مەلا موستەفا بارزانی بۆ عێراق، چالاکیی سیاسی پێشپەرەوانی کورد بە تاییبەت جەلال تالەبانی فراوانتر بوو. مەلا موستەفا بارزانی لەگەڵ ئیبراھیم ئەحمەد و شەش کەسی تر لە نزیکانی خۆی دوای دیدار لەگەڵ جەمال عەبدولناسر لە قاھیرەو، گەرایەو بەغدا. کورد و کوردستان بەیەکجاری خورۆشا و خەلک بە رێوڕەسمی جۆراو جۆر پێشوازییەکی بەشکۆیان لیکرد. ئەم چالاکییە، ناوچە کوردنشینەکانی ئێران و تورکیا و سووریا و چەندین ناوچەیی دیکە و چینیە خوینەوارەکان و چالاکانی سیاسی و خاوەن پێشەکان و بازرگانانی رۆوناکییری خستە بەر کاریگەرییەو. جەلال تالەبانی سالی ۱۹۵۸ لە بەغدا بۆ دووھەمین جار لەگەڵ مەلا موستەفا دیداری کرد، ۴ی ئاپریلی ۱۹۵۹ کوردەکان بە ئاشکرا رۆژنامەیی خەباتیان بلاو کردەو و لە زانستگەیی بەغدا بەشی زمانی کوردی لە کۆلیژی ئەدەبیات کرایەو، ماوەی بلاوکرانەوێ بەشی کوردیی رادیۆ بەغدا زیاتر کرا، خەنجەری کوردی لە پال شمشیری عەرەبی لەسەر ئالای عێراق زیاد کرا و لە قوتابخانەیی سەرەتایییدا وانەیی کوردی دەست پێ کرا. لە کەرکووک رۆژنامەیی ئازادی بلاوکرایەو و کەریم ئەحمەد و عومەر دەبابە لەوئ چالاکییان دەکرد. قانع و گۆران دوو شاعیری ناوداری کورد بابەتەکانیان لەوئ بلاو دەکردەو. نووسەران و شاعیرانی کورد بوونە ئەندام لە ئەنجومەنی

نووسەرانى عىراق. لە ۱۹۵۹ يەكەم كۆنفرانسى ماموستايانى كورد لە شەقلاو بەرپۆە چوو.

جەلال تالەبانى سالى ۱۹۶۰ لە كوردستانى سووريا گيرا و خرايه بەنديخانه و ئەشكەنجە درا، ئەندامانى پارتى ديموكراتى كوردستانى سووريا، نوورەددىن زازا سەرۆكى ئەو پارتە و حەمىد دەرويش و جگەرخوين و عوسمان جى لەگەلى بوون. دسامبرى ۱۹۶۰ كە رۆژنامەكانى عىراق داخران، جەلال تالەبانى و ژمارىكى تر دەستەى نووسەرانى رۆژنامەى خەباتيان پىك هينا و لە حالىكدا كە عەبدولكەرىم قاسم نۆى فېڤرىيەى ۱۹۶۰ رەزامەندىى خۆى بۆ بەرەسمى دامەزراندنى پارتى ديموكراتى كوردستان بە رېبەرايه تىي مەلا موستەفا بارزانى راگەياندبوو و مەلا موستەفاش رەزامەندىى بۆ ئىبراهيم ئەحمەد دەربىرى، كە بېتتە سكرتېرى گشتىى پارتى، ديسان ناكۆكىى نىوان دەولەت و سەركرده سياسىيەكانى كورد دەستى پى كردهو و جەلال تالەبانى وەك ئەندامى سەرپەرشتىارى ئەنجومەنى رۆژنامەوانانى عىراق بە سەفەرىك چوو بۆ ولاتى بولگارىا. لە نەورۆزى ۱۹۶۱ ديسان كەوتەو نەو ژيانى نەپىنى و گەرايهو بۆ كوردستان و پەناى برده شاخ و دەستى دايه خەباتى چەكدارى و بووه فەرماندەى هيزى چەكدارى پارتى ديموكراتى كوردستان لە ناوچەى سلېمانى و كەركووك.

جەلال تالەبانى لە كۆنگرەى چوارەمدا كە سەرەتاي مانگى ۱۰ى ۱۹۵۹ لە بەغدا بەرپۆە چوو، لەگەل ئىبراهيم ئەحمەد كە سكرتېرى گشتىى پارتى ديموكراتى كوردستان بوو، بووه ئەندامى ئەنجومەنى چاودېرى و سياسەت دانانى حىزب. ۸ى فېڤرىيەى ۱۹۶۳ى زابىنى ۱۷ى رېبەندانى ۱۳۴۱ى هەتاوى و ۱۳۸۱ى مانگى نەپارانى حكومەتى عەبدولكەرىم قاسم بە كودەتايەكى خويناوى كۆتاييان بەو حكومەتە هينا. عەبدولرەحمان عارف بووه سەرۆكى حكومەت و ئەحمەد حەسەن ئەلبەكر پۆستى سەرۆك وەزىرانى گرتە دەست. هەر لەم سالەدا جەلال تالەبانى وەك نوپنەرى مەلا موستەفا بارزانى لە قاھىرە لەگەل جەمال عەبدولناسر دىدارى كرد، دواى كۆدەتا لەبەغدا بووه بەرپرسى دەستەى وتووێژكارى كوردستان و دواتر بەمەبەستى بەشدارى كردن لە جەژنى سەرکەوتنى يەكيتىى مىسر و

سووریدا بەرە و قاهیرە بەرپیکەوت بۆ ئەوەی لەگەڵ جەمال عەبدولناسر دیدار بکات. لە ئەلجەزایریش چاوی بە بن بیلا کەوت. عەبدولناسر لە وتووێژیکیدا لەگەڵ رۆژنامەیی لۆمۆندی فەرەنسی بۆچوونەکانی جەلال تالەبانی ژیرانە و بەرز نرخاند و لە وتووێژ لەگەڵ تالیب شەبیب وتی: «جەلال تالەبانی لاویکی خەباتکار و رووناکبیرە».

جەلال تالەبانی کەسایەتییەکی زیرەک، وریا و تیگەیشتوو و لە بواری سیاسیدا زانیارییەکی بەرفراوانی هەیە، سالی ۱۳۴۳ی هەتاوی ۱۹۶۴ی زایینی لەگەڵ چەند کەسێک و لەوانە ئیبراھیم ئەحمەد لە ئێران بوو پەنابەر، هۆی ئەمەیی بە ناکۆکیی ناوخوای حیزب باسکرد. دواي ماوێهەک ناکۆکییەکان نەمان و دیسان گەرایەووە بۆ عێراق و لەبەر ناکۆکی ناو حیزب پالی بەدەوڵەتی عێراقەووە دا. ۱ی ۱۹۷۵ی یەکییتی نیشتمانی کوردستانی دامەزراند و لە مەیدانی خەباتی رزگاریخوازی کورددا هەروا پیشرەو بوو.

تا کاتی کە لە سالی ۱۹۹۱ دا کە ناوچەیی دژە فرین لە عێراق ڕاگەییەندرا و بنەمای حکومەتی هەریمی کوردستان دانرا، بەردەوام بوو و لە (۷) هەوتی ئاپریلی سالی ۲۰۰۵ زایینی وەک یەکەم سەرۆک کۆماری کورد لە میژووی هەزاران سالی کورددا، بوو سەرۆک کۆماری عێراق و ئەم پۆستە تا ئیستاش لەدەستی ئەودایە.

جەلال تالەبانی کەسایەتییەکی سیاسی ناوداری رۆژھەلاتی ناویە لە ئاستی جیھانیدا و دواي وەرگرتنی بەکالۆریوس، بۆ وەرگرتنی پلەیی دوکتۆرای ماف و یاسا لە خۆیندن بەردەوام بوو، بەتەواوی ئاشنایە بەزمانەکانی کوردی، عەرەبی، فارسی و ئینگلیزی. سالی ۱۹۶۷ی زایینی، ۱۳۴۶ی هەتاوی و ۱۳۸۶س مانگی لەگەڵ هێرۆ ئیبراھیم ئەحمەد زەماوەندی کرد.

بەرھەم و نووسینەکانی جەلال تالەبانی بریتین لە:

- ۱- کردستان والحرکه القومیە الکردیە، ۱۹۷۱ بیروت.
- ۲- بزوتنەووی رزگاریی نەتەواویی کوردستان ۱۹۵۹.
- ۳- بانگەوازی کوردایەتی ۱۹۸۱.

- ٤- الاشتراكييه و القضييه القوميه و المساله الكرديه فى العراق ١٩٦٧.
- ٥- گفتوگوى شوڤش له گه ل ميرى.
- ٦- اغد ديمقراطى و حرمان الشعب حتى من حق الحلم ١٩٨٧.
- ٧- الدكتور الاتاسى و القضييه الكرديه.
- ٨- (٣) وتارى سياسى ١٩٩١.
- ٩- پيشه كيبه ك له سه ر عه ر ه ب و كورد (ئيبراهيم ئه حمه د) ١٩٦٠.
- ١٠- ياداشته كانم ١٩٩٦.
- ١١- گه شتيك به ره و ئاسۆ ١٩٩٦.
- ١٢- الفلاحون و مراتبهم و موافقهم من الثورة الوطنية الديمقراطية ١٩٩٦.
- ١٣- جوله فى بلغاريا الجديد ١٩٩٦.
- ١٤- نزيكه ي ١٢٠٠ وتار و نووسراو وتوويز له بلاوكراره و ميديا جوراوجور^١ به كوردى، عه ر ه بى، ئينگليزى و فارسى.

١. ژيان و بيره وه ريبه كانى جه لال تاله بانى، عيرفان قانعى فهد، بزوتنه وهى چه پ به گوپره ي به لگه نامه كانى ساواك، حيزبى ديموكراتى كوردستانى ئيران، به رگى يه ك، ناوه ندى ليكوليينه وهى به لگه نامه كانى وه زاره تى ئيتلاعاتى ئيران، تاران ١٣٧٨، بارودوخى سياسى، ئابوورى بارزانبيه كان، محمه د عه لى سولتانى، ناوه ندى به لگه نامه نيشتمانيه كانى ئيران، تاران.

جلال طالبانی

جلال طالبانی فرزند شیخ حسام‌الدین بن شیخ نوری بن شیخ عبدالغفور بن شیخ احمد طالبانی^۱ بن شیخ ملامحمود زنگنه، شیخ عبدالغفور نیای جلال طالبانی مدتی در سردشت، سکونت گزید اما به دستور مولانا شیخ عبدالرحمن به (کویه) بازگشت و در آنجا ترتیب تکیه و مدرسه و مسند طالبانی نهاد.

جلال طالبانی در ژوئیه ۱۹۳۳ م = مرداد ۱۳۱۲ خ = ۱۳۵۱ هـ ق در روستای کلکان از توابع (کویه) در کردستان عراق متولد شد، در ۱۹۴۰ م = ۱۳۱۹ خ = ۱۳۵۹ هـ ق از روستا کلکان به شهر (کویه) رفته در محل عمارت و تکیه و مدرسه پدری ساکن و تحصیلات ابتدایی را در مدرسه شهر آغاز کرد. در ۱۹۴۵ م با بنیانگذاری جمهوری مهاباد و عزیمت بارزانی‌های شورشی به سمت کردستان ایران که حس ملی‌گرایی گردی در تمام اقشار مردم بویژه فرهنگیان و معلمان و دانش‌آموزان و دانشجویان برانگیخته شد جلال طالبانی که در رابطه مستقیم با جغرافیا و جامعه و مروجین این اندیشه بود، جرقه‌های نخستین حقوق مردم گرد در اندیشه‌اش درخشید.

احزاب چپ و راست و قیامگران ملی‌گرای کرد در فعالیت مستمر بودند، مام جلال در سیزده سالگی به انجمن دانش‌آموزی ترویج تربیت پیوست، هیچگاه به حزب کمونیست نییوست، در ۱۹۴۶ م = ۱۳۲۵ خ = ۱۳۶۵ هـ ق به عنوان عضو انجمن دانش‌آموزی (kpx) فعالیت می‌کرد، پارت دمکرات کردستان در ۱۶ اوت ۱۹۴۶ م = ۱۳۲۵ خ = ۱۳۶۵ هـ ق تشکیل شد که اکثریت قریب به اتفاق انجمن‌های دانش‌آموزی کردستان جذب آن حزب شدند.

۱. در توضیحات (زندگی و خاطرات جلال طالبانی) شیخ عبدالغفور فرزند شیخ عبدالرحمن نوشته شده که اشتباه است.

جلال طالبانی از فعالان شاخه دانش‌آموزی پارت دمکرات کردستان و بر علیه رقبای حزب کمونیست (استالینیسم) فعالیت می‌کرد و از حضور و عبور آنان در کردستان خشمناک بود، در سال ۱۹۴۸ م که دانش‌آموز دوره متوسطه و از فعالان پارت دمکرات کردستان بود به فعالیت علنی سیاسی پرداخت. چند بار در طی تلاش در انجمن دانش‌آموزی در کنگره دانش‌آموزی بغداد شرکت کرد، و در بازگشت خانه و کاشانه آنها محل جلسات بحث و بررسی مسائل گرد و نقد اندیشه‌های مارکسیستی بود.

در تابستان ۱۹۴۹ م فستیوال جوانان و دانشجویان جهان در بوداپست برگزار شد که بعضی از دانشجویان گرد دکتر کمال فوآد و عبدالرحمن قاسملو در آن شرکت کردند.

گرفت و گیرها در عراق برقرار بود و دانش‌آموزان با تشکیل جلسات و شعارنویسی؛ زنده‌باد بارزانی، زنده‌باد گرد کردستان خودنمایی می‌کردند، جلال طالبانی در سال ۱۹۵۰ م = ۱۳۲۹ خ = ۱۳۶۹ ه. ق به کرکوک رفت و تا سال ۱۹۵۲ م در آنجا بود، که تظاهرات آغاز شد، در طی این دو سال چند بار دستگیر و آزاد شد.

در ۱۹۵۱ م عضو کمیته مرکزی حزب پارتی انتخاب شد، از آن زمان با ابراهیم احمد و حمزه عبدالله آشنایی و فعالیت مشترک آغاز کردند، در سال ۱۹۵۳ م = ۱۳۳۲ خ = ۱۳۷۲ ه. ق پس از اتمام تحصیلات متوسطه به دانشگاه بغداد راه یافت، به علل سیاسی از ادامه تحصیل در طب بازماند و در دانشکده حقوق قضایی به تحصیل پرداخت در ۲۶ ژانویه ۱۹۵۳ م در کرکوک کنگره سوم پارتی تشکیل شد، عنوان حزب به پارت دمکرات کردستان و عنوان روزنامه از (رزگاری) به (خه‌بات) تغییر کرد، بالندگی اندیشه ملی و مطالعه آثار مارکس و لنین، برگزاری جلسات بحث و گفتگو و تحریر مقالات سیاسی روز در روزنامه‌ها برنامه او و همفکرانش را در برمی‌گرفت و همچنین یاری‌رسانی به خانواده زندانیان گرد در ۱۹۵۳ م که دانشجوی دانشکده حقوق بود به همراه عونى یوسف، مجوز برگزاری عید نوروز را دریافت کرد، که تغییری چشمگیر و پیشرفته در جامعه گرد در کردستان عراق ایجاد کرد. زن و مرد، پیر و جوان و خرد و کلان با برگزاری آیینی نوروز چهره تاریخی خود را در کنار حکومت بغداد به نمایش گذاشتند. در ۱۹۵۴ م به عنوان عضو دفتر سیاسی و کمیته مرکزی حزب دمکرات کردستان عراق برگزیده شد؛

در سال ۱۹۵۵ م = ۱۳۳۴ خ = ۱۳۷۴ ه. ق. مأمور تأسیس حزب پارت دمکرات کردستان عراق، شاخه بغداد شد. تابستان همان سال در فستیوان دانشجویان در ورشو، شرکت کرد، سپس با عبور از اتحاد جماهیر شوروی به چین سفر کرد و در گردهمایی دانشجویان در پکن حضور یافت، در این هنگام در سال چهارم دانشکده حقوق و عضو کمیته آستی جهانی در بغداد بود. در بازگشت از این سفر در اتحاد جماهیر شوروی برای زیارت و دیدار ملامصطفی بارزانی متوقف شد، که میسر نگردید و با هواپیمای روسی ابتدا به وین و سپس به دمشق بازگشت در حالی که هنوز ۲۲ بیست و دو سال داشت.

از دمشق به حلب و سپس با قطار به موصل رفته راهی بغداد شد، پنهانی وارد بغداد شد و به محض ورود به دانشکده حقوق دستگیر و در بازجویی همه چیز را انکار کرد، سفر و سخنرانی و ... نوار صوتی او در رادیو مسکو با شک و تردید مطرح و موجب آزادی او گردید، تا پس از هفتاد روز با صدور حکم به طور کلی از دانشکده حقوق دانشگاه بغداد اخراج شد. در سالهای ۵۶ - ۱۹۵۵ م که دانشجوی اخراجی بود به کویه بازگشت و به فعالیت و تبلیغات حزبی پرداخت. با مرگ شیخ محمود (نهم) در روز نهم اکتبر ۱۹۵۶ = مهر ۱۳۳۵ خ = ۱۳۷۵ ه. ق. در تبعید در گذشت و تظاهرات همگانی بویژه دانشجویان گرد شروع شد، و جلال طالبانی در صف اول و سخنران و با صدور اعلامیه فعال بود که دستگیر و به کمیته انضباطی دانشگاه معرفی شد و برای همیشه حکم انفصال از تحصیل گرفت، ۱۹۵۷ م پنهانی با پاسپورت جعلی برای شرکت در فستیوال جهانی دانشجویان در اتحاد جماهیر شوروی عزیمت کرد، اما در مرز سوریه دستگیر شد و با وساطت خانواده روشن بدرخان آزاد گردید و خود را به دمشق رسانید، و عازم مسکو شد.

در مسکو به آرزوی دیرینه‌اش که دیدار ملامصطفی بارزانی بود رسید به قول خودش در دیدار او بیهوش شد زیرا «یک درویش خالص و مخلص بارزانی بود». در بازگشت اوایل مدتی در کرکوک و سلیمانیه زندگی مخفی داشت و به کارهای فرهنگی و سیاسی ادامه داد در منزل یکی از تجار گرد به نام (قادر تگرانی) پناه گرفته در همانجا روزنامه خبات ارگان حزب پارت دمکرات کردستان عراق را می‌نوشت، تایپ و چاپ و منتشر می‌کرد، که در بین اهالی توزیع می‌شد تا در ۱۴ ژوئیه ۱۹۵۸ م با کودتای عبدالکریم قاسم از زندگی مخفی خارج شد، و در هفته آخر ماه اوت ۱۹۵۸ م = ۱۳۳۷ خ =

۱۳۷۷ ه. ق. از کرکوک با قطار به طرف بغداد به راه افتاد به همراه گروه‌های مختلف کرد از شهرهای مختلف برای دیدار با عبدالکریم قاسم این دیدار را ابراهیم احمد سرپرستی می‌کرد، در اکتبر ۱۹۵۸ م با اعلام موافقت عبدالکریم قاسم با بازگشت ملامصطفی بارزانی به عراق فعالیت‌ها گسترده و فراگیر شد، ملامصطفی به همراه ابراهیم احمد و شش تن از نزدیکانش بعد از دیدار با جمال عبدالناصر در قاهره راهی بغداد شدند که گرد و کردستان یکباره جوشید و به مراسم و آیین‌ها و استقبال و تشریفاتی فوق‌العاده پرداختند، و مناطق کردنشین ایران، ترکیه، سوریه و سایر نقاط و همچنین اقشار تحصیلکرده و فعالان سیاسی و بازاریان و تجار مطلع را تحت تأثیر مستقیم قرار داد. مام جلال در ۱۹۵۸ م در بغداد با ملامصطفی دوباره ملاقات کرد.

گردها در چهارم آوریل ۱۹۵۹ م. روزنامه (خهبات) را منتشر کردند و در دانشگاه بغداد بخش زبان کردی در دانشکده ادبیات بازگشایی شد، زمان پخش برنامه‌های کردی رادیو بغداد افزایش یافت، بر روی پرچم عراق در کنار شمشیر عربی تصویر خنجر کردی اضافه شد، در مدارس ابتدایی تدریس زبان کردی آغاز شد، در کرکوک روزنامه آزادی منتشر می‌شد و کریم احمد و عمر دبابه و ... در آن فعالیت می‌کردند (قانع) و (گوران) شاعران برجسته گرد آثار خود را منتشر می‌کردند، نویسندگان و شاعران گرد به عضویت در انجمن نویسندگان عراق درآمدند، در دهم سپتامبر ۱۹۵۹ م اولین کنفرانس معلمان گرد در شقلاوه برگزار شد.

در ۱۹۶۰ م در کردستان سوریه دستگیر و زندانی و شکنجه شد که اعضای حزب پارت دمکرات کردستان سوریه، نورالدین زازا لیدر حزب پارت دمکرات کردستان سوریه و حمید درویش و جگرخون و عثمان جری در کنار او بودند.

در دسامبر ۱۹۶۰ م که روزنامه‌های عراق را تعطیل کردند، جلال طالبانی و عده‌ای دیگر شورای نویسندگان روزنامه (خهبات) را تشکیل دادند، و عبدالکریم قاسم در نهم فوریه ۱۹۶۰ م موافقت خود را با تشکیل رسمی حزب پارت دمکرات کردستان به رهبری ملامصطفی بارزانی اعلام کرد در اوایل همان سال ۱۹۶۰ م، ملامصطفی بارزانی، انتخاب مجدد ابراهیم احمد را به عنوان دبیرکل حزب دمکرات کردستان پذیرفت، در نوروز ۱۹۶۱ م دوباره به زندگی مخفی پرداخت، به کردستان بازگشت و به کوهستان رفت، و به

مبارزه، مسلحانه پرداخت و فرمانده نیروهای مسلح پارت دمکرات کردستان عراق در مناطق سلیمانیه و کرکوک بود. جلال طالبانی از کنگره چهارم که در اوایل ماه دهم ۱۹۵۹م در بغداد برگزار شد، در کنار ابراهیم احمد دبیرکل حزب پارت دمکرات کردستان، عضو شورای نظارت و سیاستگذاری حزب بود. - به عنوان عضو سرپرستی انجمن روزنامه‌نگاران عراق سفری به بلغارستان کرد.

این اوضاع تا پایان ۱۹۶۱ م که شورش کردها بالا گرفت ادامه داشت و حزب پارت دمکرات کردستان از یک حزب علنی به حزب مخفی تبدیل و علیه قاسم قیام مسلحانه کرد. در ۱۹۶۳م به عنوان نماینده ملامصطفی بارزانی در قاهره با عبدالناصر ملاقات و دیدار کرد، در بغداد پس از کودتا مسئول گروه گفتگوی کردستان بود و سپس برای شرکت در پیروزی جشن اتحاد مصر و سوریه، عازم مصر شد تا با جمال عبدالناصر دیدار کند، در الجزایر هم با (بن بلا) ملاقات کرد، عبدالناصر دیدگاه او را در مصاحبه با روزنامه لوموند شیوه‌ای منطقی و مقبول خواند. و در مصاحبه با طالب شیبیب، عبدالناصر طفت: (طالبانی جوانی مبارز و روشن است).

جلال طالبانی از کنگره چهارم که در اوایل ماه دهم ۱۹۵۹ م در بغداد برگزار شد، در کنار ابراهیم احمد دبیرکل حزب پارت دمکرات کردستان، عضو شورای نظارت و سیاستگذاری حزب بود. در هشتم فوریه ۱۹۶۳ م = ۱۷ بهمن ۱۳۴۱ خ = ۱۳۸۱ ه. ق. مخالفان حکومت عبدالکریم قاسم با کودتایی خونین به حکومت او پایان دادند؛ عارف رئیس حکومت و احمد حسن البکر نخست‌وزیر شد. طالبانی به همراه عزیز شمزینی در ۲۰ مه ۱۹۲۵ م در لندن در یک کنفرانس خبری شرکت کرد.

در همین سال جلال طالبانی به عنوان نماینده ملامصطفی بارزانی در قاهره با عبدالناصر ملاقات و دیدار کرد. در بغداد پس از کودتا مسئول گروه گفتگوی کردستان بود و سپس برای شرکت در پیروزی جشن اتحاد مصر و سوریه، عازم مصر شد تا با عبدالناصر دیدار کند. در الجزایر هم با (بن بلا) ملاقات کرد.

عبدالناصر دیدگاه جلال طالبانی را در مصاحبه با روزنامه لوموند شیوه‌ای منطقی و مقبول خواند و در مصاحبه با طالب شیبیب، عبدالناصر گفت: «طالبانی جوانی مبارز و روشن است.»

جلال طالبانی شخصیتی باهوش و فهمیده و در امور سیاسی اطلاعات وسیع دارد، قبل از روی کار آمدن عبدالسلام عارف برای رفع مسأله کُردی‌ها از اروپا به عراق آمد، جلال طالبانی در سال ۱۳۴۳ خ = ۱۹۶۴ م با افراد خود و ابراهیم احمد به ایران پناهنده شد، علت را اختلاف درون حزبی اعلام کرد، پس از مدتی اختلافات رفع و دوباره به عراق بازگشت و دوباره به سبب ایجاد اختلاف داخل حزب به دولت عراق پیوست.

در ۱۹۷۶/۶/۱ م اتحادیه میهنی کردستان عراق را تشکیل داد و همچنان در عرصه مبارزات آزادیخواهی کُرد پیشتاز بود تا در ۱۹۹۱ م منطقه ممنوع پرواز عراق و بنیاد حکومت حریم کردستان گذاشته شد، در هفتم آوریل به عنوان نخستین ریاست جمهور کُرد در تاریخ هزاران ساله مردم کردستان، به ریاست جمهوری عراق برگزیده شد که همچنان ادامه دارد.

جلال طالبانی شخصیت نامدار سیاست جهانی در خاورمیانه است، بعد از اخذ لیسانس برای گرفتن دکترای خود به تحصیل ادامه داد. به زبان‌های عربی، کُردی، فارسی، انگلیسی آشنایی کامل دارد. در ۱۹۶۷ م = ۱۳۴۶ خ = ۱۳۸۶ هـ. ق با هیرو ابراهیم احمد ازدواج کرد. از تألیفات جلال طالبانی:

- ۱- کردستان و الحركه القومیه الكردیه، ۱۹۷۱، بیروت (عربی).
- ۲- بزوتنه‌وهی رزگاری نه‌ته‌وایه‌تی کوردستان، ۱۹۵۹ م (کُردی).
- ۳- بانگه‌وازی کوردایه‌تی، ۱۹۸۱ م (کُردی).
- ۴- الاشتراکیه و القضیه القومیه و المساله الكردیه فی العراق، ۱۹۶۷ م (کنگره الجزایر) (عربی).
- ۵- گفت‌وگوی شورش له‌گه‌ل میری (کُردی).
- ۶- اغد دیمقراطی و حرمان الشعب حتی من حق الحلم، ۱۹۸۷ م (عربی).
- ۷- الدكتور الاتاسی و القضیه الكردیه (عربی).
- ۸- (۳۰) و تاری سیاسی ۱۹۹۱ م (کُردی).
- ۹- پیشه‌کییه‌ک له‌سه‌ر عه‌ره‌ب و کورد (ابراهیم احمد)، ۱۹۶۰ م (کُردی).
- ۱۰- یادداشته‌کانم، ۱۹۹۶ م.
- ۱۱- گه‌شتیک به‌ره‌و ئاسو، ۱۹۹۶ م.

- ۱۲- الفلاحون و مراتبهم و موافقهم من الثورة الوطنيه الديمقراطيةيه، ۱۹۹۶ م
(عربی).
- ۱۳- جوله فى بلغاريا الجديده، ۱۹۹۶ م (عربی).
- ۱۴ - حدود ۱۲۰۰ مقاله و نوشتار و مصاحبه در نشریات و رسانه‌های مختلف^۱
(عربی، کردی، فارسی و انگلیسی).

۱. زندگی و خاطرات جلال طالبانی، عرفان قانعى فرد / جنبش چپ به روایت اسناد ساواک، حزب دمکرات کردستان ایران، ج اول، مرکز بررسی اسناد وزارت اطلاعات، تهران، ۱۳۷۸ / اوضاع تاریخی، سیاسی، اقتصادی ایل بارزان، محمد علی سلطانی، مرکز اسناد ملی ایران، تهران.

جلال طالباني

جلال طالباني ابن الشيخ حسام الدين ابن الشيخ نوري ابن الشيخ عبد الغفور ابن الشيخ احمد طالباني. اختار جده الإقامة مع الشيخ عبد الغفور في منطقة (سردشت)، ولكنه بعد فترة من الزمن بأمر أخيه مولانا الشيخ عبد الرحمن عاد إلى (كويه)، وهناك قام بترتيب أمور التكية والمدرسة والمسند الطالباني. ولد جلال طالباني في عام ١٩٢٣م = مرداد ١٣١٢ش = ١٣٥١ ق في قرية (كلكان) التابعة لمدينة (كوي) في كردستان العراق. في عام ١٩٤٠م = ١٣٩١ش = ١٣٥٩ق غادر قرية كلكان باتجاه مدينة كويه وبدأ هناك دراسته الابتدائية في مدرسة المدينة.

في عام ١٩٤٥م مع تأسيس جمهورية مهاباد ورحيل البارزانيين باتجاه كردستان ايران، تأجج الحس القومي الكردي بين جميع فئات الشعب وبشكل خاص بين المعلمين و المثقفين والمعلمين والطلاب.

لقد كان لفكر جلال طالباني الأثر الكبير في إطلاق الشرارة الأولى للمطالبة بحقوق الكرد، لأنه كان على اطلاع واسع ومن المروجين لهذا الفكر.

في سن الثالثة عشر انضم جلال طالباني إلى اتحاد طلبة كردستان، في عام ١٩٤٦م = ١٣٢٥ش = ١٣٦٥ق نشط كعضو فعال في المنتدى التعليمي (kpx).

وفي ١٦ آب من عام ١٩٤٦م = ١٣٢٥ش = ١٣٦٥ق تم تأسيس الحزب الديمقراطي الكردستاني، وقد جذب الغالبية العظمى من الاتحادات الطلابية الكردية اليه.

كان جلال طالباني واحدا من أبرز الناشطين في الفرع الطلابي للحزب الديمقراطي الكردستاني، وكان نشاطه متمركز بشكل خاص ضد المنافسين السياسيين للحزب ولاسيما الحزب الشيوعي.

في عام ١٩٤٨م أعلن طالباني عن بدء نشاطه السياسي العلني وكان لايزل حينها طالبا في المرحلة الإعدادية، ومع ذلك فقد كان من الاعضاء الفعالين في الحزب الديمقراطي الكردستاني.

كان لمشاركاته وجهوده في النشاط الطلابي الأثر الكبير في إيفاده إلى بغداد مرات عديدة للمشاركة بالمؤتمرات الطلابية، وكما أنه قد حول منزل والده إلى مكان تعقد فيه الاجتماعات و الجلسات لبحث المسائل الوطنية والقومية ولتحليل ونقد الفكر الماركسي.

في صيف عام ١٩٤٩م أقيم مهرجان الشباب والطلاب في بودابست وشارك في هذا المهرجان عدد من الطلاب الأكراد وقي مقدمتهم الدكتور كمال فؤاد وعبد الرحمن قاسم في هذه الفترة كان الوضع في العراق مستقرا وهادئا وكانت الجماهير الطلابية تعبر عن نفسها من خلال إقامة الاجتماعات واطلاق الشعارات المختلفة من مثل (ليحيا بارزاني) و (ليحيا الكرد وكردستان).

انتقل جلال طالباني في عام ١٩٥٠م = ١٣٢٩ش = ١٣٦٩ق إلى مدينة كركوك وظل هناك إلى عام ١٩٥٣م وخلال هذه المدة اعتقل و سجن وأفرج عنه مرات عديدة وكان هذا كله في مرحلة قد بدأت فيها التظاهرات.

أُنتخب في عام ١٩٥١م كعضو في اللجنة المركزية للحزب الديمقراطي وساهم مع إبراهيم احمد وحمزة عبد الله الانشطة والفعاليات السياسية المشتركة التحق بجامعة بغداد في عام ١٩٥٣م = ١٣٣٢ش = ١٣٧٢ق، ولكنه بسبب الظروف السياسية في ذلك الوقت لم يستطع اكمال دراسته في كلية الحقوق بجامعة بغداد.

في ٢٦ كانون الأول من عام ١٩٥٣ أُقيم في مدينة كركوك المؤتمر الثالث للحزب، حيث تم تغيير اسم الحزب إلى (الحزب الديمقراطي الكردستاني) واسم الصحيفة اليوميه من (رزگاری) إلى (خهبات)، وشارك جلال طالباني وزملاؤه في ندوات حول تطوير الفكر القومي و دراسة الآثار الماركسية و اللينينية، ونظموا اجتماعات للبحث و الحوار و تحرير المقالات في المجالات السياسية اليومية و مساعدة أسر المساجين السياسيين الكرد.

في عام ١٩٥٣ استطاع كل من جلال طالباني وعوني يوسف الحصول على موافقة مراسيم عيد نوروز وكان طالباني انذاك طالبا في كلية الحقوق، احدث هذا الأمر تغييرا كبيرا ومتقدما في المجتمع الكردي وفي كردستان العراق، فقد تم احياء هذا العيد من قبل اطياف المجتمع الكردي المتنوعة مما اتاح للکرد أن يظهروا ثقافتهم الخاصة وفي عام ١٩٥٤م أنتخب جلال طالباني عضوا في المكتب السياسي واللجنة المركزية للحزب الديمقراطي الكردستاني العراقي.

في عام ١٩٥٥م = ١٣٣٤ش = ١٣٧٤ق أوكلت إليه مهمة تأسيس فرع للحزب الديمقراطي الكردستاني العراقي في بغداد، وفي صيف العام نفسه، شارك في المهرجان الطلابي في وارسو، ثم سافر إلى الاتحاد السوفييتي ومنه إلى الصين وهناك حضر الاجتماع الطلابي المنعقد في بكين.

عندما كان في السنة الرابعة في كلية الحقوق وعضوا في لجنة المصالحة العالمية في بغداد، أنهى عمله في بكين وقفل عائدا إلى الاتحاد السوفييتي، حيث نجح في اللقاء مع الملا مصطفى البارزاني، ثم عاد إلى دمشق، وكان عمره آنذاك لم يتجاوز الثانية والعشرين ربيعا.

ومن دمشق استقل القطار متجها إلى مدينة حلب ومنها إلى الموصل ووصل بغداد متخفيا، ولكنه أُعتقل من قبل السلطات وتم استجوابه وخلال التحقيقات معه أنكر كل التهم الموجهة إليه ولم تستطع المحكمة اثبات التهم الموجهة اليه، فاطلق سراحه ولكنه طرد من الكلية.

في حزيران عام ١٩٥٥م، بعد أن أُبعد من الجامعة عاد إلى مدينة (كوي) حيث بدأ هناك من جديد نشاطه السياسي ومع وفاة الشيخ محمود الحفيد في ٩ من تشرين الثاني لعام ١٩٥٦م = مهر ١٣٣٥ش = ١٣٧٥ق، عمت التظاهرات أرجاء كردستان وكان للطلاب الحضور الأبرز والأكثر تأثيرا في هذه التظاهرات. وكان طالباني من أبرز الطلاب المشاركين في هذه التظاهرات، إذ حمل على عاتقه مهمة إلقاء الخطابات على المتظاهرين، كما نشط في توزيع المنشورات السياسية مما أدى إلى اعتقاله ثانية وصدر امر نهائي بطرده من الكلية.

في عام ١٩٧٥ قُبض عليه على مشارف الحدود السورية حيث كان قد ينوي السفر إلى الاتحاد السوفييتي للمشاركة في المهرجان الطلابي العالمي المنعقد فيه بشكل خفي وبجواز سفر مزور. و بشفاعة و وساطة من عائلة روشن بدرخان، أُطلق سراحه ليتابع مسيره بعد ذلك نحو مدينة دمشق ومنها على مدينة موسكو. ومع وصوله إلى مدينة موسكو، استطاع أن يحقق حلمه القديم بلقاء مصطفى البارزاني.

أقام طالباني بعد عودته من موسكو في مدينتي كركوك و السليمانية متخفياً ومتابعاً نشاطه السياسي واتخذ من دار أحد التجار الكرد (قادر تکراني). واستمر في إصدار الصحيفة اليومية خبات - جريدة الحزب الديمقراطي الكردستاني العراقي - حيث كانت تُطبع و تُنشر و تُوزع بين الأهالي بشكل منتظم و بقي الأمر على هذا المنوال حتى ١٤ تموز من عام ١٩٥٨ مع الانقلاب العسكري الذي قام به عبد الكريم قاسم حيث استطاع طالباني أن يتحرر من الحياة السرية التي كان يحيها.

في الأسبوع الاخير من شهر آب لعام ١٩٥٨ م = ١٣٣٧ ش = ١٣٧٧ ق استقل طالباني القطار متجهاً من كركوك نحو بغداد مع العديد من المجموعات الكردية من مختلف المدن الكردية من اجل لقاء عبد الكريم قاسم.

في تشرين الأول من عام ١٩٥٨ وافق عبد الكريم قاسم على عودة مصطفى البارزاني إلى العراق مما ادي إلى توسع النشاطات السياسية للقادة الكرد وبشكل خاص جلال طالباني.

عاد الملا مصطفى البارزاني برفقة إبراهيم أحمد وستة افراد من المقرين منه الى بغداد، وكان قد استبق ذلك بلقاء الزعيم المصري الراحل جمال عبد الناصر في القاهرة.

عمت الاحتفالات المناطق الكردية وبدأ الكرد باستعدادات غير مسبوقه لاستقبال بارزاني ولقد تأثر بهذا الحدث الكبير وبشكل مباشر المناطق الكردية في ايران وتركية وسورية والمناطق الاخرى، وكان لهذا الحدث تأثير على الطبقات المثقفة والناشطين السياسيين والتجار المتنورين.

في الرابع من نيسان عام ١٩٥٩م بدأ بشكل علني نشر الصحيفة اليومية «خبات»، وأُفتتح قسم اللغة الكردية في كلية الآداب والعلوم الإنسانية في جامعة بغداد.

ازداد عدد البرامج التي تُبث باللغة الكردية في راديو بغداد و إلى جانب السيف العربي تم إضافة الخنجر الكردي إلى العلم العراقي وبدأ بتدريس اللغة الكردية في المدارس ونشرت في مدينة كركوك (ازادي) وعمل فيها كل من كريم احمد وغيره.....

قام الشاعر المعروفان (قانع وكوران) بنشر آثارهم وانضم الكثير من الكتاب والشعراء الكرد إلى اتحاد الكتاب العراقي، وفي ١٠ من ايلول لعام ١٩٥٩م أُقيم المؤتمر الأول للمعلمين الكرد في شقلاوة.

في عام ١٩٦٠ أُعتقل جلال طالباني في كردستان سورية وتعرض للتعذيب وكان معه آنذاك اعضاء من الحزب الديمقراطي الكردستاني في سورية ومن بينهم زعيم الحزب في سورية نور الدين زازا وحميد درويش وجكر خون وعثمان جري.

في شهر ايلول من عام ١٩٦٠م تم إغلاق وتعطيل الصحف العراقية، إلا ان جلال طالباني قام مع آخرين بتشكيل هيئة تحرير ل الصحيفة اليومية (خبات) في الوقت الذي اعلن فيه عبد الكريم قاسم عن موافقته على تشكيل الحزب الديمقراطي الكردستاني بزعامة الملا مصطفى البارزاني وذلك في شباط العام نفسه.

اعلن بارزاني عن قبوله إعادة انتخاب إبراهيم احمد امين عام للحزب الديمقراطي الكردستاني.

نشبت من جديد الخلافات بين حكومة العراق والقادة السياسيين الكرد في هذه الأثناء سافر طالباني إلى بلغاريا بصفته عضوا مشرفا في هيئة مجلة (الكتاب العراقيين).

في ربيع العام ١٩٦١ م عاد طالباني من جديد ليعيش متخفيا في كردستان وانظم الى المقاومة المسلحة، وكان قائدا عاما للقوات المسلحة في كل من مدينتي السليمانية وكركوك.

عُقد المؤتمر الرابع للحزب في بدايات الشهر العاشر من عام ١٩٥٩ في بغداد حيث حضره جلال إلى جانب إبراهيم أحمد الأمين العام للحزب الديمقراطي الكردستاني بصفته عضواً في مجلس المراقبة والسياسة.

في ٨ من شباط من عام ١٩٦٣ = ١٧ بهمن ١٣٤١ ش. = ١٣٨١ ق، سقطت حكومة عبدالكريم قاسم في انقلاب عسكري الذي قام به معارضوه، وأصبح عبدالسلام عارف رئيساً للجمهورية واحمد حسن البكر رئيساً للوزراء.

في نفس العام التقى جلال طالباني بصفته ممثلاً عن البارزاني بالرئيس الراحل جمال عبد الناصر في القاهرة والتقى بالرئيس عبد الناصر في مصر والرئيس بن بلا في الجزائر. رأى عبد الناصر في لقاء له مع صحيفة (لوموند) الفرنسية بأن وجهة نظر طالباني منطقية ومقبولة وفي مقابلة له مع (طالب شبيب) قال عبد الناصر أن طالباني شاب مكافح ومتنور.

جلال طالباني شخص ذكي ولديه اطلاع واسع على الشؤون السياسية، وفي عام ١٣٤٣ خ = ١٩٦٤ م التجأ مع جماعته وإبراهيم احمد إلى ايران وقد اعلن أن السبب وراء مغادرته كردستان العراق هو الخلافات الداخلية في الحزب، ولكنه وبعد مدة من الزمن عاد مرة أخرى إلى العراق ومرة ثانية بسبب نشوب الاختلافات من جديد داخل الحزب رجع الى العراق.

في الأول من حزيران من عام ١٩٧٥ سُكّل الاتحاد الوطني الكردستاني العراقي الذي لعب دوراً قيادياً وأساسياً في النضال من أجل حرية الكرد واستمر الوضع على هذا المنوال إلى أن أُعلن عن منطقة حظر للطيران العراقي ووضع حجر الاساس لحكومة اقليم كردستان.

في عام ٢٠٠٥ انتخب جلال طالباني رئيساً للجمهورية العراقية لأول مرة في تاريخ الكرد وأعيد انتخابه لحين مرضه.

إن جلال طالباني من الشخصيات السياسية النافذة والمؤثرة في الشرق الأوسط، وقد حصل على الشهادة الجامعية الأولى واراد متابعة دراسته لينال شهادة الدكتوراه في الحقوق ولديه المام كامل بكل من اللغة الفارسية والانكليزية والعربية والكردية، في عام ١٩٧٠، تزوج من هيرو إبراهيم أحمد.

من مؤلفات جلال طالباني:

- كردستان والحركة القومية الكردية ١٩٧١ بيروت.
- حركة التحرير الوطنية الكردستانية ١٩٥٩م (بزوتنه وهى رزگارى نه ته وايتى كوردستان ١٩٥٩م).
- بانگه وازى كوردايه تى ١٩٨١م.
- الاشتراكية والقضية القومية والمسألة الكردية في العراق ١٩٦٧ (مؤتمر الجزائر).
- حوار ومفاوضات مع الحكومة العراقية (گفتوگوى شورش له گه لّ ميري).
- أغد ديمقراطي وحرمان الشعب حتي من حق الحلم ١٩٨٧م).
- الدكتور الاتاسي والقضية الكرديه.
- ثلاثون خطابا سياسيا ١٩٩١م (سي وتاري سياسي ١٩٩١م).
- مقدمة حوال العرب والكرد، إبراهيم أحمد، ١٩٦٠م (مقدمه اي بر عرب و كرد، ابراهيم احمد ١٩٦٠م).
- مذكراتي ، ١٩٩٦م (يادداشتنه كانم ١٩٩٦م).
- السفر إلى الأفق ١٩٩٦م (گه شتيك به ره و ئاسو ١٩٩٦م).
- الفلاحون و مراتبهم و موافقهم من الثورة الوطنيه الديمقراطيه ١٩٩٦م.
- جوله في بلغاريا الجديدة ١٩٩٦م).
- لديه حوالي اكثر من ١٢٠٠ مقالة ومقابلة صحفية في الدوريات ووسائل الاعلام المختلفة من عربية وكردية وفارسية وانكليزية^١.

١. حياة وخاطرات جلال طالباني، عرفاني قانعي فرد.
الحركة اليسارية، حسب روايات الساواك، الحزب الديمقراطي الكردستاني الايراني ج ١
مركز توثيق وزارة المخابرات، تهران، ١٣٧٨.
اوضاع تاريخية و سياسية و اقتصادية عشيرة البارزانيين، محمدعلي سلطاني، مركز الاسناد
وطنية الايرانية، طهران.

چاوخشاندىنى بە پېشىنە و بارودۇخى زانستى،
كەلتوورى ھونەرى و ئايىنى و كۆمەلەيەتى
تەكپەي تالەبانى كەركوك

دكتور نورى تالەبانى

(تەكپەي تالەبانى) لە كەركووك، كە كورد بە (تەكپەي گەورە) و توركمان بە (بېوك تەكپەي) ناوى دەبەن، لە تۆمارە فەرمىيە كاندا مزگەوتى (مەجىدىيە) يە. ھۆي ئەو ناوھى دەگەریتەو ھۆ ئەوھى شارى كەركووك تا سالى ۱۸۷۹ مەلبەندى ولايەتى شارەزور بوو و والى عوسمانى لەو شارە دانىشتوو. خىزانى سولتان عەبدولمەجىد (پرتىفال) خانم و يەككە لە والىھە كان مورىدى شىخ عەبدولپەرھمانى تالەبانى بوون، بەھۆي ئەوانەو سولتان عەبدولمەجىد فەرمانى فراوانكردنەوھى ئەو تەكپەي داو، ھەر بە بەھۆي ئەوانىشەو تالپك لە مووى پىرۆزى پىغەمەر، دروودى خواي لەسەر بىت، ناردوو يەتى بۆ شىخ عەبدولپەرھمان، كە تا ئىستاش لەو تەكپەي ماو. ^(۱)

تەكپەي تالەبانى لە كەركووك سەرچاوھى ھەموو تەكپەي كانى تالەبانىيە لە بەشە كانى كوردستان و عىراق و توركيا و مىسر و بەشى زۆرى ولاتانى ئىسلامى، كە لقى ئەو تەكپەي تىداكراوھەو. لە ناوچە كانى ھەورامان، زەھاو، جوانرۆ، سنە، مەريوان، سەردەشت و موكریان و لەشارە كانى ئىستانبول و سىواس و ئورفە دەمىكە لقى تەكپەي تالەبانى كراونەتەو. رۆژھەلاتناسى ھۆلەندى: (مارتن وان بروىنسن Martin van Bruinessen) لەو كىتەپى كە بەزمانى ئىنگلىزى لەژىرناوى: (تاغا و شىخ و تەكپەي و خانەفاكانى كورد) بلاوى كردوتەو، ناوى شىخ نور بابا عەلى ھىناوھەو كە يەككە لە خەلىفە كانى شىخ عەبدولپەرھمانى تالەبانى لە شارى (سىواس). ئەو خەلىفە شىخى خالص كىتەپكى بە زمانى توركى نووسىوھ تىدا باسى سەردانى بۆ چەند جارپك بۆ كەركووك كردوو، كە جارپك لەخزمەت شىخەكەي و چەند موردپكى لە كەركووك پىكەوھە چوون بۆ بەغدا، بۆ بەشدارىكردان لە يادكردنەوھى رۆژى لە دايكبوونى پىغەمەبەر، دروودى خواي لەسەر بىت. ھەر لەو كىتەپشدا باسى ئەوھى كردوو، كاتى گەشىتونەتە بارەگاي شىخ عەبدولقادرى گەيلانى لە شارى بەغدا، بە فەرمانى شىخى خالص بە زىكر و دەفلىدانەوھە چوونەتە ناو ئەو بارەگايە، چەند شىخىكى سە ر بەربازى دىكەي تەسەوف، كە ئەوانىش بۆ ھەمان مەبەست لەو بارەگايەدا بوون، نارەزاي خويان بۆ ئەو دەفلىدانە دەربەرپوھ، بەلام (سەيىد محەمەدى گەيلانى)، كە (نەقىبى ئەشرفى)

بەغدا بوو، پېيان دەلى: «لە نىوان (سولتان) و، دەست بۆ مەزاري شىخ
عەبدوالقادر درىژ دەكات و (وەزىركەى) و، دەست بۆ شىخ عەبدولپەرەحمان درىژ
دەكات، ئەو هيچى پى ناكريت!» لە پرووى عىرفانىيەو ئەو پايەى شىخ
عەبدولپەرەحمانى خالىس دەردەخات، چونكە بارەگاي غەوسى گەيلانى لە بەغدا
گەورەترىن مەلبەندى تەسەوفە لە جىهاني ئىسلاميدا.^(۲)

گەرەكى بەردەم تەكىهەى تالەباني، بە ناوى (بەرتەكەهە)، لەسەردەمى شىخ
عەبدولپەرەحمان و شىخ عەلى كراووتەو. لەو گەرەكە خانووى تىدا دروستكراو بۆ
ئەو كەسانەى لە تەكەهەى بوون و خاوەن خىزان بوون. (گورستانى پشت تەكەهە)
دەمىكە لە پشت تەكەهەى تالەباني كراوتەو. شەقامىك لە بەردەم تەكەهە بۆ
دەشتى (چوارباغ) ئەو گورستانەى كردوو بە دوو بەشەو، بەشى پشت تەكەهە بەو
ناوە ناسراو، بەشەكەى دى بە گورستانى (شىخ محىدين). دەشتى چوارباغ
باغىكى گەورەى تىدا بوو لەگەل زەوىى و زارىكى فراوان، كە سالانە دەكرايە گەنم و
لە هاویندا بەشىكى دەكرايە شىنایی و بە ناوى «ئاشە سووركە» ئاودەدرا.
سەرچاوەى ئەو ئاوە چەمى (خاسە) بوو، بەشى تەكەهە لەو ئاوە لە (ئاشە سووركە)
دابەشەدەكرا، لەو پۆه بە جۆگەيكى تايبەتى دەگەيشە چوارباغ، دواتر بۆ تەكەهە.
دەشتى چوارباغ لە پاش سالى ۱۹۵۸ چەند گەرەكەكى گەورەى تىدا كراوتەو،
كە گەرەكى (ئىسكان) يەكەكە لەو گەرەكانە.^(۳)

تەكەهەى تالەباني لە سالى ۱۷۰۶ ى زاینى لەلایەن مەلا مەحمودى زەنگنە
بنیادنراو، كە باپىرە گەورەى شىخانى تالەباني. مەزاري مەلا مەحمود و شىخ
ئەحمەدى كورپى و بەشى زۆرى كورەكانى لە ناو تەكەهەدا بە خاك سپىراون
تەكەهەى تالەباني سەرەتا بچووك بوو و مینارەشى تىدا نەبوو لەسەردەمى شىخ
عەبدولپەرەحمانى كورپى شىخ ئەحمەد فراوان كراو. بەو بۆنەو چەند شاعىرىكى
گەورە بە ھۆنراوێى جوان باسى ئەو رووداوەيان تۆمار كردوو، كە يەكەكیان
شاعىرى بەناوبانگى كورد (مەولەوى) تاوگوزى بوو، كە دۆستىكى نزیكى شىخ
عەبدولپەرەحمان بوو و چەند جارێك سەردانى ئەو تەكەهەى كردوو. لە سەردەمى
ھەر يەك لە شىخ عەلى گەورە و شىخ جەمىل لە سالى ۱۹۳۷ دا لەسەر ئەركى
خوى ھىلى كارەباى لە ناوھندى شارەو گەياندوووتە تەكەهە، كە لە دەروەى شار

بووه. شیخ عهلی کوری شیخ جه میل له ناوه راسستی حهفتا کانی سه دهی رابوردوو میناره یکی تازهی له شوین میناره کۆنه که دروستکردوووه.

تهکیه ی تاله بانی مه لبه ندیکی گه وره یه بو زیکر و خوداپه رستی له سه ر پبازی (قادی)، به بهرده وامی تا ئیستاش له رۆژانی ههینی و شهوانی سی شه ممو دا زیکری تیدا ده کریت. شیخانی ئیرشادی تاله بانی هه رگیز ریگه یان نه داوه موریده کانیا ن «تیغبازی» بکه ن.^(٤)

رپبازیکی دیکه ی ئه و شیخانه که ئیستاش پیره ی ده که ن، تیکه لنه کردنی سیاسه ته له گه ل دین و ئایندا، به لام پشتگیریا ن له بزووتنه وه ی نیشتمانی کوردی و نیشتمانپهروه رانی کوردستانی کردوووه. تهکیه ی تاله بانی جیگه ی هه ژارا و لیقه و ماوانی کوردستان بووه و به بهرده وامی تا سالی ١٩٥٨، به تایبه تی له ناوچه کانی هه ورامان و به شه کانی دیکه ی رۆژه لاتنی کوردستان خه لکیکی زۆر له بهر هه ژاری و نه داریان، له وه رزی زستان و به هاردا روویان له که رکوک کردوووه بو کارکردن، به شه و له تهکیه ی تاله بانی ماونه ته وه و خزمه ت کراون.^(٥)

تهکیه ی تاله بانی مه لبه ندیکی رۆشنبیری و فیکری گه وره یه له که رکوک و ناوچه که، جیگه ی فیربوونی مه قامی په سه نی کوردی و تورکمانی و عه ره بی بووه. چه ندین مه قامانی گه وره ی ئه و شاره له وی فیری مه قام بوون، شیخانی ته کیه خۆشیا ن حه زیان له مه قامی په سه ن بووه.

تهکیه ی تاله بانی یه کیکه له و مه لبه ندانه ی که کورد و تورکمان و عه ره ب به بهرده وامی روویان تیکردوووه. موسلمانان و موریدانی له به شه کانی دیکه ی کوردستان و عیراق و سوریا و تورکیا و میسر و چه ندین ولاتانی دیکه ی ئیسلامی روویان تیکردوووه.^(٦)

له و تهکیه دا مه لای به ناوبانگی لی بووه بو پهروه رده کرنی فهقی و پیاوانی ئاینی، شیخانی ئیرشادی تاله بانی که به شی زوریان مه لای چاک بوون، خوشیا ن ده رسیان به و فهقیبانه و تووه ته وه. حاجی قادری کۆبی شاعیر یه کیک بووه له و فهقیبانه ی له لای شیخ عه بدولر حمان خویندوو یه تی.^(٧)

له شوینه جیاکاری له نیو کورد و تورکمان و عه ره ب یان ئه و که سانه ی له ولاتانی ئیسلامی دیکه وه روویان له و تهکیه کردوووه نه کراوه ریگه ش به مملاینی

سیاسی یان حیزبی نهدراوه سه‌رپه‌رشتیاری ته‌کیه به‌پیی توانا پشت و په‌نا بوون بو هه‌ژار و لیکه‌وماوان، کورد بن یان تورکمان یان عه‌ره‌ب، هه‌میشه داکوکیان له هه‌موودانیشتوانی ئەو شاره‌ کردوو، موسلمان بن، مه‌سیحی یان جوو، تاله‌و شاره‌ ده‌رته‌کراوون.

۱. شیخانی ئیرشادی تاله‌بانی و چهند ناوداریکی دیکه‌ی ئەم بنه‌ماله‌ دکتۆر نۆری تاله‌بانی، چاپی دووه‌م، چاپخانه‌ی (خاک)، هه‌ولیر ۲۰۰۲، ل ۲۲ - هه‌روه‌ها: «شیوخ الارشاد الدینی فی الاسرة الطالبانیة»، هه‌مان ئەو نامیلکه‌یه که که‌مال غه‌مبار له کوردییه‌وه کردوو‌یه‌تی به‌ عه‌ره‌بی. چاپی یه‌که‌م، (خانه‌ی ئه‌ربیل)، سالی ۲۰۱۲، ل ۱۷.
2. Martin van BRUINESSEN, Mullahs, Sufis and Heretic: The Role of the Religion in Kurdish Society, Collected articles, p. 221, ISIS Press, Istanbul, First printing 2000.
۳. دکتۆر نووری تاله‌بانی، هه‌مان سه‌رچاوه‌.
۴. بۆ زانیاری زیاتر ب‌روانه: (بنه‌ماله‌ی زانیاران، مه‌لا عه‌بدولکه‌ریمی موده‌ریس، چاپی یه‌که‌م، چاپخانه‌ی شه‌فیک، به‌غدا، ۱۹۸۴، ل ۵۶۷ - ۶۰۲.
۵. دکتۆر نووری تاله‌بانی، شیخانی ئیرشادی تاله‌بانی، هه‌مان سه‌رچاوه‌.
۶. محمدحسام‌الدین عمر، الانفاس الرحمانیه فی سلسله القادریه الطالبانیه، چاپخانه‌ی (الشمال)، که‌رکووک، سالی ۱۹۷۷.
- یه‌کی له خه‌لیفه‌کانی شیخ عه‌بدولپه‌رحمان له شاری (طنطا) میسر ناوی (العلامة الشيخ عبدالقادر بن محي الدين الأربلي) بووه، کتیبکی نووسیوه له ژێر ناوی: (حجة الذاکرین و رد الناکرین). نووسه‌ری ئەو کتیبه‌ له سه‌ ره‌تای کتیبه‌ که‌یدا نووسیویه‌تی: نامه‌مان بۆ (سیدی أبوعلي ضياءالدين عبدالرحمن الکرکوکي الطالباني) ناردوو، که ته‌کیه‌یه‌کمان له‌و شاره‌ له‌سه‌ر ئه‌رکی (الحاج محمدأمين الثاقب) کردوه‌ته‌وه، ئه‌ویش موریدی هه‌مان خانه‌واده بووه. ئەم کتیبه‌ له‌ سالی ۱۹۲۴ له شاری (طنطا) چاپکراوه، دانه‌یه‌کی له کتیبخانه‌ی ته‌کیه‌ی تاله‌بانی له که‌رکووک هه‌یه‌.
۷. محه‌مه‌دی مه‌لاکه‌ریم، چهند بابته‌ی ئە ده‌بی له‌ باره‌ی حاجی قادری کۆبی و شیخ ره‌زا تاله‌بانی، گوڤاری (مجله) کاروان، ژماره ۹۲، سالی ۱۹۹۱، ل ۲۵.

نگاهی

به پیشینه و اوضاع علمی، فرهنگی، هنری

اعتقادی و اجتماعی تکیه طالبانی کرکوک

تکیه طالبانی در کرکوک، که کُردها آن را تکیه گه‌وره = تکیه بزرگ می‌گویند و ترکمان‌ها با عنوان (بیوک تکیه) از آن نام می‌برند، در اسناد رسمی دولتی با نام «مسجد مجیدیه» خوانده می‌شود، وجه تسمیه «مسجد مجیدیه» این که شهر کرکوک تا سال ۱۸۷۹م مرکز ولایت شهر زور بوده و والی عثمانی در آن شهر مستقر بوده است. همسر سلطان عبدالمجید «پرتیفال» خانم و همچنین یکی از والیان عثمانی مرید شیخ عبدالرحمن طالبانی بودند. به واسطه آنها سلطان عبدالمجید دستور توسعه و تعمیر تکیه طالبانی را صادر کرد و با اطلاع و آگاهی که از سوی آنان درباره مقام علمی و عرفانی مولانا شیخ عبدالرحمن طالبانی دریافت کرد؛ دستور اهدای محاسن شریف نبوی (صلی الله علیه و آله و سلم) را به آن تکیه شریف صادر نمود که محاسن مبارک تا حال حاضر در تکیه طالبانی کرکوک موجود و مورد زیارت ارادتمندان و معتقدان است.^(۱)

تکیه طالبانی در کرکوک مرکز و منشأ تمامی تکایای طالبانی در سایر نقاط کردستان و عراق و ترکیه و مصر و بسیاری از نقاط کشورهای اسلامی است که شاخه‌هایی از آن تکیه در آنجاها احداث شده است. در مناطق اورامان، زهاب، جوانرود، سنندج، مریوان، سردشت، مَکریان و در شهرهای سیواس و اورفا، مدت‌هاست که تکایای وابسته به تکیه طالبانی احداث و بازگشایی شده است. **شرق‌شناس هلندی مارتین وان بروینسن** در کتابی که به زبان انگلیسی تحت عنوان «آغا و شیخ و تکیه و خانقاه‌های کُرد» منتشر ساخته است، از شیخ نورعلی بابا در شهر سیواس به عنوان یکی از خلفای مولانا شیخ عبدالرحمن طالبانی نام برده. آن خلیفه‌ی شیخ (خالص) کتابی به زبان ترکی نوشته و به بحث سفرهای خود به کرکوک پرداخته که یک بار هم به همراه شیخ عبدالرحمن برای شرکت در مراسم میلاد نبی اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) با مریدان آن جناب عازم بغداد شده است و در همان کتاب نیز آورده است؛ زمانی که به بغداد و بارگاه حضرت شیخ عبدالقادر گیلانی رسیده است؛ جماعت به فرمان شیخ خالص با ذکر و تهلیل و دف وارد بارگاه گیلانی شده‌اند. همزمان چند شیخ دیگر منسوب به سلاسل دیگر تصوف نیز که به

منظور شرکت در همان مراسم در بارگاه گیلانی حضور داشتند که از انجام مراسم سماع و دفزنی ناراضی بودند، اما سیدمحمد گیلانی که نقیب‌الاشراف بغداد بوده است، به آنها می‌گوید: در بین «سلطان» اشاره به مزار شیخ عبدالقادر گیلانی «قدس سره شریف»، و وزیر او اشاره به شیخ عبدالرحمن خالص، او که سیدمحمد گیلانی و نقیب‌الاشراف است، درباره عدم رضایت آنها نمی‌تواند کاری بکند؛ این سخن از لحاظ معنوی پایه عرفانی شیخ عبدالرحمن را روشن می‌نماید، زیرا بارگاه حضرت غوث گیلانی در بغداد بزرگ‌ترین مرکز تصوف در جهان اسلام است.^(۲)

محلّه مقابل تکیه طالبانی در کرکوک که به نام «به‌رته‌کیه» = جلو تکیه، خوانده می‌شود، در زمان تصدی شیخ عبدالرحمن و شیخ علی اول، بنیاد نهاده شده است و در آنجا برای کسانی که متأهل بوده و در تکیه به انجام امور مربوط اشتغال داشته‌اند شروع به بنای ساختمان کرده‌اند.^(۳)

«گورستان پشت تکیه» سالیان پیش در آنجا ایجاد شده است. خیابانی در جلو تکیه به طرف «چهارباغ» آن گورستان را به دو قسمت تقسیم کرده است. قسمت «پشت تکیه» به همان عنوان شناخته شده است و قسمت دوم به گورستان شیخ محیی‌الدین معروف است، - «دشت چهارباغ» باغستانی بزرگ را در خود داشت با زمین‌های زراعتی و مزارع فراوان که سالانه به محصول گندم کاشته می‌شد و در تابستان قسمتی از آن به چمن تبدیل می‌شد و با آب آسیاب معروف به «تاشه سوورکه» آبیاری می‌شد. سرچشمه آن آب رودخانه‌ی (چمی خاسه) بود. سهم تکیه از آن آب در آسیاب یاد شده مصرف می‌شده. از آنجا با آبراهی ویژه به چهارباغ می‌رسید و سپس به تکیه می‌آمد، - در دشت چهارباغ پس از سال ۱۹۵۸ م چند محلّه بزرگ دیگر احداث شد که محلّه «تیسکان» یکی از آن محلّه‌هاست.^(۴)

تکیه طالبانی در سال ۱۷۰۶ م توسط ملا محمود زنگنه بنیانگذاری شده است. وی نیای نخستین مشایخ طالبانی است. ملامحمود زنگنه و فرزندش شیخ احمد و تعداد بیشتر بازماندگانش، در داخل تکیه کرکوک به خاک سپرده شده‌اند، - تکیه طالبانی در ابتدا وسعتی نداشته و فاقد مناره بوده است. تکیه در عصر شیخ عبدالرحمن فرزند شیخ احمد،

توسعه یافته و چندین شاعر نامدار، این گسترش و مرمت را در اشعار ارزنده‌ای ثبت کرده و سروده‌اند، که یکی از آنان شاعر بلندآوازه کُرد مولوی تایجوزی، از دوستان نزدیک شیخ عبدالرحمن بوده، وی چندین بار در آن تکیه به دیدار شیخ عبدالرحمن رفته است. در زمان تصدی شیخ علی اول و شیخ جمیل و شیخ علی دوم و شیخ یوسف که زمان حاضر است، به ترتیب تکیه طالبانی تعمیر و توسعه یافته است. شیخ جمیل در سال ۱۹۳۶ م به هزینه شخصی روشنایی برق را از داخل شهر کرکوک به تکیه که در بیرون و حاشیه شهر واقع شده بود، آورده است. شیخ علی دوم فرزند شیخ جمیل در اواسط دهه هفتاد میلادی (۱۹۷۰ م) مناره‌ای تازه به جای مناره قدیمی بنا نهاد.

تکیه طالبانی مرکز بزرگ ذکر و فکر و خداپرستی براساس شیوه طریقت قادریه بوده است و به طور مستمر تا این هنگام - [۲۰۱۳ م] - در روزهای جمعه و شب‌های سه‌شنبه مراسم ذکر و تهلیل، باشکوه تمام در آن مکان برگزار می‌شود.

شیخ‌های طالبانی هیچ‌گاه به مریدان خود اجازه انجام «تیغ بازی» و کارهای متداول از این قبیل نداده‌اند. از دیگر ویژگی‌های شیخ‌های طالبانی که هنوز هم از آن پیروی می‌کنند این است که هیچ‌گاه سیاست را با دین و آیین پیوند نداده‌اند، اما علی‌الدوام از نهضت آزادیخواهی کُردی و میهن‌پرستان کردستان پشتیبانی کرده‌اند.

تکیه طالبانی پناهگاه فقرا و درماندگان و بی‌پناهان کردستان بوده و به طور مستمر تا سال ۱۹۵۸ م بخصوص از مناطق اورامان و بخش‌های دیگر غرب کردستان جمعیتی انبوه به سبب فقر و تنگدستی در فصل زمستان و بهار برای کارگری و به دست آوردن شغل روی به کرکوک می‌آوردند و روز را به کار می‌گذراندند و شب‌ها در تکیه طالبانی با اطعام و استراحت نگهداری و پرستاری می‌شدند.^(۵)

تکیه طالبانی مرکز روشنفکری دینی و اندیشه نوین فرهنگی و هنری در کرکوک و منطقه کردستان می‌باشد. این مکان ارجمند پایگاه و مدرسه آموزش مقامات موسیقی اصیل کُردی و ترکمانی و عربی است و چندین مقام‌دان و مقام‌خوان بزرگ شهر کرکوک در تکیه طالبانی با زوایای این هنر الهی آشنا و مسلط شده‌اند. شیخ‌های تکیه طالبانی هم

خود از دوستداران مقام‌خوانی اصیل بوده‌اند.

تکیه طالبانی کرکوک یکی از مراکزی است که کُرد و ترکمان و عرب به طور مستمر در آنجا تردد داشته و بارگاهی واسطه‌العقد برای تمامی ساکنان شهر کرکوک بوده است و هیچ تفاوتی در بین آنان قائل نبوده‌اند. مسلمانان و مریدان در بخش‌های دیگر کردستان و عراق و سوریه و ترکیه و مصر و چندین منطقه از کشورهای اسلامی به آنجا روی می‌آوردند.^(۶)

در تکیه طالبانی علمای مشهور و مسلم برای تدریس به طلاب علوم دینی وجود داشته‌اند و حوزه علوم دینیه تکیه طالبانی یکی از مشهورترین و معتبرترین مراکز تحصیل علوم دینیه اسلامی در کردستان عراق، ایران، سوریه و ترکیه بوده است. شیخ‌های ارشاد طالبانی که اکثر قریب به اتفاق از علمای مسلط بوده‌اند، شخصاً به تدریس علوم دینیه برای طلاب اقدام می‌کرده‌اند. حاج قادر کویبی شاعر نامدار کرد یکی از طلابی بوده که در محضر شیخ عبدالرحمن طالبانی در تکیه کرکوک تحصیل کرده است.^(۷)

کُرد و ترکمان و عرب ساکن کرکوک و همچنین ملیت‌های سایر بلاد اسلامی که در تکیه طالبانی رفت و آمد داشتند، همگی برابر و یکسان‌پذیرایی و نگهداری و پرستاری می‌شدند. در تکیه طالبانی اجازه ورود و حضور به رقابت‌های حزبی و سیاسی داده نشده است. شیخ تکیه طالبانی در هر زمان تا سرحد توان از دادخواهان و مظلومان کُرد و ترکمان و عرب پشتیبانی کرده و بدون هیچ‌جانب‌داری و تفاوتی خدمتگزار جامعه و اهالی کرکوک بوده‌اند و همچنان مصلح و محل رجوع بوده و هستند. مسلمان و مسیحی و یهودی در کرکوک به پشتوانه مسندنشینان تکیه کرکوک زندگی آرام و بی‌دغدغه‌ای داشته تا از آن شهر اخراج نشده بودند و عده‌ای از آنها به همین سبب از آن شهر خارج نشده و باقی مانده‌اند.

پاورقی‌ها:

۱. شیخانی نیرشادی تاله‌بانی و چند ناودارنکی دیکه‌ی ثم بنه‌ماله دکتور نوری تاله‌بانی، چاپی دووهم، چاپخانه‌ی (خاک)، هه‌ولیر ۲۰۰۲، ل ۲۲ - هه‌روه‌ها: «شیوخ الارشاد الدینی فی الاسرة الطالبنیة»، همان رساله است که کمال غمبار از کُردی به عربی ترجمه کرده است. چاپ اول، (ته‌ریل)، سال ۲۰۱۲، ص ۱۷*
- * این دو رساله که یکی متن کُردی و دیگری ترجمه‌ی عربی همان متن است، در کتاب حاضر موجود و توسط صاحب این قلم در اینجا به فارسی ترجمه، توضیحات و تعلیقات و نمودار و نقشه و آلبوم با تدوین و تنظیمی کامل‌تر ارائه شده است؛ در ارجاعات این مقاله با عنوان «همان» به آن اشاره می‌کنیم.
2. Martin van BRUINESSEN, Mullahs, Sufis and Heretic: The Role of the Religion in Kurdish Society, Collected articles, p. 221, ISIS Press, Istanbul, First printing 2000.
۳. همان، ص ۳۹ / همان، ترجمه‌ی عربی، ص ۲۹.
۴. برای آگاهی بیشتر رک: بنه‌ماله‌ زانیاران، مه‌لا عبدالکریمی مُدرّس، چاپی یه‌کم، چاپخانه‌ شفق، بغداد، ۱۹۸۴، صص ۵۶۷، ۶۰۲.
۵. د. نوری تاله‌بانی، همان.
۶. محمدحسام‌الدین عمر، الانفاس الرحمانیه فی سلسله القادریه الطالبنیة، چاپخانه‌ الشمال، کرکوک، سال ۱۹۷۷. / یکی از خلفای شیخ عبدالرحمن در شهر (طنطا)ی مصر به نام «العلامة الشیخ عبدالقادر بن محیی‌الدین الاربلی» کتابی نوشته است با عنوان «حجة الذاکرین ورد الذاکرین» و در آغاز آن نوشته است که؛ «نامه‌ای برای سیدی ابوعلی ضیاء‌الدین عبدالرحمن الکرکوک‌ی الطالبنی فرستاده که تکیه‌ای در شهر طنطای مصر به سرمایه‌ «الحاج محمدامین الثاقب» بنیاد نهاده‌ایم که بانی نیز از مریدان تکیه‌ طالبانی بوده است. این کتاب در سال ۱۹۲۴م در شهر (طنطا) چاپ و منتشر شده است. یک نسخه از آن در کتابخانه‌ تکیه‌ طالبانی کرکوک موجود است.
۷. محهمه‌دی مه‌لاکه‌ریم، چند باب‌ه‌تی ته‌ ده‌بی له باره‌ی حاجی قادری کویبی و شیخ په‌زا تاله‌بانی، گو‌قاری (مجله) کاروان، شماره ۹۲، سال ۱۹۹۱، ل ۲۵.

**نظرة على الاوضاع التاريخية والعلمية والثقافية
والفنية والدينية والاجتماعية
للتكية الطالباني في كركوك**

يُطلق على الخانقاه الطالباني في كركوك في سجلات الدولة الرسمية اسم «مسجد المجيدية» ويسمى باللغة الكردية الخانقاه الكبير و عند التركمان يُعرف باسم خانقاه بيوك و ترجع هذه التسمية أي «مسجد المجيدية» في الأصل إلى عام ١٨٧٩م حيث كانت مدينة كركوك مركزاً لولاية شهر زور و كان الوالي العثماني مستقراً في هذه المدينة، و كانت زوجة السلطان عبدالمجيد السيدة برتيفال و أحد الولاة العثمانيين من مريدي الشيخ عبدالرحمن طالباني، و بتوسط منها أصدر السلطان عبدالمجيد أمراً بتوسعة و إصلاح الخانقاه الطالباني بعدما علمه منهما حول المقام العلمي و العرفاني لمولانا الشيخ عبدالرحمن الطالباني، و أصدر أمراً بإهداء محاسن الشريف النبوية صلى الله عليه وآله وسلم إلى الخانقاه الشريف المذكور والتي ماتزال إلى يومنا الحاضر موجودة في الخانقاه الطالباني و محل زيارة من قبل المريدين و المعتقدين.

يعد الخانقاه الطالباني المركز والمنشأ للخانقاهات الطالبانية المنتشرة في سائر مناطق كردستان و العراق و تركيا و مصر و سورية و في نقاط كثيرة من البلاد الإسلامية إذ أنشاء فروع لهذا الخانقاه في تلك المناطق و في كل من اورامان، زهاب، جوانمرد، سنندج، مريوان، سردشت، مكريان و في مدينة يسواس و اورفا، و في الوقت الذي كانت فيه الخانقاهات المتصلة بالخانقاه الطالباني تُفتتح و تنشأ يذكر المستشرق الهولندي مارتين فان بروينسن في كتابه المنشور باللغة الانكليزية بعنوان « السيد و الشيخ و التكية و الخانقاهات الكردية» يذكر الشيخ نورعلي بابا في مدينة السيواس على أنه واحد من خلفاء مولانا الشيخ عبد الرحمن الطالباني.

كتب هذا الخليفة الشيخ الخالص كتاب باللغة التركية وفيه يتحدث عن اسفاره إلى مدينة كركوك و يذكر أنه في احد المرات سافر إلى بغداد مع الشيخ عبد الرحمن و مريديه و ذلك للمشاركة في احتفالات المولد النبوي الشريف (صلى الله عليه وآله وسلم).

و جاء في نفس الكتاب، انه عندما وصل إلى بغداد إلى عتبة الشيخ عبد القادر الكيلاني، بأمر من الشيخ خالص وردت جماعة إلى محضر الشيخ الكيلاني ذاكرة و مهللة و ضاربة بالدف، في هذا الوقت كان هناك شيوخ آخرون ينتمون إلى سلاسل متصوفة أخرى قد حضروا بهدف المشاركة في المراسم المقامة في العتبة الكيلانية لم يستسيغوا مراسم السماع وضرب الدف، ولكن السيد محمد كيلاني نقيب الاشراف في بغداد في ذلك الوقت قال لهم:

إن الأمر بين السلطان، في إشارة إلى مزار الشيخ عبد القادر الكيلاني قدس سره الشريف، و بين و زيره، في إشارة إلى الشيخ عبد الرحمن الخالص، أي أن السيد محمد كيلاني نقيب الأشراف لا يستطيع أن يقوم بأي شيء حيال معارضتهم، و يبين هذا الكلام من الناحية العرفانية المرتكز العرفاني للشيخ عبد الرحمن، انطلاقاً من أن عتبة السيد غوث الكيلاني في بغداد هي واحدة من اكبر واهم مراكز التصوف في العالم الإسلامي.

أسس الحي المقابل للتكية و المسمى (جلو تكيه) في أيام الشيخ عبد الرحمن والشيخ على الأول حيث بدأ ببناء بناء خاص للمتزوجين الذين ينجزون المهام المتعلقة بالخانقاه.

تم إنشاء المقبرة الخلفية للتكية منذ سنوات عديدة حيث يقسم الشارع المقابل للتكية من جهة (چهار باغ = الحدائق الأربع) المقبرة إلى قسمين ، قسم يُعرف بـ (خلف التكية) و القسم الآخر يُعرف بمقبرة الشيخ محيي الدين التي تمتلك حديقة كبيرة «هضبة الحدائق الأربعة»، مع أرض زراعية و مزارع كثيرة، تزرع سنويا قمحا، ومع مجيء فصل الصيف يتحول قسم منها إلى عشب يُسقى بواسطة الطاحونة المائية المعروفة بـ (نأشه سو وركه)، التي تستمد مائها من نهر «چه می خاسه» وتستهلك الطاحونة المشار إليها حصة التكية من مياه هذا النهر و يصل ماء هذا النهر من الطاحونة المائية إلى « الحدائق الأربعة» عبر معبر مائي خاص ، ليرد من بعدها إلى التكية، أنشأ في محلة «دشت چهار باغ» بعد عام ١٩٥٨ عدة أحياء و يعد حي «يسكان» واحدا منها.

أسس التكية الطالباني عام ١٧٠٦ على يد الملا محمود زنكنه الجد الأول للمشايع الطالبيين وقد دُفن الملا زنكنه وابنه الشيخ أحمد وعدد من المتأخرين داخل تكية كركوك.

في البداية لم يكن التكية الطالباني واسعا ولم تكن له مئذنة إلا أن تم توسيعه في عصر الشيخ عبدالرحمن ابن الشيخ أحمد، ولقد تم ثبت هذا التوسيع والترميم في اشعار أنشدها عدد من الشعراء الأكراد المعروفين وشاعر الكرد المعروف مولوي تاجوزي كان واحد من أولئك الشعراء وهو من أصدقاء الشيخ عبد الرحمن المقربين وذهب إليه مرات عدة للقائه.

وُسع وعُمر التكية الطالباني في زمان كل من - على الترتيب - ، الشيخ على الأول والشيخ جميل والشيخ علي الثاني والشيخ يوسف المشرف الحالي على التكية، استطاع الشيخ جميل في عام ١٩٣٦م أن يوصل الكهرباء من داخل مدينة كركوك إلى التكية الواقع على أطراف المدينة، في أواسط السبعينيات ١٩٧٠ بنى الشيخ علي الثاني مئذنة جديدة بديلا للمئذنة القديمة.

كان الخانقاه و ما يزال إلى يومنا مركزا كبيرا ومهما للذكر و التفكير والعبادة على مبدأ الطريقة القادرية، تقام فيه مراسم مهيبه من الذكر والتهليل في ايام الجمعة وليالي الثلاثاء.

لم يسمح شيوخ الطالبيه في أي وقت من الأوقات لمريديهم أن يمارسوا بكل آلة حاده و الأعمال المشابهة لها ومن امتيازاتهم الأخرى التي يتحلون بها و التي لا تزال إلى يومنا الحالي متبعة هي أنهم لم يربطوا في أي يوم من الايام الدين بالسياسة على الرغم من انهم على الدوام كانوا ممن يشجعون ويدعمون نهضت الكرد التحريرية و الوطنيون الاكراد.

كان التكية الطالباني ملجأ للفقراء والعاجزين والمشردين في كردستان إلى عام ١٩٥٨ حيث كان عدد كبيرة من الناس يولون وجهتهم شطر كركوك بالأخص من مناطق اورامان و اقسام اخرى غرب كردستان وذلك من أجل العمالة و طلب الرزق و لاسيما في فصلي الشتاء و الربيع، يمضون نهارهم في العمل و لياليهم في التكية

الطالباني حيث كانت تُقدم لهم العناية والخدمات المختلفة من طعام وتأمين الراحة لهم.

إن التكية الطالباني هو مركز للتنوير الديني والفكر الثقافي والفني ليس في كركوك وحسب وإنما في كل كردستان، وكما أن هذا المكان الفضيل هو قاعدة ومرتكز ومدرسة لتعليم المقامات الموسيقية الأصيلة الكردية والتركمانية والعربية إذ تعلم الكثير من أساتذة المقامات الكبار في كركوك هذا الفن الإلهي في زوايا التكية الطالباني، وشيوخ التكية أنفسهم كانوا من محبي المقامات الغنائية الأصيلة.

كان الجميع يترددون على هذا التكية في كركوك من كرد وعرب وتركمان باعتباره مركزاً من المراكز الهامة حيث كان عتبة واسطة العقد لكل السالكين في مدينة كركوك، مع التساوي بين الجميع في المعاملة، كما كان قبلة للمسلمين والمريدين من المناطق الكردية المختلفة ومن العراق وسورية وتركيا ومصر وبعض البلدان الإسلامية.

يوجد في التكية عدد من علماء المسلمين المعروفين لتدريس الطلاب العلوم الدينية، وتعد حوزة العلوم الدينية في التكية واحدة من أهم وأشهر مراكز تدريس العلوم الدينية الإسلامية في كل من العراق وسورية وإيران وتركيا، ويأجمع العلماء فإن أكثر شيوخ الإرشاد الطالباني كانوا علماء متمكنين يتقدمون بأنفسهم من أجل تدريس العلوم الدينية للطلاب وقد كان الحاج قادر كويي شاعر الكرد المعروف واحد ممن درسوا في خانقاه كركوك على يد الشيخ عبد الرحمن الطالباني.

كان الجميع من عرب وكرد وتركمان من سكان كركوك ومن مختلف القوميات من مختلف البلدان الإسلامية يترددون على التكية حيث كانوا يستقبلون ويكرمون وخدمون بمساواة وعدل دونما أي تمييز أو تفرقة بينهم، لم يسمح الخانقاه بحضور المنافسات السياسية والحزبية إلى حرمة، دعم شيوخ الخانقاه كل على قدر استطاعته المظلومين وطالبي العدالة من كرد وعرب وتركمان وبدون أي تعصب أو تمييز كان شيوخ الخانقاه خداماً للمجتمع ولأهالي كركوك وكانوا مصلحين ومشاورين، نعم المسلمون والمسيحيون واليهود في كركوك بحياة هادئة بعيدة عن

الخوف والقلق و ذلك بفضل مساندة شيوخ التكية في كركوك لهم ولذلك لم يغادر أحد منهم المدينة بل بقوا فيها ينعمون بالحياة جنباً إلى جنب.

التذييل:

١. شيخانى ئيرشادى تالهبانى و چه‌ند ناودارىكى ديكهى ئەم بنه‌ماله، دكتور نورى تالهبانى، چاپى دووهه‌م، چاپخانه‌ى خاك، هه‌ولير ٢٠٠٢، ل ٢٢ - ايضاً: «شيوخ الإرشاد الديني في الأسرة الطالبانية، نفس الرسالة التي ترجمها كمال غبار من الكردية إلى العربية، الطبعة الأولى، اربيل، عام ٢٠٢١م، ص ١٧*
- * الرسائلان اللتان عرُضتا في الكتاب الحاضر إحداهما باللغة الكردية والثانية الترجمة العربية له، حيث تُرجمتا من قبل صاحب القلم إلى اللغة الفارسية مع التوضيحات و التعليقات و المناذج و الصور و الألبومات بتدوين وتنظيم كامل، ويُشار إليهما في التوثيق بكلمة «نفسه»
2. Martin van BRUINESSEN, Mullahs, Sufis and Heretic: The Role of the Religion in Kurdish Society, Collected articles, p. 221, ISIS Press, Istanbul, First printing 2000.
٣. نفسه، ص ٣٩ / نفسه الترجمة العربية ص ٢٩
٤. من أجل الاطلاع راجع كتاب ← (بنه‌ماله زانياران، مه‌لا عبدالكريمى مُدرّس، چاپى يه‌كم، چاپخانه شفق، به‌غدا، ١٩٨٤، لِّل ٥٦٧، ٦٠٢).
٥. دكتور نوورى تالهبانى، شيخانى ئيرشادى تالهبانى، هه‌مان سه‌رچاوه.
٦. محمد حسام الدين عمر، الانفاس الرحمانية في سلسلة القادرية الطالبانية، مطبعة الشمال، كركوك، سنه ١٩٧٧ / كتب العلامة الشيخ عبدالقادر محيي الدين أربيلي أحد خلفاء العلامة الشيخ عبدالرحمن في مدينة طنطنا بمصر كتب كتاباً تحت عنوان «حجة‌الذاكرين وردالناكرين»، كُتب في مقدمة هذا الكتاب أنه قد أرسلت رسالة إلى سيدي أبو علي ضياء الدين عبدالرحمن الكركوكي الطالباني، جاء فيها أنه تم بناء تكيه في مدينة طنطنا بتمويل من الحاج محمد أمين الثاقب و أما الباني فكان أيضاً من مريدي التكيه الطالباني، طُبِع و نُشِر هذا الكتاب في عام ١٩٢٤ في مدينة طنطنا، و توجد نسخة منه في مكتبة التكيه الطالباني في كركوك.
٧. محه‌مه‌دى مه‌لاكه‌ريم، چه‌ند بابه‌تى ئە ده‌بى له باره‌ى حاجى قادرى كوئى و شيخ ره‌زا تالهبانى، گوڤارى (مجله) كاروان، شماره ٩٢، سال ١٩٩١، ل ٢٥.

آبوم (١)

* * *

* به‌راذه‌ران؛ كاك خه‌سره‌و وینه‌گری ئاكادیمیای كوردی كه وینه‌كانی ته‌کیه‌ی
كه‌ركووكی گرتو كاكه‌ره‌ش كه تا كه‌ركوك ری‌نما و هاوری‌مان بوو، سپاسیان ده‌كه‌ین.
* التوجه بالشكر إلى أخوة السيد خسرو المصور الأكاديمي الكردي، الذين إنقظوا صور التکیه
الكرکوكي و السيد رهش الذي أخذ علي عاتقه سهمة تنقلنا في مدينة كركوك.
* با تشكر از برادران كاك خسرو عكاس أكادیمیای كُردی كه تصاویر تکیه كركوك را گرفتند و
كاه‌ره‌ش كه انتقال ما را به شهر كركوك بر عهده داشت.



(وینہی ژماره ۱). دهره وهی ته کیه ی گه وره ی قادریی تاله بانى له کهر کووک ههروه ها که مولانا شیخ
عبدالرله حمانی تاله بانى بنیاتی. نیابؤ ۱۲۶۰ کۆچی
الصورة رقم (۱) منظر التکیة الطالبانیة بکریوک، کما بناها الشیخ المرشد الشیخ عبدالرحمن
الطالبانی. عام ۱۲۶۰ ق
(تصویر شماره ۱) دورنمای تکیه بزرگ قادری طالبانی در کر کوک به همان صورت که مولانا
شیخ عبدالرحمن طالبانی آن را بنیاد نهادند. سال ۱۲۶۰ ق



(وینہی ژماره ۲) پانورامای میژوویی تهکیه‌ی گه‌وره‌ی قادریی تالبانی و شاری که‌رکوک

الصورة رقم (۲) منظر قديم للتكية الطالبنانية ومدينة كركوك

(تصوير شماره ۲) نماي قديمي تكيه بزرگ قادري طالباني و شهر كركوك



(وینہی ژماره ۳) ته کیهی قادری تالہبانی کرکوک له دواى نوزن کردنه وهی به چالاکى و چاودیری
جهنابى حاجى شیخ على دوههم له ههفتاکاندا

الصورة رقم (۳) التکیة الطالبنایة بکرکوک، بعد أن جددها الحاج الشيخ علي الثاني في
سبعینات القرن العشرين

(تصویر شماره ۳) تکیه قادری طالبانی در کرکوک بعد از نوسازی در زعامت حاج شیخ علی دوم
در دهه هفتاد قرن بیستم میلادی



(وینہی ژماره ۴) شوینی چوونه ناوی تهکیه ی کهر کوک. ۲۰۰۳ زایینی
(تهکیه ی گهوره ی قادریی تالهبانی)
الصورة رقم (۴) مدخل التکیه کرکوک ۲۰۰۳ م (التکیه الطالبانیة الکبیر)
(تصویر شماره ۴) ورودی تکیه کرکوک ۲۰۰۳ م (تکیه بزرگ قادری طالبانی)



(وینھی ژماره ۵) بهرده نووسی شیعره کانی شیخ رهزای تاله بانی شاعیری به ناوبانگی کورد له سهر دیواری
 ده رگانهی ته کیهی تاله بانی له کهر کووک (۲۰۰۳م)
 الصورة رقم (۵) نقش أشعار الشيخ رضا طالباني شاعر الكرد المعروف علي حائط مدخل
 التكية الطالبانية (۲۰۰۳ م)
 (تصویر شماره ۵) کتیبه اشعار شیخ رضا طالبانی شاعر نامدار کُرد بر دیوار ورودی تکیه طالبانی
 کر کوک (۲۰۰۳م)



(ويتهى ژماره ٦) بهر ده نووسی به شی له وهسیه تنامه ی حه زه تی شیخ عه بدولر ه حمانی خالیسی قادری تاله بانى به كورى وانا به ریز حاجی شیخ علی موحه دیسی خالیسی تاله بانى له سه ر دیوارى ده رگانه ی ته کیه ی تاله بانى له که رکوک.

الصورة رقم (٦) نقش الکتیبه وصیة قداسة مولانا الشیخ عبدالرحمن خالصی القادری الطالبانی إلی نجله جناب الحاج الشیخ علی محدث خالصی طالبانی علی حائط مدخل التکیة الطالبانیة فی کرکوک.

(تصویر شماره ٦) کتیبه فرازهای از وصیت حضرت مولانا شیخ عبدالرحمن خالصی قادری طالبانی به فرزندش جناب حاج شیخ علی محدث خالصی طالبانی بر دیوار ورودی تکیه طالبانی کرکوک.



(وینہی ژماره ۷) بهره‌نووسی میژووی بینای مزگهوتی ته‌کیه‌ی تاله‌بانیه‌ی که‌رکوک،
 ۱۲۶۰ کۆچی = ۱۲۲۳ هه‌ تاوی = ۱۸۴۴ زایینی.

الصورة رقم (۷) نقش ماده تاریخ بناء مسجد التکیة الطالبانیة کرکوک
 ۱۲۶۰ هـ. ق. = ۱۲۲۳ ش = ۱۸۴۴ م.
 (تصویر شماره ۷) کتیبه ماده تاریخ بنای مسجد تکیه طالبانی کرکوک
 ۱۲۶۰ هـ. ق. = ۱۲۲۳ ش = ۱۸۴۴ م.



(وینہی ژماره ۸) دەرگانهی تهکیه‌ی تاله‌بانی له کهرکووک به‌رهو چهوشه‌ی تهکیه.
الصورة رقم (۸) مدخل التکیة الطالبانی کرکووک بجهة صحن التکیة.
(تصویر شماره ۸) ورودی تکیه‌ی طالبانی کرکووک به طرف صحن تکیه.



(وینہی ژماره ۹) حهوشه و گوره پانی ته کیهی تاله بانی له کهرکوک (۲۰۰۳ زایینی).
الصورة رقم (۹) صحن التکیه الطالبانی کرکوک (۲۰۰۳ م).
(تصویر شماره ۹) صحن تکیه طالبانی کرکوک (۲۰۰۳ م).



(وینہی ژماره ۱۰) بهر ده نووسی نۆژهن کرانهوهی تهکیه تاله بانی له کهر کووک له سهردهمی
به پرسایه تی بهر پز حاجی شیخ یوسفی تاله بانی.
الصورة رقم (۱۰) نقش إصلاح و إعادة أعمار التکیه الطالبانی کرکوک فی عهد تولی جناب
الحاج الشیخ یوسف طالبانی.
(تصویر شماره ۱۰) کتیبه تعمیر و نوسازی تکیه طالبانی کرکوک در عهد تصدی جناب حاج شیخ
یوسف طالبانی.



(وینہی ژماره ۱۱) پیکهاته و شیوازی دهرهوهی تهکیه‌ی تاله‌بانی له کهرکووک له نهومی بانیندا
الصورة رقم (۱۱) المنظر الخارجي للتكية الطالباني كركوك في الطبقة العلوية (الفوقانية)
(تصوير شماره ۱۱) نماى خارجى تکیه طالبانى کركوک در طبقه فوقانى



(وینہی ژماره ۱۲) جهوشه و بهرتهلاری تهکیه‌ی تاله‌بانی له کهرکووک.
الصورة رقم (۱۲) صحن السفلي للتكية الطالباني كركوك.
(تصوير شماره ۱۲) صحن پایین تکیه طالبانی کرکووک.



(ويتهى ژماره ۱۳) شويني پيروزي مهزاري مهشاخي تالهباني له پالي تهكيه تالهباني له كهركوك.
الصورة رقم (۱۳) مكان المرقد المقدس لمشاخ الطالباية جوار التكية الطالباية كركوك.
(تصوير شماره ۱۳) جاينگاه مقدس مرقد مشاخي طالباي در جوار تكيه طالباي كركوك.



(وینہی ژماره ۱۴) مه زاری پیروزی چه زه تی شیخ مه لا مه محمودی زهنگه نهی تاله بانی (ته کیه ی تاله بانی له کهر کوک).
الصورة رقم (۱۴) مزار قداسة الشيخ الملا محمود زنگنه طالباني (التكية الطالباني كركوك).
(تصویر شماره ۱۴) مزار حضرت شیخ ملامحمود زنگنه طالبانی در جوار تکیه کرکوک.



(وینہی ژماره ١٥) بهرقاپی گلکو و مهزاري حهزرتی شیخ نه حممهدی تالهانی.

(تهکیه تالهانی له کهرکووک).

الصورة رقم (١٥) مرقد و مزار قداسة الشيخ أحمد طالباني (التكية الطالبياني كركوك).

(تصوير شماره ١٥) درگاه مرقد و مزار حضرت شیخ احمد طالبانی (تکیه طالبانی کركوك).



(وینہی ژماره ۱۶) گلکوی پیروزی حهزرتی مهولانا شیخ عهبدولرہ حمانی تالہبانی
له ته کیهی تالہبانی کهرکوک.

الصورة رقم (۱۶) المرقد الشريف لقطب العارفين الشيخ عبدالرحمن الطالباتي
في التكية الطالباتية بكرکوک.

(تصوير شماره ۱۶) مرقد شريف قطب العارفين شيخ عبدالرحمن طالباني در تکیه طالباني
کرکوک.



(وینہی ژماره ۱۷) لای راستی گلگؤی پاکی حهزره تی مهولانا شیخ عهبدولره حمانی خالیس
(ته کیه ی تاله بان ی له که رکوک).

الصورة رقم (۱۷) جهة اليمين الضريح المطهر لقداسة مولانا عبدالرحمن الخالص
(التكية الطالباني كركوك).

(تصویر شماره ۱۷) سمت راست ضريح مطهر حضرت مولانا شیخ عبدالرحمن خالص
(تکیه طالبانی کرکوک).



(وینہی ژماره ۱۸) لای چہ پی گلکوی پاکى حہزرتى مولانا شىخ عہدولہ رحمانى خالیس
(تہ کیہی تالہ بانى لہ کەر کوک).
الصورة رقم (۱۸) جہة اليسار الضريح المطهر لقداسة مولانا الشیخ عبدالرحمن خالص
(التکیہ الطالبانی کرکوک).
(تصویر شماره ۱۸) سمت چپ ضریح مطهر حضرت مولانا شیخ عبدالرحمن خالص
(تکیہ طالبانی کرکوک).



(وینہی ژماره ۱۹) گلکوی پیروزی شیخ قادر (فائز) کوری مهولانا شیخ عہدولہرہ حمانی خالیس
(تہ کیہی تالہبانی لہ کەر کوک).

الصورة رقم (۱۹) المرقد المبارك للشيخ قادر (فائز) ابن مولانا الشيخ عبدالرحمن الخالص
(التکيه الطالباني کرکوک).

(تصوير شماره ۱۹) مرقد مبارک شیخ قادر (فائز) فرزند مولانا شیخ عبدالرحمن خالص (تکیه
طالبانی کرکوک).



(وینہی ژماره ۲۰) دهرگانهی شوینی مهرقهدی چهزرتی شیخ علیی خالیسی تالبانی (شیخ علیی گهوره) (تهکیه تالبانی له کهرکووک).

الصورة رقم (۲۰) مدخل مزار قداسة الحاج الشيخ علي خالصي (الشيخ علي الكبير)، (التكية الطالباني كركوك).

(تصویر شماره ۲۰) ورودی جایگاه مزار حضرت حاج شیخ علی خالصی طالبانی (شیخ علی بزرگ) (تکیه طالبانی کرکووک).



(ويتهى ژماره ٢١) گلکوی پاکی حه زره تی حاجی شیخ جه میلی خالیسی قادری
(ته کیه ی تاله بانی له که رکوک).

الصورة رقم (٢١) المرقد المطهر لقداسة الحاج الشيخ جميل خالصي قادري
(التكية الطالباني كركوك).

(تصوير شماره ٢١) مرقد مطهر حضرت حاج شيخ جميل خالصي قادری
(تكية طالباني كركوك).

ماده تاریخ وفاة جناب الشيخ جميل خالصي التي أنشدها المرحوم الملا
عبدالمجيد قطب:

ماده تائريخی كوچى دوايى به ريز چه زره تي قوتبولعارفين حاجى شيخ
جهميلي خاليسى كه خوالىخوشبوو مهلا عه بدولمه جيدي قوتب هونيويه ته وه:

ماده تاريخ وفات حضرت قطب العارفين حاج شيخ جميل خالصى كه شادروان
ملاعبدالمجيد قطب سروده است:

مسند پير جليل است معلى درجات

مرقد پير جميل است پر است از برکات

روز سه شنبه صفر هجرت ازین عالم کرد

تا بگيرد ثمر از روح و صفای جنات

عارفی آمد فرمود به انشای دعا

(غفرالله) بود جمله ی تاریخ وفات (۱۳۸۱ کۆچى)



(وینہی ژماره ۲۲) دەرگانهی شوینی مهزاري ههزرهتی حاجی شیخ جه میلی خالیسی قادری تاله بانی (که رکوک).

الصورة رقم (۲۲) مدخل مزار قداسة الحاج الشيخ جميل الخالصي القادري الطالباي (کوک).

(تصویر شماره ۲۲) ورودی محل مزار حضرت حاج شیخ جميل خالصی قادری طالبانی (کوک).



(وینہی ژماره ۲۳) چاوپنځهوتنی بهرېز حاجی شیخ یوسفی قادری تالهبانی موده‌پرس و مه‌سنه‌دانشینی
 نیستاکه‌ی ته‌کیه و مزگه‌وتی پیروزی که‌رکوک له کاتی لیکولینه‌وه‌ی مه‌یدانی کومه‌له کتیبی
 • ده‌ردست

الصورة رقم (۲۳) لقاء السيد الشيخ يوسف قادري الطالباني المدرس و المرشد الحالي عن
 التكية و مسجد كركوك المبارك في زمان إعداد التحقيق الميداني للمجموعة الحاضرة*
 (تصوير شماره ۲۳) دیدار جناب حاج شیخ یوسف قادری طالبانی مُدرس و مسندنشین کنونی در
 تکیه و مسجد مبارکه کرکوک در زمان انجام پژوهش میدانی مجموعه حاضر*

* کتاب المعارف / جذبه عشق / مسندنشینان تکیه طالبانی / مقامات پیران طالبان از محمود تا
 عبدالرحمن / انفاس الرحمانی یا کشکوک طالبانی. (م، ع، س)



(وینەى ژماره ٢٤) جەنابى أستاذ دوكتور نوورى تالەبانى سەرۆكى ئاكادىمىيەى كوردىيەى حكومەتى هەرىمى كوردستان كە سە رپەرشتیارى و توێژنەوه و چاودێرى لىكۆلەرانهى مهیدانى و كتیبخانهى كومهله كتیبي دەردەستى له ئەستۆدا بووه.

الصورة رقم (٢٤) لقاء السيد الأستاذ الدكتور نوري الطالباني رئيس الأكاديمية الكردية لحكومة إقليم كردستان الذي يعد مسئولاً عن التأليف والإشراف العلمي البحثي الميداني و مكتبة المجموعة الحاضرة.*

(تصوير شماره ٢٤) دیدار جناب استاد دکتر نوری طالبانی رئیس آکادیمیای کُردی حکومت اقلیم کردستان که سرپرستی و تألیف و نظارت علمی پژوهش میدانی و کتابخانه‌ای مجموعه حاضر* را بر عهده داشته‌اند.

* كىتابولمه‌عاريف / جه‌زبهى ئەشق / شىخانى ئىرشادى تالەبانى / مه‌قاماتى پىرانى تالەبان له مه‌حموود تا عەبدولپه‌حمان / ئەنفاس الرحمانى يا كەشكولى تالەبانى. (م، ع، س)

* له کۆگه‌ی ئایینزایی و ته‌ریقه‌تی ته‌کیه‌ی گه‌وره‌ی که‌رکوک، مزگه‌وت و فیرگه‌ی زانسته ئایینییه ئیسلامییه‌کان و گلکۆی پیروزی بنه‌ماله‌ی تاله‌بانیه هه‌یه که‌قه‌بری زۆربه‌ی که‌سانی سه‌ربه‌ئو بنه‌ماله‌یه‌ی تیدایه. له ته‌کیه‌ی که‌رکوک هاوکات له‌گه‌ل سه‌یر و سلووک‌ی موریده‌کان، به‌پیی داب و نه‌ریتی ته‌ریقه‌ی به‌رپیزی قادریه، مه‌جلیسی فیرکاری فه‌قیکانی زانسته ئایینییه‌کان به‌رده‌وام و به‌رپایه و رۆژانی دوو شه‌مه و هه‌ینی (به‌دوای نوێژی عه‌سر) ئه‌لقه‌ی زی‌کر و تالیله پیک‌دیت و هه‌ر پینج فه‌رزی نوێژی جه‌ماعه‌تیش به‌ئیمامه‌تی شیخی مه‌سنه‌دنشین به‌رپیز جه‌نابی حاجی شیخ یوسف به‌رپوه ده‌چی و گوتری نوێژی هه‌ینیش له‌لایه‌ن به‌رپیزیه وه له‌ مزگه‌وتی ته‌کیه‌ی که‌رکوک پێشکه‌ش ده‌کری.

* یوجد ضمن المجموعة الدينية و الطريقة في تكيه كركوك الكبير مسجد و مدرسة علوم دينية و إسلامية و مرقد مبارك لأسلاف العائلة الطالبانية و یدفن اغلب الأقرباء من الرجال و النساء بشكل منفصل في المدفن العائلي الطالباني و إلي جانب السير و السلوك للمريدون وفق آداب الطريقة العلية القادرية يستمر في التكية دراسة العلوم الدينية و إقامة مجالس الدرس و البحث و تشكل كل يوم اثنين و جمعة بعد صلاة العصر حلقات الذكر و التهليل في التكية، و تقام الصلوات الخمس جماعة بإمامة شيخ التكية جناب الحاج الشيخ يوسف و كما أنه المسؤول عن خطبة صلاة الجمعة.

* در مجموعه مذهبی و طریقتی تکیه بزرگ کرکوک مسجد و مدرسه علوم دینیة اسلامیة و مرقد مبارکه پیشینیان خاندان طالبانی وجود دارد که مزار اکثر قریب به اتفاق بستگان نسبی از مرد و زن به تفکیک در آرامگاه خانوادگی طالبانی می‌باشد. در تکیه کرکوک در کنار سیر و سلوک مریدان طبق آداب طریقت علیة قادریه، تحصیل طلاب علوم دینی و برپایی مجالس درس و بحث بردوام و هر روز دوشنبه و جمعه بعد از نماز عصر، حلقة ذکر و تهلیل در تکیه تشکیل می‌گردد و هر پنج وعده نماز جماعت به امامت شیخ مسندنشین جناب حاج شیخ یوسف و نیز خطبه نماز جمعه توسط ایشان در مسجد تکیه کرکوک برگزار می‌شود.

**مشایخ
و
تکایای طالبانی
وابسته
تکیه کرکوک
در
ایران و سایر کشورهای اسلامی**

* * *

* ثم رسالته بؤ به كهه جار له ئيراندا به ههولئ نووسهري ئهم ديرانه له كومهله كتئبي زانستنامهئ كرمانشاهان له بهشي ميژووي تهسهوف له كرمانشادا به زماني فارسي نووسراوه و چهند جار له چاپ دراوه و بلاو بووه تهوه. ليرههه به شيكارئي به وينه و بهلگه و داكومئنتهوه و ههروههه هئنانهوهئ ئهه خالانه كه له سههراوه كانئ هاوپئوههندا بلاو بوونه تهوه، به تهواوي و به وههگرئاي و عهههبي و كوردي، پئشكهشي ليكوله ران و مامؤستايان و خويندكاران و هؤگران دههكرئت. (م، ع، س)

* الفه هذه الرساله لأول مره في ايران و طبعت مرهه عديده و ئشرت بعدايه صاحب هذا القلم في موسوعة الكرمانشايين قسم تاريخ التصوف، في بئنا هذا اضيفت الصور و الوثائق و المخططات و كتبت الملاحظات حول المآخذ التي انئشرت في هذا الاله مع التكميل و الترجمة و الكردية لتقديمها للباحئين و الأسائذه و الطلاب و المرئدين و الكرام. (م، ع، س)

* اين رساله براي نهسئين بار در ايران به اهمههه صاحب اين قلم در مجموعهء دانشنامهء كرمانشاهان در بخش تاريخ تصوف در كرمانشاهه تأليف و چند بار چاپ و منئشر گرديده. در اينجا با اضافهه تصويهي و اسناده و نموداري و همچهين تحرير نکاته از مآخذئ كه در اين راستا منئشر گرديدند، تكميل و با ترجمهء عربي و كُردئ تقديم پئوههنگان و اسئادهان و دانشجوئان و خواستاران ميئشهه. (م، ع، س)

اورامانات

۱- نجار

از مشاهیر مرشدان طالبانیه در سرزمین زهاب و توابع از متقدمین نامی بر جای مانده است اما در منطقه اورامان و جوانرود و توابع تا کرمانشاه این رشته گسترش تمام یافت.

در ابتدا خلیفه شفیع نام پاره‌ای از سوی مشایخ طالبانی در پاره خلافت داشته و ارشاد می‌نمود و مجذوبی دل‌آگاه و وارسته به نام (محمد عزیز) از اهالی روستای دله مرز ژاورود و ساکن نجار،^۱ دستیار و محرم امورات او بود که در اصطلاح محلی (گزیر) گویند. خلیفه شفیع در سفری به کرکوک، محمد عزیز را نیز به همراه می‌برد. پس از طی مسافت و ورود به مقصد، خلیفه شفیع او را به داخل تکیه کرکوک فرامی‌خواند؛ محمد عزیز می‌گوید: تا مرا از این راهوار جدا نسازند؛ وارد نخواهم شد. اهل اشاره، ایهامی ظریف را که در جمله نهفته است درمی‌یابند. به هر حال؛ حاج شیخ علی طالبانی، مسندنشین تکیه کرکوک، مردانه با یک نظر او را به مقام می‌رساند و ممتازش می‌سازد. مقام خلافت و اجازه دستگیری به وی می‌دهد. به قول صاحب‌نظران ماده وی برای ارتقای مساعد و موقعیت فراهم و نبوغ ذاتی او مهیای امر بوده است. خلیفه شفیع مخدومش با او تجدید بیعت کرده، به همراه به پاره برمی‌گرداند. در بازگشت شیخی کامل و عارفی واصل که اکثر در حال جذب و بی‌باک از امرا و حکام زمان در بین مریدان به (پیر عزیز) اشتهار داشت در

۱. معمرین نام پدرش را محمدطاهر (طاهر آغا) و نواده محمد آغای قره‌داغی گفته‌اند که پس از مهاجرت به دله مرز ژاورود به سبب اختیار شغل سنگ‌تراشی، از سوی بزرگان خانواده به طایفه (سنگ‌تراشان) اشتهار یافته‌اند.

طریقت ملقب به شمس‌العارفین و در روستای (نچار) ساکن بود و در همانجا نیز به سال ۱۳۲۲ قمری متوفی گردید. مزارش مطاف اهل دل است.

در فقدان شیخ محمد عزیز فرزندش شیخ محمد تصدی تکیه و مریدان را به عهده گرفت که پس از ده سال خدمت به خالق پیوست. پس از وی فرزندش شیخ قادر نچار مشهور به (بی‌عنوان) متولد ماه نیران ۱۲۶۸ = ۱۳۰۵ قمری که پرورده نیای خود و سپرده تکیه کرکوک بود، به جانشینی انتخاب گردید؛ به تمام معنی درویش و بر جاده شریعتِ غرا و طریقت پویا، مصداق بارز پیران پارسا و ژولیده پیری از پیران تصوف بود و از رنج بازو امرار معاش می‌کرد و در نهایت سادگی و صفا به سیاحت می‌پرداخت. به اندازه‌ای از شهرت به دور بود که با تمام کثرت مریدان جز اشخاص آشنا، در برخورد نخستین او را نمی‌شناختند و به درستی لقب (بی‌عنوان) فقط شایسته او بود. او مصداق بارز این بیت معروف مولوی بود که:

کسانی که مردان راه حقند خریدار بازار بی‌رونقند

به نیکی امور مریدان و دراویش را رسیدگی می‌کرد و آیین سلوک دینی و عبادی آنان را تحت نظر داشت. تکیه دراویش نچار ملجأ درماندگان و ضعفا بود. به سال ۱۳۹۲ قمری = ۱۳۵۱ شمسی درگذشت و در نچار مدفون گردید. رحمت الله علیه. فرزند ارشدش مرحوم بابا شیخ جانشین وی شد و پس از مدتی در اثر سانحه تصادف به رحمت ایزدی پیوست و فرزند دیگرش شیخ محمد قادری؛ پس از پدر، جانشین گردید. وی از کودکی در ظل توجهات والد ماجد به تحصیل علم و ادب و آشنایی با سلوک و سیر و تهذیب پرداخته بود. در رقعهای باصفا و گویا چنین آورده‌اند که: محمد قادری متولد ۱۳۱۹ شمسی ساکن نچار ابن شیخ عبدالقادر ملقب به (بی‌عنوان) ابن شیخ محمد ابن شیخ محمد عزیز (قدس سره) ملقب به (شمس‌العارفین) در سال ۱۳۴۱ شمسی محض فراگرفتن علوم دینی به مرادآباد روانسر رفته و در خدمت استادی و سیدی جناب شیخ محمدسعید نقشبندی ادام الله عمره شروع به تحصیل نموده، پس از پایان مقدمات در سال ۱۳۴۴ به دولت‌آباد شریف عزیمت نموده و در خدمت استادی و سروری حضرت ملا عبدالمجید الموحد الندری (کثره الله أمثالهم) به اخذ بقیه علوم دینی مشرف و نایل گردیده و تا سال ۱۳۵۱

یعنی هفت سال در دولت‌آباد در خدمت ایشان تا پایان علوم با عنایت فراوان معزی‌الیه مستفیض از نعمت ظاهری و معنوی گردیدم و لله الحمد و له الثناء و الصلوه و السلام علی رسول الله و آله و من والاه و ... جناب شیخ محمد، عالمی عامل و در پاسداری از سنت سنیه گذشتگان جد بلیغ دارند و مورد اعتنا و اعتقاد اهالی هستند.

بسیار متواضع و درویش و پارسا و تکیه بی‌ریا هر زمان پذیرای صدها از مرید و سادات و ضعفا که به نحو احسن و به شیوه تکایای معتبر اولیه پذیرایی می‌شوند و مریدان از پیر و جوان و زن و مرد و کودک و سالمند خدمتگزار و براساس آداب سنیه سنت ذکر و تهلیل و سماع با ترتیب و نظم خاص در لیالی و ایام برگزار می‌گردد، توسعه تکیه و تعمیر و بازسازی مقابر شمس‌العارفین و سایر بزرگان و تأسیس کلاس قرآن و انجام جمعه و جماعت مستمر از اقدامات حضرت ایشان است.

حاج شیخ رشید طالبانی قادری؛ برادر کهنتر شیخ قادر و نواده ارجمند مرحوم شیخ محمد عزیز (شمس‌العارفین) دوران کودکی و نوجوانی را در ذی‌تربیت روحانی بزرگان خاندان سپری نموده و در آغاز جوانی روی به آتشکده عشق تکیه کرکوک نهاد و به سیر و سلوک پرداخت و مورد توجه باطنی مسندنشین وقت مرحوم حاج شیخ جمیل گردید و پس از طی مراتب به دریافت اجازه خلافت و ارشاد نائل گردید و مأمور منطقه ژاورود گردید و به آن سمت عزیمت نمود و در اجرای اشاره پیر، موفق به تسخیر قلوب عده کثیری گردید. سال‌ها بر سریر ارشاد و وعظ و تبلیغ سلسله‌علیه بر دوام بود و شخصیتی نیک نفس، زاهد و وارع و متواضع و به تمام و کمال درویش بود و با خواستاران بیعت و سالکان طریق به اخوت و یگانگی و شفقت روزگار می‌گذرانید تا در ۱۳۵۵ شمسی در نجار به رحمت ایزدی پیوست و در جوار نیای بزرگوار و برادر عالیقدر سر در تیره تراب کشید. (رحمت الله علیه)

از دیگر نواب شیخ قادر (بی‌عنوان) مرحوم خلیفه عبدالله نودشه که ریاضت کشیده‌ای زبردست و در امر ارشاد مسلط و باشکوه بود. اکنون علاوه بر خلفایی که از آنان یاد شد، خلیفه ملاخالد ولدببگی در نوریاب، خلیفه محمدامین در نودشه و خلیفه اسماعیل پیریانی در سندنج نیابت جناب شیخ محمد قادری مسندنشین کنونی را دارند.

۲- عباس آباد

شیخ احمد عباس آباد از خلفای برجسته طریقه علیّه قادریّه طالبانیه که مجذوبی سالک و جوهر ذاتی او مساعد ترقی و تعالی بود و در دایره عرفان سیر و سلوک را با جذبّه الهی سپری کرد.

نامش احمد فرزند محمد و سیده پریزاد خاتون از اهالی قریه (ناو) از توابع اورامان، مادرش از سلسله سادات کلّجی که در زهد و پرهیز و پارسایی زبانزد خاص و عام بود، آزادگی و عدم قبول بندگی غیر خدا در شخصیت احمد موجب رنج و مشقت بسیار در فضای سنتی ارباب و رعیتی آن روزگار گردید. در جوانی قید و بند قوانین قرون وسطایی بیگاری و بردگی برای ارباب را گسسته از قبول اوامر ارباب روستا مسامحه کرد به نظارت والده ماجده خود به منظور انجام اربعینی خلوت گزیده سپس آواره کوه و بیابان شد تا به اشاره غیبی در قریه (نچار) به سرمنزل مقصود رسید و فیض حضور جناب شیخ محمد عزیز (شمس العارفین) را درک کرد. به او دست ارادت داد و مدت هفت سال در محضر او به طی مدارج معنوی پرداخت. در تمام مدت خدمت مجذوب بود و جز شیخ محمد عزیز افراد دیگر احوال او را درک نمی کردند. بنابراین مردم عامه او را «دیوانه احمد» و مریدان او را «گل احمد» می گفتند.

قابل ذکر است که اکثریت قریب به اتفاق مشایخ طالبانی در ایران، پیر دلیل آنها به سوی تکیه کرکوک شیخ محمد عزیز نچار «شمس العارفین» بوده است، که سپس به سوی تکیه کرکوک رهسپار شده اند.

شیخ محمد عزیز، فوق العاده «گل احمد» را دوست می داشته است که پس از نیل به مقام خلافت، نواده دختری خود فاطمه خاتون را به عقد و ازدواج وی درمی آورد و «باغ عباس آباد»؛ «به خش ثاوا» واقع در آن سوی رود سیروان در دامن کوه کوسالان را که حضرت شیخ حسام الدین علی نقشبندی به شیخ محمد عزیز هبه کرده بود، به «گل احمد» بخشید و وی را به آنجا فرستاد.

چون تکیه عباس آباد برقرار شد، خواستاران بسیار از هر نقطه کردستان ایران رو به درگاه او آوردند، سپس عزم زیارت تکیه کرکوک کرد و اجازه ارشاد و خلافت نیز از پیر

وقت تکیه کرکوک دریافت نمود و به شیخ احمد اشتهار یافت؛ صدریه خاتون متعلقه حضرت حاج شیخ جمیل و والده حاج شیخ علی ثانی و شیخ عبدالرحمن و [دکتر نوری طالبانی]، صبیئه شیخ احمد عباس آباد و خاتون فاطمه است.

شیخ احمد، انسانی تنومند و قوی هیكل که از نیروی جسمانی فوق العاده‌ای برخوردار بود، در حالی که جز میوه درخت بلوط غذای دیگری نداشت، در تمام طول حیات به کار و فعالیت مشغول بود و در کنار ارشاد و هدایت و رهبری جامعه به رفع حوائج مادی و معنوی اهالی توجه داشت و حاصل کشت و کار و باغداری خود را وقف واردین و درویشان کرده بود. مریدان بسیاری را در عرصه عرفان و اخلاق پرورش داد تا در سال ۱۳۰۹ شمسی در سن ۹۰ سالگی دار فانی را وداع گفت (رحمت الله علیه). جسم خاکیش در روستای عباس آباد به خاک سپرده شد.

پس از شیخ احمد، برادرزاده‌اش خلیفه یاسین به جای وی نشست. خلیفه یاسین مرید و خلیفه و داماد شیخ قادر نجار بود. سالکی وارع و زاهد و خادم خلق خدا بود، روزگار به سادگی و درویشی می‌گذرانید، از قید تعلق آزاد بود و هر چه داشت برای واردین و میهمانان نهاد. در سال ۱۳۴۹ شمسی به رحمت ایزدی پیوست و فرزند برومندش جناب شیخ کمال‌الدین اختر متولد ۱۳۳۲ شمسی جانشین پدر شد. فردی شایسته و معقول و متعبد و از مشایخ محترم و مورد رجوع اهالی بود. مریدان بسیار و احترام و جایگاهی تمام داشت. متأسفانه در سال ۱۳۸۸ ش به رحمت ایزدی پیوست. فرزندش شیخ محمد عهده‌دار تکیه و امور مریدان است.

با وجود این که عباس آباد صعب‌العبور و مکانی دورافتاده و کوهستانی است که از مسیر جاده شوسه نیز محروم است، اما هر ساله مشتاقان فراوانی برای زیارت مرقد شیخ احمد و حضور در تکیه عباس آباد رنج راه را بر خود هموار می‌نمایند. ← از (زندگانی شمس‌العارفین حضرت شیخ محمد عزیز نجاری و طریقت قادریه نجار، ابراهیم شمس، نشر کانون گسترش علوم، تهران، ۱۳۷۷، صص ۸۹ - ۹۵ با تلخیص و تنقیح)

۳- پاوه

در بازگشت مرحوم شیخ محمد عزیز نجار (پیر عزیز) و برقراری مجلس وعظ و ارشاد آن جناب بسیاری از اهالی پاوه گرویده وی شدند. از جمله ملا محمد فرزند ملا عبدالعزیز معاذی به پیر عزیز دست ارادت داد و به سلوک پرداخت و سپس به اجازه عازم کرکوک گردید و با حضرت حاج شیخ علی [اول] تجدید بیعت کرد و مأذون به دستگیری و مجاز به ارشاد شد و به مرتبه شیخی نائل آمد و به شیخ محمد معروف و به (شمس‌الدین) ملقب شد. وی در انجام مأموریت باطنی خویش جد بلیغ نمود و ریاضات و چله‌های متعدد تحمل کرد. آداب طریقت و انجام مراسم ذکر و تهلیل و صوم و صلوات درویش طالبانی پاوه را نظمی خاص بخشید و اقدام به احداث تکیه قادریه طالبانیه در پاوه نمود که تا زمان تألیف این مجموعه آداب و آثار مزبور پابرجا و برقرار است. شیخ محمد رخت نیکنمی به سرای باقی کشید و ساغر وصال سرکشید و برادرش جناب حاج شیخ نصرالله ملقب به (نصرالدین) مسند‌آرای ارشاد گردید. الحق درویشی تمام در طریقت کبری و در شریعت غرا به نام بودند. ایشان مراحل علوم ظاهری را در مدارس علوم دینیه طی کرد و به استعداد ذاتی متقی و نهایت پرهیزگار و در تصوف مشارالیه بین الاقران بود. عرصه ارشاد او تا کرمانشاهان و منطقه کردستان گسترش داشت. جناب حاج شیخ نصرالدین در بیست‌وششم آذر ماه ۱۳۵۶ روح جاننش تا بر دوست پرواز کرد و در پاوه همجوار مزار جناب شیخ محمد مدفون گردید. (رحمت الله علیه)

حاج شیخ طه، پس از وفات حاج شیخ نصرالدین فرزند برومندشان، جناب حاج شیخ طه خالصی فرزند حاج شیخ نصرالدین جانشین پدر گردید. وی به سال ۱۳۰۵ شمسی در شهرستان پاوه متولد گردید. تحصیلات ابتدایی را در محضر پدر و در ظل توجهات آن بزرگوار فراگرفت. سپس به منظور دریافت مقدمات علوم، در مدرسه علوم دینیه پاوه از افادات استادان حاج ملا محمد زاهد ضیایی و حاج کاکه ملا انصاری (رحمت الله علیهما) مستفید گردید و تا آغاز علوم بلاغه را تحصیل نمود. در سال ۱۳۱۸ شمسی برای ادامه تحصیل به (باینگان) رفت و در نزد ملا فتاح کلاش به ادامه تحصیل پرداخت. دو سال بعد به پایگلان عزیمت نمود و در زمره تلامذه ملا اسعد پایگلانی قرار گرفت. در ۱۳۲۵

شمسی در حالی که جوانی بیست ساله بود و در تحصیل علوم و تهذیب درون راهی شایسته پیموده بود، عازم کرکوک گردید و در تکیه حاج شیخ محمد جمیل خالصی به ادامه تحصیل و تهذیب پرداخت. در آن مکان با برکت فیض محضر استاد علامه ملاعبدالکریم مدرس را دریافت و پس از دو سال حضور و سلوک به پناه زادگاه خود مراجعت نمود. با صبیبه حاج خلیفه محمدصالح محمدی ازدواج نمود. با اهتمام به ادامه راه آبابی توفیق یافت و علاوه بر اقامت و امامت تکیه طالبانی پناه تصدی امور مسجد دخان و حاج عثمان را در شهر مزبور عهده دارند. بارها به زیارت اعتاب مقدسه کربلا و کاظمین و آستانه قادریه در بغداد مشرف و چهار بار توفیق انجام مناسک حج و طواف بیت‌الله الحرام را داشته‌اند. از زمان انتخاب و جانشینی پدر بزرگوارشان تاکنون سه بار به تعمیر و مرمت تکیه طالبانیه قادریه در پناه اقدام نموده و هم‌اکنون (۱۳۷۷ شمسی) کلاس‌های تدریس قرآن به طور مداوم و مستمر در تکیه دایر می‌باشد و جوانان با شوق و علاقه زایدالوصف در کسب کمالات دینی و اخلاقی به مدرس و محل مزبور روی می‌آورند.

جناب حاج شیخ طه، شیخی شایسته و بی‌ریا و متواضع و به تمام معنا مهذب و درویش‌صفت و مورد علاقه اهالی و معتقدان هستند و در انجام شیوه پیشینیان جد بلیغ دارند. در اردیبهشت ۱۳۹۰ ش به رحمت ایزدی پیوست و فرزندش شیخ شهاب عهده‌دار تکیه و امور مریدان است.

ع - کرمانشاه

چون مرحوم شیخ محمد (شمس‌الدین) مأمور دستگیری و مأذون ارشاد خواستاران گردید. **میرزا محمدتقی پاه‌ای** فرزند مرحوم ملامحیی‌الدین میرآبادی را که از پرورش‌یافتگان طریق سلوک و رهروان بادیه معرفت بود، به منظور دستگیری طالبان در کرمانشاه اجازه داده مأمور نمود. ایشان پس از ورود در کرمانشاه، در محل مسکونی خویش اقدام به اختصاص قسمتی از ساختمان به تکیه نمود و ایام مبارکه و لیالی جمعه را به برگزاری مراسم ذکر و تهلیل همت گماشت و به منظور اجازه ارشاد عام از کرکوک، محضر حاج شیخ علی را دریافت و سپس در شهر کرمانشاه طالبان طریقه علیه را به سرمنزل مقصود رهنمون بود. تکیه بابرکت جناب خلیفه محمدتقی تا قبل از احداث مسجد جامع شافعی در کرمانشاه به سال ۱۳۲۶ شمسی، محل برگزاری نماز جمعه پیروان اهل سنت و جماعت ساکن کرمانشاه بود. این سالک دل‌آگاه و پرهیزگار الی الله در سنی قریب ۸۰ سالگی به جوار رحمت حق شتافت و طی مراسمی کالبد خاکی در فراق روح ملکوتی برای دفن به پاه انتقال یافت.

پس از وی برادر طریقتش جناب **خلیفه محمدصالح** که عمری را در سلوک و سیاحت و ریاضت، با مردان راه خدا سپری کرده بود، از سوی جناب شیخ محمد (شمس‌الدین) و به اشاره و وصیت برادر عهده‌دار امور جاری مریدان و تکیه کرمانشان گردید و به شیوه مسندنشینان نواب تکیه طالبانیه از پیر تکیه کرکوک و نقیب حضرت گیلانیه در بغداد، مأذون به دستگیری و ارشاد شد. خلیفه محمدصالح با اکثر پیوستگان سلاسل مختلف صوفیه، معاشرت و مراوده داشت و به مصداق؛ (مذهب عاشق ز مذهب‌ها جداست) رنگ تفرقه و جدایی از میان برداشته بود و هر ناله و نفسی را تنها برای خدا می‌بود، گرامی می‌داشت و عمری را در سفر سپری نمود و پس از ایشان **حاج خلیفه ابراهیم** معروف به حاج خلیفه که پرورده تکیه طالبانیه و شباب را به کسب آداب از نواب دل‌آگاهی چون؛ خلیفه محمدتقی و خلیفه محمدصالح گذرانیده بود؛ با تجدید بیعت و تلقین از حاج شیخ نصرالدین به امر تکیه‌داری و برگزاری مراسم ذکر و تهلیل مأمور گردید. رهروی نیک نفس و درویشی حقیقت‌پرست بود و سالیان به تهذیب نفس و اخلاق

حسنه و ادب و ادای احسن آداب فردی و رعایت شئونات طریقت، نگاهدار رنج یکصد ساله پیشینیان بود، تا این که در سال‌ها پس از انقلاب در کرمانشاه رخت به دیار باقی کشید. رحمت الله علیه

* * *

خاتم الخلفا المتقدمین، **خلیفه حاج عبدالکریم** فرزند مرحوم احمد از اهالی پاره به سال ۱۳۰۱ متولد در خانواده‌ای معتقد و متدین نشو و نما یافت و از آغاز جوانی به زهد و پارسایی مشهور، جز اندکی از ایام که به اسباب معیشت و رزق می‌پردازد، اکثر ایام در زاویه مسجد جامع شافعی به تلاوت قرآن کریم و ذکر و فکر روزگار می‌گذراند. با صوت دلنشین سال‌هاست نخستین مؤذن بانگ لا اله الا الله و محمد رسول الله و منادی بیداری حی علی الصلاه است و به امر امامت و جماعت مسجد مزبور نیابت دارد. به شیوه ثواب در اکثر فواتح جامعه اهل سنت قاری کلام مبین است و مورد تکریم و احترام جمیع اهالی و در مراسم مولودی نبی اکرم (ص) افتخار روایت‌گری دارد. پس از طی مراتب سلوک و ریاضت و عبادت در طریقه علیه قادریه رشته طالبانی به اجازه‌نامه خلافت از مرشد کبیر جناب حاج شیخ جمیل نائل گردید. سال‌هاست زینت مجلس درویشان و گوهر دایره ایشان است و اسوه جوانان و پیران در عرصه جامعه اهل سنت کرمانشاهان.

* * *

دیگر از خلفای طالبانیه در کرمانشاه **خلیفه نورالدین بیگله** فرزند مرحوم ملامحمد امین ابن محمود ابن احمد از اهالی زردویی، وی به سال ۱۳۰۹ شمسی در کرمانشاه دیده به جهان گشود. مرحوم ملامحمد امین علاوه بر مرتبه علمی از زهد و تقوا برخوردار بود و خود از ارادتمندان طریقه نقشبندیه به شمار می‌رفت. فرزندش نورالدین به سابقه تربیت ذاتی از آغاز شباب متمایل به طریقت گردید و از سال ۱۳۳۲ شمسی با تکیه کرکوک ارتباط یافت. در ایام حیات جناب حاج شیخ جمیل بارها به زیارت آن مقام نائل گردید و به استمرار در ادکار و ادعیه دستور داده شد. بعد از وفات آن جناب و جانشینی جناب حاج شیخ علی از سوی ایشان به خلافت برگزیده شد و در ۱۳۳۹ شمسی به دریافت اجازه نائل گردید. از همان زمان به تکیه‌داری و انجام آداب درویشی و مراسم ذکر و تهلیل در سه‌شنبه و جمعه‌ها اشتغال دارد.

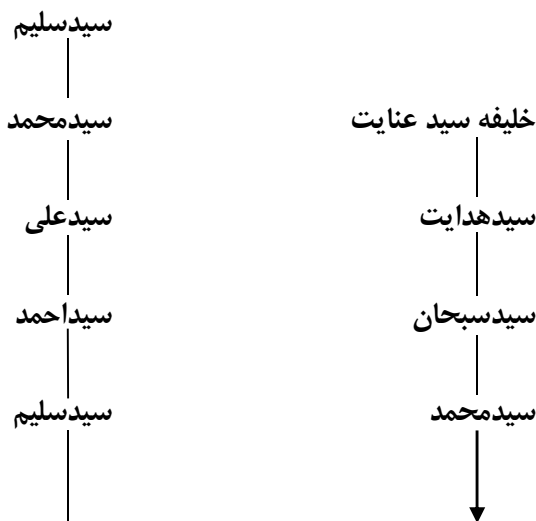
۵ - وراء

شادروان خلیفه سیدعنایت‌الله در روستای وراء پاوه از خلفای جنابان پیر عزیز و حاج شیخ علی مأمور دستگیری طالبان بود. خلیفه سیدعنایت هدایتی (۱۲۶۷ - ۱۳۵۰ شمسی)^۱ از سلسله سادات برزنجی در عنفوان شباب در جستجوی پیران سالک در نجار خدمت جناب شیخ قادر مشرف و کسب طریقت علیه قاردیه طالبانیه می‌نماید. پس از سالی به عزم کرکوک به آن دیار سفر نمود و در تکیه طالبانیه فیض حضور حاج شیخ جمیل زنگنه طالبانی را دریافت کرده با حضرتش تجدید بیعت می‌نماید و در چله‌خانه به ریاضت می‌نشیند. بعد از اتمام چله لازمه به دریافت اجازه نائل، در بازگشت مجدداً سال بعد عزم دیار آشنا کرده به شیوه سلف به سلوک می‌پردازد و چله ثانویه را با توجهات آن حضرت برپا می‌دارد و مأمور تکیه طالبانیه قادریه در سلیمانیه می‌شود که تکیه قدیمی آن شهر را مرمت و تعمیر نماید و به اقتضاء انتساب سیادت و پیوستگی آبابی در آن شهر به ارشاد اهالی و دستگیری خواستاران بپردازد. با ورود به سلیمانیه محیط را مناسب مرام نمی‌یابد و به ناچار به کرکوک بازمی‌گردد. حضرت حاج شیخ جمیل اقدام وی را تأیید می‌کند و با اشاره آن حضرت به اورامان بازمی‌گردد و در روستای (وراء) از توابع پاوه که زیستگاه سادات و اولیای طریقت بوده به بنای تکیه و ارشاد خلق می‌پردازد. سیدی عزیزالوجود و صاحب کرامات و تصرفات و نهایت درویش و به دور از تشویش بود، آرامش خاص داشت و مریدان از هر سو به دیدارش می‌شتافتند.

در بیست‌وششم دی ماه ۱۳۵۰ شمسی به دیدار جانان شتافت و در گورستان عمومی روستا در جنوب وراء به خاک سپرده شد. از آنجا که فرزند ذکور نداشت و دارای یک دختر به نام (سیده عینا) بود، بنابراین نواده دختری‌اش به نام (سیدسلیم سجادی) متولد ۱۳۳۹ شمسی را به عنوان جانشین و متصدی تکیه وراء انتخاب نمود. پس از پایان مراسم تعزیه

۱. تاریخ تولد ایشان در شناسنامه ۱۲۷۸ شمسی آمده که به فرموده خودشان اشتباه است و ۱۲۶۷ صحیح بوده است.

آن بزرگوار، سادات و دراویش و مریدان، نامبرده را به حضور مرحوم شیخ قادر نجار برده، پس از طی مراسم در حضور علما و سادات و مریدان، خلیفه سیدسلیم را به دستگیری خواستاران و ارشاد اهالی و اداره تکیه وراء مجاز فرمود. خلیفه سیدسلیم سجادی، پس از انجام تحصیلات ابتدایی (ششم) قرآن مجید را از پدرش سید محمد که از پرورش‌یافتگان تکیه کرکوک بود، آموخت. سپس مرحوم خلیفه سید عنایت، او را به منظور ادامه تحصیل به داریان فرستاد تا در محضر ملامحمدسعید دره هجیجی به تلمذ بپردازد. پس از طی مراحل به شیوه طلاب علوم دینی در مدارس علوم دینی به گردش پرداخت و از تدریس استادان ماموستا کاکه ملا انصاری امام مسجد حضرت عبدالله در پاوه و حاج ملاعمر ولدببگی در روستای دشه و مالباقربالک در مریوان استفاده نمود و به زادگاه خود بازگشت و چنان که شرح آن گذشت، به جانشینی نیای مادری انتخاب و مأذون به دستگیری سالکان طریق گردید و مسئولیت اقامت و امامت جمعه و جماعت مسجد محل را به عهده دارد و از ممر باغداری و دامداری هزینه تکیه و معاش خانواده را تأمین می‌کند. از آن زمان تاکنون (۱۳۷۷ هـ. ش) کما هو حقه شیوه پیشینیان را به نیکی مرعی داشته است. سلسله سیادت این تکیه‌داران طالبانی که نسل بعد نسل به تقوی و زهد اشتهار داشته و دارند بدین شرح است:



سید شریف بن سید قاسم بن سید گلشن بن سید شاهرخ بن سید محمد بن سید معروف بن سید اسماعیل بن سیدعلی بن سیدعبدالرسول بن سید عبدالسید بن سید رسول بن سید قلندر بن سید عبدالسید بن سید عیسی بن سید حسین بن سید بایزید بن سید عبدالکریم برزنجی بن سید عیسی برزنجی بن سید باباعلی همدانی بن سید یوسف بن سید منصور بن سید عبدالعزیز بن سید عبدالله بن سید اسماعیل محدث بن امام موسی کاظم (ع) بن امام جعفر الصادق (ع) بن امام محمدباقر (ع) بن امام زین العابدین (ع) بن امام همام حسین سیدالشهدا (ع) بن امیرالمومنین اخ الرسول و زوج البتول علیه السلام

۶ - باینگان

خلیفه حیدر باینگان از بزرگان سلسله قادریه طالبانیه در بخش باینگان از توابع اورامان است. حیدر فرزند بابا، متولد ۱۲۷۸ هجری قمری، از کودکی اهل اصلاح و تقوی و در نوجوانی زاهد و وارع بوده است. در نوجوانی به کرمانشاه آمده به خدمت مردی یهودی درمی‌آید. در تحولی روحی با خدای خود عهد می‌بندد جز اطاعت او بر هیچ تکیه نکند. به باینگان برمی‌گردد. به (هانه سوره) می‌رود و به حضور سیدعبدالرحمن (هانه سوره) می‌رسد که خلیفه ارشد حضرت حاج شیخ علی طالبانی مرشد تکیه کرکوک و مشهور به (مُحَدِّث) بود. به سیدعبدالرحمن دست ارادت می‌دهد. پس از مدتی از سوی تکیه کرکوک اجازه خلافت دریافت می‌کند و به باینگان بازمی‌گردد. تا آخر عمر در آنجا به ارشاد و راهنمایی و دستگیری خواستاران می‌پردازد. سرانجام در یکی از سفرهایش به کرمانشاه، هنگام مراجعت در محل «آیسه دول» به سال ۱۳۶۲ قمری بیمار گردید و در سن ۸۴ سالگی در همانجا به رحمت ایزدی پیوست.

خلیفه حیدر دارای فرزندان به نام‌های خلیفه عبدالله (مفقودالاثر)، خلیفه احمد (متوفی ۱۳۳۷ شمسی)، خلیفه محمد (متوفی ۱۳۳۵ شمسی)، خاتون فاطمه (متوفی ۱۳۱۷ شمسی)، خلیفه محمود (متوفی ۱۳۶۹ شمسی) بود که همگی دست‌پرورده پدر و از سالکان طریقه علیّه قادری طالبانی بودند. ادامه این ارادت در شخصیت جناب حاج خلیفه علی فرزند خلیفه احمد و نواده خلیفه حیدر متجلی است. ایشان در سوم خرداد ۱۳۱۶ شمسی در

باینگان متولد شده است. از کودکی مورد توجه نیای بزرگوار خود بوده است و بارها خلیفه حیدر گفته است که؛ «علی جانشین من است».

حاج خلیفه ملاعلی در عنفوان شباب برای تحصیل علوم دینیہ اسلامیہ به مریوان عزیمت نموده و از محضر علمای باهر آن سامان، ماموستا ملامحمود جوانرودی، ماموستا عبدالرحمن برقه لایی، ماموستا ملا عارف وله ژیری، بهره مند گردیده و به درک حضور استاد علامه ملامحمدباقر بالک نائل شد. پس از رحلت پدر در سال ۱۳۳۷ شمسی به باینگان مراجعت نموده از آن زمان به ارشاد و تبلیغ دینی و حل مشکلات مسلمانان منطقه مشغول گشته. از خصایص اخلاقی و عرفانی ایشان روایت بسیار است. دانشمند گرامی ملاسید فاروق هاشمی محمدی در رساله‌ای به نام «سوز عشق» احوال و کرامات خلیفه حیدر باینگانی و سالکان بزرگوار طالبانی را نوشته‌اند. اجرشان مشکور باد. ← (سوز عشق، ص ۴۷ - ۵۰)

۷ - ریجاب

حاج فرج‌الله صفری فرزند مرحوم فتح‌الله ابن حبیب‌الله ابن سلیمان ابن زمان ابن صفر، اورامی الاصل و سنندجی المسکن، جدش صفر از اورامان به سنندج کوچیده و در شهر مزبور ساکن شده است. نسل بعد نسل در محل مزبور سکونت داشته‌اند. مرحوم فتح‌الله در سن ۵۷ سالگی در حالی که فرزندش (فرج‌الله) دوازده سال بیشتر نداشت، به رحمت ایزدی پیوست. وی از سالکان طریقه نقشبندیہ و مرید شیخ حسام‌الدین علی نقشبندی بود.

از اوان صباوت (در سن ۹ سالگی) پس از تغییر احوالی در یکی از تکایای شهر سنندج که به اتفاق بنی‌عم خود درویش غفور بدان محل راه یافته بود، دل از دست داد و جان به نوای ذاکر که استمداد (مدد یا غوث گیلانی) را تکرار می‌کرد، از هوش رفت و از آن زمان راه خویش برگزید و طوق ارادت حضرت پیر گیلانی بر گردن افکند. جز پرداختنی اندک به کشاورزی و باغداری در محله گریاشان سنندج برای امرار معاش که املاکی در آنجا داشتند، تمام اوقات معتکف مسجد و سر در کمند عبادت داشت. او در

پیاله عکس رخ یار دیده بود. در خدمت نظام اجباری رنج‌ها دید و شبی در تکیه خلیفه فتاح در ذی‌بیرق تکیه به استمداد پرداخت و در عالم رؤیا شرفیاب گردید و نوازش یافت و کل هم و غم سینجلی شامل حالش گردید و به محضر حاج شیخ محمد جمیل طالبانی راهنمایی گردید. سر از پا ناشناخته روی به تکیه کرکوک نهاد و سالی چند به سیر و سلوک پرداخت. در ماه مبارک رمضان به اشاره مرشد خویش در تکیه کرکوک خلوت گزید و اربعینی به پایان بُرد. در مراجعت به زادگاه خویش دستور پیشین را اطاعت کرد و به مصداق:

که ای صوفی شراب آنکه شود صاف که در شیشه بماند اربعینی

اربعین دیگر در خلوت یار به مناجات و عبادات و ادامه و استمرار ذکر و تهلیل پرداخت تا در بیست سالگی در سال ۱۳۲۴ شمسی مأذون و مجاز به دستگیری خواستاران گردید. سپس به اجازه پیر به زیارت بیت‌الحرام نائل شد. در سال ۱۳۲۶ شمسی اهالی ریجاب و پیران و یاران از توابع سرپل ذهاب که از مریدان تکیه کرکوک به شمارند، به عزم زیارت راهی کرکوک شدند و از جناب حاج شیخ جمیل خواستار اعزام حاج خلیفه فرج الله به آن نواحی گردیدند. ایشان دستور فرموده نامبرده اظهار داشت؛ شب هنگام در حجره مرقد مطهر شیخ عبدالرحمن خالص در عالم رؤیا بر جانمازی نان گذاشته بر دوشم بستند و گفتند: این نان را در بین اهالی آنجاقسیم کن. به محض ورود مسجد پیران را تعمیر نمودم و در ماه رمضان المبارک معتکف شدم.

حاج فرج‌الله در کنار انجام ترویج شریعت غرا و طریقت علیه مرتضی (ع) در عمران و آبادی و ایجاد اماکن مذهبی در خطهٔ مأموریت خویش نقش بسزا داشته است. در آغاز ورود پس از پایان ماه مبارک در مدت ۴۵ روز راه مال رو بان زرده را به یاری اهالی محل مرمت و مورد استفاده بهینه قرار داد. در مراجعت به شهر سنندج در خیابان صلاح الدین ایوبی به احداث تکیه اقدام نمود. در این هنگام به انتخاب علمای سنندج به عنوان سر کاروان حج انتخاب و تا سال ۱۳۶۳ شمسی در این سمت باقی بود که بازنشسته گردید و از آن زمان نیز هر ساله با هزینه شخصی به زیارت بیت‌الله الحرام مشرف می‌شود. تاکنون ۴۵ بار به زیارت کعبه جانان و روضه رسول جهانیان افتخار یافته است. پس از ۸ سال

اقامت در سنندج، مجدداً به ریجاب بازگشت. در آبادی بان مزاران (ریجاب) اقدام به احداث مسجد نمود و در روستاهای شالان، یاران، گوش کوری، داراب، پیران به تعمیر و ترمیم و بنای مسجد توفیق یافت. همچنین در قراء کویک زهاب و کویک عزیزی به بنای مساجد موفق گردید. در آغاز جنگ تحمیلی با به تضمین نهادن اسناد املاک خویش برای اهالی (بان زرده) اسلحه دریافت داشت و دوازده آبادی آن محدوده را با یاری اهالی از ورود دشمن پاک داشت و از تخلیه و مهاجرت ساکنان مانع گردید.

حاج فرج‌الله مدتی است در کرمانشاه رحل اقامت افکنده است، اما اشاره پیر او را به رسیدگی و خدمت در ریجاب همچنان مصمم داشته است. مردی عالم، وارسته، کوشا، درویش، عابد، دائم الذکر، صوتی خوش و لحنی دلکش دارد و به عنایت الهی، مریدی موفق و خلیفه‌ای با توفیق بوده است و علاوه بر اجازه ارشاد در طریقت، در طی مراتب علمی شریعت از اعلام علما به دریافت اجازه افتاء و تدریس نائل شده است. در سال ۱۳۹۰ شمسی به رحمت ایزدی پیوست.

۸ - جوانرود / سنندج

شیخ عبدالله کوسه؛ از اهالی قریه تیژتیز حومه کلانترزان در ایام جوانی از سوی شرف‌الملک اردلان (۱۲۶۴-۱۳۱۱ هـ . ق) در پاره به انجام امور دیوانی پرداخت. در معاشرت با ارباب طریقت از سوی شیخ محمد عزیز نجار به محضر حاج شیخ علی طالبانی (قدس سره) راهنمایی گردید. مجذوب وار یک شبه ره صد ساله پیموده از امور دنیوی روی گردانیده و به سیر و سلوک پرداخته و به مقام شیخیت رسیده و در قریه آیشه دول جوانرود، به تبلیغ طریقت و توسعه شریعت و ارشاد مسلمانان پرداخت. سپس به سنندج مهاجرت نمود. از سوی خواستاران اقبالی تمام یافت و مریدانی فراوان با حضرتش بیعت کردند تا در سال ۱۳۲۳-۲۴ شمسی در شهر سنندج به رحمت ایزدی پیوست. در گورستان تایله کردستان به خاک سپرده شد.^۱ مریدان و ارادتمندان بر مزارش بقعه‌ای ساخته‌اند

۱. رۆژ ژمیری (چیا) سال ۱۳۶۶

آرامگاهش مطاف مریدان و اهل دل است. در مزار او بر سنگی این ابیات نقر گردیده است:

پیر ارشاد طریقت (بالدار)	آن که بر رحمن خالص بُد مرید
در عبادت کرد عمر خود تمام	شد وجودش قفل وحدت را کلید
(اصفهان) همچو تاریخی ز غیب	شیخ عبدالله به حق شد ملتجید

شوال ۱۳۶۳ قمری = ۱۳۲۳ شمسی

وجه تسمیه او به (بالدار) این که در زمان دستگیری سران ایلات (۱۳۱۰ شمسی) او نیز گرفتار و به قلعه جوانرود برده شد. در آنجا کرامات و خوارق عادت از وی به ظهور رسید و موجب شگفتی صاحب منصبان مأمور گردید و در نهایت احترام آزاد شده به محل سکونت خود بازگشت. از آن جمله هنگام نماز، خلیلی و دستبندش باز شده و از محل بازداشت که طبقه فوقانی پادگان نظامی بود به حاشیه حوض حیاط نزول نموده و پس از انجام وضو، مجدداً در حالتی شبیه بیوزنی به بازداشتگاه صعود می فرموده است. شاهدان عینی بسیار، به رأی العین دیده و تأیید کرده‌اند. به همین سبب به (بالدار) مشهور شد و چون صورتاً محاسنی تُنک داشت، به (کوسه بالداره) به وجه تحبیب و ارادت اشتهار یافت. یگانه فرزند شادروان شیخ عبدالله کوسه، به نام شیخ محیی‌الدین که انسانی وارسته و سالکی بزرگوار و شاعری نیکوکردار بود، در زمان حیات پدرش به سال ۱۳۲۱ شمسی در سن ۴۶ سالگی به رحمت ایزدی پیوست. جناب شیخ عبدالله در سال ۱۳۲۲ شمسی به شهر سنندج تشریف برد. در آن ایام طریقت نقشبندیه و نیز قادریه از سلاسل دیگر در سنندج رایج بود ولی جناب شیخ عبدالله خوش درخشید و اکثریت را تحت‌الشعاع قرار داد و از سوی تمامی مشایخ و طرایق با احترام پذیرفته شد و مریدان زیادی در خدمت او به سلسله طالبانیه پیوستند.

از خلفای نیکنام و نامدار جناب شیخ عبدالله کوسه در شهر سنندج؛ شیخ عزیز حسن‌آباد، خلیفه سیدصدرالدین شیخ احمدی معروف به (شاطر سید) و خلیفه عبدالمحمد زهرایی بودند که هر سه تن از مردان خدا و سالکان رهنما بودند. خلیفه عبدالمحمد به شیوه اهل فتوت از پهلوانان نامی سنندج بود و در زمینه ورزش‌های باستانی شاگردان

نامدار متعدد داشت. در ابتدا به شغل قهوه‌چی‌گری مشغول و قهوه‌خانه بزرگ شهر را در اختیار داشت. وی از هر گونه آلودگی در طول عمر به دور بود. حتی از دود سیگار پرهیز می‌کرد. با ورود جناب شیخ عبدالله کوسه به او دست ارادت داد و کسب قهوه‌چی‌گری را ترک کرد و روزگار به سلوک و راهنمایی خواستاران می‌گذرانید تا در تیرماه ۱۳۶۵ شمسی در سنندج به رحمت ایزدی پیوست و با تجلیل بسیار به خاک سپرده شد.

شادروان بُرهان ایازی دربارهٔ تکیهٔ قادری طالبانی مشهور به تکیهٔ شیخ عبدالله کوسه در سنندج می‌نویسد: مسجدی که در افواه عامهٔ مردم به اشتباه به مسجد میرزا عبدالله وزیر شهرت دارد، بانی اصلی مسجد میرزا عبدالله کهزاد پدر آقا حبیب‌الله تاجر معروف و جد اعلای حاجی قوام و سالار فاتح حبیبی و خانوادهٔ (سنندجی)ها بوده که از طایفهٔ کهزادی و کهزاد کرباس فروش کیلانهای بوده‌اند. این مسجد نیز در کوچهٔ پایین‌تر از مسجد رشید قلعه‌بیگی و رو به خیابان فردوسی که گنبد تازه‌ساز آن از خیابان فردوسی معلوم و دکان‌های کنار خیابان در آن محاذی موقوفهٔ مسجد است.

جناب شیخ عبدالله کوسه در ورود به سنندج پس از توقیفی چند ماهه در مسجد و تکیهٔ شیخ بابا در میان قلعهٔ شهر سنندج به مسجد میرزا عبدالله تشریف آوردند و این مسجد را از گمنامی نجات دادند و شب و روز محل تجمع دراویش و مریدان و اصحاب فضل و دانشمندان گردید و مردم از هر دسته و طبقه برای زیارت و دیدار حضرت شیخ عبدالله کوسه به این مسجد می‌آمدند و دراویش شب و روز به ذکر و تهلیل و خواندن ادعیه و مناجات و زدن دف و طاس مشغول بودند. تا این که در آخر سال ۱۳۲۳ شمسی حضرت شیخ عبدالله کوسه بر اثر بیماری کوتاه در سن کهولت به دار بقا رحلت نمودند.

پس از درگذشت وی این مسجد وسیلهٔ خلیفه‌ها و مریدان بزرگوار آن جناب اداره می‌شد و شب‌های جمعه و سه‌شنبه به ذکر و اوراد و مجالس درویشی ادامه دادند. در سال ۱۳۲۷ شمسی با مساعدت مردم و سرپرستی حاج درویش شکرالله بلوریان و حاج میرزا محمد زرگری در تعمیر و بازسازی مسجد دکان‌هایی به منظور موقوفه در کنار مسجد ساخته شد. هم‌اکنون نیز مجالس ذکر و تهلیل دراویش طالبانی در مسجد یاد شده برقرار است گرچه بسیاری از مریدان و خلیفه‌های قدیم درگذشته‌اند، اما عده‌ای دیگر به مریدان

پیوسته‌اند و همچنان در تکیه شیخ عبدالله کوسه که همان مسجد میرزا عبدالله کهزادی است، مریدان طالبانی اجتماعات بر دوام دارند و سلسله طالبانیه در سنندج با رونق‌تر از سایر سلسله طریقتی است. در سال ۱۳۶۰ شمسی مجدداً به یاری مردم خیر سنندج و همت خلفای طالبانی موجود، همچون حاج درویش شکرالله بلوریان و حاج اسمعیل مکانیک با تشریک مساعی بی‌دریغ مالی حاج خلیل پیمانکار و برادرش آقا ناصر پیمانکار، تکیه شیخ عبدالله کوسه به طرز زیبایی نوسازی و خانه‌های مرحوم شعبانی در جنب مسجد خریداری و به مساحت آنجا اضافه گردید. در این جایگاه علمی و عرفانی، استادان شیخ لطف‌الله کانی مشکانی، ملاحسین امینی و پس از وی ملا ابراهیم محمدی قاری قرآن و امامت مسجد را عهده‌دار بوده‌اند که عموماً مردمانی متدین و پرهیزگار و مقید به اقامه جماعت در پنج نوبت بوده‌اند.

در حال حاضر (۱۳۹۲ ش) تکیه طالبانی شیخ عبدالله کوسه از لحاظ بازسازی مدرن یکی از مساجد زیبای شهر سنندج می‌باشد که علاوه بر برگزاری مجالس مستمر ذکر و درویشی در طی سال در ایام میلاد حضرت نبی اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) مراسم مولودخوانی رسول خاتم(ص) با شکوه تمام به نظارت و معاضدت خیرالحاج خلیل پیمانکار و برادرش و همراهی سایر خیرین برگزار می‌شود. اجرکم عندالله ← (برهان ابازی، آینه سنندج، تهران ۱۳۷۱، صص ۴۳۱-۴۳۲)

حاج خلیفه خلیل پیمانکار در اسفند سال ۱۳۷۹ درگذشت. رحمت الله علیه. اکنون (۱۳۹۲) خلیفه منوچهر اسکندری عهده‌دار تکیه و امور مریدان است.

شیخ عطاالله خالصی، فرزند شیخ محیی‌الدین عهده‌دار امور مریدان طالبانی جوانرود و تصدی تکیه قادریه طالبانیه آیشه دول را داشتند. از محل کشاورزی و عرق جبین و کدیمین امرار معاش می‌نمایند. هیچ گاه به کسوت مشایخ درنیامده و در کمال افتادگی و رسیدگی به امور روزمره نهایت درویشی را دارند. در سال ۱۳۹۰ شمسی به رحمت ایزدی پیوست.

* * *

جوانرود - شیخ عزیز فتاحی فرزند شیخ عبدالفتاح و نواده شیخ احمد خطیب اربیلی، نیای این خانواده از خلفای برجسته حضرت شیخ عثمان سراج‌الدین بوده است. شیخ عزیز در سال ۱۳۱۳ هجری قمری متولد شده است. در عنفوان شباب به همراه برادر ارشدش مرحوم شیخ مصطفی افتخارالمشایخ برای کسب طریقت نقشبندی به حضور حضرت حسام‌الدین علی نقشبندی می‌رود. پس از مدتی توقف در خانقاه، حسام‌الدین علی می‌فرماید؛ بهره شیخ عزیز در طریقه قادریه طالبانی می‌باشد. سپس عازم کرکوک شده در خدمت حضرت حاج شیخ جمیل به طریقه علیّه طالبانیه مشرف می‌شود و در سال ۱۳۶۴ قمری به دریافت اجازه خلافت نائل می‌آید.

پس از بازگشت، مسجد دارالاحسان جوانرود را بنیاد نهاد. استاد ملا نورالدین را به عنوان امام مسجد انتخاب و صبیّه خود را به عقد و ازدواج نامبرده درآورد. مسجد یادشده اکنون با تدریس و امامت عالم فاضل حاج ماموستا ملا لقمان امینی و طلاب علوم دینیّه اسلامیّه برقرار است.

شیخ عزیز در سال ۱۳۱۰ شمسی با سران عشایر غرب به وسیله حکومت پهلوی دستگیر و ده سال را در زندان گذرانید. سرانجام به سال ۱۳۵۵ شمسی در سن ۸۲ سالگی به رحمت ایزدی پیوست و در تپه هلالی در کنار مزار پدرش به خاک سپرده شد. یگانه فرزند ذکور این مرحوم، شیخ طاهر فتاحی ساکن شهر سنندج است. ← (سوز عشق، ص ۴۲)

۹- امامی

امامی از توابع بخش باینگان است. خلیفه کیخسرو امامی از خلفای ارجمند شیخ عبدالرحمن خالص بوده است. از وی کرامات متعدد روایت شده است. در منطقه باینگان و بانه‌وهر به ارشاد و دستگیری طالبان اشتغال داشته است. از وی کرامات عدیده نقل می‌کنند. در اواخر قرن سیزدهم هجری به علت طغیان رودخانه در یاری‌رسانی به مردم دچار سیلاب شده، پس از چند روز جسدش را از رودخانه سیروان می‌گیرند و با احترام تمام به خاک می‌سپارند. ← (همان، ص ۳۷)

۱۰- نروی

در روستا نروی در منطقه اورامان از توابع نوسود نیز تکیه قادریه طالبانیه، در ارشاد جناب شیخ قادر قادری برقرار گردید. خلیفه عبدالغفور معروف به خلیفه نروی از خلفای بانفوذ و معروف ایشان به شمار بود که در زمان حیات شیخ درگذشت و فرزندش خلیفه محمد رحیمی به جای پدر از سوی جناب شیخ قادر برگزیده شد.

خلیفه محمد رحیمی؛ به سال ۱۳۲۸ متولد گردید. ایام صباوت را در ذی تربیت پدر گذرانید و به اشاره ایشان برای کسب علم و عرفان در اوان شباب عازم نجار گردید. در روستای مذکور قرآن کریم و بوستان و گلستان شیخ سعدی را نزد مرحوم ملا احمد نودشی داماد مرحوم شیخ عبدالقادر فراگرفت و سپس عازم روستای مرادآباد روانسر گردید و در محضر استاد شیخ محمد سعید مدرس نقشبندی تحصیل علوم اسلامی را آغاز کرد. پس از دو سال به روستای دشه عزیمت و در خدمت ماموستا ملاعمر ولدبیگی به ادامه تحصیل پرداخت و سپس عازم پاره گردید و در مدرسه علوم دینی محضر مرحوم علامه استاد بزرگوار جناب حاج ماموستا ملازاهد ضیایی ادخله الله فردوس جنانه را درک کرد. در حال تحصیل مختصر المعانی در علوم بلاغه بود که پدرش درگذشت. (رحمت الله علیه) اجباراً ترک تحصیل نمود و از سوی جناب شیخ قادر به جانشینی پدر مأمور گردید. همزمان تصدی تکیه قادریه طالبانیه و امامت مسجد نروی در جماعت و جمعه را عهده‌دار شد. خلیفه محمد رحیمی همسر صبیئه جناب شیخ قادر و از نزدیکان محترم ایشانند و از توجه و اعتنای اهالی برخوردار می‌باشند. از زمان تصدی تا حال (۱۳۹۲ شمسی) پاسدار شیوه حسنه پیشینیان بوده‌اند. بدین ترتیب آنچه از مراکز و معاریف رشته جلیله طالبانی قادری در ایران (کرمانشاهان، سنندج) برقرار بود، پیشینه آن در این پژوهش مفصل و مصور و مستند ارائه گردید.

مشايخ و ته‌کيه‌کانی تائه‌بانی

لقى ته‌کيه‌ی که‌رکوک

له ئیران

هه‌ورامانات

۱- نجار

له مورشیده به‌ناوبانگه‌کانی تاله‌بانی له سه‌رزه‌وینی زه‌هاو و ده‌قه‌ری که‌س نه‌ماوه‌ته‌وه، به‌لام له ناوچه‌ی هه‌ورامان و جوانرۆ و ده‌وروبه‌ر هه‌تا کرماشان، ئەم سیلسیله‌یه به‌ته‌واوی په‌ره‌ی سه‌ندوو. سه‌ره‌تا **خه‌لیفه شه‌فیعی پاوه‌یی** له لایه‌ن مه‌شایخی تاله‌بانیه‌وه خیلافه‌ت و ئیرشادی ده‌کرد و موریدیکی دل‌پرون و پارێزگاریش به‌ ناوی محهمه‌د عه‌زیز خه‌لکی گوندی دله‌مه‌رزی ژاوه‌رۆ نیشه‌ته‌جیی نجار، یاریده‌ده‌ر و مه‌حره‌می کاروباری بوو که له‌و ناوچه‌یه وه‌ها که‌سیک گزیری پێ ده‌لین. خه‌لیفه شه‌فیعی له سه‌فه‌ریکی بۆ که‌رکووک، محهمه‌د عه‌زیزیشی له‌گه‌ل خۆیا برد. دوا‌ی تیپه‌پرانندی رینگه‌ و گه‌یشتن به‌ شوپنی مه‌به‌ست، خه‌لیفه شه‌فیعی بانگی ده‌کاته ناوی ته‌کیه. محهمه‌د عه‌زیزیش ده‌لی: تا له‌م رینگه‌یه جیام نه‌که‌نه‌وه، ناچمه ناوی ته‌کیه. ئەه‌لی ئیشاره‌ت واتای ورد و نه‌پینی ئەم قسه‌یه‌یان بۆ ده‌رده‌که‌وی. به‌م جو‌ره حاجی شیخ‌عه‌لی تاله‌بانی مه‌سه‌ندنشینی ته‌کیه‌ی که‌رکووک، جوامیرانه و به‌ نه‌زه‌ریک، ده‌یگه‌یی‌نیه‌ته مه‌قام و به‌رزی ده‌کاته‌وه. مه‌قامی خیلافه‌ت و ئیجازه‌ی ده‌ستگیری پێ ده‌دات و به‌ وته‌ی خاوه‌ن بیران، سروشت و ناوه‌رۆکی ئەو بۆ به‌رزبوونه‌وه، شیاو بوو و بارودۆخیش فه‌راهه‌م و بلیمه‌تییه‌کی سروشتیش له‌ ئارادا بووه. که‌واوو خه‌لیفه شه‌فیعی و مه‌خدوو مه‌که‌ی به‌لینداریتی و به‌یعه‌تیان سه‌رله‌نووی ده‌که‌نه‌وه و ئەگه‌ر پنه‌وه بۆ پاوه. دوا‌ی گه‌رانه‌وه، محهمه‌د عه‌زیز ده‌بی به‌ شیخیکی به‌ته‌واو و عاریفیکی واسیل که‌ زۆربه‌ی جاران خه‌ریکی جه‌زبه و بی‌سرنج به‌ ده‌سه‌لاتداران و حاکمانی سه‌رده‌م بوو و به‌ناوبانگ به‌ پیر عه‌زیز که له

تەرىقەت دا ناۋى **شەمسولعارفینى** پى دەدرى و لە گوندى نجارىش نىشتەجى بوو و ھەر لەو پىش دا لە سالى ۱۳۲۲ كۆچى مانگى، كۆچى دوايى كردووھ و گلگۆكەشى زيارەنگەى خاوەن دلانە.

لە نەبوونى شىخ محەمەد عەزىز كورەكەى - **شىخ محەمەد** - دەبى بە تەكپەدار و رېبەرى مورىدەكان كە ئەو پىش دواى دە سال خزمەت كۆچى دوايى دەكات. پاشان كورى ئەو - **شىخ قادرى نجار** - بەناوبانگ بە **بىناو** لە داىكبووى ۱۲۶۸ ھەتاۋى و اتا ۱۳۰۵ مانگى دەبى بە جى نشىنى بابى. شىخ قادر پەرورەدى بەردەستى باپىرى بوو و بەتەواۋى دەروپىش بوو. ھەموو كات لە رېبازى شەرىعەتى پتەو و تەرىقەتى بەرەو پىش، ھەنگاۋى دادەنا و نمونەى زەقى پىرانى پارىزگار و ئەھلى تەسەۋۋوف بوو و بژىۋىشى خۆى بە دەستى خۆى فەراھەم دەكرد و بە رەنج و زەحمەتى خۆى دەژيا. لە ئەو پەرى سادەبى و سەفا بوو و ئەوئەندە لە ناوبانگ بەدوور بوو كە بەو ھەموو مورىدەشەۋە، جگە لە كەسانى دەوروبەر و ناسىۋان، لە پەكەم چاۋپىكەوتن كەس نەيدەناسى و بەراستى نازناۋى بىناو تەنيا ھەر شىۋاۋى ئەو بوو.

(بىناو) بەباشى كاروبارى مورىدان و دەروپشەكانى چاۋدپىرى دەكرد و رەۋتى سلووكى ئاينى و عىبادىيى ئەۋانى رېبەرى دەكرد. تەكپەى دەروپشەكانى نجار شوپنى داماۋان و لاۋازان بوو. بىناو لە سالى ۱۳۹۲ كۆچى، ۱۳۵۱ ھەتاۋى كۆچى دوايى كەرد و لە نجار نىژرا، خودا لى بىۋورى. كورى گەرەى و اتا خودا لىخۆشبوو بابەشىخ، بوو بە جى نشىنى و دواى ماۋەيەك بە ھۆى رووداۋى ھاتوچۆ كۆچى دوايى كەرد و كورى دىكەى (بىناو) **شىخ محەمەدى قادرى** بە دواى كاكى بوو بە جى نشىنى. شىخ محەمەد لە مندالىيەۋە لە ساي پەرورە كران و بەخىۋكرانى بابى بەرپىزى، خەرىكى فېربوون و راھىنران لە بوارى زانست و ئەدەب و سەير و سلووك و تەھزىبى نەفس بوو. گىراۋەتەۋە لە شىخ محەمەدى قادرى كە: لەداىكبووى سالى ۱۳۱۹ ھەتاۋى نىشتەجى نجار كورى شىخ عەبدولقادر ناۋدار بە (بىناو)، كورى شىخ محەمەدى كورى شىخ محەمەد عەزىز ناۋدار بە

شەمسولعارفین لە ساڵی ۱۳۴۱ هەتاوی، بۆ فیرونی زانستە ئایینیەکان چوومه
 مراوای رهوانسەر و له خزمەتی مامۆستای پایەبەرز شیخ محەمەد سەعیدی
 نەقشبەندی (خودا تەمەنی درێژ بکاتەوه) راھینرانم دەست پێ کرد و پاشان چوومه
 دەولەت ئاباد و له خزمەتی خودا لیخۆشبوو مامۆستا حەزرتی مەلا
 عەبدولمەجیدی موحیدی نەدری فیرونی زانستە ئایینیەکانمدریژە پێدا و تا
 ساڵی ۱۳۵۱ هەتاوی بۆ ماوەی حەوت ساڵ لە دەولەت ئابادا له خزمەتی بەرپزبان
 هەتا کۆتایی فیرونی و پێرای سەرنجی زۆری مامۆستا، وەکوو خۆپندکاری خۆی
 بەهرەمەندی کردم له نێعمەتی سووری و مەعنەوی. مامۆستای پایەبەرز شیخ
 محەمەد، عالمیکی بەکردهوه و پارێزەری سوننەتی باب و باپیرانە و لەم بوارەدا
 هەولێ بی و چان دەدات و له لایەن خەلکیشەوه خاوەنی رێژ و حورمەتی زۆرە.

زۆر خۆ بەکەمگر و دەرویش و پارێزگارە و تەکیەیی بیگەردیشی بە بی هەر
 جۆرە ریایەک، میوانداری سەدان مۆرید و سەید و لاوازه که بە باشتەین شیوه و
 وەکوو تەکیە سەرەتاییەکان میواندارییان لێ دەکری و مۆریدەکانیش له پیر و لاو و
 ژن و پیاو و مندال خزمەتگوزاران و بە پێی داب و نەریتی رەسەن زیکر و تالیله و
 سەماع بە رێک و پێکییەکی تاییەتەوه، شەوان و رۆژان بەرپۆه دەچی. هەرۆهها
 نۆژەن کردن و گەشەپێدانی گەلکۆکانی شەمسولعارفین و گەورە پیاوانی دیکە و
 دامەزرانی فیرونی قورئانی پیرۆز و بەرپۆه بردنی نوێژی هەینی له لایەن
 بەرپزیهوه ئەنجام دراوه و بەردهوامیشە.

حاجی شیخ رهشیدی تالەبانی قادری؛ برای بچووکی شیخ قادر و نەوهی
 بەرپزنی خوالیخۆشبوو شیخ محەمەد عەزیز (شەمسولعارفین)، له کاتی مندالیتی و
 تازەلاویتی دا له خزمەتی مامۆستایانی پایەبەرزنی بنەمالەیی پەرۆرە کرا و راھینرا
 و له هەرەتی لاویتییهوه رووی کردە ئەوینگەیی تەکیەیی کەرکووک و دەستی کرد
 بە سەیر و سلووک و له لایەن مەسنەدئەشی نی ئەو کاتە - خوالیخۆشبوو حاج شیخ
 جەمیل - سەرنجی بۆ راکیشرا و بەدوای تێپەراندنی قۆناغەکان، ئیجازەیی خیلافەت
 و ئیرشادی وەرگرت و بوو بە نوینەر له ناوچەیی ژاوەرۆ و بەرەو ئەوی کەوتە ری و

له جيٲه جي ڪردني فرماني پير و ريٲهري خوي، له بواري بزواندني دلاني خاوهن ههست و سؤز سهركهوت و سالهها بهردهوام بوو له ئيرشاد و خوتبه و گوتاردان و ناساندني سيلسيلهي خاوهن ريٲز. كه خوشي خاوهني نه فسيكي بي گهرد بوو و كه سايه تيه كي خوپاريٲز و خوبه كه م گر و به تهواوي دهرويش كه به خوازياراني به يعهت و ساليكاني تهريق و ريٲبازي ئهوين و ئايين، به براي تهتي و يه كبوون و ريٲز و حورمه تهوه دهٲيا، تا ئهوهي كه له سالي ١٣٥٥ ههتاوي، له نجاڀر كوچي دوايي كرد و له پالي باپيريگهوره و براي پايه بهرزي نيٲزا.

نوينه ريٲكي ديكه ي شيخ قادر - بي ناو - خواليخوشبوو **خليفه عهبدوللاي نؤدشهيه** كه ريزهت كيشيكي بهرجهسته و له بواري ئيرشاد زال و به شكؤ بوو. ههنوو كه جگه لهو خهليفانه ناويان برا، خهليفه مهلا خاليد ي وه له دبه گي له نؤرياو، خهليفه محمهد ئه مين له نؤدشه و خهليفه ئيسماييلي پيرياني له سنه نيا به تهتي به ريٲز شيخ محمهد قادري مه سنه دنشيني ئيستاكه يان له ئهستؤدايه.

٢- عهباس ناوا

شيخ ئه حمه دي عهباس ناوا له خهليفه ناوداره كاني تهريقه ي قادريه يي تاله بانويه بووه كه مه جزوويكي ساليك بوو و ههويٲن و بنه مايه كي له باريشي بوو بو بهرزي بوونهوه و له بازنه ي عيرفانيشدا سهير و سلووكي به جهزبه ي ئيلاهي تيٲهر ده كرد.

نيوي ئه حمهد بوو كور ي محمهد و سهييده پهريزاد خاتوون و خه لكي گوندي «ناو» سهربه ههورامان. دا يكي له بنه مالهي ساداتي كه لجي بوو كه له زوهدي و پاريز گاريدا به ناوبانگ بوون. ئازاده گي و قبول نه كردني بهنده يي كه س جگه له خوا له كه سايه تيب ي ئه حمهد ببوو به هؤي ته نگره و چه رمه سهريي زؤر له ههل و مهرجي ده ره به گيي ئه و سه رده مه دا. له كاتي لاوه تيدا قه يد و به ندي ياسا و ريٲساكاني بيگاري و كويله تيب ي بو ئه رباب وه لاناوو و ملكه چي فرماني ئه ربابي گونده كه ي نه ده بوو. به چاوديري دا يكي به ريٲزي به مه به ستي تيٲه راندني چله يه ك

خۇى تە رىك خستەو و پاشان بوو بە ئاوارەى كىو و دەر و دەشت تاكوو بە ئاماژەى غەيبى لە گوندى نجار ئاواتى ھاتە دى و فەيزى حوزوورى بەرپز شىخ محەمەدعەزىز (شەمسولعارفین)ى بۇ رەخسا و دەستى ئىرادەتى پى دا و بۇ ماوہى ھوت سال لە خزمەتى دا پلە و پىگە مەعنەوئىيەکانى تىپەر کرد. لە درپزايى ئەو ماوہى مەجزووبى شىخ بوو و جگە لە شىخ محەمەد عەزىز ئەوانى تر لە ھالى تىنەدەگەيشتن. بۇيە خەلکى ئاسايى دپوانە ئەحمەديان پى دەگوت و موریدەکانىش بە گول ئەحمەدناويان دەبرد.

شياوى باسە کە زۆر بەى مەشاىخى تالەبانى لە ئىراند، پىرى رپنويان لە کەرکووکدا و شىخ محەمەد عەزىزى نجارى شەمسولعارفین بوو و بەو ھۆيەو بەرەو کەرکووک کەوتوونەتە رى.

شىخ محەمەد عەزىز، لە رادە بە دەر گول ئەحمەدى خۆش ئەويست کە بە دوای گەيشتن بە پلەوئىگەى خىلافەت، نەوہى کچى خۇى فاتمە خاتوونى بە ھاوسەرى پى دەدا و باخى عەباس ئاوا و بەخش ئاوا لە ئەو دىوى رپوبارى سىروان لە داوئىنى کىوى کۆسالانىشى پى دەبەخشى کە ھەزرتى شىخ حىسامەددىن عەلبى نەقشبندى بە شىخ محەمەد عەزىزى بەخشىبوو، کە گول ئەحمەدیش دەچىتە ئەوى.

کە تەکیەى عەباس ئاوا دامەزرا، خوازيارانى زۆر لە ھە موو شوئىنكى کوردستانى ئىران روو ئەکەنە ئەو دەرگايە. پاشان گول ئەحمەد برىار دەدات بە مەبەستى زيارەت بچىتە تەکیەى کەرکووک و مۆلەتنامەى ئىرشاد و خىلافەتیش لە پىرى ئەو کاتەى تەکیەى کەرکووک وەر دەگرى و بە شىخ ئەحمەد ناوبانگ دەردەکا. سەدریە خاتوونى ھاوسەرى ھەزرتى شىخ جەمىل و دايكى حاجى شىخ عەلبى سانى و شىخ عەبدولرەحمان و دوکتۆر نوورى تالەبانى، کچى شىخ ئەحمەدى عەباس ئاوا و خاتوو فاتىمەيە.

شىخ ئەحمەد پىاوئىكى زۆردار و ھەیکەلداربوو و ھىز و توانای جەستەى لە رادە بە دەرى بوو، لە ھالىکدا کە جگە لە ميوہى دارى بەروو خۆراکىکى تری

نەبوو و لە درێژەى تەمەنیدا ھەر خەریكى ئیش و کار بوو و لە پالى ئەو شەدا ئیرشاد و پینوینى خەلك و دابین كردنى پیداو یستى مادى و مەعنەوى ئەوانى لە ئەستۆو بوو و داھاتى كشت و كال و باخدارى خۆى تەرخان دەدا بە دەرویشان و میوانان. گول ئەحمەد موریدى زۆرى لە بواری عیرفان و ئیخلاق پەرۆردە كرد تاكوو لە سالى ۱۳۰۹ى ھەتاوى لە تەمەنى نەو دە سالاندا كۆچى دوایى كرد (خودا لى خۆش بىت). لە گوندى عە باس ئاوا نىشتیان.

بە دوای شىخ ئەحمەد، برازاكەى واتا خەلیفە یاسین بوو بە جینشینى. خەلیفە یاسین مورید و خەلیفە و زاواى شىخ قادر و سالكىكى زاھید و خزمەتگوزارى خەلكى خودا بوو. ژيانیشى بە ساكارى و دەرویشى تىپەر دە كرد و لە قەید و بەندى ئەم و ئەو ئازاد بوو و ھەرچى ھەبوو، بۆ میوانان و ھاوولانانى تەرخان دەدا. لە سالى ۱۳۴۹ى ھەتاوى ئەمرى خواى كرد و كورپ لىھاتووى واتا بەرپز شىخ كەمالوددىن ئەختەر لەدايكبووى ۱۳۳۲ى ھەتاوى بوو بە جینشینى. شىخ كەمالوددىن كەساپە تىبەكى شىاو و ماقول و عابید بوو و لە لایەن خەلكەو ھەرپز و حورمەتى بۆ دەگىرا. موریدى زۆرىشى ھەبوو، خاوەن پلە و پىنگە یەكى بەرزىش بوو. بەداخەو لە سالى ۱۳۸۸ى ھە تاوى كۆچى دوایى كرد. شىخ موخەمدى كورپ ئەركى تەكیە و موریدانى بە ئەستۆ گرتوو. سەربارى ئەو ھى كە عەباس ئاوا، شوینىكى دوورە و ھاتوچۆ كردنیشى ئەستەمە و تەنانەت پىنگەى شووسەشى بۆ نییە، بەلام ھەموو سالىك تاسەوارانى زۆرىك بۆ زیارەتى گلکۆى شىخ ئەحمەد و ئامادە بوون لە تەكیەى عەباس ئاوا، پەنجى پىنگە بۆ خۆیان ھەموار دەكەن.

وەرگىراو لە ← (ژيانى شەمسولعارفین ھەزەرەتى شىخ محەمد عەزىزى نجارى و تەرىقەتى قادریەى نجار، ئىبراھىمى شەمس، بلاو كەرەو ھى كانوون گوستەرش علم، تاران، ۱۳۷۷، ل ۹۵ - ۸۹، كورت و ساغراو ھ).

۳ - پاوه

دوای هاتنهوهی خوالیخۆشبوو شیخ محهمهد عهزیزی نجار (پیرعهزیز) و دامهزرانی کۆری گوتار و ئیرشادی ئەو بهرپێزه، زۆریک له خهڵکی پاوه روویان تی کرد؛ لهوان مهلامحهمهدی کوری مهلا عهبدولعهزیزی معازی، دهستی ئیرادهتی دا به پیرعهزیز و خهریکی سهیر و سلووک بوو و پاشان ئیجازهی رویشتن بو کهرکوکی وهرگرت و لهگهڵ چهزهرتی حاج شیخ عهلی بهلینداریتی و بهیعهتی خۆی سههرلهنووی کردهوه و ئیجازهی ئیرشاد و رینوینی پی درا و گهیشته مهتره بهی شیخایهتی و به شیخ محهمهد شهمسهدین ناوبانگی دهکرد. ئەو بهرپێزه له ریبازی ئهرکی ئایینی خۆی ههولێ فرهی دا و ریزهتی زۆری کیشا و چللهنشینی کانی پشت به پشت تیپهپراند و داب و نهڕیتی تهریقهتی بهرپێوه دهبرد و ری وهرهسمی زیکر و تالیله و نوێژ و رۆژووی دهرویشه کانی تاله بانیی پاوهی به شیوهیهکی تایبهت رینوینی دهکرد و تهکیهێ قادرییهی تاله بانیهی له پاوهشی دامهزراند که تا کاتی پیکهاتنی ئەم دهقه، ئەم ئاسهوار و کاروباره ههر پێبهجی ماوه تهوه. شیخ محهمهد کۆچی دوایی کرد و رۆحی پاکی به رهو لای ئافرینهری بی هاوتا ههلفری. کهوابوو برای بهرپێزی حاجی شیخ نهسروللا ناودار به نهسرهدین مهسنهدی ئیرشادی گرتنه دهست که بهراستی دهرویشیکی بهتهواو بوو له تهریقهتی کوبرا و له شهریعهتی غهپرادا. بهرپێزیان قۆناغه کانی فیروونی زانستی ئاسایی له فیرگه کانی زانسته ئایینییهکان تیپهپراند و لیها تووییهکی سروشتیی ههبوو و له ئەو پهری پارێزگارییهوه بوو و له تهسهوو فیشدا له نیو هاوتایاندا بهرجهسته بوو. گۆرهپان و بازنهی ئیرشادی ئەو بهرپێزه ههتا کرماشان و ناوچهی کوردستان پهری سهندبوو. بهرپێز حاجی شیخ نهسرهدین له بیست و شهشه می سهرماوهزی ههزار و سیسهد و پهنجای شهش کۆچی دوایی کرد و له پاوه له پالی گلکۆی حاجی شیخ محهمهد نیژرا، خوا لیبی خۆش ببی.

حاجی شیخ تاها: به دوای کۆچی دوایی حاجی شیخ نهسرهدین کوری لیها تووی، بهرپێز حاجی شیخ تاهای خالیسی بوو به جی نشینی بابی. حاجی شیخ تاها له سالی ۱۳۰۵ ههتاوی له شاری پاوه له دایک بوو. راهینانی سهرهتایی له

خزمه تی باوکی به پریزی تیپه راند و له لایهن ئەو راهینهری مهزنه سرنجی تایبه تی بو راکپشرا. پاشان به مه بهستی فیروونی زانسته سه ره تاییه کان، له فیگره ی زانسته ئایینییه کانی پاوه، له راهینانی ماموستایان حاجی مه لا محمه د زاهدی زیایی و حاجی کاکه مه لای ئەنساری (د.خ) به هره مه ند بوو و تا ده سپیکی زانستی به لاغی بوارد و پاشان له سالی ۱۳۱۸ هه تاوی به مه بهستی درێژه پیدانی فیروکارییه کانی چوو باینگان و له لای مه لا فه تاحی کلاش خویندی و دوای دوو سال رۆیشه پایگلان و چوو ریزی قوتابیانی مه لا ئەسه دی پایگلانی. له سالی ۱۳۲۵ هه تاوی که لاویکی بیست ساله بوو و له فیروونی زانست و ته هزیی ده روون ریگه یه کی شیاوی تیپه ر کردبوو، چوو که رکوک و له ته کیه ی حاجی شیخ محمه د جه میلی خالسی، فیروون و ته هزیی خوی درێژه پی دا. له شوینه پیروژه له فه یزی و جوودی ماموستا مه لا عه بدولکه ریمی موده ریس به هره مه ند بوو و دوای دوو سال حوزوور و سلوک گه رایه وه بو پاوه ی زیدی خوی و له گه ل کچی حاجی خه لیفه محمه د سالجی محمه دی پیوه ندی هاوسه ریتی به ست و هه ول و تیکۆشانی له ریبازی باب و باپیران درێژه پی دا و جگه له ناماده بوون و ئیمامه تی ته کیه ی تاله بانیه پاوه، به ریوه بردنی کاروباری مزگه وتی دوخان و حاجی عوسمانی له و شاره له ئەستۆ گرت. گه لیک جاریش زیاره تی شوینه پیروژه کانی وه کوو که ره لا و کازمه یین و گلکۆی قادرییه له به غدای کردوو و چوار جاریش سه ردانی مالی خوی کردوو و ته وافی حه جی به جی هیناوه. له کاتی هه لبژێردان وه کوو جی نشینی بابیشی تا ئیستا سی جار هه نگاوی داناوه بو نوژن کردنی ته کیه ی تاله بانیه ی قادرییه له پاوه و هه نووکه (۱۳۷۷ هه تاوی) فیروکردنی قورئانی پیروزی به رده وام له ته کیه به رپا کردوو و لاوانیش به هۆگرییه کی له راده به ده ر بو فیروونی زانست و راهینان له ریبازی ئایینی و ئیخلاقیه چنه ئەو فیگره یه. ماموستای به ریژ و پایه به رز حاجی شیخ تاها، شیخیکی لیها تووی بی رپا و خۆبه که م گر و به ته وای موهه ززه ب و ده رویش سیفه ت و خۆشه ویستی خه لک و پیروه وانه و له ئەجماندانی داب و نه ریتی رابردووان هه ولکی به رفراوان ده دات.

به داخه وه له گولانی سالی ۱۳۹۰ هتاوی له پاوه کوچی دوایی کرد، شیخ شه های کوری ئەرکی ته کیه و موریدانی به ئەستۆ گرتوو.

۴ - کرماشان

که خوالیخۆشبوو شیخ محهمەد (شەمسەدین) بوو بە راهبێنەر و رینۆینی خوازیاران، میرزا محهمەد تەقی پاوهیی کورپی خوالیخۆشبوو مەلا موحیەددینی میرئاوایی که لە پەرۆردەکراوانی تەریقی سلووک و لە پێرهوانی ریبازی مەعریفەت بوو، بە مەبەستی رینۆینی پێرهوان لە کرماشان، ئیجازە یی دا. بەرپزبان لە کرماشان لە شوینی نیشتهجی بوونی خۆی بەشیک لە ماله کهی خۆی تەرخان دا بە تەکیه و لە رۆژان و شەوانی هەینی رێ و رەسمی زیکر و تالیلهی بەرپۆه دەبرد و بە مەبەستی وەرگرتنی ئیرشادی گشتی لە کەرکووک، چووێ خزمەتی حاجی شیخ عەلی و پاشان لە شاری کرماشان خوازیارانی تەریقهی پیرۆزی رینۆینی دەکرد. تەکیه ی پیرۆزی بەرپۆز خەلیفه محهمەد تەقی تا بەر لە دامەزرانی مزگهوتی شافعی لە کرماشان لە سالی ۱۳۲۶ هەتاوی، شوینی بەرپۆه چوونی نوێزی هەینی لە لایەن ئەهلی سوننه و جەماعەتی دانیشتووی کرماشان بوو. ئەو سالیکه پارێزگار و خاوەن هەستە ئیمانداره، لە تەمەنی نزیکه ی هەشتا سالی دا کۆچی دوایی کرد و تەرمه کهی بۆ نیژران لە پاوه بەرهو ئەو شارە بەرپۆ کرا.

پاش ئەو مامۆستا گەورەیه، بەرپۆز خەلیفه محهمەد سالی برای تەریقهتی که تەمەنیکی لە سەیر و سلووک و ریبازەتی نەفس هەلکردبوو، لە لایەن بەرپۆز شیخ محهمەد (شەمسەدین) و بە ناماژە و پاسپیرانی برا، کاروباری موریده کان و تەکیه ی کرماشانی لە ئەستۆ گرت و بە شیوهی مەسنەدنشینەکانی تەکیه ی تالەبانییه لە پیری تەکیه ی کەرکووک و نەقیبی حەزرتی گەیلانییه لە بەغدا، ئیجازە ی ئیرشادی یی درا. خەلیفه محهمەد سالی له گەل زۆریه ی گەورەیان ی سەر بە سیلسیله جیاجیاکانی سۆفییه ئامۆشۆی بووه و بە پینی ئەو وتەیه که دەلی: ریبازی ئەویندار لە ریبازەکانی دیکه جودایه، رەنگی ناکۆکی و جودایی لا بردبوو و هەر هەناسه و هاواریکی تەنیا هەر بۆ خودا دەردەبری و تەمەنیکیشی لە سەفەردا تیپەر کرد و پاش بەرپۆزی، حاجی خەلیفه ئیبراهیم بەناوبانگ بە حاجی خەلیفه که

پهروهدهی تهکیه‌ی تاله‌بانییه بووه و لاوه‌تی‌ی له ریگه‌ی وه‌رگرتنی داب و نهریتی خاوه‌ن دلانیکی وه‌کوو خه‌لیفه محهمه‌د ته‌قی و خه‌لیفه محهمه‌د سالح بواردبوو، به نوی‌کردنه‌وه‌ی په‌یمان و به‌یعت و ته‌لقین له لایهن حاجی شیخ نه‌سره‌دینه‌وه، ئیجازه‌ی پی‌ درا له بواری ته‌کیه‌داری و به‌رپوه‌ بردنی ری و په‌سمی زیکر و تالیله هه‌نگاو بنی. **حاجی خه‌لیفه ئیبراهیم** په‌رپه‌ویکی نه‌فس‌پاک و ده‌رویشیکی حه‌قیقه‌ت په‌رست بوو و سالانیکی زۆری له ریبازی ته‌هزیبی نه‌فس و ئاکارچاکی و به‌جی‌هینانی باشتترین داب و نهریتی تاکی و ره‌چاوگرتنی تایبه‌تمه‌ندییه‌کانی ته‌ریقه‌ت و پاراستنی ره‌نجی رابردووانی سه‌د ساله‌ بوارد، تا ئه‌وه‌ی که چه‌ند سال دوا‌ی شو‌رشه‌که‌ی ئیران، له کرماشان کۆچی دوا‌یی کرد. خوا‌لیی خوش بیی.

خاتم‌ولخوله‌فاوه‌لموته‌قه‌ددمین **خه‌لیفه حاجی عه‌بدولکه‌ریم**: کوری خوالی‌خۆشبوو ئه‌حمه‌د خه‌لکی پاوه، له سالی ۱۳۰۱ هه‌تاوی له دایک بوووله بنه‌ماله‌یه‌کی باوه‌رمنه‌د و دیندار په‌روه‌ده کرا و هه‌ر له سه‌ره‌تای لاوه‌تییه‌وه به زوه‌د و پارێزگاری به‌ناوبانگ بوو و جگه‌ له کاتیکی کورت که بو‌ داها‌تی ژیان ده‌یوارد، له سووچیکی مزگه‌وتی جامعی شافعی خه‌ریکی خویندنی قورئانی پیرو‌ز و زیکر و فکری روژگار ده‌بوو و ساله‌هایه به‌ ده‌نگیکی خوش یه‌که‌م بانگ‌ده‌ری لاله‌الاله و محمد رسول‌الله یه و بانگه‌پشتی له خه‌و رابوون ده‌کات بو نوێژ و، کاروباری ئیمامه‌ت و جه‌ماعه‌تی ئه‌و مزگه‌وته‌یه‌ی له ئه‌ستۆدایه و به شیوه‌یه‌کی باش له زۆربه‌ی ده‌سپیکه‌کانی کۆبوونه‌وه‌ی ئه‌هلی سوننه‌ قارپی که‌لامی موبینی خودایه و گشت خه‌لک و ئه‌ویندارانی ریگه‌ی خودا له‌وی به‌رز رایده‌گرن و له ری و ره‌سمی مه‌ولوودی پیغه‌مبه‌ری مه‌زنیش، سه‌ربه‌رزی گێرانه‌ویه. به دوا‌ی تیپه‌ر کردنی قوناغه‌کانی سلووک و ریازه‌ت و عیباده‌ت له ته‌ریقه‌تی قادرییه‌ی تاله‌بانییه، ئیجازه‌نامه‌ی خیلافه‌تی له مورشیدی مه‌زن به‌رپز حاجی شیخ جه‌میل وه‌رگرت و ئیستاش ساله‌هایه رازپنه‌ره‌وه‌ی کۆر و کۆمه‌لی

دەرویشانە و ڕاهینەری لاوان و پیرانە لە کۆمەلگای ئەهلی سوننە ی کرماشان دا.

خەلیفە یەکی دیکە ی تالە بانییە لە کرماشان، **خەلیفە نۆرەددینی بیگلە** کۆری خوالیخۆشبوو مەلا محەمەد ئەمینی کۆری مەحموودی کۆری ئەحمەد خەلکی زەردۆییە. لە سالی ۱۳۰۹ هەتاوی لە کرماشان لە دایک بوو. خوالیخۆشبوو مەلا محەمەد ئەمین جگە لە مەرتەبە ی زانستی، خاوەن زوهد و پارێزگار بوو و خۆشی لە ئیرادە تمەندان ی تەریقە ی نەقشبەندییە دەهاتە ئەژمار. کۆرە کە ی و اتا نوورەددینیش لە بەر پەرۆردە کرانی سروشتی کە لە هەرەتی لاوەتیییە وهۆگری تەریقەت بوو، لە سالی ۱۳۲۲ هەتاویییە وهۆرگرت لە گەل تەکیە ی کەرکووک و لە درێژە ی ژبانی بەرێز حاجی شیخ جەمیل گەلیک جار زیارەتی ئەوی کرد و فەرمان درا بۆ بەردەوامی بەرپۆه بردنی ڕی و ڕەسمی نزا و زیکر و یاد ی خودا. پاش کۆچی دوایی ئەو گەورە یەش و جی نشینی بەرێز حاجی شیخ عەلی، لە لایەن بەرپۆزییە وه کوو خەلیفە هەلبێژدرا و لە ۱۳۳۹ هەتاوی ئیجازە ی وهرگرت و لە هەمان کاتە وه خەریکی تەکیە داری و بەرپۆه بردنی داب و نەریتی دەرویشی و ڕی و ڕەسمی زیکر و تالیلە لە رۆژانی سی شەممە و هەینی دایە.

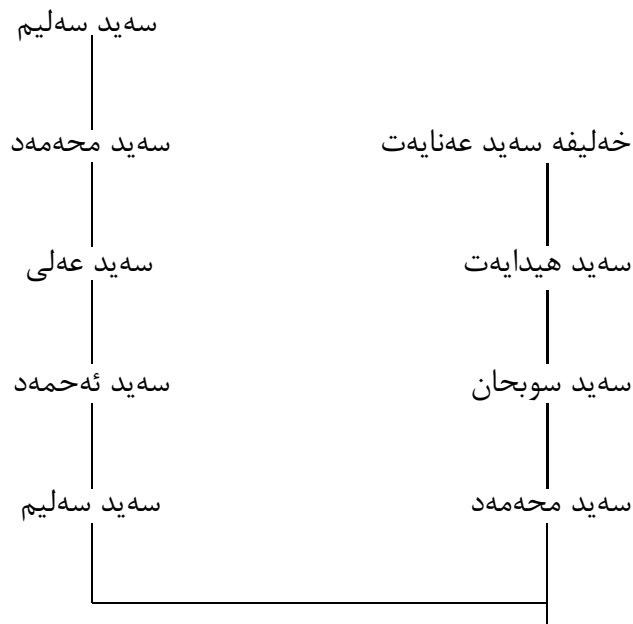
۵ - ورا

خوالیخۆشبوو خەلیفە سەید عەنایە توللا لە گوندی ورا ی پاوه لە خەلیفە کانی بەرێزان پیرە عزیز و حاجی شیخ عەلی رینوینی تالە بانییە لە ئەستۆ بوو. خەلیفە سەید عەنایە توللا ی هیدایەتی (۱۳۵۰ - ۱۲۶۷ هەتاوی) لە سیلسیلە ی ساداتی بەرزنجی لە جەنگە ی لاوتی دا لە گەران بە شوینی پیرانی سالیک لە نجار گەیشتە خزمەتی بەرێز شیخ قادر و فیربوونی تەریقەتی بالای تالە بانییە لە لا تیپەر کرد. پاش سالیک بەرەو کەرکووک کەوتە ڕی و لە تەکیە ی تالە بانییە لە جوودی حاجی شیخ جەمیلی زەنگنە ی تالە بان ی بەرەمەند بوو و لە گەل بەرپۆزی

به یعه تی سەرله نوێ کردهوه و نیشته چلله و دوای تیپه راندنی چلله ئیجازه نامه ی
 وه رگرت. ده گه پیته وه و دیسان ئه مسال به شیوه ی رابردوو خه ریکی سه یر و
 سلووک ده بی و چلله ی دووه هم به چاودیری ئه و به ریزه ده سپی ده کات و ده بیته
 نوینر له ته کیه ی تاله بانیه ی قادریه له سلیمانی هه تاکوو ته کیه کوئه که ی ئه و
 شاره نوژن بکاته وه و له وه ی که پیوه ندیی بوو له گه ل بنه ماله ی سیاده ت و
 ههروه ها به بوئه ی باب و باپیرانیه وه، له و شاره خه ریکی ئیرشاد و رینوینی
 خواز یاران بی. به لام که ده گه یته سلیمانی که ش و هه وا به له بار نابینی ناچار
 ده بی بگه ریته وه بو که رکوک. هه زه ته حاج شیخ جه میل ئه و کاره ی پشت
 راست ده کاته وه و به فه رمانی ئه و هه زه ته ده گه ریته وه بو هه ورامان و له گوندی
 ورا سه ر به پاوه که نیشتنگه ی سادات و ئه ولیای ته ریه ت بووه، خه ریکی
 دامه زاندنی ته کیه و ئیرشادی خه لک ده بیته وه. خه لیفه سه ید عه نایه توللای
 هیدایه تی، سه یدیکی سه ره ره ز و خاوه ن که رامه ت و به ته وای ده رویش و به دوور له
 ئالوژی ده روون بووه و هیمنیه کی تایبه تی هه بووه و موریده کانی له هه ر لایه که وه
 تاسه واری چاوپیکه و تنی بوون. تاکوو له بیست و شه شه می به فرانباری ۱۳۵۰
 هه تاوی کوچی دوایی کرد و له قه برستانی گشتیی گوند له باشووری ورا نیژرا.
 چونکه کورێ نه بوو و کچیکی به ناوی سه یده عه ینا بوو، نه وه که ی له کچه که ی به
 نیوی سه ید سه لیمی سه جادی له دایکبووی ۱۳۲۹ هه تاوی کرد به جی نشین و
 به رپوه به ری ته کیه ی ورا. که و ابوو به دوای رپوره سمی تازی بهاری بو ئه و به ریزه،
 سادات و ده رویش و موریده کان، ئه ویان برد بو لای خوالیخو شبوو شیخ قادری
 نجار و دوای به رپوه چوونی رپوره سمی تایبه ت، به ئاماده بوونی ماموستایان و
 سادات و موریده کان، خه لیفه سه ید سه لیمی ئیجازه دا به رینوینی خواز یاران و
 ئیرشادی خه لک و به رپوه بردنی ته کیه ی ورا. خه لیفه سه ید سه لیمی سه جادی،
 به دوای تیپه رکردنی قوناغی سه ره تایی و اتا پۆلی شه شه م، له لای سه ید محمه دی
 بابی که له ته کیه ی که رکوک په روه رده کرابوو، فیری قورثانی پیروژ بوو. پاشان
 خوالیخو شبوو خه لیفه سه ید عه نایه ت، ئه وی به مه به سستی دریزه دانی فیروون و
 خویندنی وانه کان، نارده داریان تاکوو له خزمه تی مه لا محمه د سه عیدی ده ره

هه جیجی به هره مه ند بی. به دواى تیپه ر کردنی قوناغه کانی پیویست به شیوهی فه قیکانی زانسته ئایینییه کان دهستی کرد به گه ران و له خزمه تی مامۆستایان کاکه مه لای ئه نساری ئیمام جه ماعه تی مزگه وتی حه زره تی عه بدوللا له پاره و حاجی عومه ری وه له دبه گی له گوندی دشه و مه لا باقری بالک له مه ریوان که لکی وه رگرت و گه رایه وه بو زیده که ی و به و جو ره که وترا، بوو به جی نشینی بابی دایکی و به رپرسایه تی به رپوه بردنی نوێژ و ئیمامه تی جه ماعه ت و گوتار دانی نوێژی هه یینی له مزگه وتی ئه وێ له ئه ستۆ گرتوو وه له رپگه ی باخدارى و ئاژه لداریه وه، خه رجی ته کیه و ژیا نی خاو و خیزانی دایین ده کات. له و کاته شه وه تا ئیستا (۱۳۹۲ هه تاوی) شیوه ی رابردووانی به ریا هیشته وه ته وه.

سیلسیله ی سیاده تی ئه م ته کیه دارانی تاله بانیه که پشت به پشت به پارێزگاری و زوه د به ناوبانگ بوون و هه ن، به م جو ره یه:



سەید شەریف کۆری سەید قاسم کۆری سەید گۆلشەن کۆری سەید
 شاپۆخ کۆری سەید مه عرووف کۆری سەید ئیسمائیل کۆری سەید عەلی کۆری
 سەید عەبدولرەسوول کۆری سەید عەبدولسەید کۆری سەید ره سوول کۆری سەید

قهله ندر كورپ سەيد عەبدولسەيد كورپ سەيد عيسا كورپ سەيد حسين كورپ سەيد بايەزى كورپ سەيد عەبدولكەرىمى بەرزنجى كورپ سەيد عيساى بەرزنجى كورپ سەيد بابا عەلى ھەمەدانى كورپ سەيد يۇسەف كورپ سەيد مەنسور كورپ سەيد عەبدولعەزىز كورپ سەيد عەبدوللا كورپ سەيد ئىسمائىلى موحەددس كورپ ئىمام مومساي كازم كورپ ئىمام جەغفەرى سادق كورپ ئىمام محەمەدى باقر كورپ ئىمام زەينولعابدین كورپ ئىمام حسين كورپ حەزرەتى عەلى (دروودى خويان لەسەر بى).

٦ - بايەنگان

خەلىفە حەيدەرى بايەنگان لە گەورەيانى سەلسىلەى قادريەى تالەبانيە لە بەشى بايەنگان سەر بە ھەورامانە. حەيدەر كورپ بابا، لەدايكبووى ١٢٧٨ى كۆچى، لە منداليتيوە سالحان و پارىزگار بوو و لە تازەلاويشدا زاھيد بوو. لە ھەرەتى لاوھتيدا چووە كرماشان و بوو بە خزمەتكارى پياويكى جوولەكە. لە گۆرانكارىيەكى رۆحىدا لەگەل خودا بەلەين دەبەستى جگە لە تاعەتى ئەو، پشت بە چى تر نەبەستى. ئەگەرپتە وە بۆ بايەنگان و دەچىتە ھانە سوورە و لەوئ دەگاتە خزمەتى سەييد عەبدولرەحمانى ھانە سوورە كە خەلىفەى پاىە بەرزى حەزرەتى حاجى شىخ عەلى تالەبانى مورشىدى تەكەيە كەركووك و بەناوبانگ بە موحە ددىس بوو. دەستى ئىرادەت دەدا بە سەييد عەبدولرەحمان و پاش ماوہيەك لە لاىەن تەكەيە كەركووكەوہ مۆلەتنامەى خىلافەت وەردەگرئ و ئەگەرپتەوہ بۆ بايەنگان و تا كۆتايى تەمەنى لەوئ ئەمىنيتەوہ و خەرىكى ئىرشاد و رىنوئىنى كردنى خەلك دەبئ. سەرئەنجام لە يەكەك لە سەفەرەكانى بۆ كرماشان لە كاتى ھاتنەوہ بۆ ئايشە دۆل لە سالى ١٣٦٢ى كۆچى تووشى نە خۆشىن ئەبئ و لە تەمەنى ٨٤ سالاندا كۆچى دوايى دەكات.

لە خەلىفە حەيدەر مندالانىك بە ناوہكانى خەلىفە عەبدوللا (بئ سەروشوين) و خەلىفە ئەحمەد (كۆچ كردووى ١٣٣٧ى ھەتاوى) خەلىفە

محەممەد (كۆچ كرددوى ۱۳۳۵ى ھەتاوى) خاتوو فاتمە (كۆچ كرددوى ۱۳۱۷ى ھەتاوى) خەلىفە مەحمود (كۆچ كرددوى ۱۳۶۹ى ھە تاوى) بە جى مابوون كە ھەموويان دەست پەرورەدى بابيان و لە ساليكانى تەريقەى قادىرى تالەبانى بوون. ئەم ئىرادەتە لە كەسايەتتى بەرپىز حاجى خەلىفە عەلى كورى خەلىفە ئەحمەد و نەوہى خەلىفە حەيدەر خۆى نواندووہ. بەرپىزبان لە سىپھەمى جۆزەردانى ۱۳۱۶ى ھەتاوى لە بايەنگاندا لە داىك بوو و لە منداليپھەو لە لايەن باپىرى بەرپىزىھەو پەرورەدە كراوہ و گەلىك جار خەلىفە حەيدەر وتوويەتى كە «عەلى جىنشىنى منە».

حاجى خەلىفە مەلا عەلى لە جەنگەى لاوہتىدا بو خويىندى زانستە ئايىنىيەكان چووہ مەريوان و لە خزمەتى مامۇستايانى گەورەى ئەو دەفەرە؛ مامۇستا مەلا مەحمودى جوانرۆيى، مامۇستا مەلا عەبدولرەحمانى بەرقەلايى و مامۇستا مەلا عارفى دەلەزىرى بەھرەمەند بوو و لە حوزوورى مامۇستاي پايە بەرز عەللامە مەلا باقرى بالكيش كەلكى وەرگرت. پاش كۆچى دوايى بايى لە سالى ۱۳۳۷ى ھەتاوى گەرايەوہ بو بايەنگان و لەو كاتەوہ خەرىكى ئىرشاد و تەبلىغى دىنى و چارەسەرى پىرسى موسولمانانى ناوچەكەيە. لە تايبەتمەندىيە ئىخلاقى و عىرفانىيەكانى ئەو بەرپىزەيان زۆر گىراوہتەوہ. زانستوہرى بەرپىز مەلا سەيىد فاروقى ھاشمى محەممەدى لە نووسراوہيەكدا بە نىوي «سووز عشق»، حال و ئەحوال و كەراماتى خەلىفە حەيدەرى بايەنگانى و ساليكانى پايە بەرزى تالەبانى كۆ كرددووہتەوہ. خواي لى رازى بى. ← (بروانە بو سووز عشق، ل ۵۰ - ۴۷)

۷- پىژاۋ

حاجى فەرەجوللاي سەفەرى كورى خوالىخۆشبوو فەتحووللاي كورى حەبىبووللاي كورى سلىمانى كورى زەمانى كورى سەفەر، بە رەگەز ھەورامىيە و نىشتەجىي سەنەيە. سەفەرى باپىرى لە ھەورامانەوہ كۆچى كرددووہ بو سەنە و لەم شارەدا نىشتەجى بووہ و پشت بە پشت لە سەنە ماونەتەوہ. خوالىخۆشبوو فەتحووللا

له تمهه نى په نجا و حهفت سالاندا كاتيك كه فهره جوللاى كورې دوازده سال زياترى نه بووه، كوچى دوايى كردووه. له ساليكانى ته ريقه تى نه قشبه ندييه و موريدى شيخ حيسامه دين عهلى نه قشبه ندى بووه. هر له منداليتى دا له تمهه نى نو سالان، به دواى گوراني حالى له يه كيك له ته كيه كانى شارى سنه كه له گه ل دهرويش غه فوورى ئاموزاي چووبووه ئهوى، به ناكاو دلى چوو و هاوارى به سوزى مهدهد يا غهوسى گه يلانى دهرويشى زكردهر، دلى رفاند و له خو بى خوى كرد. له و كاته وه ريبازى خوى هه لېژارد و تهوقى ئيراده تى حه زره تى پيرى گه يلانى له مل كرد. بو داهاتى ژيان جگه له كشت و كالتيكى فه لايى و باخدارى له گه ره كى گرياشانى سنه كه ميراتى بوو، كاته كانى ديكه موعته كيفى مزگهوت بوو و سه رى به بهرمالى يار دهسوا. ئه و ماموستاي پاريزگار به وتهى حافيزى شيرازى له پيالهدا وپنهى روومه تى يارى ديبوو. له خزمه تى سه ربازيش دا ئازارى زورى كيشا تاكوو شهويك له ته كيهى خه ليفه فه تاح له ژيرى ئالاي ته كيه كه پارايه وه و له خهوندا گه پشته خزمهت و دلنه وايى درايه وه. وَ كُلُّ هَمٍّ وَ غَمٍّ سَيَنْجَلِي دايگرت و رينوينى كرا بو خزمه تى حاجى شيخ محمهده جه ميلى تاله بانى و رووى كرده ته كيهى كه ركوك و چهند ساليك له سه رى و سلووك دا بوو و له مانگى پيروزى ره مهران به ئامازهى مورشیده كهى له ته كيهى كه ركوك چله سلووكى پېچوو و دواى گه رانه وه بو زېدى خوى فه رمانى جارانى به جى هينا و ئه ربه عينيكى ترى به نزا و عيبادهت و زيكرو و تاليله بوارد تاكوو له تمهه نى بيست سالان دا له سالى ۱۳۲۴ هه تاوى ئيجازهى بو رينوينى خوازياران وه رگرت و پاشان به ئيجازهى پير چوو بو زياره تى مالى خوا و له سالى ۱۳۲۶ هه تاوى خه لكى ريژاو و پيران و ياران سه ربه سه رپيلى زه هاو كه له موريدانى ته كيهى كه ركوك دپنه ئه ژمار، بو زيارهت به ره و كه ركوك كهوتنه رى و له به ريز حاجى شيخ جه ميل داواكارى هاتنه وهى حاجى خه ليفه فهره جوللا بوون بو ئه و ناوچه يه. به ريزيان فه رمانى دا و ناوبراويش وتى: شهوى رابردوو له ژوورى گلگوى پيروزى شيخ عه بدولرهمانى خاليس خهونم دى له بهرماليك نانيان پېچابوو. له سه ر شانم دانرا و وتيان: ئه م

نانە لە نېو خەلگى ئەوى دابەش بکە. کە هاتم، مزگەوتى پيرانم نۆژن کردەوه و لە مانگى پېرۆزى رەمەزاندە موعتە کيف بووم.

حاجى فەرەجوللا وپراى پەرەدانى شەرىعەتى غەپرا و تەرىقەتى بەرزى مورتەزا (د.خ) لە کاروبارى ئاوەدانکردنەوه و دامەزراندنى شوینە ئایینیەکان لە بازنەى بەرپرسایەتییى خۆى دەوریکیشوین دانەرى گپراوه. لە دەسپیکى هاتنەوه، لە دوای مانگى پېرۆزى رەمەزان بە چل و پینچ روژ رانەپریان زەردەى بە یارمەتییى خەلگى ئەو دەقەرە نۆژەن کردەوه و بە باشى هیشتى بۆ بەهرەمەندیى خەلک. هاتنەوه بۆ سنە و لە شەقامى سەلاحەدینی ئەبووبى تەکیەى دامەزراند. لەم کاتەدا لە لایەن مامۆستایانى سنە وەکوو سەرکارەوانى زیارەتى حەج هەلبژێردرا و تا سالى ۱۳۶۳ هەتاوى لەم کارەدا بوو کە خانەنشین بوو و لەو کاتەوه هەموو سالیک بە خەرجى خۆى دەچیتە زیارەتى مالى خوا و تا ئیستا چل و پینچ جار حەجى کردووه. دوای هەشت سالى دانیشتن لە سنەش، دیسان هاتەوه بۆ ریزاو و لە گوندى بان مەزاران مزگەوتیکى کردەوه و لە گوندەکانى شالان، یاران، گووش کوورى، داراب و پيران دەستى کرد بە نۆژەن کردن و دامەزراندنى مزگەوت. هەرۆهە لە گوندەکانى کوهیکى زەهاو و کوهیکى عەزیزى مزگەوتى کردەوه. لە سەرەتاکانى شەرىش بە دەستەبەر کردن بە بەلگەکانى زار و زەویى خۆى، بۆ خەلگى بان زەردە چەک و چۆلى وەرگرت و بە یارمەتییى خەلک، پيشى گرت بە هاتنى دوژمن بۆ نېو دوازده گوندى ئەو دەقەرە و بوو بە هۆى مانەوهى دانیشتوان و کۆچ نەکردنیان لەوى. حاجى فەرەجوللا ماوهیه کە لە کرماشاندا نیشتهجى بووه، بەلام بە ئامازەى پیر، لیبراوه لەسەر چاودیرى خەلک لە ریزاو. پیاویکى عالم و پارێزگار، تیکۆشەر و دەرویشە و دەنگیکى خۆشیشى هەیه و بە عینایەتى ئیلاهى، موریدیکى سەرکەوتوو و خەلیفەیه کى لیها تووه. سەرەراى ئیجازەى ئیرشاد لە تەرىقەتدا، لە دریزەى تىپەراندنى قۇناغەکانى زانستى شەرىعەت، ئیجازەى ئیفتا و وانەوتنیشى لە مامۆستایانى پایەبەرز وەرگرتووه. بە داخەوه لە سالى ۱۳۹۰ هەتاوى کۆچى دوایى کرد.

۸ - جوانرۆ / سنه

شیخ عەبدوللای کۆسە: خەلکی گوندی نیژتیزلە دەقەری کەلاتەرزانە. لە کاتی لاوەتی لە لایەن شەرەفولمولکی ئەردەلانەو (۱۳۱۱ - ۱۲۶۴ کۆچی) لە پاوە لە کاروباری دیوانی دامەزرا. لە ئامۆشۆی گەورە پیاوانی تەریقەت لە لایەن شیخ محەمەد عەزیزی نجارپینوینی کرا بۆ خزمەتی شیخ عەلی تالەبانی و ئەویندارانە بە شەویک رینگەیی سەد سالی بوارد و لە کاروباری دونیایی دوور کەوتەو و چوووە ریبازی سەیر و سلووک و گەیشتە مەقامی شیخییەت و لە گوندی ئایشە دۆلی جوانرۆ، خەریکی ناساندنی تەریقەت و پەرەدانی شەریعەت و ئیرشادی موسولمانان بوو. پاشان چوووە سنە و لە لایەن خوازیرانەووە سرنجیکی بەتەواوی پێ درا و موریدیکی زۆریش لە گەلیا بەیعیەتی کرد تا ئەوێ کە لە سالی ۱۳۲۳ هەتاوی لە شاری سنە کۆچی دوايي کرد و لە قەبرستانی تایلە لە کوردستان نیژرا. موریدان و ئیرادەتمەندان لە سەر گلکۆی بوقەعیەکیان دامەزراندوووە و مەزاری بوووە کۆگەیی موریدان و خاوەن دلان. لە سەر گلکۆکەشی ئەو هەلبەستە کەنراوە:

پیر ارشاد طریقت (بالدار)	آنکە بر رحمن خالص بُد مرید
در عبادت کرد عمر خود تمام	شد وجودش قفل وحدت را کلید
(اصفهانى) همچو تاریخی ز غیب	(شیخ عبدالله به حق شد ملتجید)

شوال ۱۳۶۳ کۆچی = ۱۳۲۳ هەتاوی

هۆکاری ناونانی ئەو بەرپێزە بە بالدارئەووە بوو کە لە کاتی گیرانی سەرائی هۆز و تاییفەکان لە سالی ۱۳۱۰ هەتاوی، ئەویش دەسگیر کرا و باریە قەلای جوانرۆ. لەوێ کەرامات و خەوارقی عاداتی لێ دیار بوو و سەرسورمانی کاربەدەستانی پیک هینا و لە ئاکامدا بوو بە هۆی ئازادکرانی و گەراپەووە بۆ مال. هەرۆهە لە کاتی نوێژ، کۆت و کەلەپچەکەیی دەکرایەووە و لە بەندەکەیی دا کە لە نەهۆمی سەرەووەی بنکەیی سەربازی بوو، چوووەتە سووچی حەوشە و دواي دەستنوێژ گرتن، دیسان بە حالەتیکی وەکوو بال گرتن هاتوووەتەووە بۆ شویتەکەیی خۆی. شایەتجالانیکی زۆر، بە چاوی خۆیان دیوبانە و ئەو بابەتەیان پشتراست کردوووە، بۆیە بە بالدار ناوبانگی

دەر کردوو و چون ردینی روومه تیشی تهسک بووه، به خوشه ویستی پییان ده گوت کۆسه بالداره.

تاقانه کوری خوالیخۆشبوو شیخ عهبدوللا کۆسه به نیوی شیخ محیه دین که که سایه تیه کی پارێزگار و سالیکیکی گهوره و شاعیریکی ئاکارچاک بوو، له کاتی کدا که هیشتا بابی زیندوو بوو، له سالی ۱۳۲۱ی ههتاوی له تهمه نی ۶۶ سالاندا کۆچی دوایی کرد. بهرپز شیخ عهبدوللا له سالی ۱۳۲۲ی ههتاوی ته شریفی برده شاری سنه. له و کاته دا ته ریفه تی نه قشبه ندیه و قادریه له سیلسیله کانی تر زۆرتر په رهیان سه ندبوو، به لام بهرپز شیخ عهبدوللا له وی دره وشایه وه و کاریگه ریبی دانا له سه ر زۆر بهی خه لک و له لایه ن مه شایخ و ته ریفه ته کانه وه رپزی لی ئه گیر درا و موریدی زۆریش له خزمه تیدا چوونه ریزی سیلسیله ی تاله بانیه.

له خه لیفه به ناوبانگه کانی بهرپز شیخ عهبدوللا کۆسه له شاری سنه، شیخ عهزیزی هه سه ن ئاوا، خه لیفه سه یید سه دره دینی شیخ ئه حمه دی به ناوبانگ به شاتر سه یید و خه لیفه عه بدولمحه مه دی زه هرابی بوون که هه ر سییان له مه ردانی خودا و سالیکانی رینوین بوون. خه لیفه عه بدولمحه مه د به شیوه ی جوامیره کان له پاله وانه ناوداره کانی سنه بوو و له بواری وه رزشه که ونینه کانیشدا فیرکاری زۆری بوو. سه ره تا خه ریکی قاوه چی گه ری بوو و قاوه خانه یه کی گه وره ی شاره که ی به ده سته وه بوو. له هه رجۆره ئالووده ییش له درپه ی ته مه نی به دوور بوو، ته نانه ت خۆی له دوو که لی جغه ره ش دوورده خسته وه. به هاتنی بهرپز شیخ عهبدوللا کۆسه دهستی ئیراده تی پی دایی و کار و که سابه تی قاوه چی گه ریبی وه لانا و رۆژگاری به سلووک و رینوینی داواکاران و پیره وان تیپه ر کرد تا ئه وه ی که له پووشپه ری ۱۳۶۵ هه تاوی له سنه کۆچی دوایی کرد و به حورمه تی زۆره وه نیژرا.

خوالیخۆشبوو بورهانی ئه یازی له مه ر ته کیه ی قادری تاله بانی به ناوبانگ به ته کیه ی شیخ عهبدوللا کۆسه له سنه ده نوسی: مزگه وتیک که له سه رزاری

خەلک بە ھەلە بە مزگەوتی میرزا عەبدوڵلای وەزیر ناوبانگی دەرکردوو، دامەزرێنەرە سەرەکیەکی ئەو مزگەوتە میرزا عەبدوڵلای کۆھزاد بابی ئاگە حەبیبوڵلا بازگانی ناودار و باپیری حاجی قەوام و سالار فاتحی حەبیبی و بنەمالەیی سنەییەکان بوو، ئەو مزگەوتەش لە کۆلانیکی خواری مزگەوتی رەشیدی قەلا بەیگی و بەرە و شەقامی فەردەوسی دایە کە گۆمبەزە تازەسازەکی لە شەقامی فەردەوسییە وەدیارە و دووکانەکانی کەناری شەقامەکش ھاوتەریبی مەوقووفەیی ئەو مزگەوتەن.

بەرێز شیخ عەبدوڵلا کۆسە کە چووێ سنە دواي چەند مانگ کە لە مزگەوت و تەکیەیی شیخ بابا لە نیوقەلای شاری سنە نیشتەجێ بوو، تەشریفیان بردە مزگەوتی میرزا عەبدوڵلا و ئەو مزگەوتەیان لە گۆمناوی ھینایە دەرەو و شەو و رۆژ بوو بە شوینی کۆبوونەوی دەرویش و موریدەکان و خاوەن فەزل و زانستەکان و خەلک لە ھەرچین و دەستە یەک بۆزیارەتی حەزرتی شیخ عەبدوڵلا کۆسە دە چوونە ئەو مزگەوتە و دەرویشەکان شەوان و رۆژان خەریکی زیکر و تالیلە و دۆعا کردن و موناجات ولیدانی دەف و تاس بوون، تا ئەوێ کە لە ئاخر و ئۆخرەکانی سالی ۱۳۲۳ ھەتاوی حەزرتی شیخ عەبدوڵلا کۆسە بە ھۆی نە خۆشینیک بە تەمەنیکی زۆرەو کۆچی دوايي کرد. بە دواي کۆچی دوايي ئەو شیخە گەورەیی ئەو مزگەوتە بە دەست خەلیفە و موریدەکانی ئەو بەرپزە بە رێوہدەبردرا و شەوانی ھەینی و سەشەمە درێژەیان دەدا بە زیکر و بەرپاکردنی مەجلیسی دەرویشی. لە سالی ۱۳۲۷ ھەتاوی بە یارمەتیدانی خەلک و سەرپەرشتیی حاجی دەرویش شوکروڵلای بلووریان و حاجی میرزا محەمەدی زەرگەری لە نۆژەن کرانی مزگەوتە کە دووکانگەلێک وەکوو مەوقووفە لە پالی مزگەوتە کە دا دامەزران. ئیستاکەش مەجلیسی زیکر و تالیلەیی دەراویشی تالەبانی لەم مزگەوتەدا بەرپوہ دەچی، ئەگەرچی زۆریک لە موریدەکان و خەلیفەکانی رابردوو کۆچی دواييان کردوو،

بهلام ژماريکي تر چوونه ته نيو ريزي موریده کانهوه و بهردهوام له تهکيهی شیخ
عبدالللا کوسه که هه مان مزگهوتی میرزا عبداللای کوهزادیه، موریدانی
تاله بانیه کوده بنهوه و سیلسیله تاله بانیه له سنه پهره سهندووتر له سیلسیله
تهریقه تییه کانی دیکه یه.

له سالی ۱۳۶۰ هه تاوی هه مديسان به یارمه تییه خه لکی خیرومه ن و هیمه تی
خه لیفه کانی تاله بانیه، وه کوو حاجی دهرویش شوکروللای بلووریان و حاجی
ئیسمایلی میکانیک و به کومه کی درافیی زوری حاجی خه لیلی په یمانکار و
براکه ی واتا ئاغا ناسری په یمانکار، تهکيهی شیخ عبدالللا کوسه به شیوه په کی
جوان رازوه نۆژهن کراوه ته وه و خانووه کانی خوالیخوشبوو شه عبانیش له پالی
ئه مزگه وته کرپا و بهریناییه که ی پهره ی سهند. له م شوینه زانستی و عیزفانییه دا
ماموستایان شیخ لوتفوللای کانی مهشکانی، مه لا حسینیه ئه مینی و پاش ئه و مه لا
ئیبراهیمی محهمه دی ئیمامه تی مزگه وته که و قه رائه تی قورئانیان له ئه ستووه بووه
که به چه شنی گشتی خه لکیکی باوه رمه ند و ئیماندارن و له په نچ نه و به دا نوپژ
ئه که ن. ئیستاکه ش (۱۳۹۲ هه تاوی) تهکيهی تاله بانیه شیخ عبدالللا کوسه له
چاو مودیانیته وه وه کوو یه کیک له مزگه وته جوانه کانی شاری سنه دیته ئه ژمارکه
سه ره پای به پیره چوونی دوا به دوا ی مه جلیسی زیکر و دهرویشی، له درپیره ی ئه م
سالانه دا له رۆزانی سالهاتی له دایکبوونی چه زره تی محهمه د (د.خ)، ری و
ره سمی مه ولوودی خوینیه چه زره تی ره سوولی ئه کره م (د.خ) به شکویه کی بی وینه
و به چاودی ری و یارمه تیدانی خه یرو لجاج خه لیلی په یمانکار و براکه ی و هاورپیه
تییه خیرومه نانی دیکه به پیره ده چی. خوابان لی رازی بیت. ← (بورهانی ئه یازی،
ئاوینیه ی سنه، تاران ۱۳۷۱، ل ۴۳۲ - ۴۳۱).

حاجی خه لیفه خه لیلی په یمانکار له ره شه مه ی سالی ۱۳۷۹ هه تاوی کۆچی
دوایی کرد. ره حمه تی خودای لی بی - ئیستا (۱۳۹۲ هه تاوی) خه لیفه مه نوچه ری
ئه سکه ندری ئه رکی موریدان و تهکيهی تاله بانیه شاری سنه ی له ئه ستودایه.

ئىستاش شىخ عەتائوللاى خالىسى كورپى شىخ موحىدەين چاودىرى لەسەر كاروبارى موريدانى تالەبانىيى جۈانرۇ و بەرپرسايەتتى تەكئەيى قادرييەي تالەبانىيەي ئايشە دۆلى لە ئەستۇدايە. شىخ عەتائوللا بە فەلايىهە دەژى و هيچ كات جل و بەرگى مەشاىخى دەبەر نەكردووه و لە ئەو پەرى خۆ بە كەم گرتن و دەرويشى ژيانى ئاسايى دەبوئى. بەداخەوہ لە سالى ۱۳۹۰ ھەتاوى كۆچى دوايى كرد.

* * *

جۈانرۇ - شىخ عەزىزى فەتاحتى كورپى شىخ عەبدولفەتاح و نەوہى شىخ ئەحمەدى خەتتەيى ھەولتيرىيە كە باپىرى ئەم بنەمالەيە لە خەلىفە بەرجەستەكانى ھەزرىتى شىخ عوسمانى سەراجەدەين بووہ. شىخ عەزىز لە سالى ۱۳۱۳ كۆچى لە داىك بووہ.

لە ھەرەتى لاوہتيدا لەگەل برا گەورەكەي - خوالىخۆشبوو شىخ موستەفاي ئىفتخارولمەشاىخ - بە مەبەستى چوونە رىزى تەرىقەي نەقشەبەندىيە، دەگاتە خزمەتى ھەزرىتى شىخ حىسامەدەين عەلى نەقشەبەندى. بەدواي ماوہيەك كە لە خانەقادا ئەبى، حىسامەدەين عەلى ئەفەرمى: بەشى شىخ عەزىز لە تەرىقەي قادرييەي تالەبانىدايە. پاشان ئەچىتە كەركووك و لەخزمەتى ھەزرىتى حاجى شىخ جەمىل ئەچىتە نىو تەرىقەي بالاي تالەبانىيە و لە سالى ۱۳۶۴ كۆچى نامەي خىلافەت وەرئەگرى.

بە دواي گەرانەوہ، مزگەوتى دارولئىحسانى جۈانرۇ دائەمەزىنى. مامۇستا مەلا نوورەدەينىش وە كوو ئىمامى مزگەوتەكە ھەلئە بژىرى و كچى خۆشى بەھاوسەرى پىدەدا. ئەو مزگەوتە ئىستاكە بەوانەوتن و ئىمامەتى عالمى فازل حاجى مامۇستا مەلا لوقمانى ئەمىنى و فەقىكانى زانستە ئايىنىيەكان بەرپايە.

شىخ عەزىز لە سالى ۱۳۱۰ ھەتاوى لەگەل سەرانى عەشاىرى غەرب بە دەست حكومەتى پەھلەوييە وە ئەگىرى و بۇماوہى دە سال لە زىنداندا

ئەمىنئەتەۋە. لە ئاكامدا لە سالى ۱۳۵۵ ھەتاۋى لە تەمەنى ۸۲ سالاندا كۆچى دوايى ئەكا و لەسەر گەردى ھەلانى لەپالى گەلكۆى بابى دەنئىژرەيت. تاقانە مندالى كورى ئەو خوالىخۆشبوۋە، شىخ تاهىرى فەتاحى دانىشتوۋى شارى سەنەيە. ← (سووز عشق، ل ۴۲)

۹- ئىمامى

ئىمامى شوپىنىكى سەربە ناۋچەى بايەنگانە. خەلىفە كەيخەسرە و لە خەلىفە بەرپىزەكانى شىخ عەبدولرەھمانى خالىسە. كەراماتى زۇريان لى گىپراۋەتەۋە. لە ناۋچەى بايەنگان و بانەۋەردا خەرىكى ئىرشاد و رېنۆينى ھۆگران بوۋە. لە ئاخرو ئۆخرە كانى سەدەى سىزدەيەمى كۆچى بەھۆى تەقىنى رېووبار لە كاتى يارمەتيدانى خەلك تووشى لافاۋ ببو و پاش چەند رۆژ تەرمەكەيان لە رېووبارى سىروان گرتەۋە و بە رېزىك فراۋان نىشتيان. ← (ھەمان، ل ۳۷).

۱۰- نەروى

لە گوندى نەروى لە ناۋچەى ھەورامان سەربە نەوسوودىش تەكەيەى قادرييەى تالەبانييە بە ئىرشادى بەرپىز شىخ قادرى قادرى بەرپا بوو و خەلىفە عەبدولغەفوور بەناۋبانگ بە خەلىفەى نەروى، ۋەكوو يەكېك لە خەلىفە بەرجەستەكانى بەرپىزيان دەھاتە ئەژمار كە لە سەردەمى شىخ كۆچى دوايى كرد و خەلىفە محەمەدى رەھىمى كورى لە لايەن شىخەۋە بۆ جىنشيني بابى ھەلبىژدرا. خەلىفە محەمەدى رەھىمى، لە سالى ۱۳۲۸ ھەتاۋى لە داىك بوۋە. لە كاتى مندالىدا لە لايەن بابيەۋە پەرۋەردە كرا و بە ئامازەى بەرپىزى بۆ بەھرەمەند بوون لە زانست و عىرفان لە جەنگەى لاۋەتىدا چوۋە نجاړ و لە گوندى ناوبراۋ قورئانى پىرۆز و بوۋستان و گولستانى سەعدىي لە خزمەتى خوالىخۆشبوۋ مەلا ئەھمەدى نۆدشى زاۋاى خوالىخۆشبوۋ شىخ عەبدولقادىر خويىند و پاشان چوۋە

گوندی مراوای پهوانسهر و له خزمه‌تی شیخ محمهد س‌عیدی موده‌پرپرسی نه‌قشبه‌ندی فیربوونی زانسته ناینیه‌کانی ده‌س‌پیکرد و دوای دو سال چووه گوندی دشه و له خزمه‌تی ماموستا عومهری وه‌له‌دبه‌گی خویندنی درپژه پی دا و پاشان رویشته پاوه و له فیرگه‌ی زانسته ناینیه‌کان گه‌یشته خزمه‌تی خوالی‌خوشبوو عه‌للامه‌ی پایه‌برز حاجی ماموستا مه‌لا زاهدی زیایی. خه‌ریکی خویندنی موخته‌سهرولمه‌عانی له زانسته به‌لاغیه‌کان بوو که بایی کۆچی دوایی کرد و به‌ناچار خویندنی نا به‌لاوه و له لایهن به‌رپز شیخ قادر بوو به جی‌نشینی باوکی و هاوکات به‌رپرسایه‌تی ته‌کیه‌ی قادریه‌ی تاله‌بانیه و ئیمامه‌تی مزگه‌وتی نه‌روی له جه‌ماعه‌ت و روژی هه‌ینی له ئه‌ستو گرت. خه‌لیفه محمهدی ره‌حیمی هاوسه‌ری کچی به‌رپز شیخ قادره و له کهس و کاری هاوپیوه‌ندی نزیک به‌و به‌رپزه دپته ئه‌ژمار و له لایهن خه‌لکیشه‌وه رپز و حورمه‌تی زوری بو ده‌گیری. له کاتی ده‌س پیکردنی ئه‌م به‌رپرسایه‌تییه‌ش تاکوو ئیستا (۱۳۹۲ هه‌تاوی) پارپزه‌ری شیوه‌ی چاکی رابردووان بووه.

به‌م جوړه ئه‌وه‌ی که له ناوه‌ند و به‌ناوبانگانی سیلسیله‌ی جه‌لیله‌ی تاله‌بانیه قادری له بازنه‌ی ئیران (کرماشان و سنه) به‌رپا بووه، میژینه‌که‌ی له‌م لیکۆلینه‌وه‌یه، به‌به‌لگه و وبه وینه‌وه پیشکه‌ش کرا.

**المشايخ والتكايا الطالبانية
المرتبطة بالتكية الكركوكية في
ايران وسائر الممالك الاسلامية**

اورامان

١- نجار

لم يبق اسم يذكر من المرشدين المعروفين في الطريقة الطالسانية في أرض نهاب وتوابعها إلا أن هذه السلسلة وجدت انتشارا واسعا في منطقة أورامان وجوانرود و توابعها وصولا إلى منطقة كرمانشاه في البداية عُين الخليفة شفيح الباويي خليفة ومرشدا من قبل مشايخ الطالسانية في باوه . وكان محمد عزيز المجذوب المطلع الطاهر احد مساعديه ومحرم اسراره وهو من اهالي قرية (دل مرز جاورود) ومن سكان (نجان) اصطحبه الخليفة محمد معه خلال سفره إلى مدينة كركوك وبعد أن اجتازوا المسافة ووصلوا إلى وجهتهم دعاه الخليفة شفيح إلى خانقاه كركوك ويقول محمد عزيز «إن لا تفصلني عن هذا الطريق فلن ألج» وأهل الاشارة يتلقفون المعني اللطيف المخفي في هذه العبارة لقد أعلى الشيخ علي طالباني شيخ خانقاه كركوك من مكانته وميزه عن بقية مريديه ووهبه مقام الخلافة وأخذ البيعة، وحسب اهل النظر فقد كانت ذاته مهياً للارتقاء والعلو وظروفه مساعدة، كما انه امتلك ذكاء فطريا جدد مخدوم الخليفة شفيح بيعته له وعاد معه الى باوه وكان هذا الشيخ الكامل والعارف الواصل في أكثر احواله في حالة جذبة لا يهاب الامراء وحكام الزمان، وقد اشتهر بين مريديه باسم « الشيخ العزيز» وفي الطريقة كان ملقباً ب «شمس العارفين»، من سكان قرية(نجان) وفي هذه القرية وافته المنية عام ١٣٢٢ و لا يزال مزاره مطافا للعارفين.

بعد وفات الشيخ محمد عزيز تولى المسؤولية ابنه الشيخ محمد في إدارة امور الخانقاه والمريديين و بعد خدمة دامت عشر سنوات التحق بالرفيق الاعلى وخلفه من بعده ابنه الشيخ قادر النجار المعروف ب «بدون عنوان» المولود عام ١٢٦٨ = ١٣٠٥ق حيث انتخب هذا الرجل المربى في كنف جده والمودع خانقاه كركوك كخليفة لمن سبقه.

كان الشيخ قادر النجار درويشا كاملا وعلى جادة الشريعة الغراء والطريقة الديناميكية ومصداقا بارزا للشيخ المتعبدة وشيخا من شيوخ المتصوفة الدراويش وكان يعيل نفسه من كد جبينه، انشغل بالسياحة في بساطة و صفاء، وكان ابعد ما يكون عن الشهرة و إظهار النفس ومع كثرة مريديه إلا أن فقط قلة من الاشخاص المطلعون كانوا يعرفونه، وفي الواقع كان لقبه (بدون عنوان) يليق به بشكل كامل و هو مصداق هذا البيت المعروف لمولانا مولوي (الأشخاص الذين هم رجال طريق الحق « العرفاء الحقيقيون» هم مشتمو سوق غير مزدهر).

كان يتحرى عن أمور المريدين بالتي هي أحسن و يشرف على نشاطهم الديني و العقائدي، لقد كانت خانقاه دراويش النجار ملجأ للمضطرين والضعفاء وفي عام ١٣٩٢ ق = ١٣٥١ ش وافته المنية ودفن في مدينة نجار رحمة الله تعالى عليه خلفه ابنه المرحوم باباشيخ ولكن الاخير توفي إثر حادثة مؤلمة ليخلفه من بعد ابنه الآخر الشيخ محمد القادري، الذي انشغل منذ الطفولة وتحت اشراف مباشر من والده بكسب العلم و الادب والتعرف على مراحل السير والسلوك والتهديب كتب على رقعة معبرة أن الشيخ محمد قادري المولود سنة ١٣١٩ ش من ساكني نجار ابن الشيخ عبدالقادر المقلب «بدون عنوان» ابن الشيخ محمد ابن الشيخ محمد عزيز «قدس سره» الملقب بشمس العارفين.

كُتِبَ أنه قد ذهبُ إلى مراد أباد روانسر من أجل تعلم العلوم الدينية وهناك بدأت دراستي في حضور سيدي و استاذي الشيخ محمد سعيد النقشبندي ادام الله عمره وبعد أن انهيت مرحلة المقدمات في عام ١٣٤٤ عزمتم السفر إلى مدينة دولت آباد وهناك في حضور الملا عبد المجيد الموحد الندري - كثر الله امثاله - تشرفت بنيل وكسب بقية العلوم الدينية و بقيت في خدمتهم في دولت اباد سبع سنوات حتى عام ١٣٥١ مع إيلائهم لي توجها واهتماما كبيرين إلى أن أنهيت دراستي واستفضت واستزادت من النعم الظاهرية والمعنوية ولله الحمد والثناء والصلاة والسلام على رسوله الله وأله و من و والاه .. إن الشيخ محمد، عالم عامل و له اثر كبير وبالغ في حراسة التقاليد السننية للقدماء وكان محط انظار واعتقاد الاهالي.

متواضع و درويش و متعبد، و كان الخانقاه يستقبل بدون أي نفاق المئات من المريدين والسادات و الضعفاء حيث كانت تتم خدمتهم على نحو جيد و بصورة مشابهة للخانقاها الأولية المعتبرة، وكان يخدم المريدين من شيخ و شاب و امراه و رجل و طفل و مسن و كانت مراسم الذكر و التهليل و السماع تُقام على اساس السنة السنوية بترتيب و نظم خاص في الليالي و الأيام، وكان من إسهاماته، توسيع الخانقاه و إصلاح و إعادة إعمار مقابر شمس العارفين و بقية الشيوخ و تأسيس صفوف للقرآن و استمرت إقامة صلاة الجمعة و الجماعة.

الحاج الشيخ رشيد طالباني قادري هو الأخ الاصغر للشيخ قادر و حفيد المرحوم الشيخ محمد عزيز (شمس العارفين) قضى مرحلة الطفولة و الشباب في كنف روحاني العائلة الكبار و في بداية شبابه يمم وجهه شطر معبد عشق خانقاه كركوك و انشغل بالسير و السلوك و أصبح محط اهتمام الشيخ الرئيس للخانقاه في ذلك الوقت المرحوم الحاج الشيخ جميل.

وبعد أن اجتاز المراحل حصل على إجازة بالخلافة و الارشاد و أصبح مأمور منطقة جاوود، و اشتد ساعده بهذه المرتبة و من خلال تنفيذ اشارة الشيخ نجح في تسخير قلوب كثيرين، و قد استمر سنوات عديدة في الارشاد و الوعظ و التبليغ لهذه السلسلة العلية، كان شخصية طيبة النفس و زاهدا و ورعا و متواضعا و في منتهى وكمال الدروشة أمضى ايامه مع طلاب البيعة و سالكي الطريق بالإخوة و الوحدة و المحبة إلى عام ١٣٥٥ ش حيث وافته المنية في مدينة نجار إلى جوار جدة الشريف و أخاه رحمة الله عليهم اجمعين.

من ممثلي الشيخ قادر الآخرون المرحوم خليفة عبد الله نودشه الذي كان متقشفا بارعا و متمكنا و مهيبا فيما يتعلق بالإرشاد، حاليا بالإضافة إلى الخلفاء السابقي الذكر فإن كلا من الخليفة ملا خالد ولد بيكي في نورياب، و الخليفة محمد امين في نودشه و الخليفة اسماعيل بيرياني في سنندج هم ممثلو جناب الشيخ محمد قادري شيخ الخانقاه الحالي.

٢- عباس آباد

الشيخ أحمد عباس آباد أحد خلفاء الطريقة العلية القادرية الطالبانية البارزين وهو مجذوب سالك، كان جوهره الذاتي مساعدا له في الترقى والسمو أتم سيره وسلوكه العرفاني بجذبة الهية.

اسمه أحمد بن محمد وسيدته بريزاد خاتون من أهالي منطقة «ناو» من توابع «اورامان»، يرجع نسب أمه إلى سلسلة سادات كلجي وكانت مضرب مثل العام والخاص في الزهد والتقوى والعبادة.

كانت الحرية ورفض العبودية إلا الله من الصفات الأساسية التي طبعت شخصيته ولتصبح هاتان الصفتان فيما بعد سببا في معاناته الكبيرة في ذلك الزمان ولاسيما مع هيمنة الفضاء التقليدي على الأرباب والرعية.

في أيام الشباب حطم قيود قوانين القرون الوسطى المرتبطة بالعمل والعبودية تحت سلطة الأرباب، وأهمل إطاعة أوامرهم.

باشراف من والدته الماجدة الفاضلة اختار الخلوة لإتمام أربعينيته، ومن ثم بدأ يتجول بين الصحاري والجبال حتى وصل إلى غايته المرجوة ورأى برهان ربه وحظي بالإشارة الغيبية في قرية نجار، وأدرك فيض حضور جناب الشيخ محمد عزيز «شمس العارفين»، وأظهر له محبة. انشغل لمدت سبع سنوات بالدراسة وطبي المراحل المعنوية بحضور أستاذه الجليل محمد عزيز، وكان طوال مدة خدمته مجذوبا، لم يستطع أحد إدراك أحواله إلا الشيخ محمد عزيز، ولذلك أطلق عليه عوام الناس لقب «أحمد المجنون» و أطلق المريدون عليه لقب «الوردة أحمد».

ومن الجدير بالذكر أن معظم مشايخ الطالبانيين في إيران كان مرشدهم الشيخ محمد عزيز نجار «شيخ العارفين» للتوجه نحو الخانقاه الطالباني في كركوك ومن ثم كانوا يوجهون وجهتهم نحو كركوك.

أحب الشيخ محمد عزيز، الوردة أحمد حبا جما ولذلك بعد أن حظي الشيخ أحمد بمقام الخلافة زوجه الشيخ محمد عزيز لحفيدته من ابنته واسمها فاطمة خاتون وهبه و «حديقة عباس آباد» و «به خش اوا» الواقعتان في الطرف الآخر من نهر «سيروان» في سفح جبل «كوسالان» وأرسله إلى تلك المنطقة وهاتان المنطقتان

كانت حضرت الشيخ حسام الدين علي نقشبندي قد وهبهما في وقت سابق للشيخ محمد عزيز.

عندما أنشأ خانقاه عباس آباد، توجه العديد من المريدين من كل أنحاء كردستان إلى عتبه ومن ثم عزم الوردية محمد السفر إلى خانقاه كركوك وهناك حصل على إجازة في الإرشاد والخلافة من شيخ الخانقاه في كركوك في ذلك الوقت و أصبح يُعرف بالشيخ أحمد صدرية خاتون زوجه قداسه الحاج الشيخ جميل و والدة الحاج الشيخ علي الثاني و الشيخ عبدالرحمن و ﴿الدكتور نوري طالباني﴾ ابنة الشيخ احمد عباس آباد و خاتون فاطمه .

كان الشيخ أحمد رجل قوي البنية يتمتع بقوة بدنية عالية مع أنه كان يفتات فقط من ثمار شجرة البلوط « السنديان»، كان طوال سنوات حياته منهمكا في العمل والأنشطة، إلى جانب الإرشاد والوعظ وهداية الناس و قيادة المجتمع اهتم بتلبية الاحتياجات المادية والمعنوية للأهالي ولقد خصص كل عائد عمله في البسته كوقف للواردين إلى الخانقاه والدرويش علم وربى العديد من المريدين في مجالي العرفان و الاخلاق، إلى أن ودع في عام ١٣٠٩م العالم الفاني عن عمر ناهز التسعين عاما «رحمة الله تعالى عليه» و أودع جسده الترابي الثرى في قرية عباس آباد

خلفه من بعده ابن أخيه، الخليفة ياسين، والذي كان مريدا وخليفة وصهر الشيخ قادر النجار، كان سالكا ورعا و زاهد خادما لخلق الله، كان يقضى أيامه في بساطة و دروشة، كان شخصا حرا من قيد التعلق وضع كل ما يملك في خدمة الواردين والضيوف.

في عام ١٣٤٩ م انتقل الخليفة ياسين إلى رحمته تعالى وخلفه من بعده ابنه جناب الشيخ كمال الدين اختر المولود ١٣٣٢ م وكان إنسانا أهلا ومعقولا ومتعبدا ومن المشايخ المحترمين و محل رجوع من قبل الأهالي حظي بالعديد من المريدين وامتلك احترامه الخاص كما أنه حظي بمكانة عالية، وللأسف فقد انتقل في عام ١٣٩١ إلى رحمته تعالى.

مع أن عباس آباد كان مكانا صعب العبور ومنطقة بعيدة و جبلية و محرومة من مسير طريق شوسه، مع هذا كله فقد كان العديد من المريدين المشتاقين يأتون كل عام لزيارة مرقد الشيخ أحمد والحضور في خانقاه عباس آباد متحملين عناء السفر. من كتاب «حياة شمس العارفين حضرت الشيخ محمدعزیز نجاري والطريقة القادرية النجارية»، إبراهيم شمس، نشر: جمعية نشر العلوم، طهران، ١٣٧٧، صص ٨٩-٩٥ مع التلخيص والشرح.

٣- باوه

مع عودة المرحوم الشيخ محمد عزيز نجار (الشيخ العزيز) واستقرار مجلس الوعظ والإرشاد انجذب العديد من أهل باوه إليه ومن بينهم الملا محمد ابن الملا عبد العزيز معاذي حيث أبدى ولائه للشيخ العزيز وانشغل بالسلوك وبعدها وبأذن من شيخه ذهب إلى كركوك و جدد بيعته للشيخ حاج علي و أجاز له بأخذ البيعة و أجاز له بالإرشاد وحصل على المشيخة وأصبح يعرف بالشيخ محمد أما لقبه فكان شمس الدين.

أظهر جدا بليغا في تنفيذ مهمته الباطنية واستكمال الرياضات الروحية وتحمل الاربعينيات المتعددة، لقد أعطى لأداب الطريقة و إجراء مراسم الذكر والتهليل والصوم و صلاة الدراويش الطالبانيين، نظما وترتيا خاصا، وكما أنه أقدم على إنشاء الخانقاه القادري الطالباني في مدينة باوه الذي لا يزال إلى زمان تأليف هذه المجموعة من الآداب والآثار المذكورة منيعا و راسخا.

بعد أن لبي الشيخ محمد دعوة الحق تعالى خلفه أخاه الحاج الشيخ نصر الله الملقب ب «نصرالدين» زينة الخانقاه و الحق أنه كان درويشا كاملا في الطريقة الكبرى والشريعة الغراء، أنهى دراسته للعلوم الظاهرية في مدارس العلوم الدينية، وكان مُشارا له بالبنان من قبل الاقران وذلك لاستعداده الفطري التقوي وبلوغه الحد الاعلى في التقوى والتصوف، لقد امتد مجال وعظه و ارشاده من كرمانشاه إلى منطقة كردستان، و في شهر ديسمبر من عام ١٣٥٦ ش انتقل جناب الحاج الشيخ

نصر الدين إلى رحمته تعالى و دُفن في مدينة باوه إلى جوار مزار جناب الشيخ محمد
رحمة الله عليهم أجمعين.

إثر وفاة الحاج الشيخ نصر الدين خلفه ابنه البار جناب الحاج الشيخ طه
خالصي، المولود في مدينة باوه سنة ١٢٠٥، وكان قد أنهى دراسته الابتدائية في
حضور والده و تحت ظل إرشادات هذا الانسان العظيم، انضم إلى مدرسة باوه
الدينية للحصول على العلوم الاولية و الاستفادة من أساتذتها الكرام الحاج الملا
محمد زاهد ضيايي والحاج كاكه ملا الانصاري رحمة الله عليهما ودرس هناك علم
البلاغة.

في عام ١٢٨١ ش ذهب إلى باينكان من أجل متابعة دراسته وهناك اكمل
دراسته عند الملا فتاح كلاش وبعد سنتين سافر إلى بايكلان لينتهي به المطاف
كواحد من تلامذة الملا اسعد بايكلاني.

في عام ١٣٢٥ ش ذهب على كركوك وكان آنذاك لا يزال شابا يانعا في العشرين
من عمره وكان قد قطع مرحلة مهمة و لائقة في تحصيل العلوم و تهذيب الباطن،
وهناك في كركوك أكمل دراسته و تهذيبه في خانقاه الحاج الشيخ محمد جميل
خالصي و قد استفاد في نفس المكان من بركت فيض محضر الاستاذ العلامة الملا
عبد الكريم، و بعد سنتين من الحضور والسلوك عاد إلى مسقط رأسه باوه و تزوج
من ابنة الحاج الخليفة محمد صالح محمدي ونجح في اقتفاء آثار آبائه و متابعة
مسيرتهم وإلى جانب إقامته و إمامته الخانقاه الطالبية فقد تولى الاهتمام بأمور
مسجد دخان والحاج عثمان في المدينة المذكورة.

تشرف بزيارة العتبات المقدسة في كل من كربلاء و الكاظمية و العتبة القادرية في
بغداد وكان موفقا في إتمام مناسك الحج و طواف بيت الله الحرام لمرات أربع، و منذ ان
أُنتخب خلفا لوالده الكريم إلى الآن فقد قام ثلاث مرات بترميم و ترميم الخانقاه
الطالبانية القادري في مدينة باوه، و يدير إلى يومنا الحالي (١٣٩٢) و بشكل مستمر
دروسا في تعليم القرآن الكريم و يُقبل الشباب على هذا المدرس و المحل المذكور
بحماس و رغبة شديدين من أجل تعلم و كسب الكمالات الدينية و الأخلاقية.

في أيار العام ١٣٩٠ ش انتقل إلى رحمته تعالى وخلفه في تولي أمور الخانقاه و المريدين ابنه الموقر جناب الشيخ شهاب، كان جناب الحاج الشيخ طه كان شيخا لائقا و متواضعا و مهذبا و درويشا ومحبوبا من قبل الاهالي وكان دقيقا جدا في تطبيق سنة المتقدمين.

٤- كرمانشاه

عندما أصبح المرحوم الشيخ محمد (شمس العارفين) مأمور أخذ البيعة و مأذون إرشاد الطلاب أجاز ميرزا محمد تقي الباويي ابن المرحوم الملا محيي الدين ميرآبادي و الذي كان أحد متعلمي طريق السلوك وسالكي بادية المعرفة أجازه كمأمور بهدف أخذ البيعة من الطلاب في كرمانشاه .

بعد دخوله إلى كرمانشاه قام في محلة سكنه بتخصيص جزء من بناء من أجل أمور الخانقاه و بذل جهده لإحياء مراسم الذكر والتهليل في الأيام المباركة وليالي الجمعة، نهل من محضر الحاج الشيخ علي ليعود إلى كرمانشاه و يرشد الطلاب الطريقة العلية إلى المنزل المقصود .

كانت التكية ببركه جناب الخليفة محمد تقي إلى ما قبل بناء مسجد جامع الشافعي في عام ١٣٢٦ ش كانت مكانا لإقامة صلاة الجمعة لأتباع أهل السنة والجماعة من أهل كرمانشاه، رحل هذا السالك العارف التقي إلى جوار ربه عن عمر ناهز الثمانين عاما و قد أوي الثرى في مدينة باوه ضمن مراسم تشييع مهيبه.

خلفه من بعده أخاه جناب الخليفة محمد صالح الذي أمضى عمرا في السلوك والسياحة والرياضات الروحية إلى جانب العارفين بالله، أُسند إليه من قبل جناب الشيخ محمد(شمس الدين) و بطلب ووصية من أخيه أُسند إليه إدارة أمور المريدين و خانقاه كرمانشاه، وكما جرت العادة عند تعيين مسئول جديد للخانقاه الطالباني أُجيز له أخذ البيعة والإرشاد من قبل شيخ خانقاه كركوك ونقيب الحضرة الكيلانية في بغداد .

كان الخليفة محمد صالح معاشرًا ومراودًا للعديد من المنضمين إلى السلاسل الصوفية، و بالفعل «فإن مذهب العشق منفصل عن كل المذاهب» أزال التفرقة

والانفصال وقد كان كل أنين و نفس يتنفسه خالصا لله لاتشوبه شوائب الدنيا
وكدوراتها أمضى حياته في الترحال و السفر.

و خلفه من بعده الحاج الخليفة إبراهيم المعروف ب(الحاج خليفة) المربى في
كنف الخانقاه الطالباني والذي امضى شبابه في كسب الاداب العرفانية على يد أناس
عارفين ومتبصرين من مثل الخليفة محمد تقي و الخليفة محمد صالح، بعد تجديد
البيعة والتلقين من قبل الحاج الشيخ نصر الدين كُلف بإدارة أمور الخانقاه وإقامة
مراسم الذكر والتهليل، كان سالكا طيب النفس و درويشا عابدا للحقيقة أمضي
سنوات طوال في الحفاظ على تعب المتقدمين خلال مئة عام من خلال تهذيب النفس
و الأخلاق الحسنه والأدب وأداء أحسن الآداب الفردية ورعاية شؤون الطريقة. وداوم
على هذا الأمر إلى ان وافته المنية بعد سنوات من ثورة كرمانشاه رحمة الله تعالى
عليه .

* * *

هو خاتم الخلفاء المتقدمين، الخليفة الحاج عبد الكريم ابن المرحوم أحمد من
سكان باوه ولد عام ١٣٠١ و نشأ ونما في عائلة متدينة وعُرف منذ ريعان شبابه
بالزهد والتعبد ماخلا أيام قليلة كان ينشغل فيها بتحصيل رزقه وقوت يومه كان
يقضي اغلب أيامه معتكفا إلى زاوية في مسجد جامع الشافعي تاليا للقرآن ذاكرا
ومتفكرا في الزمان، ظل لسنوات عديدة يصدح بصوته العذب الأسر كمؤذن لكلمة لا
إله إلا الله و محمد رسول الله و مناديا لحي على الصلاة و مُكلفا بإمامة صلاة الجماعة في
المسجد المذكور، و كما كان يقرأ كتاب الله المبين في أغلب فواتح «مجلس العزاء»
المجتمع خالصا لوجه الله تعالى، كان مُكرما ومحترما من قبل الجميع و راويا في
مراسم ذكرى المولد النبوي الشريف، بعد أن قطع مراتب السلوك والرياضات
الروحية والعبادات في الطريقة العلية القادرية الطالبانية أُجيز بالخلافة من قبل
المرشد الكبير جناب الحاج الشيخ جميل، ظل لسنوات طوال زينة مجالس الدراويش
والجوهر الدائري لهم و قدوة وأسوة للشباب والكبار في مجتمع اهل السنة في
كرمانشاه .

* * *

من خلفاء الطالبانية الآخرون في كرمانشاه الخليفة نورالدين بيكله ابن المرحوم الملا محمد امين بن محمود بن احمد من أهالي زردويي ولد في كرمانشاه في عام ١٣٠٩ ش لم يكن المرحوم الملا محمد أمين ذو مرتبة علمية عالية وحسب وإنما كان ذو حظ وافر من الزاهد و التقوى، ويُعد من مريدي الطريقة النقشبندية. وقد كان ابنه نور الدين منذ ريعان شبابه متميلاً لهذه الطريقة، اتصل بخانقاه كركوك منذ عام ١٣٣٢ ش ونال شرف زيارة هذا المقام في أيام حياة جناب الشيخ الحاج شفيخ جميل وأمر بأن يستمر في أداء الأذكار والأدعية، وبعد وفاة الشيخ جميل خلفه جناب الحاج الشيخ علي الذي اختاره للخلافة وفي عام ١٣٣٩ ش حصل على الإجازة ومنذ ذلك الوقت انشغل بإدارة الخانقاة و تطبيق آداب الدراويش و إحياء مراسم الذكر والتهليل في أيام الثلاثاء والجمعة .

٥- وراء

كُلف المرحوم الخليفة عنايت الله في قرية وراء باوه من قبل الخلفاء بيرعزيز والحاج الشيخ علي كأمر لأخذ البيعة من الطلاب، و الخليفة سيد عنايت هدايتي (١٢٦٧-١٣٥٠) من سلالة السادات برزنجي وفي عنفوان شبابه وفي خضم بحثه عن الشيوخ السالكة في نجار تشرف بخدمة جناب الشيخ قادر و كسب الطريقة العلية القادرية الطالبانية.

بعد سنة سافر إلى كركوك و تشرف بفيض حضور الشيخ جميل زكنه الطالباني في التكية الطالبانية وجدد له البيعة و جلس في بيت الأربعينية لممارسة رياضاته الروحية وبد أن أتم الأربعينية حصل على الإجازة وعاد العام الذي يليه إليها مجدداً ليبدأ على طريقة أهل السلف بالسلوك و يُتم الأربعينية الثانوية بتوجيهات من ذلك الشيخ الجليل وليصبح مأمور التكية الطالبانية القادرية في سليمانية و يعمل على تعمیر وترميم الخانقاه القديم لهذه المدينة وانشغل بإرشاد السكان و أخذ البيعة من الطلاب.

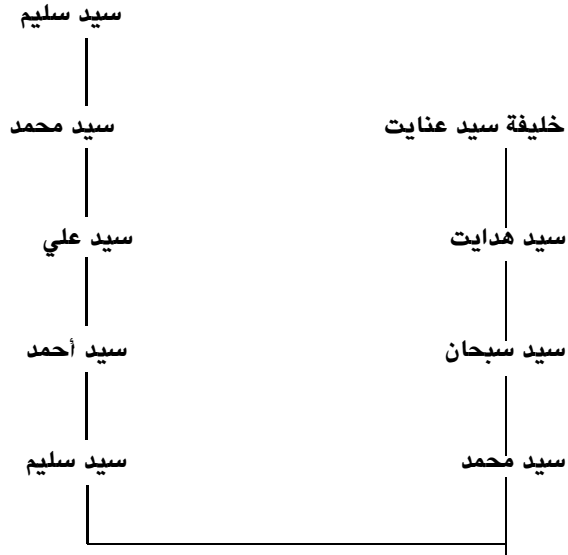
مع الوفود إلى السلیمانانية يجد بأن جوها لا يحقق مرامه فيضطر للعودة إلى كركوك، يوافق الشيخ جميل على خطوته هذه و بإشارته يعود إلى اورامان وهناك

في قرية وراء حيث كانت مقرا للسادات و اولياء الطريقة يبدأ ببناء الخانقاه و إرشاد الخلق، لقد كان سيدي عزيز الوجود وصاحب كرامات وتصرفات و في منتهى الدروشة و بعيد عن الاضطراب كان له هدوء خاص وكان المريديون يأتون إليه مسرعين من كل حدب وصوب، و في السادس والعشرين من عام ١٣٥٠ ش رحل للقاء معشوقه و دُفن في المقبرة العامة للقرية جنوب وراء.

ولما كان عند وفاته ليس له ابن يخلفه وكان كل ما بقي له ابنة اسمها (سيدة عينا) عُين حفيده من ابنته السيد سليم سجادي المتولد ١٣٢٩ ش كخليفة لوالده في إدارة أمور الخانقاه، وبعد أن تمت مراسم العزاء لذلك الكبير، اصطحب السادات و الدروايش السيد سليم إلى المرحوم الشيخ قادر نجار وبعد إتمام المراسم و بحضور العلماء والسادات و المريدين أُجيز الخليفة السيد سليم بأخذ البيعة من الطلاب وإرشاد الأهالي وإدارة خانقاه في وراء.

بعد أن اتم السيد الخليفة سليم سجادي دراسته الابتدائية تعلم القرآن على يد والده السيد محمد الذي كان أحد متعلمي خانقاه كركوك ومن ثم أرسله المرحوم الخليفة سيد عنايت بهدف إتمام تعليمه إلى داريان ليستفيد وينهل من محضر الملا محمد سعيد دره هجيجي، وبعد ان أتم المراحل جميعها، بدأ بالتردد على عادة طلاب العلوم الدينية على المدارس الدينية و نهل من معارف الاستاذة الأجلاء ماموستا كاكه الملا أنصاري إمام مسجد حضرت عبد الله في باوه و الحاج الملا عمر ولد بيكي في قرية دشه و الملا باقر بالك في مريوان ليعود من جديد إلى مسقط رأسه - كما أسلفنا الحديث - و يُنتخب كخليفة لجدّه من أمه و يأذن له بأخذ البيعة من السالكين و يحمل على عاتقه مسؤولية إقامة وإمامة الجمعة والجماعة في مسجد المحلة ومن خلال عمله في البستنة و تربية الماشية كان يؤمن معيشته وأسرته، ومنذ ذلك الزمان إلى الآن (١٣٧٧) تمثل طريقة المتقدمين على احسن وجه وحافظ عليها كما ينبغي.

و إليكم سلسلة السادات التي توالى على إدارة الخانقاه الطالباني من الذين اشتهروا ويشتهرون إلى الآن نسلا بعد نسل بالتقوى والزهد:



ومن نسل السيد محمد و السيد سليم ينحدر السيد شريف بن سيد القاسم بن سيد كلشن بن سيد شاهرخ بن سيد محمد بن سيد معروف بن سيد اسماعيل بن سيد علي بن سيد عبد الرسول بن سيد عبد السيد بن سيد رسول بن سيد قلندر بن سيد عبد السيد بن سيد بن سيد عيسى بن سيد حسين بن سيد با يزيد بن سيد عبد الكريم برزنجي بن سيد عيسى برزنجي بن سيد بابا علي همداني بن سيد يوسف بن سيد منصور بن سيد عبد العزيز بن سيد عبد الله بن سيد اسماعيل محدث بن إمام موسى الكاظم بن الامام جعفر الصادق بن الامام محمد الباقر بن الامام زين العابدين بن الامام الحسن سيد الشهداء بن امير المؤمنين علي أخ الرسول وزوج البتول رضوان الله تعالى عليهم أجمعين.

٦- باينكان

الخليفة حيدر باينكان واحد من كبار السلسلة القادرية الطالسانية في قسم باينكان من توابع اورامان، حيدر ابن بابا، متولد سال ١٢٧٨ هـ . ق كان منذ الصغر اهل صلاح و تقوي و في الشباب زاهدا و ورعا.

في ريعان الشباب توجه إلي كرمانشاه وهناك عمل لدي رجل يهودي، ومع التبدل الروحي الذي اعتراه يقطع عهدا مع ربه أن لايعتمد علي أحد سواه، ليعود بعد ذلك إلي باينكان ومن هناك ليذهب إلي (هانه سوره) ويصل محضر السيد عبدالرحمن (هانه سوره) والذي كان الخليفة الأكبر لحضرت الحاج الشيخ علي طالباني مرشد التكيه الكركوكي والمشهور بالمحدث.

أظهر للسيد عبدالرحمن محبة (إرادة) وبعد مدة من الزمن يحصل علي إجازة الخلافة من التكيه الكركوكي ويعود من جديد إلي باينكان وينشغل إلي آخر عمره بالوعظ والإرشاد والدعوة وفي نهاية المطاف في عام ١٣٦٢ يباغته المرض عن عمر ناهز ٨٤ وذلك خلال إحدي أسفاره إلي كرمانشاه زمان مراجعته لمحلة «أيشة دول» وفي هذا المكان يلتحق بالرفيق الأعلى.

للخليفة حيدر أولاد عدة وهم: الخليفة عبدالله (مفقودالأثر)، الخليفة أحمد المتوفي (١٣٣٧ ش)، الخليفة محمد المتوفي (١٣٣٥ ش)، السيدة «خاتون» فاطمة المتوفاة (١٣١٧ش)، الخليفة محمود المتوفي (١٣٦٩ش)، وجميعهم نشنوا علي يد والدهم وكانوا من سالكي الطريقة العلية القادرية الطالبانية.

استمرار هذه الإرادة «المحبة» تجلي في شخصية جناب الحاج الخليفة علي ابن الخليفة أحمد وحفيد الخليفة حيدر، مولود في الثالث من حزيران لعام ١٣١٦ش في مدينة باينكان، ومنذ الطفولة كان محط اهتمام وعناية جده الجليل والذي كان يقول مرارا وتكرارا «أن علي خليفتي».

في ريعان الشباب شد الحاج الخليفة ملاعلي رحله جهة مريوان وذلك لتحصيل العلوم الدينية الاسلامية لينهل من محضر العلماء الأفاضل هناك، من مثل ماموستا «المعلم، المجتهد» الملا محمود جوانرودي، الماموستا، «المعلم، المجتهد» عبدالرحمن برقه لايي، الماموستا الملا عارف وله جبيري، كما أن حظي بادراك محضر الاستاذ العلامة الملا باقر بالك.

بعد رحيل والده في عام ١٣٣٧ش رجع إلي باينكان، وانشغل بالإرشاد والوعظ والتبليغ الديني وحل مشكلات المسلمين في المنطقة، تتحدث روايات عديدة عن خصائصه الاخلاقية والعرفانية، كتب العالم العزيز الملا السيد فاروق هاشمي

محمدي في رسالة تحت عنوان «سوز عشق» = «حرقه الحب» كتب عن كرامات الخليفة حيدر باينكاني و سالكي الطريقة الطالبانية الأجلء - مشكور الأجر - ← (صص ٤٧ - ٥٠).

٧- ريجاب

الحاج فرج الله صفري ابن المرحوم فتح الله بن حبيب الله بن سليمان بن زمان بن صفر، اورامي الاصل و سنندجي المسكن، جده صفر رحل من اورامان الى سنندج وسكن نسلا من بعد نسل في المدينة المذكورة، توفي فتح الله عن عمر ناهز ٥٧ عاما وكان ابنه لا يزال في الثانية عشر من عمره وكان من سالكي الطريقة النقشبندية و مرید الشيخ حسام الدين على النقشبندي.

ومنذ اوائل الصبا وفي سن التاسعة و بعد أن تبدلت حاله دخل في حالة من الوجد في إحدى خانقات مدينة سنندج التي أهتدي إليها مع ابن عمه درويش غفور وهناك انشغلت روحه بترنيم الأذكار و ترديد الاستعانة و طلب المدد (مدد ياغوث كيلاني) ن غاب عن العالم الحسي و أختار طريقه و تقلد قلادة الارادة لحضرت الشيخ الكيلاني، عدا عن انشغاله البسيط بأمر الزراعة و البستنة في محلة كريشان سنندج من اجل امرار المعاش و تسيير أموره الحياتية حيث كانت تمتلك العائلة هنالك أملاكا خاصة كان يقضي كامل وقته في العبادة معتكفا في المسجد و مهياً نفسه للخدمة و الطاعة لقد رأى في كأس الشراب انعكاس صورة المحبوب.

لقد عانى و تحمل الكثير من النظام الاجباري الذي فرضه على نفسه وفي ليله من الليالي في خانقاه الخليفة فتاح أمام بيرق الخانقاه شرع في طلب المدد ليحظى بالتشرف و الملاطفة في عالم الرؤيا ليصبح لسان حاله كل هم و غم زائل، أرشد إلى محضر الشيخ محمد جميل طالباني، لتغمره فرحة عامرة و تكون وجهته التالية كركوك حيث قضى سنوات عدة مشغولا في السير والسلوك، في شهر رمضان المبارك و بإيعاز من مرشده اختار الخلوة في خانقاه كركوك و أنهى أربعينيته و أطاع الأمر السابق بالعودة إلى مسقط رأسه ليكون مصداقا للبيت التالي: « أيها الصوفي يصبح الشراب صافيا عندما يبقى في الخابية أربعين يوما».

وانشغل أربعين أخرى في الخلوة مع الحبيب والمناجاة والعبادة وإدامة الذكر والتهليل إلى أن بلغ العشرين عاما في عام ١٣٢٤ هـ ش أذن وأجيز له أخذ البيعة من الطلاب وبعدها وياذن من الشيخ حظي بزيارة لبيت الله الحرام و في عام ١٣٢٦ ش، صمم اهالي كل من ريجاب و بيران و ياران من توابع مدينة نهاب والذين يعدون من مريدي خانقاه كركوك صممواعلى زيارة كركوك وتمنوا على جناب الحاج الشيخ جميل أن يبعث الخليفة فرج الله إلى تلك النواحي فأعطى أمره بذلك ويذكر المسمى أعلاه أنه «في الليل عند حجرة المرقد المطهر للشيخ عبد الرحمن خالص في عالم الرؤيا كان الخبز موضوعا على سجاد الصلاة وقالوا لي وزع هذا الخبز المبارك على أهالي تلك المنطقة و ما إن دخلت مسجد بيران حتى قمتُ بإصلاحه و اعتكفتُ فيه طوال شهر رمضان المبارك».

لقد كان للحاج فرج الله إلى جانب ترويج الشريعة الغراء والطريقة العلية للمرتضى عليه السلام دورا مهما في العمران و الازدهار و إيجاد الأماكن المذهبية في خطة مأموريته، في البداية وبعد انقضاء الشهر الفضيل عمل مع أهالي المنطقة على مدى ٤٥ يوما في ترميم الطريق الخاصة بالدواب بان زرده لتصبح جاهزة للاستفادة منها، عند العودة إلى مدينة سنندج عمل على إنشاء خانقاه في شارع صلاح الدين الأيوبي في هذه الأثناء أُنتخب من قبل علماء سنندج كرئيس لقوافل الحجاج بقي في هذه المنصب إلى عام ١٣٦٣ ش إلى أن تقاعد.

ومنذ ذلك الوقت كُرم بزيارة بيت الله الحرام من أمواله الشخصية وقد تشرف ٤٥ مرة بزيارة الكعبة وروضه الرسول الاكرم عليه السلام، بعد ٨ سنوات من الإقامة في سنندج عاد مجددا إلى ريجاب وقام هناك بإنشاء مسجد في حي بان مزاران (ريجاب) و وُفق إلى ترميم وبناء المساجد في كل من قري شالان و ياران و كوش كوريو داراب و بيران، كما أنه بنا المساجد في كل من كويك نهاب و كويك عزيزي، في بداية الحرب العراقية الإيرانية قام برهن أملاكه من أجل شراء الأسلحة لأهلي(بان زرده) وليقف مع الأهالي حائلا دون دخول العدو إلى اثنتي عشره قرية و ليمنع من تهجير سكانها. انتقل إلى رحمته تعالى في عام ١٣٩٠ رحمة الله تعالى عليه.

أقام الحاج فرج الله مدة من الزمن في مدينة كرمانشاه ولقد كان لنصائح الشيخ أثرا كبيرا في اتخاذ القرار وتصميمه على خدمة سكان ريجاب كان رجلا عالما وتقيا ومجتهدا ودرويشا وعبادا، دائم الذكر، له صوت عذب ولحن أسر وكان مريدا موفقا وخليفة مؤيدا بالإضافة إلى إجازة الإرشاد التي يمتلكها فإنه وبعد أن اجتاز المراتب العلمية الشرعية حظي من أعلام العلماء على إجازة بالإفتاء والتدريس.

٨- جوانرود «سنندج»

الشيخ عبد الله كوسة، هو من اهالي قرية تيج تيج أطراف كلانترزان، انشغل في أيام شرف الملك اردلان (١٢٦٤-١٣١١ق) في مدينة باوه بالأمر الديوانية، أرسل من قبل الشيخ محمد عزيز نجار إلى محضر الشيخ على طالباني قدس الله سره من اجل معاشره أرباب الطريقة، قطع هذا المجذوب في ليلة مسير مئة عام في الإعراض عن الأمور الدنيوية وبدأ بمراحل السير والسلوك ووصل إلى المشيخة وبدأ في منطقة أيشه دول جوانرود بتبليغ الطريقة وتوسعة الشريعة وإرشاد المسلمين، من ثم هاجر إلى سنندج حيث وجد استقبالا حافلا من قبل الطالبين وبايعه مريدون كثيرون إلى عام ١٣٢٤-١٣٢٣ش حيث انتقل في مدينة سنندج إلى رحمته تعالى وأوي الثرى في مقبرة تايله.

أقام مريدوه ومحبه مقبرة له وأصبح ضريحه مطاف للمريدين والعارفين وقد نُقِر في مزاره وعلى حجر هذه الأبيات:

شيخ إرشاد الطريقة ذوالاجنحة	كان مريدا وطالبا خالصا للرحمن
قضى عمره في العبادة وأصبح	وجوده مفتاح القفل الوحده
إصفهاني مثل التاريخ من الغيب	ألتجأ الشيخ عبد الله إلى الحق

(شوال ١٣٦٣ - ١٣٢٣)

اما سبب تسميته بذى الجنحة فيعود إلى أنه عندما تم اعتقال رؤساء العشائر (١٣١٠ش) أُعتقل و سيق إلى قلعة جوانرود، وهناك اظهر كرامات وخوارق كثرة كانت سببا لذهول أصحاب المنصب وفي منتهى الاحترام أُطلق سراحه ليعود إلى مقر

إقامته، من بين هذه الخوراق أنه عندما حان وقت الصلاة فك قيوده ونزل من الطابق الثاني حيث كان محل اعتقاله في الحامية العسكرية نزل إلى هامش الحوض الساحة وتوضاً في حالة هي أشبه بمن لا وزن له، و من ثم صعد إلى مكان اعتقاله، و لقد رأى الكثير من شهود العيان هذه الحادثة وأكدوها ولذلك لقب بزدي الأجنحة و لأنه يمتلك محاسن لطيفه اشتهر من باب التحبب و الإرادة (القرش ذو الأجنحة).

الشيخ محيي الدين هو الابن الوحيد للشيخ عبدالله كوسه «رحمة الله»، كان هذا الابن رجلاً تقياً وسالكا جليلاً وشاعراً صادقاً أميناً توفي في عام ١٣٢١ شمسي في حياة والده وكان في ٤٦ من عمره.

خرج الشيخ عبدالله في عام ١٣٢٢ قاصداً مدينة سنندج في وقت كان فيه الطريقة النقشبندية والقادرية من السلاسل الأخرى الرائجة في هذه المدينة، إلا أن سطوع نجم الشيخ عبدالله هناك أدى إلى ان تنضم إليه الأغلبية كما أنه حظي به احترام وقبول المشايخ وأصحاب الطرق الأخرى وانضم العديد من المريدين إلى السلسلة الطالسانية و خدموا بين يديه.

كان من خلفاء جناب الشيخ عبد الله كوسه المعروفين و وذوي السمعة الحسنة، الشيخ عزيز حسن أباد خليفة السيد صدرالدين، الشيخ أحمددي المعروف بشاطر السيد، والخليفة عبدالمحمد زاهري، وكان هؤلاء الثلاثة من رجال الله والسالكين المرشدين.

أما الخليفة عبدالمحمد كان على هيئة أهل الفتوة، و من أبطال سنندج المشهورين، كان لديه في مجال الرياضات القديمة العديد من الطلاب المعروفين، بدأ حياته بالعمل في مجال القهوة اذ كانت تحت تصرفه واحدة من أكبر المقاهي في المدينة، مع ذلك استطاع طوال حياته أن ينأى بنفسه بعيداً عن التلوث حتى دخان السجائر، مع مجيء جناب الشيخ عبدالله كوسه أظهر له محبته وترك عمله في مجال القهوة و أمضى حياته في السلوك و إرشاد المريدين إلى أن وافته المنية في تموز من عام ١٣٦٥ ش في مدينة سنندج و باحتفاء و موكب مهيب أوي جسده الطاهر في الثرى.

كتب المرحوم برهان إيازي عن الخانقاه القادري الطالباني المعروف بخانقاه الشيخ عبدالله كوسه في سنندج كتب يقول: هو مسجد عُرف على ألسنة العامة عن طريق الخطأ باسم مسجد ميرزا عبدالله وزير، إلا أن الباني الأصلي للمسجد هو ميرزا عبدالله كهزاد والد السيد حبيب الله التاجر المعروف و الجد الأكبر للحاج قوام و الحاكم فاتح حبيبي و عائلة السنندجي التي تتشكل من طائفتي كهزادي وكهزاد كرباس فروشي كيلانه، يقع هذا المسجد في زقاق أدنى من مسجد رشيد قلعة بيكي و اطلالة على فردوسي وتُشاهد القبة الجديدة البناء من شارع الفردوسي أما الدكاكين المجاورة للمسجد فهي جميعها هبة للمسجد .

قام الشيخ عبد الله كوسه بعد دخوله مدينة سنندج و توقف دام عدة أشهر في مسجد و خانقاه الشيخ بابا في وسط قلعة مدينة سنندج بالحضور إلى مسجد ميرزا عبدالله و أعاد للمسجد اعتباره بعد أن ظل مجهول الهوية لسنوات طوال، ليصبح مكانا يتجمع فيه الدراويش والمريدون و أصحاب الفضل والعلماء ليل نهار ومكانا يقصده الناس من كل الطبقات والفئات أيا كانت من أجل زيارة قداسة الشيخ عبدالله كوسه وانشغل الدراويش بالذكر والتهليل وقراءة الادعية والمناجاة وضرب الدف ليل نهار، إلى أن كان عام ١٣٢٣ش وعن سن كبيرة وبعد عارض صحي قصير التحق الشيخ عبدالله كوسه بالرفيق الاعلى .

خلفه بعد وفاته في إدارة المسجد - رحمة الله تعالى - مريدوه و خلفاؤه الموقرون حيث تابعوا إقامة الأذكار و الأوراد ومجالس الدراويش في كل من ليالي الجمعة والثلاثاء ، في عام ١٣٢٧ ش بمساعدة ودعم من الناس و إشراف من الحاج الدرويش شكر الله بلوريان والحاج ميرزا محمد زكري تم إصلاح و إعادة إعمار المسجد و أنشأت مجموعة من الدكاكين إلى جانبه كوقف «هبة» له، مع رحيل الكثيرين من المريدين والخلفاء القديمين إلا أن عدة آخر انضمت إلى المريدين لتستمر اجتماعات المريدين الطالبانيين في خانقاه الشيخ عبد الله كوسه وهو نفسه «مسجد عبدالله ميرزا كهزادي»، لتظل السلسلة الطالبانية في سنندج هي الأكثر إشراقا ورونقا من باقي سلاسل الطريقة.

في عام ١٣٦٠ ش أُعيد من جديد إعادة إعمار خانقاه الشيخ عبد الله كوسه بشكل جديد وعصري وكان ذلك أيضا بمساعدة من أصحاب الخير في سنندج وبهمة الخلفاء الطالبانيين الموجودين هناك من مثل الحاج درويش شكر الله بلوريان والحاج إسماعيل مكانيك مع مساع مالية من الخليفة الحاج خليل بيமானكار وأخيه السيد ناصر بيமானكار وتم شراء منازل المرحوم شعباني المجاورة للخانقاه وأضيفت إلى مساحته .

استلم مهمة قراءة القرآن في هذا المكان العلمي والعرفاني كلا من الأساتذة الأفاضل الشيخ لطف الله كاني مشكاني والملا حسين أميني ومن بعدهم الملا إبراهيم محمدي وفي العموم كانوا جميعا أساتذة متدينين ومتقين وملتزمين بإقامة صلاة الجماعة في أوقاتها الخمس .

وفي أيامنا هذه ١٣٩٢ ش يعد خانقاه طالباني الشيخ عبد الله كوسه من حيث البناء العصري واحدا من أجمل المساجد مدينة سنندج، وبالإضافة إلى إقامة مجالس الذكر والدرأويش المستمرة على مدى السنة، فإنه في أيام ميلاد قداسة الرسول الأعظم عليه وأله أفضل الصلاة والسلام، تُقام مراسم مهيبة وبهية لهذه المناسبة تحت إشراف ومساندة ودعم من الحاج خليل بيமானكار وأخيه مع باقي الخيريين و أجركم عند الله (برهان إيازي، أثينة سنندج، طهران ١٣٧١، صص ٤٣١-٤٣٢).

الخليفة الحاج خليل بيமானكار في عام ١٣٧٩ ش انتقل الي رحمته تعالى - حاليا (١٣٩٢ش) الخليفة منوچهر اسكندري المسؤول عن الخانقاه و امور المريدين.

يشغل الشيخ عطا الله خالصي ابن الشيخ محي الدين مهمة إدارة شؤون مريدي جوانرود الطالبانيين وتولي امور الخانقاه القادري الطالباني أيشه دول، يسير أمور معيشته من خلال عمل في الزراعة ومن عرق جبينه وكد يمينه، لم يكتسي قط لباس المشايخ و يلبي متطلبات حياته اليومية في تواضع تام في عام ١٣٩٠ش انتقل إلى رحمته تعالى رحمة الله تعالى عليه .

جوانرود - كان الشيخ عزيز فتاحي ابن الشيخ عبدالفتاح وحفيد الشيخ أحمد الخطيب اربيلي - جد هذه العائلة - من الخلفاء البارزين للشيخ عثمان سراج الدين، ولد الشيخ عزيز في عام ١٣١٣ هـ . ق، في عنفوان الشباب ذهب مع أخيه الكبير المرحوم الشيخ مصطفى افتخار المشايخ إلى حضرت الشيخ حسام الدين علي نقشبندي و ذلك لكسب الطريقة النقشبندية.

وبعد توقف لمدة من الزمن في الخانقاه يأمره حسام الدين علي بأن يستفيد من محضر الشيخ عزيز في الطريقة القادرية الطالبانية، ليذهب من بعد ذلك إلى كركوك وهناك في خدمة حضرت الحاج الشيخ يُشرف هناك بالطريقة العلية القادرية الطالبانية وفي عام ١٣٦٤ ق يحظى بنيل الاجازة في الخلافة.

بعدالعودة، أسس مسجد دارالاحسان جوانمرد، واختار الاستاذ الملا نورالدين كإمام للمسجد وزوجه من ابنته، حاليا المسجد المذكور مستقر في عهدة العالم الفاضل الحاج ماموستا ملا لقمان أميني، من تدريس وإمامة وفي عهدة طلاب العلوم الدينية الاسلامية.

في عام ١٣١٠ ش أُعتقل الشيخ عزيز مع رؤساء عشائر الغرب من قبل الحكومة البهلوية ليمضي عشرة أعوام في السجن وفي نهاية المطاف في عام ١٣٥٥ ش و عن عمر ناهز ٨٢ عاما انتقل إلى رحمته تعالى و دُفن في تلة هلاني بجوار مزار أبيه ن لديه ابن ذكر وحيد هو الشيخ طاهر فتاحي من سكان مدينة سنندج (حرقه الحب) = (سوز عشق، ص ٤٢)

٩- امامي

امامي من توابع باينكان ، كان الخليفة كيخسرو من خلفاء الشيخ عبدالرحمن الموقرين، رُويت عنه كرامات عدة، انشغل في منطقة باينكان وبانه وه ر بالإرشاد ووعظ الطلاب نُقلت عنه كرامات عديدة في أواخر القرن الثالث عشر هجري وبسبب الفيضانات وخلال مساعدته للأهالي يقع ضحية للفيضان وبعد عدة أيام يتم انتشار جسده من نهر سيروان و باحترام بالغ يوارى الثرى (أيضا، نفسه، ص ٣٧).

١٠- نروي

في قرية نروي في منطقة اورامان من توابع نوسود تم أيضا إرساء خانقاه قادري طالباني جديد بإرشاد من الشيخ قادر قادري، ويعد الخليفة عبد الغفور المعروف بالخليفة النروي واحدا من الخلفاء المتمكنين والمعروفين الي توفي في حياة الشيخ ولُيُنْتخَب ابنه الخليفة محمد رحيمي من قبل الشيخ قادر خليفة لوالده الخليفة محمد رحيمي، ولد عام ١٣٢٨، قضى أيام الشباب في كنف الوالد، سافر ابنه في ريعان الشباب بإيعاز منه إلى نجار لكسب العلم والمعرفة، تعلم في المدينة المذكورة على يد المرحوم احمد نودشي صهر المرحوم الشيخ عبد القادر، تعلم القرآن الكريم و البستان و روضة الورد أثار الحكيم سعدي الشيرازي، من ثم سافر إلى قرية مرادأباد روانسر وبدأ هناك بدراسة العلوم الإسلامية في محضر الاستاذ الشيخ محمد سعيد مدرس النقشبندية، وبعد عامين عزم السفر إلى قرية دشه وهناك تابع دراسته العلمية تحت إشراف ماموستا ملاعمر ولدبيكي ومنها سافر إلى باوه حيث أدرك في مدرسة العلوم الدينية هناك محضر الاستاذ المرحوم العلامة جناب الحاج ماموستا ملا زاهد ضيايي أدخله الله فسيح جنانه تُوفي والده في مرحلة كان فيها يتعلم مختصر المعاني في علوم البلاغة حيث اضطر مجبرا على ترك الدراسة ليعين من قبل الشيخ القادر كخلف لوالده، حيث استلم في نفس الوقت مسؤولية تولي أمور الخانقاه الطالبية و إمامة مسجد نروي في الجماعة و الجمعة، الخليفة محمد رحيمي هو زوج ابنة جناب الشيخ قادر ومن أقاربه المحترمين ويحظى باهتمام واعتناء الأهالي منذ أن تولى هذه المهمة إلى الآن (١٣٩٢) هو حامي السنة الحسنة للمتقدمين. وبناء على هذا فإن كل ما كان من المراكز و معارف السلسلة الجليلة الطالبانية القادرية في ايران محافظة كرمانشاه و سنندج قد عُرض أنفا مفصلا و مصورا و موثقا في هذا البحث

عوسمانی (تورکیا)، یواس، توقات، سعرت

میسر ← (تهنتا)

عثمانی (ترکیه)، سیواس، توقات، سعرت

مصر ← (طنطا)

عوسمانی (تورکیا)؛

له ناوچه‌ی (سیواس و توقات و سعرت) شیخ نورعلی قادری تاله بانى خه‌لیفه‌ی چه‌زهره‌تی مه‌ولانا شیخ عه‌بدولرله‌حمانی تاله‌بانى بووه که «برویین سن» ناماژه‌ی پی کردووه جه‌نابی شیخ یوسف بویگی‌رامه‌وه که پیوه‌ندی موریدانی ناوچه که و بنه‌ماله‌که‌ی ئه‌و که‌سایه‌ تیبیه‌ ئائینییه‌ له‌گه‌ل ته‌کیه‌ی که‌رکوک به‌رده‌وامه‌.

عثمانی (ترکیه)

كان الشيخ نورعلي القادري الطالباني، خليفة للشيخ عبدالرحمن الطالباني في منطقة «سیواس، و توقات و سعرت» و قد أشار إلي هذا الأمر «برویین سن» في بحوثه، و كما أظهر الشيخ يوسف استمرار ارتباط (علاقة) المریدین في تلك المناطق و الباقيین من الشخصیات المتصوفة مع التکیة الکرکوکیی.

عثمانی (ترکیه)

در منطقه‌ی (سیواس و توقات و سعرت) شیخ نورعلی قادری طالبانی خلیفه‌ی حضرت مولانا شیخ عبدالرحمن طالبانی بوده است که «برویین سن» در تحقیقات خود به آن اشاره کرده است. جناب شیخ یوسف اظهار داشت، ارتباط مریدان آن مناطق و بازماندگان آن شخصیت متصوف با تکیه کرکوک همچنان بر دوام و مستمر است.

میسر (تهنتا)

یه کی له خلفای شیخ عبدالرحمن له شاری (طنطا) له میسر کتیبکی له چاپ دراوه بهناوی (حجةالذاکرین و ردالذاکرین) دانه ره که هی خه لیفه ی مهولانا شیخ عه بدولر حمان بووه که ناوی (العلامة الشيخ عبدالقادر بن محي الدين اربلي) یهف له پیشه کی کتیبه که یدا نووسیویه که واته کیه که یان له سه ر ئه رکی (الحاج محمدا مین الثاقب) کردوو ته وه و نامه یان بو مورشی دیان (سیدی ابوعلی ضیاءالدین عبدالرحمن الکرکوکي الطالباني) ناردوو، کتیبه که له سالی ۱۹۲۴ له (طنطا) له چاپ دراوه.

مصر (طنطا)

الف احد خلفاء الشيخ عبدالرحمن في مدينة (طنطا) المصرية و هو العلامة الشيخ عبدالقادر بن محي الدين اربلي كتابا تحت عنوان (حجة الذاكرين و رد الناكرين) و قد كتب في المقدمة، ارسلنا رسالة الي الشيخ ابوعلي ضياء الدين عبدالرحمن الکرکوکي الطالباني، بأننا فتحنا تكية في تلك المدينة علي نفقة (الحاج محمدا مین الثاقب) الذي هو ايضا مرید التكية و قد طبع هذا الكتاب عام ۱۹۲۴ في (طنطا).

مصر (طنطا)

یکی از خلفای شیخ عبدالرحمن در شهر (طنطا) در مصر به نام علامه شیخ عبدالقادر بن محی‌الدین اربلی کتابی تحت عنوان (حجة الذاکرین و رد الناکرین) تألیف کرده است. در مقدمه آن کتاب نوشته است که تکیه‌ای به سرمایه (الحاج محمد امین الثاقب) بنا و بازگشایی شده است و خبر آن را برای مرشدشان (سیدی ابوعلی ضیاءالدین عبدالرحمن الکرکوکي الطالباني) فرستاده‌اند. این کتاب در سال ۱۹۲۴ م (طنطا) چاپ و منتشر شده است.

وينه كان

نه خشه

نوانه

آلبوم

خريطه (صورة)

خط بياني (نموذج)

آلبوم

نقشه

نمودار



(وینہی ژماره ۱) قوتبولعارفین چهزه تی حاجی شیخ جه میلی خالیسی تاله بانی (د. خ)
الصورة رقم (۱) قطب العارفين سماحة الحاج الشيخ جميل خالصي الطالباي (قدس سره)
(تصوير شماره ۱) قطب العارفين حضرت حاج شيخ جميل خالصي طالباي (قدس سره)



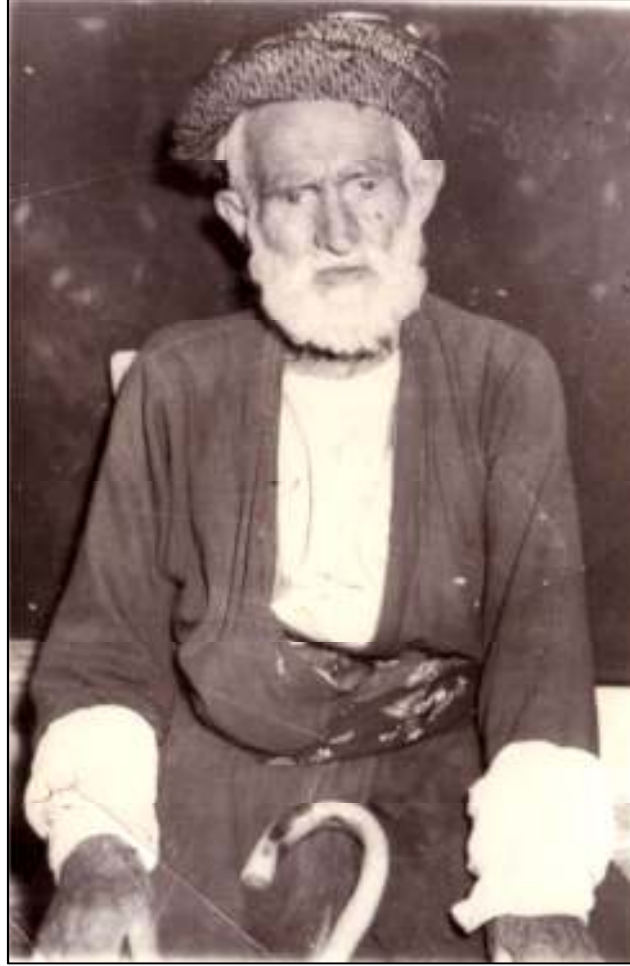
(وینہی ژماره ۲) غهوسولسالکین بهریز حاجی شیخ عهلی سانی (د. خ)
الصورة رقم (۲) غوث السالکین جناب الحاج الشيخ علي الثاني (قدس سره)
(تصوير شماره ۲) غوث السالکین جناب حاج شيخ علي ثاني (قدس سره)



(وینہی ژماره ۳) بهقیه تولسه له فی بهرێز حاجی شیخ یوسفی قادریی تاله بانئ / کهرکووک
الصورة رقم (۳) بقية السلف جناب الحاج الشيخ يوسف قادري طالباني . کرکووک
(تصویر شماره ۳) بقیه السلف جناب حاج شیخ یوسف قادری طالبانی / کرکووک



(وینہی ژماره ٤) مہزاری پاکی بہرئز شیخ محمہد عزیز نجار «شمسولعارفین» / نجار
الصورة رقم (٤) المقبرة المطهرة الجناب الشيخ محمد عزیز نجار
«شمس العارفین» / نجار
(تصویر شماره ٤) مقبره مطہر جناب شیخ محمد عزیز نجار «شمس العارفین» / نجار



(وینہی ژماره ۵) عیمادولعارفین بهریز شیخ قادری قادری تالہبانی (نچار) / ههورامان
الصورة رقم (۵) عمادالعارفین جناب الشیخ قادر قادری طالبانی (نچار) / اورامان
(تصویر شماره ۵) عمادالعارفین جناب شیخ قادر قادری طالبانی (نچار) / اورامان



(وینہی ژماره ٦) بهقیه تولسه له فی بهریتز شیخ محهمه دی قادری تالهبانی (نچار) / ههورامان
الصورة رقم (٦) بقية السلف جناب الشيخ محمد قادري طالباني (نچار) / اورامان
(تصویر شماره ٦) بقیه السلف جناب شیخ محمد قادری طالبانی (نچار) / اورامان



(وینہی ژماره ۷) زوبدقولسالکین بهرئز حاجی شیخ رهشیدی خالیسی قادری تالهبانی (ژاوهرو) / ههورامان
 الصورة رقم (۷) زبده السالکین جناب الحاج الشیخ رشید خالصی قادری طالبانی (جاوهرو) / اورامان
 (تصویر شماره ۷) زبده السالکین جناب حاج شیخ رشید خالصی قادری طالبانی (ژاوهرو) / اورامان



(وینہی ژماره ۸) عومده تولعارفین بهرئز حاجی شیخ نهره دینی خالیسی قادری تالهبانی (پاوه) / ههورامان
 الصورة رقم (۸) عمده العارفین جناب الحاج الشیخ نصرالدین خالصی قادری طالبانی (پاوه) / اورامان
 (تصویر شماره ۸) عمده العارفین جناب حاج شیخ نصرالدین خالصی قادری طالبانی (پاوه) / اورامان



(وینہی ژماره ۹) بهقیه تولسه له فی بهریژ حاجی شیخ تاها خالیسی قادریی تالبانی (پاوه) / ههورامان
الصورة رقم (۹) بقیه السلف جناب الحاج الشيخ طه خالصي قادري طالباني (پاوه) / اورامان
(تصویر شماره ۹) بقیه السلف جناب حاج شیخ طه خالصی قادری طالبانی (پاوه) / اورامان



(وینہی ژماره ۱۰) بهریتز خلیفه محممد تهقی قادری تالبانی (کرمانشان)
الصورة رقم (۱۰) جناب الخلیفة محمد تقی قادری طالبانی (کرمانشاه)
(تصویر شماره ۱۰) جناب خلیفه محمد تقی قادری طالبانی (کرمانشاه)



(وینہی ژماره ۱۱) بهرئز خلیفه محممد سالحی قادری تالبانی (کرمانشاه)
الصورة رقم (۱۱) جناب الخلیفة محمد صالح قادری طالبانی (کرمانشاه)
(تصویر شماره ۱۱) جناب خلیفه محمد صالح قادری طالبانی (کرمانشاه)



(وینہی ژماره ۱۲) بهرېز حاجی خهلیفه ئیبراهیمی خالییدی قادریی تاله‌بانی (کرمانشان)
الصورة رقم (۱۲) جناب الحاج الخلیفه ابراهیم خالیدی قادری طالبانی (کرمانشاه)
(تصویر شماره ۱۲) جناب حاج خلیفه ابراهیم خالیدی قادری طالبانی (کرمانشاه)



(وینہی ژماره ۱۳) بهرېز حاجی خهلیفه عه‌بدولکه‌ریمی قادریی تاله‌بانی (کرمانشان)
الصورة رقم (۱۳) جناب الحاج الخلیفه عبدالکریم قادری طالبانی (کرمانشاه)
(تصویر شماره ۱۳) جناب حاج خلیفه عبدالکریم قادری طالبانی (کرمانشاه)



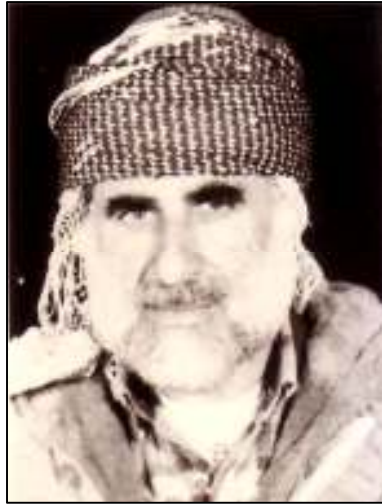
(وینہی ژماره ۱۴) بهرېز خهليفه نووره دينی بيگلهی قادری تالهبانی (كرمانشان)
الصورة رقم (۱۴) جناب الخليفه نورالدين بيگله قادري طالباني (كرمانشاه)
(تصوير شماره ۱۴) جناب خليفه نورالدين بيگله قادری طالبانی (كرمانشاه)



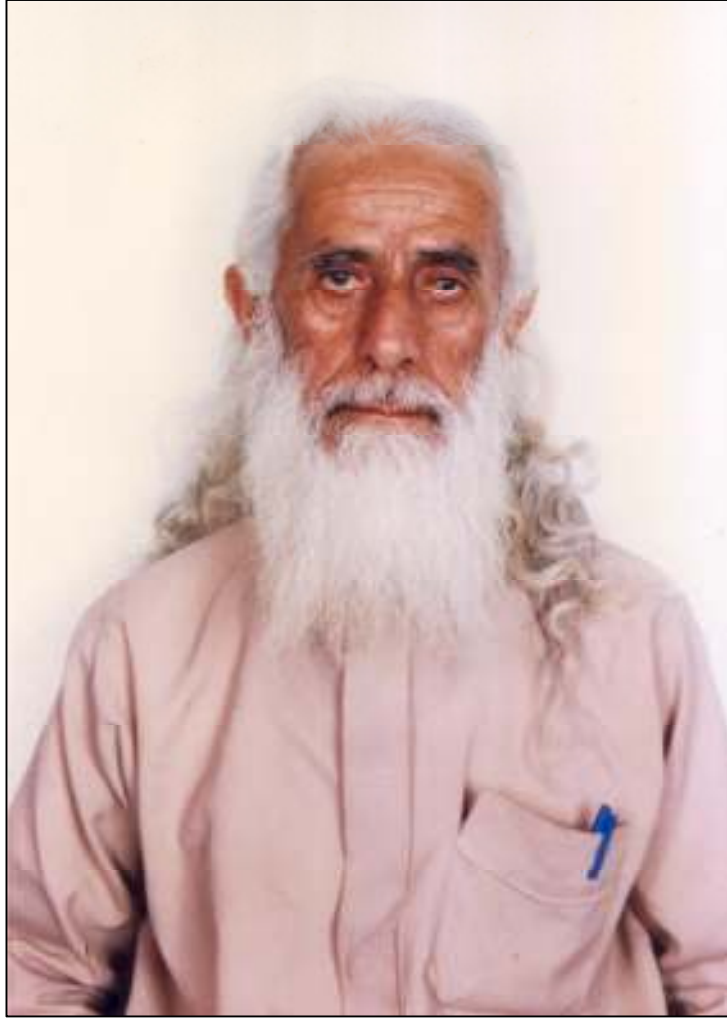
(وینہی ژماره ۱۵) بهرئز زوبده تولسالکین خلیفه سہید عنایہ تی قادریی تالہبانی (وراء) / ھورامان
الصورة رقم (۱۵) جناب زبده السالکین الخلیفة السید عنایت ہدایتی قادری طالبانی (وراء) / اورامان
(تصویر شماره ۱۵) جناب زبده السالکین خلیفه سید عنایت ہدایتی قادری طالبانی (وراء) / اورامان



(وینہی ژماره ۱۶) بهر پز خلیفه سہید سہلیمی سہجادی قادری تالہبانی (ورا) / ہہورامان
الصورة رقم (۱۶) جناب الخلیفه السید سلیم سجادی قادری طالبانی (وراء) / اورامان
(تصویر شماره ۱۶) جناب خلیفه سید سلیم سجادی قادری طالبانی (ورا) / اورامان



(وینہی ژماره ۱۷) بهر پز خلیفه محمہد رحیمی قادری تالہبانی (نہروی) / ہہورامان
الصورة رقم (۱۷) جناب الخلیفه محمدرحیمی قادری طالبانی (نروی) / اورامان
(تصویر شماره ۱۷) جناب خلیفه محمد رحیمی قادری طالبانی (نروی) / اورامان



(وینہی ژماره ۱۸) خهیرولحاج مهلا خهلیفه فهرهجوولای سهفهری قادری تالبانی (پژاوه) / زهاو
الصورة رقم (۱۸) خیرالحاج الملا الخلیفه فرج الله صفري قادري طالباني (ریجاب) / زهاب
(تصویر شماره ۱۸) خیرالحاج ملاخلیفه فرج الله صفری قادری طالبانی (ریجاب) / زهاب



(وینہی ژماره ۱۹) پانورامای تهکیه و مهرقهدی پیروزی شیخ نهحمهدی عباس ناوا / ههورامان
الصورة رقم (۱۹) منظر عام التکیه و المرقد المبارک للشیخ أحمد عباس آباد / اورامان
(تصویر شماره ۱۹) دورنمای تهکیه و مرقد مبارک شیخ احمد عباس آباد / اورامان



(وینہی ژماره ۲۰) مہرقہدی حاجیہ سہدریہ خاتوننی ہاوسہری ہزرتی حاجی شیخ جہمیل و کچی
شیخ تہحمہدی عباس ناوا لہ بہشی مہرقہدی ژنانی تہکیہی تالہبانی لہ کہرکوک

الصورة رقم (۲۰) مزار الحاجة صدريه خاتون زوجة قداسة الحاج الشيخ جميل و ابنة
الشيخ أحمد عباس آباد في قسم مرقد النساء في التكية الطالباني كركوك

(تصوير شماره ۲۰) تصوير سرکار حاجیہ صدريہ خاتون ہمسر حضرت حاج شیخ جہمیل و
صیبہ شیخ احمد عباس آباد در بخش آرامگاه نسوان تکیہ طالبانی کربکوک





(وینہی ژماره ۲۱) بهریز شیخ کهماله دین نهختہری قادری تالہبانی (عباس ناوا) / ههورامان
الصورة رقم (۲۱) جناب الشيخ کمال الدین اختر قادری طالبانی (عباس آباد) / اورامان
(تصویر شماره ۲۱) جناب شیخ کمال الدین اختر قادری طالبانی (عباس آباد) / اورامان



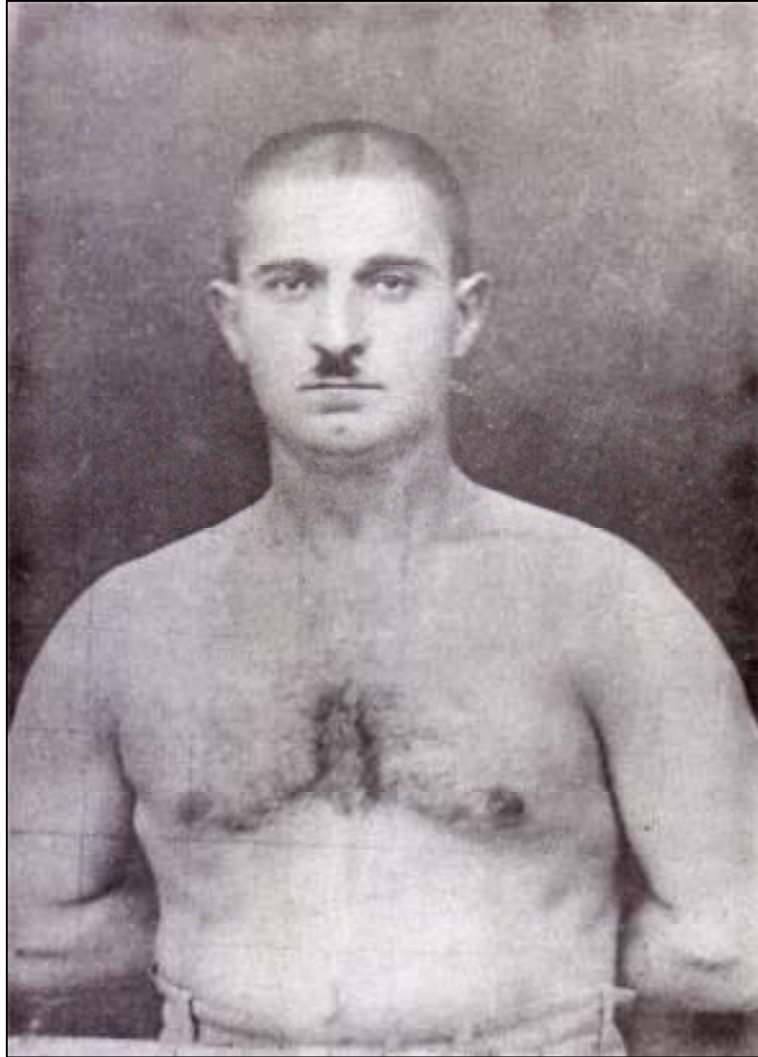
(وینہی ژماره ۲۲) بهرېز شېخ عهزیزى فهتاحتى (جوانرؤ)
الصورة رقم (۲۲) جناب الشیخ عزیز فتاحتی (جوانرود)
(تصویر شماره ۲۲) جناب شیخ عزیز فتاحتی (جوانرود)



(وینہی ژماره ۲۳) بهرېز شېخ عهتاوللاى خالیسى قادرى تالهبانى (جوانرؤ) / سنه
الصورة رقم (۲۳) جناب الشیخ عطاالله خالصى قادرى طالبانى (جوانرود) / (سنندج)
(تصویر شماره ۲۳) جناب شیخ عطاالله خالصى قادرى طالبانى (جوانرود) / سنندج



(وینہی ژماره ۲۴) حاجی خلیفه ئه بولمحه مدهی زهرايي موقه دهم و سهید سهدره دینی شیخ
ئه حمه دی «شاطر سهید»، خلیفه کانی قادری تاله بانی له شاری سنه (خوالیان خوش بیی)
الصورة رقم (۲۴) الحاج الخلیفه عبدالمحمد زهرايي مقدم و السيد صدرالدين الشيخ أحمدی
(شاطر السيد) خلفاء القادرية الطالبنية في مدينة سنندج (رحمة الله عليهما)
(تصوير شماره ۲۴) حاج خلیفه عبدالمحمد زهرايي مقدم و سيد صدرالدين شيخ احمدی
(شاطر سيد) خلفاء قادری طالبانی در شهر سنندج (رحمت الله عليهما)



(وینہی ژماره ۲۵) حاجی خلیفه ئه بدولمحه مه دی زهرايي موقه ددهم له سهرده می گهنجی و پاله وانیدا
الصورة رقم (۲۵) الحاج الخلیفه عبدالمحمد الزهرايي مقدم في ايام الشباب و القوة
(تصویر شماره ۲۵) حاج خلیفه عبدالمحمد زهرايي مقدم در ايام جوانی و پهلوانی...



(وینہی ژماره ۲۶) حاجی خهلیفه نهبدولمحهمدی زهرايي موقهدهدم له کومهلی پالهوانان و شاگردانی
خویدا له شاری سنه (۱۳۶۵ ک. ه.)
الصورة رقم (۲۶) الحاج الخلیفة عبدالمحمد زهرايي مقدم في جمع لطلابيه و مجالديه في
مدینة سنندج عام (۱۲۶۵ ش)
(تصویر شماره ۲۶) حاج خلیفه عبدالمحمد زهرايي مقدم در جمع پهلوانان و شاگردان
خود در شهر سنندج (۱۳۶۴ خ)



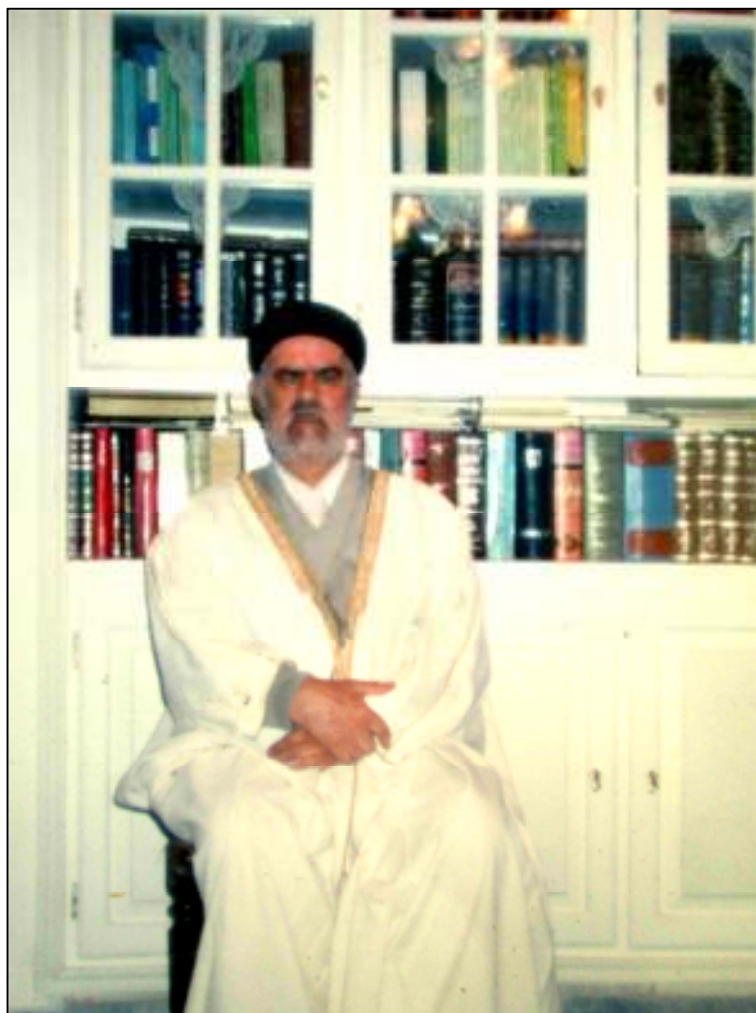
(وینہی ژماره ۲۷) مزگوتی میرزا عبداللہ ناسراو به تهکیه‌ی شیخ عبداللہ کوسه‌ی تالهبانی له شاری سنه که سالی ۱۳۶۰ هه‌تاوی به سه‌رمایه‌ی خوالیخوشبو حاجی خه‌لیفه خه‌لیلی په‌یمانکار و برای نه‌و تاغه ناسرو هاوکاری خه‌لک و یاریده‌ری موریدانی تالهبانی نوژن و گه‌وره کراوته‌وه. (۱۳۹۲ هـ)

الصورة رقم (۲۷) مسجد الميرزا عبدالله المعروف بكنية الشيخ عبدالله كوسه طالباني في مدينة سنندج، و الذي أعيد إعمارهِ و تويده و ترميمه بتمويلٍ من المرحوم الحاج الخليفة خليل بيமானكار و أخوه السيد ناصر و تعاون الناس و مساعدة المریدون الطالبانيون. (۱۳۹۲ ش)

(تصوير شماره ۲۷) مسجد میرزا عبدالله معروف به تکیه شیخ عبدالله کوسه طالبانی در شهر سنندج که سال ۱۳۶۰ خورشیدی به سرمایه مرحوم حاج خلیفه خلیل بیمانکار و برادرش آقا ناصر و همیاری مردم و همکاری میدان طالبانی بازسازی و تعمیر گردید و توسعه یافت. (۱۳۹۲ خ)



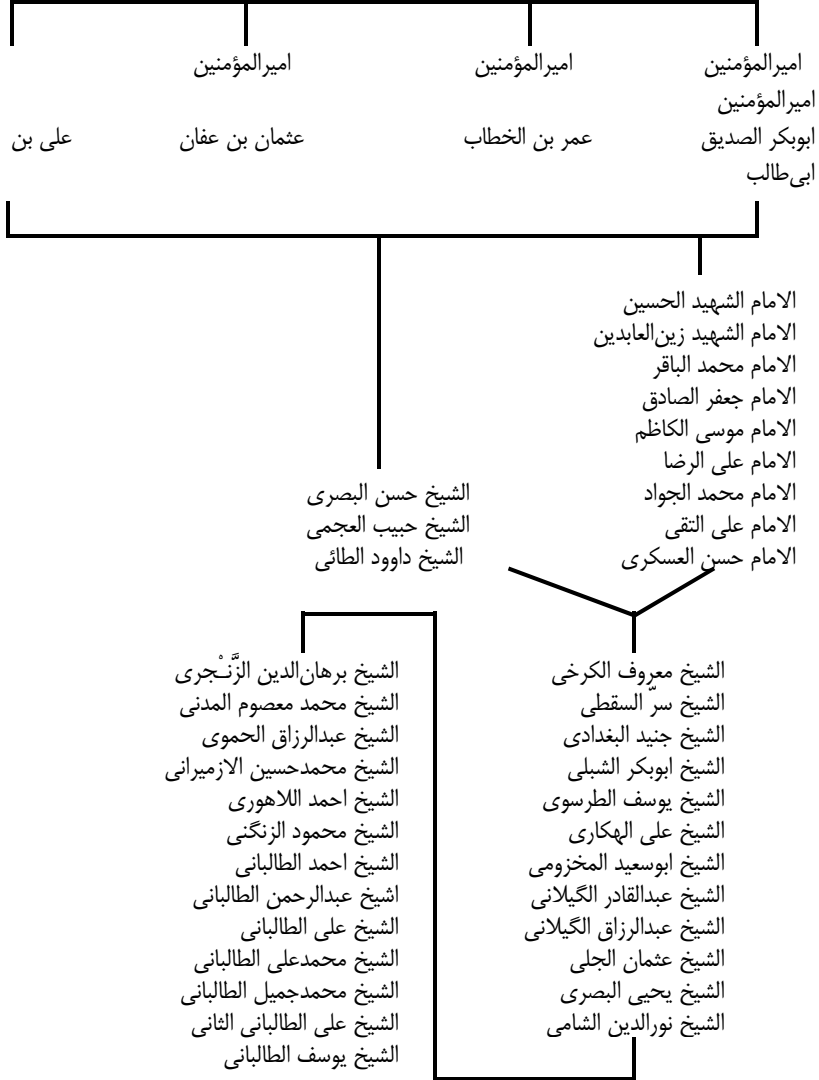
(وینہی ژماره ۲۸) تهلاری تهکیه ی شیخ عبدالله کوسه ی تالهانی (مهکتبه بی عیرفانی پیری خالیس
(ق)) شاری سنه (۱۳۹۲ هـ)
الصورة رقم (۲۸) قاعة تکیه الشیخ عبدالله کوسه الطالبانی (مکتب عرفان الشیخ
الخالص) مدینه سنندج عام (۱۳۹۲ ش)
(تصویر شماره ۲۸) تالار تکیه شیخ عبدالله کوسه طالبانی (مکتب عرفان پیر خالص «ق»)
شهر سنندج (۱۳۹۲ شمسی)



(وینہی ژماره ۲۹) جهنابی خیرالحاج خهلیفه خهلیلی پهیمانکار (رحمهتی خودای لی بی)
الصورة رقم (۲۹) جناب خیرالحاج خلیفة خلیل بیمانکار (رحمة الله علیه)
(تصویر شماره ۲۹) جناب خیر الحج خلیفه خلیل بیمانکار (رحمت الله علیه)

سلسلة الطريقة القادرية الطالبنية

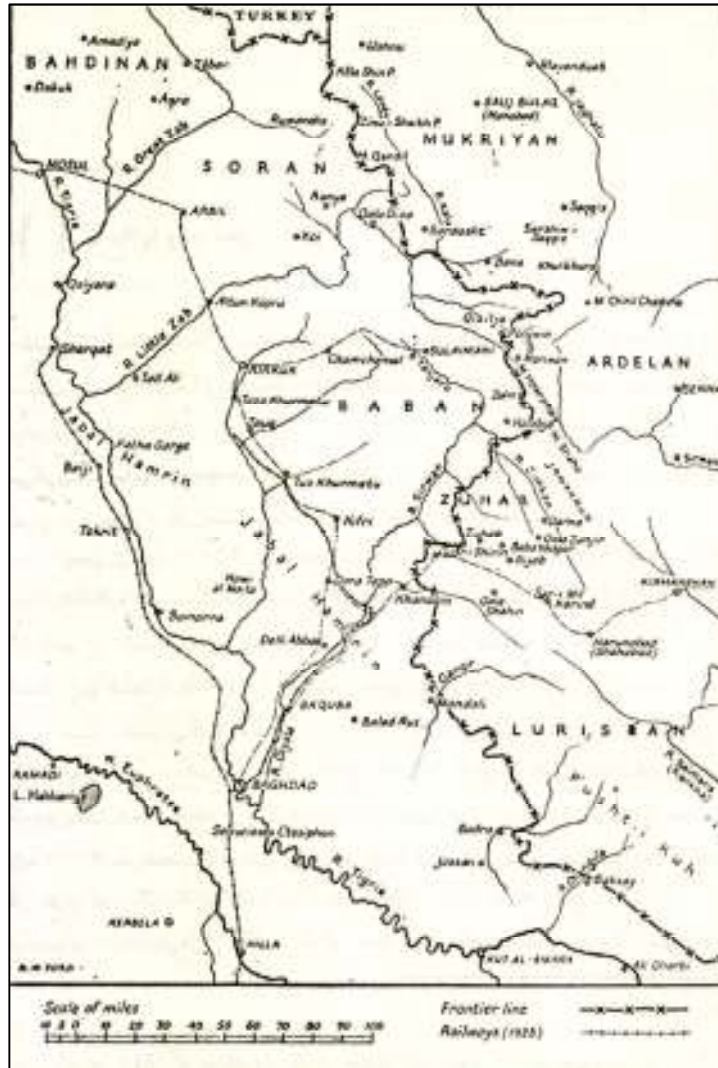
الرسول الأعظم محمد المصطفى (صلى الله عليه و سلم)



* بؤ باسى ليكولينه وه له سهر ئەم زه نجيره ي ريبازه بنوارن بؤ پيشه كى كتيبي (مهقاماتي پيراني تاله بان له مهحموود تا عه بدولر ه حمان)، د. محهمه د عه لى سولتاني

* برأى بحث پژوهش درباره اين سلسله طريقت نگاه كنيد به مقدمه كتاب (مقامات پيران طالبان از محمود تا عبدالرحمن)، د. محمدعلى سلطاني

* لمزيد من البحث حول هذه السلسله (يرجي مراجعة) نظروا مقدمة كتاب (مقامات شيوخ الطالبنية من محمود إلى عبدالرحمن)، د. محمدعلى سلطاني



(ویئەى ژمارە ٣٠) ژینگەى موریدانى قادری تالەبانى لە سەر نەخشەى کوردستان
 الصورة رقم (٣٠) مكان إقامة المریدین القادریین الطالبانیین علی خریطة کردستان
 (تصویر شماره ٣٠) زیستگاه مریدان قادری طالبانی بر روی نقشه کردستان

**به لگه نامه کان
اسناد
وثایق**

بهلگه نامه ی ژماره: یهک

بابهت: نامه ی حاجی شیخ جهمیلی قادری تاله بانی بو خلیفه محمدهد تهقی
پاوهیی، نهقیبی تهکیه ی تاله بانی له کرمانشان
ته ئریخی: ...
مؤر: (واژۆ) خادیمولفوقه رای تاله بانی محمدهد
جهمیل

الوثیقة رقم: ۱

الموضوع: رسالة الحاج الشيخ جميل قادري طالباني إلي الحاج الخليفة محمّدتي باوه،
نقيب التكية الطالباني في کرمانشاه
التاریخ: (امضاء) خادم الفقراء الطالباني محمّدجميل

سند شماره: ۱

موضوع: نامه حاج شیخ جميل قادری طالبانی به حاج خلیفه محمدهدقی پاوه ای، نقيب تکیه
طالبانی کرمانشاه
تاریخ: ...
مُهر: (امضاء) خادم الفقراء الطالبانی محمّدجميل

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

منظور نظر اولیاء علیہ قادریت قدس اللہ اسرار رحم جامع خلیفہ محمد تقی
سلام و شتیاق تجدید موش پیام براسلہ آنبرادر رسید باعث تجدید محبت گردید
از وفاداری اخلاق آن عزیز خوشوقت شدم بحمد الله ما کما کنت سددت ہستیم از
غصہ و ضعف فرود ہستمت اظهار فرمایم داخل مقدرات حضرت رب العالمین است
ضمینا بقضاء اللہ و قدرہ لا حول و لا قوۃ الا باللہ العلی العظیم
ہر روز از عزیز دنیا و دنیا دار است حضرت فخر عالم صلی اللہ علیہ وسلم فرمودہ
الدنیا بسجن و عاقبتہ الکافر انشاء اللہ تکلم مع المقدور منقول
طاعت و ذکر سونہ و بدعا و این مقام مبارک ہستی مسئلہ مشہور است
در بین ہمیشہ منی بنسب منی برادر منی میرزا محمد سعید سدوم سائیم
خداوند رحم فرماید فرزند است ہم برون و در اعی خیریم و صلی اللہ علیہ
سیدنا و مولانا محمد و علی الہ واصحابہ و آخر دعوانا ان الحمد
الطاریح
مادم الفصد
محمد

به لگه نامه ی ژماره: دوو

بابهت: ئیزنی خه لافهت و دهستگیری له نه قیب و مهسنه دنشین تیه کیه ی گیلانی
به غدا بو خه لیفه محهمه د سالحی قادری تاله بانی
ته ئریخی: رهمه زانی ۱۳۴۲ مانگی
مؤر: سه یید ئه حمه د شه ره فه دینی
قادری

الوثیقه رقم: ۲

الموضوع: إجازة الخلافة و الإرشاد من نقيب و رئیس التکیة الکیلانی فی بغداد للخلیفة
محمد صالح قادری طالبانی
التاریخ: رمضان ۱۳۴۲ قمري
إمضاء: السید أحمد شرف الدین القادری

سند شماره: ۲

موضوع: إجازة خلافت و ارشاد از نقيب و مسندنشین تکیه گیلانی بغداد برای خلیفه محمدا صالح
قادری طالبانی
تاریخ: رمضان ۱۳۴۲ قمري
مُهر: سید احمد شرف الدین قادری



بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين والصلوة والسلام على سيدنا محمد وعلى آله وصحبه وسلم أقامه فان الرجل الصالح والمجاهد
 الفاضل الخليفة محمد صالح بن محمد شجاع من اهالي هورمان قد مر بنفاد من راحة جدي سلطان الأوسار
 العوذ الأعلم السيد الشيخ محي الدين عبد القادر الجليلي قدس سره ثم بعد ان يارح جاز الي وطلب من
 تلقين العهد الشريف والدخول في سلك الطريقة القادرية فلما رأيت اهلا لذلك ومستقما لما
 هنا التفتة كلمة التوحيد الشريف وادخلته في سلك الطريقة القادرية وجعله خليفة في الطريقة
 القادرية واجزته بتلقين كلمة التوحيد الشريف لمن جاز اليه وطلب منه تلقين العهد الشريف وكانوا
 في سلك الطريقة فالأمر من كل من يقف على كتابه يعززه ويكرمه ويصينه من الأذى وكنته ان
 ويقوم برعاية حقوقه لأنه من خلفائنا في الطريقة القادرية وعملا بقوله تعالى وتعاونوا
 على البر والتقوى ولا تعاونوا على الأثم والعدوان وامثالا بقوله صلى الله تعالى عليه وسلم
 الله في عون العبد ما دام العبد في عون أخيه صدق النبي الخاتم رضاء

الفقيه العرفي
 القادر بن السيد محمد
 بن السيد محمد
 بن السيد محمد
 بن السيد محمد

به‌لگه‌نامه‌ی ژماره: ۳

بابه‌ت: کورسی نامه‌ی تیروته‌سه‌لی رسته‌ی قادری طالبانی و ئیزنی خه‌لافه‌ت له لایهن حاجیی شیخ جه‌میلی قادری تاله‌بانی بو خه‌لیفه عبدالکریمی کوری نه‌حمه‌دی پاوه‌یی (کرماشان)
ته‌تْرِیخی: هه‌وته‌می ره‌جه‌بی ۱۳۷۲ مانگی **مؤر:** محمه‌د جه‌میلی خالیسی قادری

الوثیقة رقم: ۳

الموضوع: شجرة السلسلة مفصل إرشاد السلسلة القادرية الطالبانية و إجازة الخلافة من الحاج الشيخ جميل قادري طالباني للخليفة عبدالکریم ابن أحمد باوه (کرمانشاه)
التأریخ: هفتم رجب ۱۳۷۲ قمری **إمضاء:** محمدجميل الخالصي القادري

سند شماره: ۳

موضوع: کرسی‌نامه مفصل ارشاد رسته قادری طالبانی و اجازة خلافت از حاج شیخ جمیل قادری طالبانی برای خلیفه عبدالکریم بن احمد پاوه‌ای (کرمانشاه)
تاریخ: هفتم رجب ۱۳۷۲ قمری **مُهر:** محمدجميل خالصی قادری

(بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ)

الحمد لله رب العالمين وكما هو في كتابنا محمد سيد الأولين
والآخرين وعلى آلِهِ وصحابه طيبين طاهرين لجمعين أما بعد
فيقول العبد المحتاج إلى حجة ربه الغني محمد جميل المالصي القادري
صانه الله الملك كباي، لما رأيت العبد الفقير إلى الله تعالى
الولد الصالح العابد كناسك الواع كزاهد الرغب في كذا كذا فخره ^{طلب} المواقف
للمواظب على التماس كصالحه خليفه عبد الكريم بن احمد كرمناه
اوصله الله تعالى إلى ذروة القبول ورفاه إلى رتبة الوصول
اهل الخلافة جعلته خليفه وشيخا على الفقراء والقادرين لما هو،
منظوم كدين وكفقه واجزت له ان يجيز ذلك لمن يستحقه ان يأخذ
عليه العهد ويربيته كقربية كطفل في الهدى في طريق شيخنا الامام كعالم
الطمان كدولياء القائل يا اذن الله قدمي هذه على رقبته كحل ولي الله
القطب الرباني وكفوت الصدي شيخنا الشيخ عبد القادر الشيخ الحسيني
الجبلي المنبأى البغدادي قدس الله سره ولنور ضريحه ورضي الله تعالى عنه
وعنايه واعاد علينا وعلى كافة المسلمين من بركاته امين ثم
ان ما هي هذه الشجرة الشريفة مقبولنا فالمرجو قبوله ونصرت وعانته
لذن المؤمنين كالبنيان يشد بعضهم بعضا مع الحديث وصلى الله على
سيدنا محمد وآله وصحبه اجمعين والحمد لله رب العالمين ^{رقيب}

فأدام كفقراء القادسية
الطالبانية



بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بلغ اللهم وادع صل على ثواب قرأناه وبركة ما ذكرناه الى روع سيد الامام
 ومصباح الظالم ورسول الله الملك لعلمهم كعادهم سيدنا ومولانا هبيلين ،
 حمزة كصطفى صلى الله عليه وعلى آله من النبیین والمرسلین افضل الصلوات ،
 واكمل التسليم والى الوصحاب وزوجهم وطفله ذوى الفضل الجلی ابی بکر وعمر
 وعلى والى العین للکرمین حمزة ولعباس والى السبطین الحسن والحسين ،
 والحسين والى الصحابة والقراية وكتابعين والى الامام على زين العابدين ،
 والى الامام محمد باقر والى الامام جعفر كصادق والى الامام موسى ككاظم والى
 والى الامام على الرضا والى الامام محمد الجواد والى الامام على كينقى والامام حسين العسكري
 والى آل كل وصيكل ضوان الله تعالى عليهم جميعين ، والى روع مشايخناه
 الشيخ من كبرى والشيخ عبيد العج والشيخ داود الطائى والشيخ
 معروف الكرخى والشيخ سري السقطى والشيخ عبيد البغدادى والشيخ
 ابى بكر الشيبلى والشيخ ابى الفضل عبد الوهد التيمهى والشيخ يوسف
 ابى الفرج الطرسوسى والشيخ على القشى الكمارى والشيخ ابى سعيد
 الخرمى والى روع قطب الطرائق وغوث الخلائق السلطان الاعظم والشيخ
 الدفغم ولباز الاشهب شيخنا الشيخ عبد القادر الجيلى قوس اللهم
 ونور اللهم ضريح والى روع خلد كمال الشيخ عبدالرزاق والشيخ عثمان الجيلى
 والشيخ محيى كبرى والشيخ نور كين كسامى والشيخ برهان الدين الرزخرى

والشيخ عبدالرحمن الحسني والشيخ محمد معصوم المدني والشيخ عبدالرزاق
 المحمدي والشيخ محمد حسين الازميري والشيخ احمد الراهوي والشيخ
 محمود الزنكي والشيخ محمد الطالبي والي روع مظهر الجود والاصماني
 شيخنا الشيخ عبدالرحمن والي روع محمد الكمال الوفي شيخنا الشيخ علي
 الخالصي الفارسي والي روع محمد الكمال الوفي شيخنا محمد علي الخالصي
 قدس الله سرهم ونور الله ضلالتهم اللهم نفعنا ببركاتهم واغفر لنا بحرمتهم
 وادعنا على طريقهم وامشينا في زميرهم تحت لواء سيد المرسلين والي اروع
 ايماننا وامهاتنا واهدانا وهدانا وعمامتنا وعماتنا واقاربنا وعشائنا
 برنا وجميع المؤمنين والمؤمنات والمسلمين والمسلمات اللهم اغفر لنا
 واغفر لهم اللهم رحمتنا ورحمتهم اللهم انزل علينا من رزقك من رزقك عامه اهدنا

بجاه كنيته وآله والفاخرة

١٣٧٢ هـ

فادم كنفق القادرية
الطالبانية



به لگه نامه ی ژماره: ۴

بابهت: اجازہ ی خہ لافہت و ئادابی سولووک له حاجیی شیخ علی دووہہم کوری
حاجیی شیخ جہمیل قادری تالہبانی بو خہ لیفہ نوورہدینی بیگہ له
(کرمانشان)

تہ ئریخی: ۱۳۸۳ مانگی = ۱۳۴۲ هـ . واژو: علی تالہبانی

الوثیقة رقم: ۴

الموضوع: اجازة الخلافة و آداب السلوك من الحاج الشيخ علي الثاني ابن الحاج الشيخ
جميل القادري الطالباني للخليفة نورالدين بيگله (كرمانشاه)
التاريخ: ۱۳۸۳ قمری = ۱۳۴۳ شمسی إمضاء: علي الطالباني

سند شماره: ۴

موضوع: اجازة خلافت و آداب سلوک از حاج شیخ علی ثانی فرزند حاج شیخ جمیل قادری
طالبانی برای خلیفه نورالدین بیگله (کرمانشاه)
تاریخ: ۱۳۸۳ قمری = ۱۳۴۳ شمسی مُهر: علی طالبانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله الذي خفض كل شئ لعظفه ونزول كل شئ بمجده والذي ظهر للإبادة بعون مدله
وأما قلوبهم من الله صفات كماله والصلوة والسلام على عبده ورسوله سيدنا محمد صلى الله عليه وسلم
القام له بحقه وأبنة على ربه ورضية من خلقه أرسله رحمة للعالمين ورحمة على العباد أجمعين
وبعنه للإيمان سناداً وللحقيقة هادياً وبالمرتب آراً وعن الكفر ناهياً وعلى آله ورضيه واتباعه الألام الأبرار
أما بعد . إني الفقير المحتاج إلى هذه العلى القدير . فادم الفقير ومرشد الطريقة القادرية الطائفة
في الكرك على الخالص القادري لما تحقق عندي سبب رسلك الأخر (نزل الدين ملا محمد أمين)
منها سبباً على واجبات امر الدين حسب نهج الشريعة الإسلامية ومنسباً لطريقة
القادرية الطائفة أهزته لأداء واجبات تلك وأصول (رئيس الحلقة) أي
التهنيلة الشريفة والفكر والاجتماع الدينية حسب نهج الشريعة والطريقة وهو
من السنين والمجربين إلى الدركاء القادرية ساندته والاجتماع حوله . والله
على صوابه العصد وما تزينقن للإبالاته والسلام على من تبع الحق والهدى

أنا الفقير المذنب المحتاج إلى رحمة العلى القدير
فادم الفقير ومرشد الطريقة القادرية الطائفة
في الكرك



Dr Nouri Talabany

Professor of Law, President of the Kurdish Academy

- Born in the city of Kirkuk and completed elementary, intermediate and secondary education there.
- Received BSc in Law from the University of Baghdad.
- Received PhD in Law from Paris University, France.
- Taught at Basra, Baghdad, Suleimani and Salahadin Universities from 1968 until December 1982, when he was compulsorily retired for political reasons.
- Published a book on the arabization of the Kirkuk Region, in Arabic in Sweden and Kurdistan in 1995, the 2nd edition in London in 1999 and the third in Erbil in 2004. It was translated into Kurdish and English in 1999 and published in Sweden and in Kurdistan in 2004 and 2012.
- Proposed a federal system for Kurdistan Region in London, in 1974. This appeared in the Iraqi Academic magazine, Kurdish Section, Vols. 16 & 17, 1987.
- Author of the first dictionary of legal terms in Kurdish, Arabic, French and English, republished in 2004, 2006, 2008, 2010 and 2012.
- Published more than 170 studies and articles in Kurdish, and 64 in Arabic and more than 30 in English and French, published in both Kurdistan and elsewhere, some of them have been presented at international conferences .
- A Draft Constitution for the Iraqi Kurdistan Region was prepared by him in 1992.
- Member of the High Legal Committee in the Kurdistan Region in 1992.

- Chairman of the Kurdish Organization for Human Rights in Britain from 1993.
- President of the High Electoral Commission of the Kurdistan Region in July 2004.
- An independent MP in the Parliament of the Kurdistan Region (2005 – 2009).
- Member of the Kurdish Academy in November 2007.
- President of the Kurdish Academy in September 2011.

Primary qualifications:

Degree of Law (BA, LLB), Faculty of Law, University of Baghdad, Iraq, 1958.

Post-graduate qualifications:

- DES (Diplôme d'Etudes Superior) in Law, Dijon University, Faculty of Law, France 1966.
- Doctorat d'état in Law, Paris University, France, 1968.

Previous appointments:

July 1958 - December 1962: Solicitor in Kirkuk, Iraq.

January 1963 - July 1968: Preparing for a D.E.S and PhD in Law in France.

September 1968- September 1970: Lecturer in commercial law, Faculty of Law, University of Basra, Iraq.

September 1970 - September 1973: Senior lecturer in commercial Law, Faculty of Law, University of Baghdad, Iraq.

September 1973 - September 1974: Director of Institute of Management, University of Sulaimani, Iraqi Kurdistan.

October 1974 - September 1975: Visiting Professor of Law, Department of Law, University of Glasgow, UK, (Sabbatical leave from the University of Sulaimani).

November 1975 - Associate professor of Law, Faculty of Administration, and University of Sulaimani.

An account of my previous and present posts:

After graduation from the Faculty of Law, Baghdad University, as one of the top ten students, I worked as a solicitor for a few years in Kirkuk (Iraq). However, I was interested in obtaining a post graduate; I therefore decided to go to France and to do my post graduate degrees in the Dijon and Paris Universities. I achieved a Diploma in Law from Dijon University after two years. I then started the “Doctorat d’Etat” at the University of Paris. My thesis was on the subject (La compensation entre divers comptes ouverts a un meme titulaire dans une meme banque - The compensation between several accounts open to the same person in the same bank).

I obtained my Doctorate in Law in June 1968, after which I returned to Iraq to work first as a lecturer in Basra University and then as a Senior lecturer in Baghdad University. I have over 15 years experience in teaching undergraduate students in Law and have supervised more than 12 post graduate students either preparing for their Masters or for a Doctorate in law at Baghdad University.

I also held many administrative posts in the universities including Dean of the Faculty of Administration at the University of Sulaimani. I spent a sabbatical leave at Glasgow University, while my wife, who is a doctor, was preparing for the MRCOG degree from the College of Obstetrics and Gynecology in the UK. During that period I researched the subject of the Re-insurance and started working on a Law Dictionary in four languages: Arabic-Kurdish-French and English. This dictionary, which I felt would be helpful to many students and graduates of law, has been published in Erbil in Feb. 2004 by Aras Press, republished in second, third, fourth and fifth editions in 2010.

In March 1993, I unfortunately had to leave Iraq. However I continue as a researcher in Law, giving tutorial sessions and discussions. In the meantime, I write many papers and articles for magazines. I give lectures in different institutions and participate in many topical discussions. My main interest is in the Federal system and its application in the world, and in human rights. In May 2000 I participated in a Conference on the Situation in Iraq organized by the Green group in the Parliament in the French National Assembly. I presented a paper about the policy of the Iraqi regime in Kurdistan.

I feel that I can still work and contribute much from the experience and knowledge which I have gained in many countries and in four languages: Kurdish, Arabic, French and English, as well as Turkmani.

Research and Publications:

Arabic Textbooks:

1. Principle Elements of the Commercial Law, First edition, Baghdad, 1972, second edition, 1979, Baghdad.
2. Iraqi Commercial Law; for second year students; published by Mosul University, 1979.
3. Attempts to change the ethnic-national composition of the Kirkuk Region. First edition in Arabic, 1995, Sweden; second edition 1999, London, third edition 2004, Erbil, Iraqi Kurdistan. The same book has been translated into Kurdish and English published in Sweden in 1999, 2000 and in (Iraqi Kurdistan in 2004, fourth edit. In 2012 by the Kurdish Academy.
4. A Draft Constitution for Iraqi Kurdistan, Erbil, 1992, and in Oct. 2003, dec. 2005.
5. Les Kurdes, Etude sociologique et historique, By Basile Nikitine; preface de Louis Massignon, translation from French to Arabic by Nouri Talabany, published by Al-Saqi Bookshop, London 2001, second edition in Erbil, in 2004, third edition 2007 Sulaimani, fourth edition in 2008, fifth edit. 2010, sixth edit. 2012 by the Kurdish Academy.

Arabic Papers and Articles:

1. The Concept of Accounts in French Law; Law and Economics Magazine, published by the Faculty of Law and Economics, Basra University, Vol. 5, 1970.
2. The Crime of Genocide; (Al-Kaza'a) Magazine, Vol. 3, Baghdad, 1970.
3. The Judicial System of Commercial acts in Iraqi Law; Al-Kaza'a Magazine, Vol. & 2, 1972.
4. The Selling System in Iraqi Commercial Law; Al-Kaza'a Magazine, Vol. 16 & 17, 1978.
5. The Federal System, Iraqi Academic Magazine, Vol. 16 & 17, 1987, Baghdad, and in Erbil, Iraqi Kurdistan in 1992, third edit. 2006.

6. The Historical Justification for a Federal System in Iraqi Kurdistan; Iraqi-File Magazine, No. 28, London, April, 1994.
7. Various Federal Systems throughout the World; (Al-Thakafa-al Jadida) Magazine, Vol.10 &11, 1994.

French publications:

Textbooks:

1. La compensation entre divers comptes ouverts a un meme titulaire dans une meme bank; Thesis for Doctorate, Faculty of Law & Economics Sciences, Paris University, 1968.
2. Le role de Juge de l'Application des peines en Droit Francais; for the DES, Diploma in Law, Faculty of Law & Economics Sciences, Dijon University, 1966.

Papers and Articles:

- Les tendances modernes dans le Droit Musulman; Comparison Law Magazine, Faculty of Law & Politics, Vol.2, Baghdad, 1972.
- Sur le moyen unique en Droit Francais; Law & Politics Magazine, Vol. 3, Baghdad, 1977.

English Publications:

1. The proposed Constitution for the Iraqi Kurdistan Region; published in the University press and given as a lecture in Princeton University, USA, September, 1994.
2. Human Rights in Iraq and the implementation of the Security Council Resolution No. 688; published in the Council press and given as a lecture in London, December, 1994.
3. A General View of Society in Iraqi Kurdistan; published in the University press and given as a lecture in London, 1998.
4. The Relationship between the Kurds and the Central Government in Iraq; in English and translated to Italian and published in the (Acque & Terre), bimestrale di politica internazionale e cooperazione allo sviluppo, No 2, 1999 (Italy).
5. The Kurdish view on the Constitutional Future of Iraq, London, June 1999
6. The Legalization of the Anfal Campaign as Genocide and a Crime against Humanit; Acque & Terre, Bimestrale di politica internaazionale, 1, 2008, p.65 in Italien, p.125 in English.

7. Observations on the proposal to establish a property claims commission in the Kirkuk region, (24/04/2003).
8. Some observations on the situation of the displaced persons of Kirkuk, post-conflict, (19/03/2003)
9. Kirkuk - Past and Present, (11/03/2003)
10. Set up ad hoc International Criminal Tribunal for Iraq, (12/10/2002)
11. The Kurdish view on the constitutional future of Iraq, Part I, (10/10/2002).
12. The Kurdish view on the constitutional future of Iraq, Part II, (10/10/2002).
13. The Re-establishment of the University of Kirkuk on a New Basis, (24/08/2003)
14. A Dictionary Law: Arabic-Kurdish-French and English, Erbil, Iraqi Kurdistan, Aras press, 2004, second edition 2006, third edition 2008, fourth edition 2009, fifth edition 2011.
15. Who Owns Kirkuk? Middle East Quarterly Magazine, winter 2007.
16. The Policy of Arabization of the Kirkuk Region, (in Arabic), Journal of the Kurdish Academy, vol. 16, 2010.
17. The Kurds and Self Determination according to the new principles of international law, Journal of the Kurdish Academy, vol. 17, April 2011.
18. The State of Kurdistan between Imagination and Reality, Journal of the Kurdish Academy, vol. 23, 2012.

Kurdish Publications:

1. A Study on the Kurdish poet Sheikh Reza Talabany (1835-1910), Karwan Magazine, No. 70, Erbil, 1988.
2. For a Kurdish Dictionary in Law; Karwan Magazine, No. 91, 1993.
3. A Study on the Kurdish poet and Sheikh: Abdulrahman Khaless; Baskar Magazine, Vol. 2, 1999, London.
4. Other papers and articles (about 180 articles) in Malbend Magazine (London), Haviboon Magazine (Berlin), Kurdistan Magazine (Berlin) and Galawez Magazine (Sulaimani), Hawlati, Awene, Midia, Kurdistan Rapport, Journal of the Kurdish Academy

Erbil, 20 /11 / 2012.



Dr Nouri Talabany

پیرست فہرست

الف: شیخانی ئیرشادی تالہبانی و چہند ناوداریکی تری ئەم

بنہ مالہ یہ

بہ بالابرینی

پیشہ کی

ناوی تالہبانی و پەیدا بوونی بنہ مالہ کہ

مە لا مەحموود و شیخ ئەحمەدی لاهووری

شیخ ئەحمەدی تالہبانی

مەولانا شیخ عەبدولرہحمانی خالیس

شیخ عەلیی گەورە

شیخ عەبدولقادری فائیز

شیخ رەزای شاعیر

شیخ محەمەد عەلیی تالہبانی

شیخ جەمیلی تالہبانی

شیخ عەلیی تالہبانی

شیخ حەبیبی تالہبانی و چہند ناوداریکی تر

ب: شیوخ الإرشاد الديني في الاسرة الطالبانية

مقدمة المترجم

تقديم

مقدمة المؤلف

أسم الأسرة الطالبانية و كيفية تكوينها

الملا محمود زنگنه و كيفية نشوء العلاقة الروحية بينه

و بين الشيخ احمد اللاهوري

الشیخ احمد الطالبانی
مولانا الشیخ عبدالرحمن (خالص)
الشیخ علی الطالبانی (الشیخ علی الكبير)
الشیخ عبدالقادر (فائز)
الشاعر الشیخ رضا الطالبانی
الشیخ محمد علی الطالبانی
الشیخ جمیل الطالبانی
الشیخ علی الشیخ جمیل الطالبانی
الشیخ حبیب الطالبانی و مشاهیر آخرون

پیشہ کییہ کہی ماموستا کہ مال غہ مبار بہ کوردی
مقدمہ استاد کمال غمبار بہ فارسی

ج: مسند نشینان تکیہ طالبانی کرکوک و مشاہیر برجستہ

این خاندان «ترجمہ و حواشی و تعلیقات»
ترجمہ تقریظ استاد محمد ملا عبدالکریم مدرس
پیشگفتار

وجہ تسمیہ طالبان و سرآغاز پیدایش خاندان طالبانی

ملا محمود و شیخ احمد لاهوری

شیخ احمد طالبانی

مولانا شیخ عبدالرحمن (خالص)

شیخ علی بزرگ

شیخ عبدالقادر (فائز)

شیخ رضا (شاعر)

شیخ محمد علی طالبانی

شیخ جمیل طالبانی

شیخ علی طالبانی
شیخ حبیب و چندتن از بزرگان طالبانی

د: برجستگان فرهنگی و سیاسی خاندان طالبانی
دیاره‌گوره‌کانی فرهه‌نگی و رامیاری بنه‌ماله‌ی تالّه‌بانی
البارزون من الأسرة الطالبانیه علی الصعیدین الثقافی و السیاسی
دکتور موه‌که‌ره‌م تالّه‌بانی :
دکتر مکرّم طالبانی
مکرم الطالبانی
دکتور نوری تالّه‌بانی
دکتر نوری طالبانی
نوری طالبانی
جه‌لال تالّه‌بانی
جلال طالبانی
جلال الطالبانی

ه: چاوخشاندنن به پیشینه و بارودوخی زانستی، که‌لتووری
هونه‌ری و ئایینی و کومه‌لایه‌تی ته‌کیه‌ی تالّه‌بانی که‌رکوک
نگاهی به پیشینه و اوضاع علمی، فرهنگی،
هنری، اعتقادی و اجتماعی تکیه طالبانی کرکوک
نظرة علی الاوضاع التاریخیه و العلمیه و الثقافیة
و الفنیة و الدینیة و الاجتماعیه لتکیة الطالبانی فی کرکوک

و: آلبوم شماره (۱)
ز: مشایخ و تکیای طالبانی وابسته تکیه کرکوک
در ایران و سایر کشورهای اسلامی

اورامانات

۱- نجار

شیخ محمد عزیز (شمس العارفین)

شیخ محمد

شیخ قادر (بی عنوان)

شیخ محمد

حاج شیخ رشید و...

۲- عباس آباد

شیخ احمد

خلیفہ یاسین

شیخ کمال الدین اختر

شیخ محمد

۳- پاوہ

شیخ محمد (شمس الدین)

حاج شیخ نصر اللہ (نصر الدین)

حاج شیخ طہ

شیخ شہاب

۴ - کرمانشاہ

خلیفہ محمد تقی

خلیفہ محمد صالح

حاج خلیفہ ابراہیم

*

حاج خلیفہ عبدالکریم

خلیفہ نور الدین بیگلہ

۵- ورائے

خلیفہ سید عنایت اللہ

خلیفه سیدسلیم سجادی

۶- باینگان

خلیفه حیدر

خلیفه احمد

حاج خلیفه علی

۷- ریجاب

حاج خلیفه فرج‌الله صفری

۸- جوانرود / سنندج

شیخ عبدالله کوسه (جوانرود / سنندج)

شیخ محیی‌الدین

شیخ عزیز حسن‌آباد (سنندج)

خلیفه سیدصدرالدین شیخ احمدی (سنندج)

خلیفه عبدالمحمد زهرایی (سنندج)

حاج درویش شکراله بلوریان (سنندج)

حاج میرزا محمد زرگری (سنندج)

حاج اسماعیل مکانیک (سنندج)

حاج خلیل پیمانکار (سنندج)

خلیفه منوچهر اسکندری (سنندج)

شیخ عطا‌الله خالصی (جوانرود / سنندج)

*

شیخ عزیز فتاحی (جوانرود)

شیخ طاهر فتاحی (جوانرود)

۹- امامی

خلیفه کیخسرو امامی

۱۰- نروی

خلیفه عبدالغفور

خليفة محمد رحيمي

**ح: مهشايع و تهكيه كاني تاله باني
لقى تهكيه ي كه ركوك له ئيران**

هه ورامانات

۱- نجار

شيخ محمهدد عزيز «شه مسولعارفين»

شيخ محمهدد

شيخ قادر «بي عينوان»

شيخ محمهدد

حاجبي شيخ ره شيد و...

۲- عه باس ئاوا

شيخ ئه حمهدد

خليفة ياسين

شيخ كه مالهديني ئه ختهر

شيخ محمهدد

۳- پاوه

شيخ محمهدد (شه مسهددين)

حاجبي شيخ نه سرولا (نه سرهددين)

حاجبي شيخ تهها

شيخ شههاب

۴ - كر ماشان

خليفة محمهدد تهقي

خليفة محمهدد صالح

حاجبي خليفة ئيبراهيم

*

حاج خەلیفە عەبدوڵکەریم

خەلیفە نورەددینی بی گلە

۵ - وپا

خەلیفە سەید عەنایەتولا

خەلیفە سەید سەلیمی سەجادی

۶ - بایەنگان

خەلیفە حەیدەر

خەلیفە ئەحمەد

حاجیی خەلیفە عەلی

۷ - پێژاو

حاجی خەلیفە فەرەجوللائی سەفەری

۸ - جوانرۆ / سنە

شیخ عەبدوڵلائی کۆسە (جوانرۆ / سنە)

شیخ محیەدین (جوانرۆ / سنە)

شیخ عەزیزی حەسەن ئاوا (سنە)

خەلیفە سەید سەدرەدینی شیخ ئەحمەدی (سنە)

خەلیفە عبدولمحەمەدی زەهرایی (سنە)

حاجیی دەرویش شوکروللا بلووریان (سنە)

حاجیی میرزا محەمەدی زەرگەری (سنە)

حاجیی ئیسمائیل میکانیک (سنە)

حاجیی خەلیلی پەیمانکار (سنە)

خەلیفە مەنووجەری ئەسکەندەری (سنە)

شیخ عەتائوللا خالیسی (جوانرۆ / سنە)

*

شیخ عەزیز فەتاحی (جوانرۆ)

شیخ تاهیر فەتاحی (جوانرۆ)

٩- ئيمامى

خهليفه كه يخه سره وى ئيمامى

١٠- نه روى

خهليفه عه بدولغه فور

خهليفه محه مه دى ره حيمى

ط: المشايخ و التكايا الطالبانيه المرتبطة بالتكية الكركوكيه
في ايران وسائر الممالك الاسلاميه

اورامان

١- نجار

الشيخ العزيز شمس العارفين

الشيخ محمد

الشيخ قادر النجار

الشيخ محمد

الحاج الشيخ رشيد

٢- عباس آباد

الشيخ أحمد عباس آباد

الخليفة ياسين

الشيخ كمال الدين اختر

الشيخ محمد

٣- باوه

الشيخ محمد

الحاج الشيخ نصرالله «نصرالدين»

الحاج الشيخ طه خالصي

الشيخ شهاب

٤- كرمانشاه

الخليفة محمدتقي

الخليفه محمدصالح

الحاج الخليفه ابراهيم

*

الحاج الخليفه عبدالكريم

الخليفه نورالدين بيكله

۵- وراء

الخليفه عنايتالله

الخليفه السيد سليم سجادي

۶- باينكان

الخليفه حيدر

الخليفه احمد

الحاج الخليفه علي

۷- ريجاب

الحاج فرجالله صفري

۸- جوانرود / سنندج

الشيخ عبدالله كوسه (جوانرود، سنندج)

الشيخ محيي الدين (جوانرود، سنندج)

الشيخ عزيز حسن آباد (سنندج)

الخليفه السيد صدرالدين الشيخ احمدي (سنندج)

الخليفه عبدالمحمد زهراي (سنندج)

الحاج درويش شكرالله بلوريان (سنندج)

الحاج ميرزا محمد زركري (سنندج)

الحاج اسمعيل مكانيك (سنندج)

الخليفه الحاج خليل بيمانكار (سنندج)

الخليفه منوچهر اسكندري (سنندج)

الشيخ عطاالله خالصي (جوانرود / سنندج)

*

الشيخ عزيز فتاحي (جوانرود)

الشيخ ظاهر فتاحي (جوانرود)

٩- امامي

الخليفه كيخسرو امامي

١٠- نروي

الخليفه عبدالغفور

الخليفه محمد رحيمي

ي: عوسماني (توركييا)، سيواس، توقات، سعرت

ميسر ← (تهنتا)

عثماني (تركيه)، سيواس، توقات، سعرت

شيخ نوورعهلى قادرى تالهبانى

الشيخ نورعلى القادري الطالباني

شيخ نورعلى قادرى طالبانى

ك: ميسر (تهنتا)

مصر (طنطا)

علامه شيخ عهبدولقادر كورى محيهدينى ههوليرى

العلامة الشيخ عبدالقادر بن محيي الدين اربلي

علامه شيخ عبدالقادر بن محى الح

دين اربيلى

ل: وينهكان، نهخشه، نوانه

آلبوم، خريطه (صورة)، خط بياني (نموذج)

آلبوم، نقشه، نمودار

م: به لگه نامه کان

وثایق

اسناد

ن:

Dr Nouri Talabany

1-7

Professor of Law, President of the Kurdish Academy